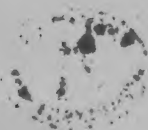
MANUSCRIPTA
INSTITUTI OSSOLINIANI
III. 3173

Teki hr. Platera

T. VI.

L. 3173. Rok 1882.

L. 3173.

Rok 1582.

Teka 89 - [illegible] 127

I.
Postowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 494.

Pilnie postowie Polscy domagali się, żeby te zamki, które Szwed pod Moskiewskim pobrał, na stronę króla były pisane, w czem im Possewin dopomagał, ale Moskiewscy żadnym sposobem na to przystać nie chcieli (1). Postowie Polscy upierali się przy tem w myśl instrukcyi królewskiej, której słowa przytaczają. Gdyby Moskiewscy to żądanie odrzucili, zapytują czy mają pokój podpisać, czy się rozjechać. Moskwa ustąpiła Polsce Wieliża, a Polska Moskwie Siebieża. Postowie Moskiewscy posłali po dworzan do Nowogroda dla oddania zamków królowi, a że z nimi będzie ośmset koni, Polscy pisali do Jordana, żeby się miał na ostrożności. Z Zapolskich Jam, 1 januarii 1582. W przypisku donoszą, że Moskiewscy i Białego Kamienia ustąpili.

Przypisek [illegible]

II.
Wojewoda Bracławski do Jana Zamojskiego.

~~Donosi że postowie Moskiewscy nietylko nie chcą~~

Osada Pskowa, p. 496.

Donosi, że postowie Moskiewscy nietylko nie pozwalają pisać na stronę króla zamków przez Szweda pobranych, ale nawet nie chcą ich podać na piśmie. Żądali aby im zabezpieczono wolny wywóz ich sprzętów i żywności z ustąpionych zamków, albo żeby zezwolono na przystanie na ten koniec wojska Moskiewskiego, i naznaczyli na to dzień ś. Piotra. Polscy odpowiedzieli, że ich rzeczy odprowadzone będą aż do granicy, żywności wywozić nie można, bo ta pochodzi z włości należących do tych zamków, na sprowadzenie wojska nie zezwolili, ani na dzień ś. Piotra, ale żeby trzeciego dnia po przyjechaniu naszego komissarza zamek oddano. Dobrze byłoby gdyby Zybrzyk karał przygotować chleba jak najwięcej w Zawołoczu, Krasnem, Welii, Ostrowiu, wywieźć do Jurjewa (Derptu), ustadyka stamtąd wziąć i do granicy odprowadzić. Powiadali że z ich dworzanami przybędzie do pięciuset ludzi: na zapytanie dla czego tak wiele, odpowiedzieli że to znaczni wojewodowie, że każdy z nich prócz sług ma dziesięciu synów bojarskich, a z tych każdy do dwudziestu sług. Działa te tylko chcą oddać, z któremi zamek wzięt, a Niemieckich w bitwie wziętych dać nie chcą, choć są w zamku. Possewin wymógł na nich, żeby do ośmiu lat przymierze zawarte było, na co się postowie Polscy zgodzili, a gdy Moskiewscy na krótszy czas zawrzeć chcieli, rzekli że pozwolą nawet na ośm godzin. O jeńcach rzecz na dalszy czas odłożona. Moskwa chce koniecznie utrzymać się przy szlaku ziemi

Drukiem

1. (1) Obacz w dyaryuszu sessyą dziesiątą, 28 grudnia.

3173

Inflanckiej od Rochodowa do Narwy: nie chce im się morza puścić. Kiedy im powiedziano, że król przyszedłszy do Rochodowa, zechce go dobywać, rzekli: wolno mu, i naszemu hospodarowi wolno. Ale stąd bitwa i wojna: nato zamilkli. Z tego wszystkiego wnosi wojewoda Bracławski, że Moskiewskiemu wierzyć nie można, że zawartszy nawet pokój, nie dotrzyma go; a zatem trzeba przysposobić się w wojsko i pieniądze. Z Zapolskiej Jamy, 1 januarii 1582.

III.

Farensbachius Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 589.

Donosi, że przybył do Rygi 23 grudnia, i czeka na przybycie zostawionego za sobą oddziału Niemców. Żołd im stosownie do woli królewskiej objawionej mu przez Tidemana Giziusza wypłaci. Przypomina hetmanowi Wilhelma Kettlera i innych wziętych do niewoli w Piersarze, prosi żeby ich przy zawarciu pokoju, albo i wprzód, jeśli tylko może, uwolnić starał się. Datum in arce regia Rigensi, 1 januarii 1582.

IV.

Ad Regiam Majestatem Joannes Zamoscius.

Osada Pskowa, p. 488.

Posyła królowi Fedora Zubatowa, który był zbiegł od Moskiewskich do Polskich postów, i prosi o względy dla niego. Wieliż przy królu, Siebież przy wielkim księciu pozostanie. W przeciągu roku można będzie Siebież za Wieliż wymieniać. Za jeńców może ustąpić Siebież i Opoczkę, a przynajmniej Siebież. Mróz trzyma wojsko w nieczynności. Wkrótce podpisany będzie pokój, i natychmiast pośle królowi obszerniejsze o wszystkiem zdanie sprawy. Od jeńców i szpiegów ma wiadomość, że syn starszy Iwana umarł, że wojsko zbiera się na Szweda koło Starycy, że Moskwa odebrała od Szwedów Korelią. Datum ex castris ad Plescoviam, 2 januarii 1582.

V.

Ad Regiam Majestatem Joannes Zamoscius.

Osada Pskowa, p. 489.

Bojar Teodor, który był przeszedł na stronę króla, pełniąc dane sobie polecenie, pojmany został przez załogę Udowską, i już zapewne śmiercią przypłacił. Żona jego z dziećmi puszcza się do Litwy. Hetman prosi króla o miłosierdzie nad żoną i sierotami. Datum ex castris ad Plescoviam, 2 januarii 1582.

VI.

Posłowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 503.

Possewin wymówił ich dawniej, że posłowie Moskiewscy ustąpią wszystkich Inflant, i dla tego ustąpiono im tyle zdobytych zamków. Gdy mu to przypomnieli, odpowiedział, że mówił tylko o Inflanciech w posiadaniu wielkiego księcia będących, że posłowie Moskiewscy żadnym sposobem nie chcą odstąpić zamków przez Szweda zabranych, tem się wymawiając, że nie mogą dać tego, czego sami nie mają.

Drob. Srutkim | Oświadczył im Possewin, że Moskwa zerwała na pokój na lat dziewięć. Posłowie nie wdawali się w dalszą z nim rozmowę, oczekując odpowiedzi od Zamojskiego na to pytanie: czy poprzestać na uczynionej już protestacji o zamkach wziętych przez Szwedów, których Moskwa nie chce pisać na stronę króla, czyli też nic nie postanowiwszy rozjechać się. Które zamki Moskwa królowi ustępuje, a które król Szwedzki pod Moskiewskim pobrał, Zamojskiemu posyłają (1). Z Jamy Zapolskiej, 2 januarii 1582.

VII.

Zamki, które Moskiewski królowi Jmci postępuje.

Osada Pskowa, p. 505.

1. Lienieward (Lenwarden) (1).
2. Okrowna, Skrowna (Askerath, Aszerad).
3. Kokonaus (Kokenhausen).
4. Krosbord, Krysbork (Kreutzburg).
5. Borzun (Berson).
6. Leudun (Laudon).
7. Czeszdwien, Czestwin (Seswegen).
8. Luza (Lutzen).
9. Rezuwica (Rositten).
10. Wlech (Marienhausen).
11. Wołodymirec (Wolmar).
12. Równa ~~(Ramburg)~~ (Ronneburg).
13. Gowia (Adsel).
14. Trykath.
15. Alist, Olist (Marienburg).
16. Pierzkiel, Perkiel (Pirchel).
17. Salaz, Salsa ~~(Salsa)~~ (Kirchholm).
18. Nowogródek (Neuhaus).
19. Kierzepiet (~~Kirempe, Kiriempe~~ Kirnpach).
20. Jurjew (Derpt).
21. ~~Mokil (?)~~. Mukow (Falkenau).
22. Randech (Randen).
23. Rynchol (Ringen ?).
24. Konzad Kanhosz (Konktel ?, Kongedahl).
25. Kawled (Kawelecht ?, Kawelekt).
26. Kurolew ~~(Kurolew ?)~~ (Kurslow).
27. Lucre (Lais).
28. Tarwas. ~~(?)~~
29. Olchiew, Polczew (Oberpoln).
30. Paida, Biały Kamień (Weissenstein) (2). czyli Wittenstein
31. Wilan (Felin).
32. Pernawa oboja.

VIII.

Zamki, które król Szwedzki pod kniaziem Moskiewskim pobrał.

1. Rochodow.
2. Perenesk.
3. Adesz (Adesum).
4. Delscrepar (Tolsburg, Tolesburg).
5. Rakoborsz, Rakobor (Wesemberg ? Wasenburg).
6. Koliwan.
7. Padeza (Padis).
8. Kolowierz, Kolowier (Tykel).
9. Lichowiersz, Lihower.
10. Absiel (Apsel, Hapsal).
11. Holomyra ~~(?)~~ (1).

VI. (1) Obacz w Dyariuszu sessyą trzynastą, 2 stycznia.
VII (1) Posłowie Polscy widząc w tym spisie nieznane nazwiska niektórych zamków, prosili przez Possewina Moskiewskich o dokładniejszy spis z Moskiewskiemi i Niemieckiemi nazwiskami. Niemieckie zawarliśmy nawiasami.
(2) Biały Kamień, chociaż wzięty przez Szwedów, Moskwa ustąpiła królowi.
VIII (1) Do ~~powyższych~~ tych dodać trzeba Narwę, Iwangorod, Jamę i Koporyą.

IX.

Wojewoda Bracławski do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 506.

Wojewoda powtarza, że postowie Moskiewscy dlatego nie chcą pisać na stronę króla zamków wziętych przez Szweda, że mają zamiar odebrać je od niego, i jak z malowania (z mapy) widać, chcą mieć brzegi morskie po Szwedach od Sereneska do Narwy, i dalej aż w kąt morza ku Parnawie. Nim postowie Polscy zeszli się z Moskiewskimi, proponowali Possewinowi, żeby napisał w traktacie, że wielki xiąże nic sobie nie zostawia w Inflanciech. Sprzeciwił się temu Possewin, mówiąc że to nie po chrześciańsku, że wielki xiąże tego tylko zrzec się może, co posiada, że nigdyby tyle zamków nie ustąpił, gdyby nie miał nadziei powetować stratę przez odebranie wziętych przez Szweda. Domyśla się wojewoda, że Possewin chce sobie ująć wielkiego xięcia, żeby potęgowi go z Persamī, obrócić obu na Turka, że zamyśla pojednać go ze Szwedem tym ostatkiem Inflant. Zapytuje znowu Zamojskiego, jak sobie w tem postąpić, ale sam jest tego zdania, że lepiej przyjąć te 35 zamków, i przez ciąg dziewięcioletniego pokoju dobrze się przygotować do drugiej wojny z Moskwą. A że oni sobie dobywanie zamków przez Szweda wziętych zostawują, więc gdybyśmy ich uprzedzili, gotowy powód do wojny. Nie prosili jeszcze postowie Possewina, żeby zatrzymał się w Ostrowiu aż do odebrania listu od króla. Ale jak ma tam jechać, niewiadomo, bo ani furmana, ani przystawy, coby go karmił nie ma. Burba, co mu dotąd assystuje, wydawszy już do szeląga wszystko, co mu na jego potrzeby dano, jutro go rzuca i odjeżdża. Z Zapolskiej Jamy, 2 januarii 1582.

X.

Jan Zamojski do postów Polskich.

Osada Pskowa, p. 499.

Odpowiadając na pytanie postów, dziwi się że nie zrozumieli jego listu, w którym wyraźnie pisał, że jeśliby postowie Moskiewscy zamków wziętych przez Szweda ustąpić nie chcieli, przestać na protestacyi, a pokoju dlatego nie zrywać. Niech Harabruda spisze wszystkie do Moskwy należące, zobaczymy jakie zechcą wymazywać. Serenesk i Parnawa są jeszcze pewnie w ich ręku: jeżeli nie wiedzą, niech poszlą kogo dla przekonania się. Zawrzeć pokój, a jeżeli potem Moskwa zechce się z nami bić, to będziem się z nią znowu bić, a ci co doma siedzą, nie będą mówić że przez nas się wojna odnowi, ale przez niecnotę Moskiewską. Zamczek Oberpol Moskiewscy ludzie porzucili po wzięciu przez Szwedów Białego Kamienia: a że Biały Kamień dali wpisać, to i ten dadzą, ale jeśliby nie chcieli, niech i ten nie zrywa dzieła. Donosi że poszle z rotą Bielawskiego do odebrania niektórych zamków Inflanckich, sam odbierze Derpt, Lais, Felin, Serenesk, Parnawę, kogo innego do odbierania innych, a postowie niech polecą podstolemu Chojnickiemu oddać Moskwie Chołm, Wielkie Łuki, Newel. Przed oddaniem Ostrowia wywiozą się stamtąd rzeczy do Derptu i do Nowogródka. Z obozu pod Pskowem 3 stycznia 1582. W przypisku prosi wojewodę Bracławskiego, żeby Jordana z rotami Litewskiemi i Kozakami, co leżą pod Russą, ściągnął do obozu, jezdzie i piechocie z Wielkich Łuk aby kazał iść do Potocka.

XI.

Literæ ad præfectum Zavolocensem, ut aulicis Magni ducis arcem Zavolocensem in manus tradat.

Osada Pskowa, p. 502.

Po odebraniu listu od posłów Polskich, ma starosta zdać Zawołocze dworzaninom Moskiewskim w obecności osoby przez posłów przystanej.(1) Datum ex castris ad Plescoviam, 3 januarii 1582.

XII.

Pan hetman do rotmistrza Zebrzydowskiego.

Osada Pskowa, p. 503.

Skoro się traktaty skończą, zaraz ma Zebrzydowski do obozu powrócić, a sług posła Moskiewskiego Dymitra, który do niego zbiegł, nie wydawać. Z obozu pod Pskowem, 3 januarii 1582.

XIII.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

Osada Pskowa, p. 533.

Usprawiedliwia się Possewin z uczynionego mu przez Zamojskiego wyrzutu, że w liście z dnia 24 grudnia upewniał o ustąpieniu przez Moskwę wszystkich Inflant, a teraz posłowie Moskiewscy nie chcą pisać w traktacie na stronę króla zamków przez Szweda pobranych. Nigdy, powiada, Moskiewscy posłowie nie powiedzieli, że mogą ustąpić zamków w cudzych rękach będących, ani tytułu i prawa do Inflant. Pisząc do Zamojskiego, miał tylko na myśli zamki w dzierżeniu wielkiego xięcia będące. Była wtenczas mowa o zamkach ofiarowanych przez Zamojskiego Moskwie w Inflanciech, jeśliby chcieli ustąpić niektórych gdziejindziej wziętych przez króla: odpowiedzieli że chcą wszystkich wziętych przez króla, jeśli mają ustąpić całych Inflant, albo dwa w nich zamki zatrzymać, dwa zdobyte zostawić królowi. Któż powie że oni przez to obiecywali ustąpić tytułu i prawa do Inflant, tudzież zamków przez Szweda pobranych. Pisał o tem wszystkiem Possewin w czwartym liście do Zamojskiego, który czytał Piotrowskiemu, a którego nie posłał, bo mu posłowie Polscy powiedzieli, że spór o to należy na dalszy czas odłożyć. Teraz ten czwarty list posyła. Niech sobie ~~to~~ Zamojski przypomni, że Possewin kilkakrotnie przekładał królowi w obozie potrzebę zrzeczenia się przez wielkiego xięcia tytułu i prawa do Inflant, żeby w tem nie pozostało zarzewie nowej wojny, a król zawsze odpowiadał: „Det nobis vitulum, retineat sibi Moschus titulum," że kiedy pisał do kniazia Moskiewskiego o przystanie posłów, sam król podyktował te wyrazy: „Quandoquidem Narva et aliæ arces in Sueci manu essent, sublataque illa esset controversia, traderet ea, quæ in manibus haberet Moschus, his a Moscho traditis, regem fore contentum." Nie bał się Possewin czytania swego listu w senacie, nawet przed dyssydentami, owszem o to uprasza. Dalej powiada, że Moskwa ustąpiła 32 murowanych zamków Inflanckich, z któremi drewniane ustąpione przez króla porównać się nie mogą. Mówi potem, że

---

(1) Podobny list, mutatis mutandis, posłano starostom, Woronieckiemu. Ostrowskiemu i innym.

jeśli przywrócony będzie w Dorpacie obrządek łaciński, to i jedenaście zamków wziętych przez Szwedów z resztą Inflant dostaną się w ręce króla. Skarży się nakoniec na posłów Polskich, że posyłając do Zamojskiego gońca, nic dają mu już o tem wiedzieć, i dlatego ten list przez swego posłańca posyła. Ex Kiverova Horca, 3 januarii 1582.

XIV.

Ceduła od posłów Polskich do xiędza Possewina.

Osada Pskowa, p. 539.

Uwiadamiają, że odebrali od posłów Moskiewskich spis zamków, które ustępują królowi, i tych, które Szwedzi pobrali. Ale że między niemi są niektóre imiona nieznane, proszą żeby Possewin zażądał od nich dokładniejszego spisu z Moskiewskiemi i Niemieckiemi nazwiskami. Nie mając wiadomości pewnej o tych zamkach, proszą żeby ich miał za wymówionych, że na dzisiejszą sessyą nie przyjdą, na której nie mogliby nic postanowić. Z Zapolskiej Jamy, 3 januarii 1582.

XV.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 508.

Trzeba tym rokowaniom prędki koniec uczynić, żebyśmy przez tą zwłokę Parnawy i owego innego nie stracili. Dpuszczać takie zmowy i tego nie można, że tam u domowych dziwne we łbach fantazye będą, a kto wie jak się i ten sejm obróci. Co do Sereneska, ponieważ posłowie Moskiewscy powiadają, że go Szwed wziął, tedy napisać w traktacie wyliczając inne zamki: „Serenesk, jeśli go Szwed nie wziął." A kiedy na to zgody nie będzie, uczynić drugą protestacyą o Serenesk, że go król będzie dochodził na ludziach, jakich tam znajdzie, czyto Szwedach, czy Moskalach. Wielkie Łuki wtenczas dopiero oddać, kiedy nam oddadzą Derpt, Felin i Parnawę, by nam ich jak nie umknęli. O ukończeniu całego dzieła spodziewa się w sobotę a najdalej w niedzielę (6 lub 7 stycznia) odebrać wiadomość. Z obozu pod Pskowem, 4 stycznia 1582.

XVI.

Pan hetman do Pana rotmistrza Jordana.

Osada Pskowa, p. 510.

Poleca Jordanowi pełnić rozkazy wojewody Bracławskiego w prowadzeniu dworzan, odprowadzeniu posłów Moskiewskich, w czem przestrzegać ma swego i posłów Polskich bezpieczeństwa, a niniejsze polecenie przesłać innym rotmistrzom w tamtych stronach będącym. Z obozu pod Pskowem, 4 januarii 1582.

XVII.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 510.

Donosi posłom, że Szujski dowiedziawszy się od zbiegów że mało ludzi w obozie, uczynił tegodnia wycieczkę, którą hetman ze wszystkiemi szczegółami opisuje. Poległo w niej około 300 Moskwy, kilkadziesiąt dostało się do niewoli. Z naszej strony kilku tylko było zabitych i kilkunastu rannych. Jeśliby się Moskwa przy tem uparła, żeby posłowie

królewscy pierwsi jechali słuchać przysięgi kniazia Moskiewskiego, tedy oprze się temu, przekładając że tylko na prośbę papieża król do Zapola posły swe posłał. Jeśli się na to nie zgodzą, tedy naznaczyć dzień, w którym jedni i drudzy zjechać się mają w Smoleńsku, a stamtąd nasi do Moskiewskiego, Moskiewscy do króla pojadą. Chceli królowi puścić Opoczkę i Siebież, to nasi wprzód do niego pospieszą, ale to przez żart się tylko mówi. Z obozu pod Pskowem, 4 stycznia 1582.

XVIII.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 512.

Donosi królowi o porażce Moskwy w tej ich wycieczce. Ma nadzieję że pokój dojdzie, chociaż posłowie Moskiewscy widocznie czas zwlekają, dlatego zapewne że chcą uderzyć na Szwedów: trzeba tedy królowi pomyśleć o uzbrojeniu Inflant, naprawieniu zamków, opatrzeniu ich w żywność. Jazda wspomina się o żołd, i jeśli ten nie będzie wypłacony za upłyniony kwartał, trudno ją będzie utrzymać. Prosi o naznaczenie na swoje miejsce dowódzcy w Inflanciech, bo on długo tam nie zabawi, będąc zmuszonym powrócić do Polski dla poratowania zdrowia. Poszle Bielawskiego do odebrania zamków, Nowogródka, Marienburga, Marienhauzu, Rzeczycy, Lucena, kogo drugiego do odebrania zamków leżących między temi a granicą Moskwy, sam odebrawszy Derpt, Lais, Felin, Parnawę, wróci przez Rygę i Litwę do Polski. Datum ex castris ad Plescoviam, 4 januarii 1582.
W przypisku dodaje, że rozjechało się wielu bez jego wiedzy z obozu: tych trzeba zapozwać, bo są między nimi i tacy, którzy popełniwszy różne przestępstwa, dla uniknienia sądu umknęli. Posłani na zwiady do Inflant donieśli, że Parnawa nie tylko nie wzięta, ale nawet nie jest oblężona, mówią jednak że Szwedzi mają Felin oblegać. Wieliż przy królu, Siebież przy Moskwie zostaje. Około stu Szkotów przyszło temi dniami do Pieczar. Po oddaniu Wielkich Łuk, Zawołocza i Newla, trzeba wzmocnić Połock. Jordan był pod Nowogrodem, ale pomimo najlepszej chęci nic znacznego nie sprawił. Moskwa po owej porażce nie ruszyła się w nocy: następnego dnia wyszło ich cokolwiek z miasta dla zabrania trupów, ale zobaczywszy dwóch tylko towarzyszów z roty Leśniowolskiego, zaraz się cofnęli. Pozwolił im hetman zabrać ciała, ale oni zbliżywszy się na strzał niby dla rozmowy, dali do naszych ognia, żadnego jednak nie ranili. Był tam Żółkiewski i Zawisza, którego tylko kula drasnęła zbroję przebiwszy. Miesojedow zginął w tej bitwie, zabity od Franciszka Tura i drugiego Węgra (1). Zamoś.

XVIII. (1) Wiadomość o zabiciu Miesojedowa mylną się potem okazała. Ten sam Miesojedow przybył do Zamojskiego po zawarciu pokoju, domagając się żeby od miasta odstąpił, czego jeśli w przeciągu trzech dni nie uczyni, to on bojar carski nie będzie obowiązany do zachowania pokoju. Heidenstein. Ci dwaj Węgrzy zabili jakiegoś innego bojara.

XIX.

Jan Zamojski do kuchmistrza JKMci (Dominika Alemanicza)

Osada Pskowa, p. 525.

Acz Moskwa i tak i siak wiercąc, nachyliło się już do pokoju. Nie dziw, że wielki kniaź przy tem i przy owem kazał się posłom upierać, bo mu bardzo żal opuszczać Inflanty, które zaraz wojować, kiedy Zamojski z kuchmistrzem byli jeszcze w szkołach, i dla zawojowania których państwo swoje wyludnił i zubożył. Posłowie Moskiewscy mieli rozkaz zrywać układy, jeśliby król odprowadził wojsko od Pskowa, w nadziei późnego zebrania się Polaków na przyszłą wyprawę, lub jakowego w radach naszych rozerwania. Znamienita zaiste to ziemia Inflancka: ale nam jeszcze w niej na przeszkodzie szwagier. Possewin ma nadzieję pojednać Szweda z Moskalem, i na to ciągnie, żeby przy Szwedzie niektóre zamki Inflanckie zostały, a Iwangorod z Narwą żeby wrócił Moskwie. Niech król wejrzy w to, co mu około ziemi Inflanckiej na piśmie posyłam (1). Żali się hetman przed kuchmistrzem, że ma wiele kłopotu w wojsku, mianowicie z Węgrami, którzy naszych sieką, mordują, zabijają, i różnych dopuszczają się przestępstw. Z nich hetman niektóre wylicza i prosi kuchmistrza, żeby to zachował u siebie, tylko Ferensowi i królowi powiedział. Dobrzeby było, gdyby przy młodym Batorym był jaki namiestnik z powagą i rozsądkiem. Pieniądzy niech nie omieszkiwają przysłać wojsku przed Gromnicami, bo inaczej pewnie się rozbieży. Z obozu pod Pskowem, 4 januarii 1582. W przypisku powiada, że przyszli do niego deputowani od Węgrów uskarżać się na niechęć Polaków i na Becha, który jednego z nich obiesić kazał. Powiedzieli, że mają swoje osobne urzędniki, i że nigdy po te czasy nie byli pod władzą hetmana Polaka. Odpowiedział im hetman, że Polacy starają się utrzymać zgodę i braterstwo z narodem, który im dał tak cnotliwego i dzielnego króla, że jak w każdym narodzie, tak i między Węgrami są ludzie mniejszej kondycyi, którzy się źle prowadzą, to i owo broją i stąd niechęci, zwady i urojątki, że każdy baczny Polak jest im wdzięczny za to, że oni teraz ojczyźnie naszej służą, a może i my im kiedy odsłużymy. Prosił ich nakoniec żeby swych niesfornych ludzi sami uskromili, i podług woli królewskiej obrali kogo z pomiędzy siebie, ktoryby w sądzie wojskowym wraz z innymi sędziami zasiadał.

XX.

Scripta raptim a Magnifico Domino cancellario, non conclusive, sed ut amplius disquirantur.

Osada Pskowa, p. 518.

Jeśli pokój stanie, jak urządzić zamki Inflanckie, mianowicie bliższe Szwedzkich i Moskiewskich, jak je naprawić, opatrzyć w żywność i załogi? Zamki bliższe Moskiewskich: Lucen, Rzeżyca, Marienburg, Marienhausen, Nowogródek, Derpt i Serensk, jeśli go nie wypadł w ręce Szweda, bo tylko dziewięć mil jest odległy od Narwy. Bliższe Szwedzkich: Lais, Felin, Parnawa. Wszyscy prawie Inflantczycy przychylni są Szwedom. Na Magnu

---

XIX (1) Obacz treść następnego pisma.

fliczyi nie można; bo on porastawiał swe zamki ludziom chciwym, którzy przymusili do robocizny więźniów włości Felińskiej i Derpskiej, a gdy to im potem wzbronione będzie, odstręczy się od nas i obrócą oczy na Szweda, krwią i językiem im bliższego. Król Szwedzki stara się przyciągnąć do siebie szlachtę, obiecując jej wrócić dobra nie tylko ojcowskie, ale i dziadowskie, kiedy zarazem rozsiano pogłoskę, że Batory ma odebrać dobra Inflantczykom i rozdać Węgrom. Lubo włościanie cieszyć się będą z mającego się ogłosić edyktu o umniejszeniu opłat i robocizny, niedługo potrwa ich radość, kiedy ich zacznie żołnierz ciemiężyć. Lekarstwem na wiele tych chorób będzie ludzki, sprawiedliwy i rozstropny rząd. Niech król o tem pamięta, że ani w Derpcie, ani w Parnawie, ani w żadnem innem mieście zdobytem przez Moskwę, niemasz dawnych mieszkańców: wszyscy zostali przepędzeni w głąb Moskwy; trzeba tedy zaludnić miasta Hollendrami i innych narodów ludźmi, którzy się przesiedlą, jeśli im nadane będą pewne przywileje. Komu mają być dane urzędy sądownicze i administracyjne w tej prowincyi? Nie należy pomijać Inflantczyków, ale też nie wszystkie im dawać wypada. Dawno już u nich, jak mówią, żadnych sądów niema. Trzeba przywrócić ustanowione przez Zygmunta Augusta zjazdy, ile że od nich można by otrzymać pewną pomoc na opędzenie potrzeb publicznych. Opisać trzeba włości do każdego zamku należące, i zapewnić z nich stały na ich utrzymanie dochód. Jeśli przyjdzie do wojny ze Szwedem, starać się trzeba znieść jego jazdę, którą straciwszy nie zdołędzie się tak prędko na drugą, bo w Szwecyi mało koni, założyć obóz pod Białym Kamieniem, i odebrać Parnawę, jeśliby tymczasem Szwed ją zdobył, zanieść na niego skargę do spólnych krewnych, margrabiego elektora i margrabiego Anszpacha, że stał się niemałą przeszkodą w wojnie z Moskwą. Po zniesieniu jazdy Szwedzkiej, łatwiejby przyszło wejść w traktaty z królem Szwedzkim, ale do nich użyć za pośrednika kogo inszego raczej niżeli Franko-Włocha, choć on Jezuita. Następnie podaje sposoby prowadzenia wojny ze Szwedami: mieć dosyć dobrej piechoty, wprawnej w branie kamiennych zamków; przysposobić porządny rynsztunek wojenny; sprowadzić żywność, której mało w Inflanciech, częścią Dźwiną do Rygi, częścią morzem z Gdańska; jazdy mieć niewiele, ale wybornej; otrzymać na sejmie nowy pobór, i obrócić na ten cel pobór bieżącego roku; w zapłacie żołdu oddać dowódzcom dobra rządowe w Inflanciech, a jeśliby nie chcieli, sprzedać; co do zaciągniętej u xiążąt Niemieckich pożyczki, posłać do nich o przedłużenie terminu zapłaty. Po zawarciu pokoju z wielkim kniaziem Moskiewskim, skłonić go do wojny ze Szwedem, do zajęcia Finlandii i zatoki, do której wpada Wołchow, przez co będzie miał wielki pożytek w handlu. W razie potrzeby złączyć jazdę z jazdą Moskiewską, dla ukarania ostowicka, który niepomny na związki powinowactwa, sam pobudzał króla do wojny z Moskwą, a potem oszukał. Trzeba także pomyśleć, czyby się nie udało wciągnąć do wojny króla Duńskiego i miasta Hanzeatyckie, ale przytem mieć się na ostrożności, żeby Szwed nie napadł na Prusy. Szwedzi rozsiewają pogłoskę, że zawarli umowę z Tatarami, żeby na przypadek wojny z Polską, napadli na nią z drugiej strony, i że w tym celu

posłowie Tatarscy jeździli przed paru laty do Sztokolmu. Niestraszne dla nas to przymierze; bo Tatarowie lubią więcej brać upominki niżeli dać pomoc, a jak dostaną te upominki, kiedy droga ze Szwecyi do Krymu przez Polskę będzie zamknięta? Na to wszystko zwraca Zamojski uwagę króla.

XXI.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 542.

Dowiedział się od ludzi na zwiady do Inflant posłanych, że Szwedzi Parnawy i Oberpola ani wzięli, ani oblegli. Dla tego o tem pisze, że nie widzi Oberpola na spisie między zamkami królowi ustąpionemi. Chciałby widzieć jak go Moskwa nazywa. Gdyby Possewin zwłóczył, mają mu posłowie powiedzieć, że już nie potrzebują informacyi od Zamojskiego, że mogą sami o wszystkiem stanowić. Prócz innych przyczyn naglących do pokoju i ta niemniej ważna, że Panowie Rady przy boku króla będący, niedbają bynajmniej o wojsko, potrzeb jego opatrzyć nie chcą. Z obozu pod Pskowem, 5 januarii 1582.

XXII.

Dux Magnus Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 586.

Donosi hetmanowi że Szwedzi oblegli Parnawę 1 stycznia, i że zabierają się do oblężenia Felina. Datum ex arce nostra Ermes, 5 januarii 1582. W przypisku dodaje, że 400 żołnierzy jazdy Moskiewskiej, którzy zbiegli z zamku Wittenstein, i nie zostali wpuszczeni do Derptu, zaczęli łupić okolice Helmetu, ale ich rozpędziła załoga tego zamku. Jeden z nich wzięty do niewoli powiedział, że w Białym Kamieniu taki głód panował, że załoga pojadła psy i konie, i kiedy Szwedzi weszli do tego zamku, dwa tylko psy znaleźli.

XXIII.

Tidemanus Gisius Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 590.

Posłał go król do Rygi dla wystarania się pieniędzy na zapłacenie wojska Niemieckiego. Liczba żołnierzy tego narodu okazała się większa niż spisana pod Pieczarami, a niektórzy z nich dopominają się o żołd za dłuższy czas, niż im się należy. Xiążę Kurlandzki i Ryżanie nie mają gotowych na to pieniędzy, ale okazują najlepsze chęci zadosyć uczynienia życzeniu króla. Prości żołnierze tu odbiorą swą należytość, starszyznę odeślemy do Gdańska. Odlane tu będą dwa działa. Prochu przeszło sto cetnarów i żelaza, ile się dostać uda, do obozu poszlemy. Szwedzi podstąpili pod Parnawę i stamtąd pociągnęli do Felina. Biring pisał że chce się widzieć z hetmanem. Odpisał mu Gizius, że może to bezpiecznie uczynić, bo już niema przy hetmanie żadnego z Litwinów jemu niechętnych. Kiedy kasztelan Gnieźnieński przejeżdżał przez Limzel, prosił go Biring iżby go usprawiedliwił przed królem i upewnił, że odda zamki, jeśli na jego zasługi i poniesione koszta wzgląd będzie miany. Rigæ, die 15 januarii 1582.

XXIV.

Stephano Poloniae Regi Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnae.

Possewin oddał list od wielkiego xiążęcia Moskiewskiego, który, jak król pozna z tego listu, pragnie pokoju. Wielki xiąże ustępuje królowi wszech Inflant, będących teraz w jego posiadaniu, przytem Wieliż, zostawia w zamkach działa, jakie tam przy wzięciu ich zastał, odda miasta Inflanckie zaczynając od Derptu w przeciągu ośmiu tygodni. Król ze swej strony ustąpi z Wielkich Łuk, Zawołocza, Chołmu, Newla, tudzież zwojowanych przeszłego roku Pskowskich przygródków, i odprowadzi wojsko od Pskowa. Pokój na lat dziewięć, ale przy podpisaniu Possewin starać się będzie postanowić na czas dłuższy. Pozostaje trudność o jeńcach. Wielki xiąże przysłał nową plenipotencyą (1). Uwieńczy król dzieło przywróceniem obrządku katolickiego w Inflantach, założeniem biskupstwa i kollegium (jezuickiego) w Derpcie, na utrzymanie których postawią dochody pobierane dotąd przez władykę, archipopów i popów. Nadmienia Possewin o nieprzyjemnościach, jakich doznają Polscy Jezuici od kalwińskiego wojewody (Dorohostajskiego), i nakłania króla, żeby wielkorządy Inflant dał gorliwemu katolikowi. Proponuje na to miejsce Zebrzydowskiego. Przypomina nakoniec poselstwo Andrzeja Batorego (do Rzymu), o którem mówił królowi w oborze pod Pskowem. Ex Kiverova Horca, die sanctissimae Epiphaniae advesperascente 1582.

XXV.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

T. 89. 1. Osada Pskowa, p. 545.

Już wszystkie punkta traktatu spisane prócz punktu o jeńcach. Zebrzydowskiego na wielkorządcę Inflant poleca. Ex Kiverova Horca, die sanctissimae Epiphaniae 1582.

XXVI.

Posłowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 547.

Pokój dziś postanowiony podług żądania posłów Moskiewskich na dziewięć lat, ale może będzie przedłużony. Posłowie Polscy domagali się Sebeżka, a że Moskiewscy twierdzili, że ten zamek jest już wzięty przez Druckiego, Polscy zanieśli protestacyą. Ta strzelba zostanie na każdym zamku, z jaką zamek wzięto (1). Posłowie Moskiewscy żądali żeby Wielkie Łuki i Chołm z tą strzelbą, jaka na nich była, oddane im były. Na to Polscy oświadczyli, że strzelba tych zamków w ich pożarze spłonęła, przeciw czemu Moskiewscy nie mieli nic do odpowiedzenia. Trzeba tedy posłać do Zawołocza, Newla, Ostrowia, dla spisania strzelby, z jaką te zamki wzięte były, i takowy spis Moskiewskim oddać. Z Jamy Zapolskiej, w dzień Trzech Króli 1582.

XXIV. (1) Obacz w dyariuszu sessyą piętnastą. 6 stycznia.

XXVI. (1) Obacz tę samą sessyą.

XXVII.

Wojewoda Bracławski do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa. p. 549.

Co do postów dla wysłuchania przysięgi, proponowano Moskiewskim co pisał Zamojski, żeby jednego dnia na granicę przyjechali: nie chcą; wzięto więc to do dalszego namysłu. Jeśli nic nie odmienią co postanowili, jutro, da-li Bóg, koniec będzie. Około wywożenia rzeczy i zdania zamków tak się zgodzono, że oni nas, my ich wywozić z zamków podwodami będziemy. Od dnia dania podwód powinni się we tydzień wywieźć i zamek oddać. Należałoby napisać o podwody do wszystkich starostów Inflanckich, żebyśmy się ich jak najprędzej zbyli. Ciężko im bardzo z tych zamków wychodzić: „bodajśmy, mówią, nie tylko my, ale i dzieci nasze takich czasów nie doczekali." Przed porażką pod Pskowem, postowie Moskiewscy byli bardzo trudni we wszystkiem: musieliśmy się z nimi o każdą rzecz swarzyć. Dziś po odebranej nowinie skromniejsi są; i prędko się z nimi sprawiwszy, rozjechaliśmy się. Z Zapola we Trzy Króle, 1582.

XXVIII.

Jan Zamojski do postów Polskich.

Osada Pskowa. p. 552.

Donosi postom, że napisał do Zawołocza, do Newla, do Ostrowa, aby regestr strzelby Moskiewskiej przysłano. Niedostanie ich pewnie czterech, które hetman za pozwoleniem króla wziął. Są teraz albo w Knyszynie, albo gdzie głęboko w Litwie. Łatwo dać im inne na ich miejsce. Dalej powtarza o zabitym Miesojedowie, o danem pozwoleniu Moskwie zbrania swoich trupów, o wiarołomstwie, z jakiem z kilkuset rusznic dano ognia do Polaków, którzy podjechali pod miasto na ich własne żądanie. Z obozu pod Pskowem 7 stycznia 1582.

XXIX.

Literae ad capitaneum Ostroviensem, ut regestrum tormentorum et barbatarum Moschoviticarum Dominis legatis mittat (1)

XXX.

Osada Pskowa. p. 553.

Postowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa. p. 554.

Powstał nowy spór o tytuł: postowie Moskiewscy domagają się aby ich panu dany był tytuł cara i wielkiego kniazia wszech Rusi, tudzież cara Kazańskiego i Astrachańskiego, a Harabuda dobrze tych spraw świadom powiada, że za króla Zygmunta Augusta, za Henryka, i za teraźniejszego pana, nigdy ten tytuł nie był mu dawany. Ot postowie Polscy rozmawiali z Moskiewskimi przez cały dzień, i poswarzywszy się z nimi rozjechali się (2). Żądają także dla niego tytułu kniazia Smoleńskiego, i gotowi są o te tytuły pokój zerwać. Postowie Polscy nie mając tego w instrukcji, proszą Zamojskiego żeby im o tem informację przysłał, czy mają go carem pisać, czy też nie przyznawając mu tego tytułu i pokoju nie postanowiwszy, rozjechać się. Powtarzają prośbę o przysłanie

---

XXIX. (1) Podobny list posłany był do Zybryka, Zawołockiego i Newelskiego starosty [X Karamzin, IX,

XXX. (2) Obacz w Dyariuszu sessyą szesnastą, 7 stycznia. Spór o tytuł tak był żywy, jak mówią postowie Moskiewscy w liście do cara, że sam nawet Possewin wyszedłszy z cierpliwości, wyrwał napisany na próbę traktat z ręki Olferowa, cisnął na ziemię, posła za barki uchwycił, guziki mu u szuby poobrywał, i nakoniec rzekł: „precz mi z izby." X

regestru strzelby, z którą Newel, Zawołocze i Ostrow dostały się w ręce króla. Z Jamy Zapolskiej, 7 januarii 1582. W przypisku powiadają, że za tytuł carski żądali Wielkich Łuk, Oporki i Sebieża, ale Moskiewscy ani słowa o tem mówić nie chcieli. Co do tytułu carskiego, Pan marszałek nadworny nie zgadza się z dwoma drugimi posłami.

XXXI.

Albert Radziwiłł do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 556.

Posłowie Moskiewscy od tytułu cara wszech Rusi prędko odstąpili, ale zarazem oświadczyli, że jeżeli ich kniaziowi nie będzie dany tytuł cara Kazańskiego i Astrachańskiego, tudzież kniazia Smoleńskiego, gotowi są o to pokój zerwać. Około Smoleńska tak się im odpowiedziało, że ponieważ to pokój doczesny, nie wieczny, a Smoleńsk jest Litewski, tedy po wyjściu przymierza król go odzyskać zechce, a zatem tytułu kniazia Smoleńskiego dać mu nie może. Nic na to wprost nie odpowiedzieli, widać jednak że się od tego odwieść dadzą. Co do tytułu cara Kazańskiego i Astrachańskiego, Haraburda pod sumieniem i przysięgą powiedział, że mu ani od Augusta, ani od żadnego innego króla nie pisywano inaczej, jedno hospodarowi Kazańskiemu i Astrachańskiemu. Posłowie Moskiewscy prosili o dziesięć dni, żeby mogli ukazać listy Augustowe, w których tytuł cara był mu dawany. Na czem gdy rzecz stanęła, a dalej postąpić nie mogła, posłowie trzymając się rozkazania królewskiego, w tem użyć się nie dali. Ja zaś widząc że stąd przyjdzie do zerwania pokoju, i że ten tytuł królowi i Rzeczypospolitej zawadzić nie może, bo i w Litwie carzyków Tatarskich dosyć, a przecie błaznowie, radziłem moim kollegom, żeby na ten tytuł zezwolili. Sam król mawiał: „habeat ipse titulum, et ego vitulum," a to jeszcze o Inflanciech, cóż dopiero o Kazaniu i Astrachaniu, których podobno tego roku dobywać nie będziem. Nie mogąc się o to zgodzić, czekamy prędkiej odpowiedzi: mamyli ten tytuł przyznać, czy pokój zerwać? Także i o tytuł Inflancki jeśli spór będzie, co mamy czynić? Z Jamy Zapolskiej, 7 januarii 1582.

XXXII.

Krzysztof Warszewicki do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 558.

W postanowieniu pokoju nie jesteśmy jeszcze u samego brzegu, bo Moskwa, aby sobie podobna zawżdy była, targować się o to i owo nie przestaje, i zawżdy co nowego wtrąci, jak teraz o ten tytuł. Choć ich xiądz Possewin z tej drogi zbija, jednak, jak mówią, wilk choć z siebie sierść zrzuci, natury swej nie odmienia: tak i oni choć płaczą, choć się przysięgają, jednak swych po staremu targów się dzierżą, a proszą żeby im na posłanie do hospodara po dokumenta z strony tytułu dziesięć dni czasu dano. Z Zapolskiej Jamy, 7 januarii 1582.

XXXIII.

Regia Majestas Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 633.

Król oświadcza radość, że po długiej przerwie otrzymał nakoniec wiadomość o dalszym

postępie negocyacyi, i zarazem życzenie, żeby przy nim całe Inflanty zostały. Co do zamków Inflanckich, niewziętych jeszcze przez Szweda, Zamojski ma przestrzedz wodza wojska Szwedzkiego, że te są nam ustąpione, i wezwać go aby im dał pokój i od nich odstąpił, a jeśli nie zechce, bronić co jest nasze. Ale nie należy zaczepiać go o zamki, które już pobrał, bo zdaniem będących tu senatorów, nie można wypowiedzieć wojny Szwecyi bez zezwolenia sejmu. Po zawartym pokoju wypadnie odłożyć zwołanie sejmu, a tymczasem dojedzie do Rygi dla urządzenia tej prowincyi, opatrzenia jej potrzeb, osadzenia załogami zamków, przywrócenia karności wojskowej. Jeżeli pokój wyjdzie, dosyć będzie zatrzymać cztery lub pięć tysięcy jazdy, całą piechotę, a przynajmniej lepszą, resztę jazdy odesłać do Żmudzi i na pogranicze Prus, dla zaopatrzenia się w konie. Hetman będzie miał oko na Moskwę zbierającą się pod Nowogrodem, żeby pod pozorem uderzenia na Szwedów, nie uderzyła na Polaków. Datum Vilnae, 7 januarii 1582. W przypisku dodaje, że grasuje febra z maligną nie tylko między pospólstwem, ale i między szlachtą, z której umarł Bużeński (1).

XXXIV.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 559.

Spór o tytuł sami posłowie powinni byli załatwić. Z kancellaryi Koronnej nigdy do Moskwy nie pisano: nie może przeto kaczor wiedzieć, jak Moskiewskiego tytułowano. Zresztą mniejsza o tytuł: wszak i w Polsce niemało jest takich, co się grafami nazywają, a jeden z Bielskiej ziemi nazwał się królem Zacharańskim. Żeby czasu tak nie przewlekali, żądać od nich żeby dali na piśmie czego potrzebują, czy chcą mieć pokój, czy wojnę. Ponieważ nie upiera się przy tytule cara Ruskiego, jak Pan marszałek pisze, dać mu tedy tytuł cara Kazańskiego i Astrachańskiego, co mu nie przyda nic powagi, i owszem pośmiech u wszystkich sprawi: jakie carstwo, taki car. Ale i na to uczynić protestacyą przed xiędzem posłem, że jeżeli ich wielcy posłowie, którzy przyjadą przysięgę odbierać od króla, nie ukażą że mu tak król August pisywał, to mu tego tytułu dawać nie będą. Jest u Possewina przepis listu przymiernego wojewodów, Mazowieckiego i Mińskiego, ten może w tym razie posłużyć. Nalega aby jak najprędzej ukończyć, i przypomina o Oberpolu, o którym mu posłowie nie odpisali: mały to zamek, ale ma włość wielką: strzedz się trzeba żeby go nie utaili. Kazał hetman spisać liczbę dział w zamkach ustąpionych, ale jak rychło to będzie, niewiadomo. W ogólności napisać w traktacie, że wszystkie działa, które były na tych zamkach, wrócą się, a których by niedostawało, tedy takież miary dane będą. Z obozu pod Pskowem, 9 stycznia 1582.

XXXV.

Joannes Zamoscius Antonio Possevino.

Osada Pskowa, p. 561.

Nie chce Zamojski dalej dociekać, w jakiej myśli pisał Possewin o ustąpieniu wszech Inflant, tym bardziej że teraz te rzeczy już się ułożyły, równie jak się załatwi spór o tytuł. Niech powiedzą wyraźnie posłowie Moskiewscy czego chcą, pokoju, czy zwłoki czasu. W tym ostatnim razie usłyszą może co im nie sprawi przyjemności. Datum ex castris ad Pscoviam, 9 januarii 1582.

(1) Ten sam, który do elektorów Saskiego i Brandenburskiego w przeszłych latach posłował o pożyczenie pieniędzy.

XXXIII

nie chcąc

Drob. Dmk.

XXXVI.

Wojewoda Bracławski do Pana kanclerza.

Osada Pskowa. p. 562.

Donosi, że Moskiewscy posłowie, dzięki staraniom Haraburdy, na to nakoniec zezwolili, żeby Iwanowi dany był tytuł nie cara, ale tylko wielkiego kniazia, jak dawniej z xięstwa do niego pisywano. Potem gdy przyszło do spisania traktatów, nie chcieli wymieniać pogranicznych zamków, tylko chcieli napisać: „a granica Litwy i Inflant po staremu być ma" (1). Piszą się już ~~traktaty~~, a w piątek, (12 stycznia), da-li Bóg, utwierdzą się przysięgą. Po dworzan dla zdania i przyjęcia zamków już posłali. Przed wszystkiemi innemi zdadzą Nowogrodek Inflanski, Juriew (Derpt), Parnawę, a pod ich rzeczy trzeba im dać podwody i odprowadzić pod strażą od Szwedów do Pskowa. Na oddanie ostatniego zamku naznaczony dzień 4 marca. Prosi ściągnąć Jordana z pod Nowogrodu, i czekać pod Pskowem do zaprzysiężenia traktatu. Polscy żołnierze źle się obchodzą z chłopami Moskiewskimi: trzeba im to zakazać. Posłowie Moskiewscy posyłają gońca do Pskowa z uwiadomieniem o pokoju, i z przykazaniem żeby z miasta nie wychodzili i spokojnie się zachowali. Może hetman wina za rzecz potrzebną zatrzymać go, aż dopóki nie odbierze wiadomości o zaprzysiężeniu traktatu. Protestacyą o nieustąpieniu zamków przez Szwedów pobranych pisze Haraburda. Possewin nie chciał jej naprzód podpisać, ale teraz podpisze, bo go już Pan Bóg na Moskwę obrócił. Ta kość niezgody między nimi jest: Polacy chcieli napisać, praesente Possevino protestujemy o powyższe zamki: Moskwa nie chce o ściętą szyję ani na to zezwolić, ani ztem od nich listu brać: o to Possewin na nich zagniewany. Z Jamy Zapolskiej, we wtorek po trzech Królach (9 stycznia) 1582.

XXXVII.

Tenże do tegoż.

Osada Pskowa. p. 568.

Prosi żeby hetman nie gniewał się, że tak długo ciągną się układy: ale nakoniec wszystko się ułatwiło, i teraz piszą się ~~traktaty~~, a gdy będą gotowe, nastąpi przysięga. Ober=pol znalazł się między zamkami: oni go Połczew zowią, i musieli go nam za poswarkiem napisać. Szwedzi uczynili protestacyą o te zamki, które już pod Szwedem być powiadają, jeden z postów odezwał się że to nie ma być. Ofuknął się na niego starszy i powiedział: „milcz, jeśliby papież napisał, że mamy ustąpić Moskwy, toby to żadnej wagi nie miało; ale co my napiszem i zaprzysięgniem, to ważne będzie." Zaraz po przysiędze żołnierze odejdą do obozu, ale o kozactwie żadnej niemasz wiadomości: powiadają że gdzieś w głębokiej Moskwie pustoszą, ludzi mordują. Z Jamów Zapolskich, 10 januarii 1582.

XXXVI. (1) Obacz w dyaryuszu sessyą ósmnastą, 9 stycznia. Co do tytułu, na tem stanęło, że dano Iwanowi, ale tylko w Moskiewskiej karcie pokoju, tytuł cara, władzcy Smoleńska i Inflant, w królewskiej zaś karcie tylko imię monarchy, a Stefanowi tytuł Inflanckiego.

XXXVIII.

Dux Magnus ad Dominum cancellarium.

Osada Pskowa, p. 587.

Orig.

Donosi, że żołnierze Polscy z obozu pod Pskowem napadli na powiat Kerepecki i trzydzieści chłopów zabili. Wysłana przeciw nim załoga z Kerepetu sprowadziła ich z końmi i zdobyczą do tego zamku. Magnus prosi hetmana o przysłanie kogo dla wejrzenia w tę sprawę, i ukarania tych żołnierzy, którzy nie czynią różnicy między sprzymierzeńcem a nieprzyjacielem? Parnawę Szwedzi oblegli. Datum in arce Ermesi, 10 januarii 1582.

XXXIX.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 563.

Załatwienie sporu o tytuły podoba się hetmanowi. Żeby uniknąć kłopotu z podwodami, zastrzedz trzeba, że tyle tylko danych będzie, ile się znajdzie we włościach należących do zamku z którego się wyprowadzać będą. Zaraz po Derpcie i Parnawie powinni zdać Felin: można im o tem tym sposobem nadmienić, że dla nich samych lepiej wypoiści się ztamtąd dla bliskości Szwedów, od których strzedz ich będziem, ale wojsko nasze w tych ogłodzonych miejscach nie może długo pozostać. Jordana nie wypada jeszcze ściągać z pod Nowogrodu, bo i straż trzyma od Moskwy, i w obozie trudno z żywności, ale skoro pokój zostanie zaprzysiężony, da się mu rozkaz odstąpienia ztamtąd. Starać się będzie hetman zapobiedz ciemiężeniu chłopów przez żołnierzy: wina w tem spada po części na wielkiego kniazia i na jego posłów, którzy wszczęli spór o tytuł, i przez to odwlekli podpisanie pokoju. Bo oto i teraz zebrało się koło Udowy chłopów kilkaset i uderzyło na naszych picowników, ale ci ich zgnietli: tak tedy wielki kniaź upierając się przy Kazańskim i Astrachańskim tytule, stał się przyczyną śmierci tych nieboraków. Gońca do Pskowa z uwiadomieniem o pokoju posłać aż po przysiędze; bo nie ~~spodziewają~~ lękając się żadnego od nas przypadku za tem posłaniem, znowu zwlekać będą. „Mniemałem, mówi hetman, że po zawarciu pokoju miała Moskwa uwierzyć Possewina i obraz jego postawić obok Mikuły i Przeczystej w Pieczarze, a teraz widzę że w przymiernym liście pisać go nawet nie chcą. Lepsza podobno stara przyjaźń." Z obozu pod Pskowem, 11 stycznia 1582.

niejasny

XL.

Joannes Zamojski ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 573.

Donosi królowi jaki był od samego początku postęp negocyacyi, jak Possewin nieszczerze działał, jak posłowie Polscy załatwili spór o tytuły wszczęty przez Moskiewskich. Wszystkie przeszkody zostały usunięte, i posłowie donieśli że w przyszły piątek pokój będzie podpisany i zaprzysiężony. Odpisał im hetman że to jest rzeczą bardzo pożądaną; bo chociaż wielki strach w Pskowie, nie zbywa im jednak na żywności, a muru kopiami niepodobna obalić. Jak dawniej Possewin nalegał o zawieszenie broni, tak teraz o posłanie gońca do Pskowa z uwiadomieniem o pokoju, na co hetman nie zezwolił. „Sam powiada, tacy, którzy wszystkich Jezuitów oszustami nazywają: pewnie niesprawiedliwie; ale ktoby tego tak nazwał, nie bardzoby się pomylił." Prosi na ostatek aby król

Dubiem

miał na pieczy uzbrojenie zamków Inflanckich, i żeby w tem nie spuszczał się na drugich. Ex castris ad Plescoviam, 11 januarii 1582. W przypisku dodaje że podpisanie pokoju odłożono do niedzieli (14 stycznia).

XLI.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 575.

Wojsko tak dla potężnych mrozów, jako też dla niedostatku wszech potrzeb w bardzo nędznym stanie: stąd choroby, łotrostwa, a nawet ucieczka do nieprzyjaciela. Chociaż od sześciu tygodni, to jest od odjazdu króla, słychać było że wiozą pieniądze, dotąd jednak ani szelągą nie przywieziono. Już wojsko szemrać zaczyna. Przypomina hetman jak Moskwa dała ognia do tych, którzy przyszli oznajmić że mogą pochować trupy. Opowiada potem jak Ostromęcki przyniósł mu skrzynkę, w której były rurki żelazne napełnione miałkim prochem i dodany przyrząd z krzemienia i stali, upewniając że za najmniejszem wstrząśnieniem skrzynki proch się zapali, skrzynkę rozerwie, i że gdyby ta skrzynka była posłana do twierdzy, możnaby tym sposobem zemścić się za ów podstęp i wiarołomstwo, jeśli nie na samym Szujskim, to na wielu innych. Zamojski oddał to pod rozpoznanie starszych wielkiem rotmistrzów, między innymi Wejera, którzy wszyscy na to się dla różnych przyczyn zgodzili, żeby nie przeszkadzać Ostromęckiemu użycia jego wynalazku. Zamojski odprawił Ostromęckiego, ani mu zakazując, ani pozwalając. W nocy z poniedziałku na wtorek (z 8 na 9 stycznia) Ostromęcki posłał do miasta skrzynkę przez jednego zjeńca, który miał powiedzieć Szujskiemu, że ten co ją przysyła, nazywa się Jan Miller, że służył dawniej z Farensbachem w Moskwie, gdzie mu się lepiej niż tu działo, że wykonawszy to, co miasto od oblężenia wolni, umyślił przebiedz do niego, a tymczasem posyła tę skrzynkę i prosi żeby jej przed jego przybyciem nie otwierać, a jeśliby chciano otworzyć, żeby ją otworzono w obecności samego Szujskiego. We dwie godziny potem ujrzano płomień wybuchający z domu, w którym, jak jeńcy powiadali, starszyzna zwykła się zgromadzać, gęściej rozstawione po murach warty, tu i owdzie z pochodniami biegających ludzi, i inne oznaki popłochu. We środę wyrzucono z twierdzy list Szujskiego, w którym zadawał hetmanowi, że go zdradą chciał zgładzić. Odpowiedział mu hetman, że choć on zasłużył na to za swe wiarołomstwo, hetman nie myśli inaczej ukarać go za to, jak swą własną ręką i wyzwał go na pojedynek, ale gdy na miejsce naznaczone przyjechał, Szujski się nie stawił, a Moskwa pokazawszy się przed bramą, spiesznie się cofnęła. Niewiadomo czy Szujski zginął, bo nikogo z miasta nie wypuszczają, ale zapewne poniósł jakąś znaczną szkodę. Datum ex castris ad Plescoviam, 11 januarii 1582. W przypisku: mróz tak silny, że wielu żołnierzy członki sobie poodmrażało, a jak mówią, ptactwo nawet pada nieżywe od zimna. Mnóstwo żołnierzy chorych, a jak ich wywieść, kiedy wszystkie konie zaprzęgowe pozdychały. Nie przywieziono dotąd ani sukna, ani kożuchów, ani pieniędzy, a choćby pieniędzy trochę przywieziono, nie wystarczy jak na części wojska. W drugim przypisku przedstawia Strusia i Lanckorońskiego na starostwo Czerwonogrodzkie.

XLII.

Posłowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 581.

Donoszą że mieli zaprzysiądz pokój dziś w piątek, ale że Moskwa coś nowego wtrąciła, odłożono przysięgę na niedzielę. Posłowie Moskiewscy sprowadzą tu dworzan do oddania zamków, i chcą widzieć tych, którzy z naszej strony naznaczeni będą do oddania im zamków. Dworzanie mają naprzód jechać do Juriewa, do Nowogródka, do Polczowa, do Białego Kamienia, do Parnawy: trzeba tedy naznaczyć osoby do odebrania od nich tych zamków. Od dnia dania podwód za tydzień wywieźć się mają i zamek zdać. Upominali się o to najwięcej posłowie Moskiewscy imieniem wielkiego kniazia, żeby władyka mieszkający w Juriewie nie doznał jakiego urągania, równie jak rzeczy cerkiewne. Pan Harabuda po całych nocach pisze, i jest w Bogu nadzieja że już koniec będzie. Z Zapolskich Jam, 12 januarii 1582.

XLIII.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 569.

Kiedy ledwie nie wszystko już się skończyło, więc podpisywać i zaprzysięgać jak najprędzej; bo choć w mieście cicho i wielka trwoga, wojsko w nędznym stanie. Przyjechał do obozu poseł nie od króla, ale od hetmana Szwedzkiego, nie do Zamojskiego, ale do króla z żądaniem, żeby nie zawierać z Moskwą pokoju bez objęcia w traktacie króla Szwedzkiego. Postem jest Włoch Lorenzo Cagnolo. Prosił żeby go przepuścić do Possewina. Da mu się odpowiedź po naradzeniu się z senatorami, którzy są w wojsku, że o tem niema nic w zleceniach od króla, a tymczasem trzeba pilnować, żeby porozumiawszy się Włoch z Włochem, nie stał się nowej zwłoki przyczyną. Starać się mają posłowie, żeby Marienburg czyli Olist, zamek bardzo mocny, zaraz tu z kraju leżący, był naprzód wraz z Derptem, Felinem, Parnawą oddany, poczem żadnej zdrady lękać się nie należy. Z obozu pod Pskowem, 13 stycznia 1582.

XLIV.

Responsum ex consilio Dominorum consiliariorum regni, in exercitu præsentium, Generoso D. Laurentio Cagnolo, Serenissimi regis Sveciæ militum præfecto, datum in castris ad Plescoviam, die 13 mensis januarii, 1582.

Osada Pskowa, p. 571.

Żałuje Zamojski, że poseł Szwedzki nie zastał króla, lub że król nie wiedział o jego przybyciu; żadnego bowiem polecenia co do żądania króla Szwedzkiego hetmanowi nie zostawił. Sam przez się już był polecił posłom swoim w Zapolu, żeby się starali zadosyć uczynić życzeniu króla Szwedzkiego, i posłał w tym celu do Possewina swego sekretarza (Warszewickiego), którego Possewin posłał do króla i królowej z uwiadomieniem na czem rzecz stanęła. Hetman nie mając mocy odmienienia tego wszystkiego, radzi posłowi żeby albo wprost stąd, albo przez Narwę do króla pojechał. Co do skargi na Kozaków, pisał już do dowódzcy Iwangorodzkiego, żeby ich tu do obozu dla odebrania

żkary odesłał, a sam ich nie karał, boby to mogło zrodzić nienawiść między dwoma wojskami.

XLV.

Joannes Zamojski ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 578.

Zdaje sprawę królowi z czem przybył i jak został odprawiony poseł Szwedzki, Lagnolo. W końcu powiada, że Charleński, posłany do Narwy pod pozorem kupienia różnych rzeczy, donosi mu w jakim stanie jest ta twierdza, i list jego królowi posyła. Korak Wincenty (?) w ścisłej zażyłości tam ze Szwedami będący, donosi, że w Narwie niemasz więcej jak 150, w Iwangorodzie 200 piechoty Szwedzkiej. Datum ex castris ad Plescoviam, 13 januarii 1582.

XLVI.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 582.

Prosi posłów żeby jak najprędzej kończyli, bo jeżeli poseł Szwedzki pisał do Possewina, powstać może wiatr ze strony Szwecji, który wszystko rozburzy, a przynajmniej jurorzenie trudność większa niż o carstwo Astrachańskie. Co do dworzan zamki Moskwie oddawać ~~mających~~ i od niej odbierać mających, niech posłowie wybiorą ich z pomiędzy towarzystwa roty Zebrzydowskiego i z pomiędzy sług swoich. Hetman poszle do Nowogródka Lenka, do Derptu Korna, do Połczowa Urowieckiego, do Parnawy Leśniowolskiego, do Marienburga, do Marienhauzu, do Lucen, do Rzeczycy, do Kokenhauzu Bielawskiego. Co do władyki, mogą posłowie upewnić, że z wszelką uczciwością odprowadzony będzie: gdyby najmniej śmiał mu kto urągać, dostanie kijem w bember. Hetman kura Indyjskiego (indyka) zarzezał na jutro, rozumiejąc że już po wojnie. Jeśli posłowie do niego przyjadą, będą mieli i gęś tłustą. Z obozu pod Pskowem, 13 januarii 1582.

XLVII.

Posłowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 583.

Już listy przymierne napisane: jutro w niedzielę przysięga. Tej nocy przybiegł do posłów Moskiewskich goniec, ale nie przywiózł listu do Possewina, czego dawniej nie bywało. W kilka godzin potem Possewin przysłał posłom Polskim kartę z uwiadomieniem, że Moskiewscy nową rzecz wymyślili, i przyszli do niego z żądaniem, żeby w traktacie było napisano: „że kniaź Moskiewski ... ojczyzny swej, ziemi Inflanckiej, tych a tych zamków w hramocie wymienionych królowi odstępuje" (1). Posłowie Polscy proszą o informacyą, jak sobie w tem poczynać mają. Goniec do Pskowa z oznajmieniem pokoju wtedy dopiero pojedzie, kiedy traktat będzie podpisany i zaprzysiężony. Kiedy posłowie Polscy siedzieli całą noc z Moskiewskimi dla dotarcia sprawy, i obznajomiwszy się z nimi powiedzieli, że codzień prawie odbierają z Pskowa wiadomości, a z nowin Litewskich udzielili, że Kurbski umarł. Z Jam Zapolskich, 13 januarii 1582.

XLVII. (1) Obacz w Dyariuszu sesyą ostatnią, 15 stycznia. Na sesyi zaś 10 i 11 stycznia, kiedy

XLVIII.

Annæ reginæ Poloniæ Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ.

Polecenie królowej, aby król Szwedzki traktatem pokoju był objęty, starał się Possewin spełnić, tak podczas widzenia się z wielkim xięciem, jako też na zjeździe posłów w Kiwerowej Horce. Ale że na ten zjazd nikt od króla Szwedzkiego nie przybył, nie można było żądania jego do układów o pokój wprowadzić. Niczego nie pozostaje, jak co wielki xiąże w Starycy Possewinowi powiedział, żeby król Szwedzki, chcąc pokoju, posłów do niego przysłał. Warszewicki, który był na tym zjeździe, niech pojedzie na wiosnę do Szwecji, żeby przyświadczył że król przez posłów swoich starał się zadosyć uczynić jego życzeniu. Prosi królową żeby przez swą siostrę starała się skłonić króla Szwedzkiego do porozumienia się z Polskim, żeby wszczęta między nimi zatarga nie stała się przyczyną wojny, co tak Warszewickiemu polecić można. Ex Kiverova Horca, die 13 januarii 1582.

XLIX.

Stephano Poloniæ regi Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ.

Powracający do króla Albert Radziwił opowie o czem traktowano na zjeździe posłów i co postanowiono. Sam Possewin złoży akta tego zjazdu królowi, które i do utrwalenia zawartego pokoju i dla potomności mogą być pożyteczne. Ex Kiverova Horca, die 14 januarii 1582.

L.

Jan Zamojski do posłów Polskich.

Osada Pskowa, p. 584.

Kończcie koniecznie jak najprędzej, bo takie jest rozkazanie króla. Gdyby się jeszcze przewlekło, niepodobna byłoby więcej jak przez ośm dni utrzymać wojsko, a tak przyszłoby sromotnie i z wielkiem niebezpieczeństwem od oblężenia odstąpić. W nowych włościach Węgrowie wszystko wniwecz obrócili, tak iżby musiało wojsko w oddziągnieniu z głodu wyzdychać. Niech on pisze, że ojczyzny swojej Inflant ustępuje: co nam to szkodzi, i owszem lepiej z tem wziąć list, niż jaki czas choć krótki przewlec, zaczemby klasnęły wszystkie nasze rzeczy społem ze sławą. Nowin ze Pskowa pewnie oni nie ~~mają~~ miewają: może jaki zdrajca pisze z obozu, ale z miasta pewnie nie piszą. Pomarli teraz starosta Kamieniecki i Czerwonogródzki, ale Kurbski jeszcze żyje. Z obozu pod Pskowem, 15 januarii 1582. Tegoż dnia posłał Zamojski do Zapolskiego Żołkiewskiego, żeby się z posłami prędzej i łatwiej porozumieć.

---

wszystko prawie było ukończone, posłowie Moskiewscy zażądali aby dodano, że nietylko zamki, które oddawali, ale nawet Rygę i Kurlandyą królowi ustępują. za co gdy im wyjść za drzwi kazano, od tego żądania odstąpili.

LI.

Posłowie Polscy do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 596.

Donoszą, że posłowie Moskiewscy przy tem się uparli, że ich kniaź z ojczyzny swojej ustępuje mianowanych w traktacie zamków, ale gdy nakoniec od tego odstąpili, postanowiono z nimi pokój na lat dziesięć i przysięgami dnia dzisiejszego utwierdzono (1). Posłowie Moskiewscy posłali do Pskowa gońca z uwiadomieniem o zawartym pokoju, którego odprowadza Pan Kurozpatwa. Pan Jordan i Kozacy uwiadomieni, żeby już do obozu wrócili. Z Jam Zapolskich, 15 januarii 1582.

LII.

Literæ compositionis pacis legatorum Magni Moscoviæ ducis.

Literæ compositionis pacis Serenissimi Poloniæ regis (1).

LIII.

Regia Majestas ad Joannem Zamoscium.

Osada Pskowa, p. 627.

Król oczekiwał wiadomości o pokoju, ale nad swe spodziewanie nic się o nim nie dowiedział z ostatniego listu hetmana. Wyznaczył dwóch komissarzów dla opatrzenia w żywność zamków Inflanckich: napisał do xięcia Kurlandzkiego, do Ryżanów, do szlachty Kurlandzkiej, żeby im w tem byli ku pomocy. Skoro się dowie o zawartym pokoju, otrzymane w darze od Anszpacha 200 cetnarów prochu do Kokenhauzu odeszle. Działa do uzbrojenia zamków Inflanckich wzięte będą z Wendy i z innych miast w środku kraju leżących, a zatem mniej wystawionych na niebezpieczeństwo ze strony Szwedów i Moskwy. Pieniądze na zapłacenie wojska posłane będą do Aszeratu. Po zawartym pokoju każe zatrzymać lepszą część jazdy i piechoty, resztę rozpuścić. Powtarza że wzięte przez Szwedów zamki trzeba siłą odebrać, niewzięte obronić. Parnawa jeszcze niewzięta. Szwedzi nie mają więcej jak 4000 wojska. Po odebraniu od Moskwy zamków Inflanckich, niech hetman pospieszy do Rygi, gdzie się z królem zobaczy. Komu dać w rządy Inflanty, król jeszcze się nie namyślił. Kontent że wiarołomstwo Szujskiego ukarane zostało. Dziwi się że po jego odjechaniu z obozu wszczęły się takie nieporządki w wojsku. Że ukarano śmiercią występnego Węgra, nie ma nic przeciw temu, ale lepiejby było, gdyby nie doraźnym, ale regularnym sądem został osądzony. Datum Vilnæ, 15 januarii 1582. W przypisku dodaje, że podług wiadomości odebranych z sejmików, nietrudno będzie otrzymać na jeden rok pobór; lecz jeżeli przyjdzie dalej wojować, mało to zasiłek.

LI. (1) Obacz w Dyaryuszu ostatnią sessyą, 15 stycznia.

LII. (1) Oba te dokumenta są w druku: Relacye nuncyuszów apostolskich o Polsce, t. 1, p. 421–436, a w zbiorze Kojałowicza po polsku, p. 637–655, z wariantami z Knigi posolskoj metriki wielikoho kniażestwa Litowskoho. Moskwa, 1843.

LV.

Stephano Poloniae regi Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. 42 Ex libello impresso Vilnae.

Poleca względom króla Michała Haraburdę, który przez swą znajomość spraw Moskiewskich niemało się przyczynił do zawarcia pokoju. Kiedy przyszło do pocałowania krzyża, lub schyzmatyk, nie chciał pocałować krzyża Moskiewskiego, choć na niego posłowie Moskiewscy o to nalegali, ale nasz pocałował, poświęcając prawdzie swą wiarę, od której go może Pan Bóg do katolickiej powoła. Ex Kiverova Horca, 15 januarii 1582.

LVI.

Joannes Zamoscius Ponto de la Gardia.

Osada Pskowa, p. 593.

Upewnia, że Kozacy pojmani przez Szwedów odbiorą karę, byle tylko byli odesłani do obozu, lub do Charleńskiego, będącego w Tribusru. Prosi o sprawiedliwość także dla Polaków, którym Szwedzi zabrali ludzi i konie. Datum ex castris ad Plescoviam, 16 januarii 1582.

LVI.

Stanisław Żółkiewski do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 595.

Pan Kuropatwa, którego posłowie z gońcem posłali, spotkawszy się w drodze z Żółkiewskim, powiedział mu, że wczoraj pokój podpisany i zaprzysiężony. Mimo to jednak Żółkiewski do posłów jedzie. Datum w Grodziczku, 16 januarii 1582.

LVII.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 597.

Donosi królowi, że pokój zawarty 15 stycznia, za który tym więcej trzeba dziękować Panu Bogu, że wojsko jest w bardzo opłakanym stanie: w każdym szałaszu jedni leżą chorzy, drudzy odmrozili sobie członki. Wszystko to jednak znosili mężnym umysłem, zachęceni przykładem szlachty Polskiej i Węgierskiej, i tak ściśle pełnili swój obowiązek, że oblężonym nic się po myśli nie powiodło. Hetman prosi króla zwrócić uwagę na to smutne położenie wojska, żeby na przyszłość podobnego uniknąć. „Nigdy, powiada, nie słyszałem, anim się spodziewał, żeby wojsku w kraj nieprzyjacielski zaprowadzonemu, nagiemu i głodnemu, przez tak długi czas, w najcięższe mrozy, ani grosza nie przysłano." Od niejakiego czasu leżały już sukna i kożuchy w Dynaburgu i w Rydze: z Dynaburga zaledwie dziś cokolwiek przysłano, z Rygi nic nie przywieziono. Oddawna już słychać tylko że pieniądze są w Wilnie: z nich ani szeląga wojsko nie widziało. Hetman nie pozwolił Cagnolowi posłać do Zapola, ile że Cagnolo miał z sobą chytrzejszego od siebie Włocha, a to dlatego iż zrozumiał, że im nie szło o zawarcie pokoju, ale o to raczej żeby przewlec nasze rokowanie z Moskwą przynajmniej aż do wiosny. Posyła królowi daną mu odpowiedź. Ex castris ad Plescoviam, 16 januarii 1582. W przypisku powiada, że Cagnolo upominał się o potową dział i jeńców wziętych pod Wendą, i jakoby przyobiecanych przez wojsko Polskie Szwedzkiemu; że Szwedzi zabierają się oblegać Karkhauz, który, jak powiadał, jest zastawiony ~~przez Magnusa~~ w pewnej summie królowi Szwedzkiemu, a teraz zostaje

w nieprawnem posiadaniu Magnusa. Hetman mu odpowiedział, że o tem wszystkiem zda sprawę królowi, i dodał że Magnus jest pod protekcyą króla. Otrzymał wiadomość, że Szwedzi podstąpili pod Parnawę i zabierają się do oblężenia Felina i Karkhauzu. Hetman ostrzegł ustnie Lagnola, a do Pontusa napisał, żeby powstrzymał się od dalszych kroków w Inflanciech, w których wielki kniaź Moskiewski nic już teraz nie posiada.

W drugim przypisku poleca królowi Litewskiego rotmistrza, Puciatę, który wziął do niewoli kilku bojarów z zamku Porchowskiego.

W trzecim prosi, żeby naznaczył wojewodę Bracławskiego do odebrania zamków, których sam hetman nie odbierze. Potem radzi królowi udać się na sejm, gdzie naprzód obmyślić trzeba sposoby odebrania Narwy i Białego Kamienia od Szwedów, a tymczasem posłać kogo do króla Szwedzkiego z żądaniem zwrotu zabranych zamków.

LVIII.

Joannes Zamoscius ad ducem Curlandiae.

Osada Pskowa, p. 600.

Już nakoniec z łaski Boga, za staraniem króla i wytrwałością wojska, Moskwa wyrugowana z Inflant, pokój z nią 15 stycznia zawarty. Ma tedy xiążę za co Panu Bogu dziękować, a teraz starać się o zaprowadzenie dobrego rządu, o wymiar sprawiedliwości, o obmyślenie obrony swojego xięstwa. Opisuje pokrótce porażkę Moskwy 4 stycznia, wiarołomstwo Ożyńskiego, i jak mu potem zań odpłacono. Kiedy hetman dowie się od wojewody Bracławskiego co postanowiono o jeńcach, dołoży wszelkiego starania, żeby synowiec xięcia wzięty pod Pieczarą wolność odzyskał. Datum ex castris ad Plescoviam, 17 januarii 1582.

LIX.

Joannes Zamoscius ad Dominum Zybrzyk.

Osada Pskowa, p. 602.

Uwiadamia o zawarciu pokoju, przykazuje nie pozwalać nikomu zabierać ludzi, ani bydła z włości Zawołockiej i Newelskiej, nie pustoszyć, nie krzywdzić poddanych, bo to wszystko posłowie przysięgą zaręczyli. Prosi Zybrzyka żeby jak najprędzej wyprawił w dalszą drogę gońca niosącego list do króla. Datum ex castris ad Plescoviam, 17 januarii 1582.

LX.

Joannes Zamoscius Ponto de la Gardia.

Osada Pskowa, p. 604.

Uwiadamia o zawartym z Moskwą pokoju, wylicza zamki, jakie król i wielki kniaź nawzajem sobie ustąpili. Dochodzą go wieści, że Szwedzi podstąpili pod Parnawę, że zamyślają o oblężeniu Felina, a może Oberpola i Karkhauzu. Ostrzega aby tym zamkom dał pokój, bo one już nie do wielkiego kniazia, ale do króla należą, a Magnus zostaje pod jego opieką. Datum ex castris ad Plescoviam, 17 januarii 1582.

LXI.

Joannes Zamoscius regi Sveciæ.

Osada Pskowa, p. 592.

Przybył do obozu Wawrzyniec Cagnolo, i opowiedział co miał w poleceniu. Szkoda, że nie zastał króla, że król o jego przybyciu nie wiedział, boby pewnie zostawił jakie o tem polecenie: nic tedy innego mu nie pozostawało, jak do króla pojechać, lub kogo postać. Wolał postać niż pojechać. Datum ex castris ad Plescoviam, 18 januarii 1582.

LXII.

Jan Zamojski do wojewody Bracławskiego.

Osada Pskowa, p. 603.

To wszystkie sprawy tamuje, iż niewiadomo kiedy przybędą dworzanie. Dzień ruszenia narażyć niebezpieczno; bo gdyby się wszyscy picowniki z wozowemi końmi ściągnęli, zgłodniałoby wojsko, gdyż go nie można ruszyć jedno do włości zamków, które oddadzą. Powiedzieć tedy trzeba postom Moskiewskim, że im i nam na tem należy, żeby co rychlej postali tych dworan do Nowogródka, Juriewa, Połczowa, Felina, Parnawy, żeby ludzie z tej twierdzy mogli wychodzić po drwa i inne potrzeby, i żeby ziemia ich hospodara, który się z nami pogodził, pustoszoną nie była. Do Parnawy trzeba będzie postać z nimi trochę wojska dla bezpieczeństwa od Szwedów; boby było z żalem i sromotą króla, gdyby którego Moskwicina obrażę mieli. Z obozu pod Pskowem, 18 januarii 1582. W przypisku donosi że puścił gońca do Pskowa: radość była wielka, nie mogli się powstrzymać od całowania nóg jego. Z murów wołając wielką przyjaźń nam teraz ukazują.

LXIII.

Albertus Bolognettus, nuntius apostolicus, Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 713.

Dla lepszego wyjaśnienia sprawy proboszcza Miechowskiego (Szymona Ługowskiego) mianowanego biskupem Przemyślskim, posyła kopią swego listu do króla, i prosi Zamojskiego żeby przestał wstawiać się za Ługowskim; albowiem tyle potem odkryto się nieznanych wśród niecnych jego uczynków, że byłoby wielkiem zgorszeniem, gdyby ten nominat cel swoich życzeń osiągnął. Varsaviæ, 18 januarii 1582.

LXIV.

Joannes Zamoscius Antonio Possevino.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ (1).

Że ta część świata chrześciańskiego uspokojoną została, po Bogu Possewinowi dziękuje, i życzy mu podobnego szczęścia w Moskwie i na Wschodzie. Jeżeli Possewin ma moc dawania indultów na odprawianie nabożeństwa w kościołach zabranych przez luterów lub schyzmatyków, prosi o takowy, gdyż ma zamiar złożyć z całem wojskiem dzięki Bogu w katedrze (Derpckiej). Datum ex castris ad Plescoviam, 19 januarii 1582.

LXIV. (1) List ten jest także u Theinera, Annales Eccl. t. III, p. 335, i u Kojałowicza, Osada Pskowa, p. 601.

3

LXV.

Jan Zamojski do Macieja Dembińskiego.

Osada Pskowa, p. 605.

Druk= Hetman rozkazuje Dembińskiemu przestrzegać wraz z innymi rotmistrzami, żeby już więcej krew się nie lała, zgromadzić jak najwięcej podwód dla wywożenia Moskwy z zamków co najrychlej, przesłać komu należy przyłączone uniwersały. Dziękuje za przysłanie pieniędzy, choć ich bardzo mało, i wina. Z obozu pod Pskowem, 20 stycznia 1582.

LXVI.

Uniwersał do rotmistrzów i starostów Inflanckich.

Osada Pskowa, p. ~~606~~ 605.

nig= Poleca im to samo co Dembińskiemu.

LXVII.

Uniwersał do picowników.

Osada Pskowa, p. 606.

szym Rozkazuje poprzestać krwi rozlewania i wrócić do obozu, skoro dzień powrotu oznajmiony im będzie. Z obozu pod Pskowem, 20 stycznia 1582.

LXVIII.

Uniwersał do Kozaków.

Osada Pskowa, p. 606.

Ory= Ponieważ hetman słyszał, że Kozacy zabierali się iść w ziemię Moskiewską, przeto im tego zakazuje, za nieposłuszeństwo grozi ukaraniem na gardle. Jutro lub pojutrze ogłosi się ruszenie wojska, którego część już na Łuki ku Litwie poszła: niech więc Kozacy nie pozostają sami wśród cudzych zamków. Z obozu pod Pskowem, 20 stycznia 1582.

LXIX.

Joannes Zamoscius ad ducem Magnum.

Osada Pskowa, p. 607.

kiem Prosi żeby kazał przeprowadzić gońców Moskiewskich, posłanych do Parnawy, Felina i innych pobliższych zamków z uwiadomieniem o zawartym pokoju i z rozkazem ustąpienia z tych zamków. Datum ex castris ad Plescoviam, 20 januarii 1582. W przypisku prosi, żeby kazał przeprowadzić gońca do hetmana Szwedzkiego, do którego pisze żeby nic nie poczynał przeciw zamkom Inflanckim ustąpionym królowi, również jak przeciw Karkhauzowi, który jako należący do Magnusa jest pod opieką króla.

LXX.

Joannes Zamoscius ad ducem Curlandiae.

Osada Pskowa, p. 608.

Druk=ginalnym Prosi żeby zgromadził jak najwięcej podwód dla wywiezienia Moskwy z ustąpionych zamków, i posłał takowe na pierwsze wezwanie. Datum ex castris ad Plescoviam, 20 januarii 1582. W przypisku powiada, że wybrał już jednego z wojewodów Moskiewskich (jeńców) na wymianę za Kettlera, ale ten uszedł szczęśliwie tej nocy z niewoli.

LXXI.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 613.

Drukiem Dnia 17 tego miesiąca przybył do obozu goniec Moskiewski, Alexander Chruszczow, dla ogłoszenia Pskowianom pokoju. Kazał go hetman zaraz odprowadzić do miasta. Temu posłańcowi, którego archaniołem nazywali, rzucili się do nóg w obecności naszych, potem go odprowadzili do obozu przedniejsi, jak się mianowali, dworzanie wielkiego

kniazia, bardzo potudzku życzliwość nam swoję oświadczali i za pokój dziękowali. Nawet ludzie gminne objeżdżających naokoło miasta żołnierzy naszych braćmi nazywali, kłaniali się i różnemi sposobami radość swą okazywali. Goniec i starszy wiekiem z dworzan prosili, żebyśmy nasze budy i żywność, jeśli jej zabrać nie będzie można, im zostawili. Mają wkrótce przybyć dworzanie do oddania zamków. Działa do Derptu zabiorę, albo do Litwy odeszlę. Pieniądze dla piechoty i cudzoziemskiego wojska już są o ośm ztąd mil. Prosi o przysłanie także dla jazdy. Datum ex castris ad Plescoviam, 20 januarii 1582. W przypisku donosi że już pieniądze przyszły.

LXXII.

Literæ secretiores ejusdem ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 614.

Domyśla się Zamojski, że udzielone mu przez króla pismo, zawierające sąd o czynnościach wojennych zeszłego roku, jest dziełem jednego z klientów arcybiskupa, a wyraźnie mówiąc Kossobuckiego. Kasztelan Przemyślski (Jan Fredro) pisze do niego, że król nie powinien uchylać się od zwołania sejmu, i tego zdania jest Zamojski, już to dla tego że ~~sejm~~ sejm jest naznaczony, już dla tego że nienależy oglądać się na mowy niechętnych osób. Potrzeba przełożyć Stanom o pozostałej części Inflant, którą teraz łatwiej odzyskać. Stany postanowią co zechcą na jedną lub drugą stronę, a król zadosyć uczyni swemu obowiązkowi, i okaże że nic nie zaniechał co się ściąga do pożytku Rzeczypospolitej. Wiele na tem także zależy, żebyśmy po tej skończonej wojnie jedni drugim jak najprędzej w oczy spojrzeli. Po uprzątnieniu trudności, któreby może dały pochop umysłom sejmowym dokuczenia królowi, upadną same przez się napięte knowania, upamiętają się umysły i powrócą na lepszą drogę. „Nie ulękliśmy się dział nieprzyjacielskich, nie pokonała nas srogość zimy, nie zngkały głód i choroby: miałyżby nas zatrwożyć pokątne ludzi szemrania?” Datum ex castris ad Plescoviam, 20 januarii 1582. W pierwszym przypisku powiada, że wiadomość o tak pożytecznym i chlubnym pokoju wniwecz obróci zamiary fakcyonistów i zjedna miłość u ludu. W drugim, że posłał część wojska do Parnawy, Derptu i Nowogródka dla zagrodzenia Szwedom drogi do dalszych zaborów, upraszа także żeby w rozdawaniu starostw Inflanckich król miał wzgląd na ludzi wojskowych, którym na mocy odpowiedzi królewskiej uczynił ich dostania nadzieję. W trzecim zapytuje, gdzie ma Baltazar Batory pozostać.

LXXIII.

Wojewoda Bracławski do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 618.

Donosi że Kozacy, którzy stoją nad Lenową, 12 mil od Chołma, kilka mil od Rusy, a których jest w kupie ośmset, zabierają się jechać na służbę do kniazia Moskiewskiego. Posłał do nich wojewoda Bieleckiego, żeby tego pod surowością czynić nie ważyli się. Do Jordana także wskazał, żeby temu zabieżał, a obesławszy picowniki, stamtąd zaraz ruszył. Ale picowniki i do mięsopust się nie zbiorą, bo są od obozu o pięćdziesiąt mil. Drudzy i teraz jeszcze jadą picować, a choć im co mówić,

Drobnym drukiem: nie wierzą i nie słuchają. Zapewne im przyjdzie z picowania na Chełm do Litwy jechać. Wojewoda tylko na dworzan czeka, i z nimi razem do obozu pojedzie. Z Jamy Zapolskiej, 20 Styeznia w nocy.

LXXIV.

Fundatio et dotatio collegii Societatis Jesu in arce et civitate Polocensi, a Serenissimo Rege Stephano hujus nominis primo feliciter instituitur.

Teka Naruszewicza: 89 / 66 z arch. metr. M. D. Lith.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ad perpetuam rei memoriam. Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, etc., princeps Transylvaniæ. Universis et singulis notum esse cupimus. Postquam Nos omnipotens Deus ad culmen regni hujus, et Magni Ducatus Lithuaniæ evexit, et inter cæteras potenti ejus dextera partas ex hostibus regni nostri victorias, recuperationem etiam arcis et terræ Polocensis contulit; summæ Nobis curæ fuit, et erit semper in posterum, verum et catholicum ipsius santissimi nominis cultum propagare et plantare in his præcipue locis, in quibus injuria schismatum et hæresum depravatus et sublatus est. Ad veri enim principis munus pertinere arbitramur non justitiæ tantum, paci et quieti subjectorum Nobis populorum, sed multo magis saluti eorum sempiternæ consulere, ut, tenebris ignorantiæ et errorum, feraque barbarie remota; et lumine cognitionis veri Dei, et ejus divinæ voluntatis, culturaque ingeniorum illata, timor Domini, initium et fructus sapientiæ, morumque christianorum honestas, inter ipsos floreat, et omnes non solum in unum nostrum regnum, sed etiam in unum Christi ovile, et regnum ejus perpetuum collecti, pascua vitæ coelestis consequantur. Persuasum etiam habemus sacrosanctam religionem catholicam Romanam, et ejus salutarem cultum, regnorum omnium esse firmamentum, et fortissimam contra omnia pericula munitionem, et ejus præcones, sacerdotes, et Deo soli vacantes, hæcque terrena contemnentes, religiosos, et altaris divini ministros, murum esse inexpugnabilem, quum pro Nobis et regno nostro preces et sacrificia sacrosancta quotidie offerentur.

Quum porro Nobis constet clericos Societatis Jesu, eorumque pium institutum in eo versari, ut, zelo Domini, et religiosis operibus per prædicationes verbi Dei, lectiones, ~~scholarum~~ sacramentorumque administrationes, scholarum apertiones, et juventutis in omnibus artibus sanctisque moribus institutionem, aliaque exercitia pietatis, et vitæ integritatis efficacia exempla, vineam Domini Sabbaoth excolant, et multas Christo lucrentur animas: ex voto nostro, et erga Altissimum, qui docet manus nostras ad prælium, et digitos nostros ad bellum, gratitudine, collegium eorum in civitate nostra Polocensi fundare et dotare constituimus, prout hisce literis nostris fundamus

et dotamus, in nomine Domini, in hunc qui sequitur modum.

Quum arx nostra et civitas Polocko multa habuerit, ante Moschorum occupationem, templa atque monasteria ritus Ruthenici, quibus villæ et prædia aliaque terrestria bona fuerunt attributa et dotata ac fundata; postquam omnipotens Deus armis nostris, et justo bello, totam Polocensem terram liberavit, et Nos subditis nostris privatis privata eorum restituissemus, publica et quæcunque opinione Deo consecrata; et templis Ruthenicis ac monasteriis attributa, solo vladicatu excepto, quem pro ritus Græci hominibus statuque illorum præsentium relinquimus, sanctæ catholicæ Romanæ Ecclesiæ, ejusque sacerdotibus et templis omnia illa conferre, et ad veri Dei cultum convertere [statuimus]: si enim principibus et prædecessoribus nostris licuit ea ad ritum, quem sequebantur, applicare, multo magis Nobis ea, quæ nostris armis et labore, Dei beneficio restaurata sunt, et quorum jus patronatus et collatio ad Nos spectat, ad sacra catholicæ Ecclesiæ Romanæ, in qua per Dei gratiam nati et educati sumus, usum et dotationem conferre liberum est, ut tanto facilius gens ista, erroribus et schismatibus, summaque barbarie, et divinarum rerum ignorantia involuta, omnesque errantes a via veritatis, ad unum Christi ovile, et unum ejus visibilem in terris vicarium reducantur, et cognitione veræ et sanctæ religionis illustrentur, eorumque inculta ingenia literis et liberalibus artibus ad Dei gloriam et salutem animarum excolantur.

Proinde omnia illa bona quorumcumque monasteriorum ac templorum Ruthenici seu Græci ritus, quæcumque ante occupationem Moschorum ad Polocensem civitatem et arcem, collationemque et jus patronatus nostrum regium, et antecessorum nostrorum, ducum Polocensium, pertinuisse et spectasse dignoscuntur, et quæ in registris thesauri nostri, et metricæ antiquæ comprehensa sunt, et inde descripta, et sigillatim nominata, et in unum collecta, manu nostra propria subscripta, et sigillis designata sunt, quæ ad Nos intrascripta monasteria et templa spectabant, videlicet monasterium monialium Hikumienie dictum Swiętego Spassa, cujus ruinosum visitur adhuc templum supra fluvium Polotam; item monasterium Sancti Joannis Præcursoris in insula sub arce Polocensi in fluvio Dzwina; item monasterium Sancti Michaelis Borodziecki; item monasterium Sancti Petri in arce Polocensi; item monasterium Resurrectionis Domini Nostri in arce Mosonecki dictum; item templum Purificationis seu Vostretenia dictum; item templum Sancti Nicolai in arce; item templum Sancti Nicolai in Polupiecze; item monasterium Sancti Cosmæ et Damiani; item templum Sancti Demetrii in arce; item templum Ascensionis Domini in civitate; item templum in civitate Annuntiationis; item templum Sancti Basilii in civitate; item monasterium Sancti Nicolai Luczenski; item templum Piatnice in civitate cum omnibus et singulis pertinentiis, ex antiquo ad ea monasteria pertinentibus, suisque proventibus, fructibus et utilitatibus inde provenientibus, nullis exceptis.

Quæ quidem omnia et singula monasteria cum suis pertinentiis omnibus et

singulis, quæ hic pro nominatis et expressis habere volumus, collegio Societatis Jesu donamus jure perpetuo et irrevocabili cum omni dominio et proprietate et jurisdictione, damus, donamus, dotamus, et fundamus (in) perpetuum et in ævum, cum omnibus iis bonis, utendi, fruendi, et in usus beneplacitos secundum suum institutum convertendi potestate. Quum autem sciamus bona ista cum traderemus, quæ culta fuerint, tantum valere reditum, ut præter justam collegii Societatis Jesu sustentationem, quæ plusquam quinquaginta personas ipsorum religiosorum alere possint, aliquid habeant reliqui, volumus, ut Patres et superiores Societatis Jesu, ex eo, quod tali collegio superarit, parochias, seminarium juvenum, vel hospitale pauperum, si hæc omnia fieri poterunt, instituant et erigant pro suo judicio, prout illis expedire videbitur ad Dei gloriam, ex consilio tamen et consensu nostro et successorum nostrorum. Quia vero hæc bona prædicta, magna ex parte ab aliis quibusdam possessoribus sunt occupata, ea ipsi nomine nostro, et fisci nostri, [per] instigatores nostros, et nostris sumptibus ea recuperare, et eidem collegio, cujus jam sunt fundationi ascripta, adjungere promittimus. Imo quæcunque in posterum in quietis eorum possessionibus [illegible] lites a vicinis, vel quibuscumque aliis de eisdem bonis et eorum finibus et proventibus moventur, Nos dictum collegium et ejus bona omnia tueri, liberare, et a litibus, et omni perturbatione vindicare per nostros officiique nostri instigatores et procuratores, sumptibus nostris, et successorum nostrorum debebimus, ad hancque rem Nos ipsos et successores nostros obligamus.

Porro, quia hæc prædicta Ruthenorum templorum et monasteriorum quædam, non tamen omnia bona, certa quædam onera et census arci nostræ Polocensi pendebant, ea illis subesse tantisper debebunt, donec hac de re alia nostra ordinatio facta fuerit, quam Nos quidem facere, bonaque munda ab omni onere castrensi et palatini reddere tenebimur, et successores nostri tenebuntur. Quæ quidem onera secundum regestrum thesauri nostri, per revisores nostros liquidata, et nostra manu subscripta, ac sigillo munita, palatinus ejusque vicesgerens, [illegible], ministri ne ea in auctoritatem jure sibi vindicare; plebemque gravare nullo modo præsumant, neque ullam jurisdictionem prætensam in eosque subditos habere volent.

Pro habitatione autem et ædificiis collegii damus et donamus, in arce nostra superiori Polocensi, aream sub [illegible] [illegible], in qua [illegible] monasterium Sancti Petri et Pauli habuerunt, prout septis suis circumscribitur, item locum extra arcem inter civitatem et arcem nostram Polocensem sitam, in quo nunc templum catholicum ligneum erigi coepit, cum omni circuitu ad usum collegii necessario: in insula autem Ostrow dicta pro suo arbitrio [illegible] concedimus. [illegible] etiam in flumine [illegible] [illegible] conjunctionem insulæ cum civitate damus eidem collegio plenam facultatem, ut qui per illum transierint, ad ejus restaurationem aliquid ista præ[illegible]

nostrum, conferre debeant; navigandi et per naves trajiciendi omnibus relictum in potestate. Damus etiam iisdem Patribus et collegio Societatis Jesu facultatem exstruendi molendinum supra Polotam fluvium in loco, qui mere esset regius, sub~~tam~~ arce nostra, ut illo plene ad sua commoda utantur. In quorum omnium fidem [et] evidentius testimonium praesentes subscriptas, Sigillo Magni Ducatus Lithuaniae consignari jussimus. Datum Vilnae, die vigesima mensis januarii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno sexto.

Stephanus Rex.

Leo Sapieha Sacrae Regiae Majestatis in Magno Ducatu Lithuaniae notarius.

nie wierzą i nie słuchają. Zapewne im przyjdzie z picowania na Chotm[?] do Litwy jechać. Wojewoda tylko na dworzan czeka, i z nimi razem do dworu przyjedzie. Z Jamy Zapolskiej, 20 stycznia w nocy.

LXXV.

Teloneum terrestre non exigatur in Terris Prussiæ.

Teka Naruszewicza 89.57 Ex Hist. Prussiæ Lengnichi, t. III, 57.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Nobili Eustachio Koncki, contributionis nostræ ad Montem Album exactori, fideli, nobis dilecto. Nobilis, fidelis, Nobis dilecte. Expositum est Nobis civium nostrorum Gedanensium nomine, fidelitatem tuam post Vistulam glacie concretam, succollectores suos Mariæburgi, Stargardi ac Lubaviæ constituisse, qui ab omnibus mercibus, quæcunque itinere terrestri Gedanum importantur, vectigal et teloneum exigunt. Quare quum id maximo præjudicio et detrimento civium nostrorum Gedanensium, ac aliorum subditorum nostrorum fieri animadvertamus, mandamus Fidelitati tuæ, ut quandoquidem ad ipsum Album Montem tantum, tempore navigationis, non autem terrestre vectigal sit illi commissum, visis præsentibus nostris, succollectores suos ex locis prædictis amoveat, nec terrestris vectigalis exigendi facultatem deinceps sibi usurpet, pro gratia nostra aliter non factura. Datum Vilnæ, die 20 mensis januarii 1582, regni vero nostri anno sexto.

LXXVI.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 89.8 Ex libello impresso Vilnæ (1).

Possewin oświadcza swe ukontentowanie, że hetman z wojskiem w obozie pod namiotami złożył Bogu dziękczynienie za pomyślne ukończenie wojny, równie jak że umyślił przywrócić w Inflanciech obrządek łaciński. Co do odprawiania nabożeństwa w kościołach Inflanckich, które zbudowane były dla katolików, a potem przeszły w posiadanie lutrów i schyzmatyków, Possewin mając nadaną moc od papieża, udziela ją kapłanom hetmana, byle tylko kościół poświęcili. Na takie moc rozgrzeszania heretyków, i tę kapłanom hetmana nadaje aż do swego z Moskwy powrotu. Ex Kiverova Horca, 21 januarii 1582.

Drobniejszym

LXXVII.

Wojewoda Bracławski do Jana Zamojskiego.

Osada Pskowa, p. 624.

Powiada że po odjechaniu dwóch drugich posłów, od tygodnia sam tu z wilki tylko mieszka. Dziś przyjechali dworzanie wielkiego kniazia, których hetmanowi posyła ze spisem ich nazwisk, i który do jakich zamków jedzie. Zapytuje kogo z Polaków z nimi poznaczyć, i prosi hetmana liczbę ich dopełnić. Przypomina jak najprędzej dostawienie podwód i wysłanie oddziałów wojska dla przeprowadzenia Moskwy, żebyśmy ich tym

Drukiem

LXXVI. (1) Jest także u Kojałowicza, Osada Pskowa, p. 619.

rychlej wywierli. Prosi o ściągnienie wszystkich oddziałów, żeby nazajutrz po odjechaniu dworzan można ruszyć z obozu, bo i tak już dosyć przymówek o zabieranie chłopów, i w przysiędze tak jest, że wojsko zaraz z nimi wywieść mamy. Wojsko Moskiewskie ciągnie ku Nowogrodowi na Szweda. Kozaków, którym był pod gardłem i pod niewolą zakazał iść na służbę do kniazia Moskiewskiego, karał wierniejszym bić jak nieprzyjaciół. Do odbierania zamków, Chołma, Wielkich Łuk, Newla, Zawołocza, przyjechali także dworzanie. Jutro wyjedzie do obozu. Z Zapolskich Jam w nocy. 22 januarii 1582.

LXXVIII.

Joannes Zamoscius Antonio Possevino.

Teka Naruszewicza 8 95 [10]. Ex libello impresso Vilnae (1).

Dziękuje za udzielone pozwolenie odprawiania nabożeństwa w kościołach Inflanckich, i za to że aż nieproszony pozwolił rozgrzeszać heretyków. Przybył do obozu Cagnolo z listem do króla, nie od króla Szwedzkiego, ale od Pontusa. Wrócił już do Narwy, a list posłał królowi. Chciałby hetman wiedzieć kiedy Possewin powróci do Litwy, żeby razem z nim obmyślić posełstwo do papieża. Datum ex castris ad Pescoviam, 23 januarii 1582.

LXXIX.

Antonius Possevinus Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 636.

Przez powracającego do obozu wojewodę Bracławskiego posyła relikwie dla budującego się w Zamościu kościoła. Ex Kiverova Horca, 23 januarii 1582.

LXXX.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 630.

Widzi Zamojski z ostatniej odpowiedzi króla, że nie wszystkie jego listy rąk króla dochodzą, w czem są winni starostowie, Ostrowski, Woronecki, Zawołocki, i wojewoda Potocki, który mieli polecenie z rąk do rąk listy do Wilna przesyłać. Uwiadamia o zawartym pokoju, i wymienia niektóre jego warunki. Hetman długo przy wojsku nie zabawi: z Dorptu do Felina i Parnawy nie pojedzie, ale wprost przez Litwę do Polski, z królem w Rydze widzieć się będzie. Radzi królowi żeby nie jechał do Inflant, nie zasiągnąwszy wprzód zdania senatorów o urządzeniu tej prowincji, ale jest za tem żeby zwołał sejm, na którym, ile sądzić można ze zjazdów partykularnych, łatwo pobór otrzyma. Jeżeli w Kole i w Korczynie już pobór uchwalono, radzi zwołać senatorów do Łomży, lub gdzieindziej w tej stronie, i naradzić się z nimi o sposobie urządzenia Inflant i załatwienia sporu ze Szwecyą. Ostrzega żeby król nie cierpiał sąsiada w Inflanciech, tym bardziej że się go łatwo pozbyć można: Narwa nietrudna do wzięcia, Biały Kamień, jeśli wcześnie będzie oblężony, przez lato nie wytrzyma, a zatem i dwoma pójdą inne zamki. Jest już prochu dwieście cetnarów z daru margrabiego na Anszpachu, sto cetnarów przewieziono z Łuk do Ostrowa, stąd do Dorptu odstawione będą, tylez

---

LXXVIII. (1) Jest także u Kojałowicza, Osada Pskowa, p. 622.

Dorohiczyn — można mieć z Gdańska, Elbląga i Torunia, sto cetnarów przygotowali Ryżanie? Prosi aby mu król powiedział, ile ma zatrzymać jazdy i piechoty. Kniaź Moskiewski posyła wojsko do Nowogroda, i może jeszcze przed wiosną rozpocznie wojnę ze Szwecyą. Datum ex castris ad Plescoviam, 25 januarii 1582. W przypisku powiada, że Szwed zacził się w Inflanciech jak wąż zanadrem, skąd w czasie niebezpiecznym dla Rzeczy pospolitej nie tylko zagarnąć może Inflanty, ale i wtargnąć do Polski. Już Szwedzi zbliżali się do Parnawy, ale na wiadomość o zawartym pokoju zatrzymali się na pograniczu.

LXXXI.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

Osada Pskowa, p. 681.

Drohiczyn — Donosi, że odebrał list Zamojskiego o przywróceniu obrządku łacińskiego w Inflanciech, że go posłał papieżowi. Żałuje że nie mógł się z nim widzieć Cagnolo, któryby mu odkrył wiele rzeczy. Życzy sobie mieć odpowiedź króla co do pokoju między Szwecyą a Moskwą, bo go zapewne wielki xiążę użyje za pośrednika, jeśliby jakim sposobem mógł Szweda skłonić do oddania zabranych zamków, a Possewin nie chciałby pobłądzić przez niewiadomości. Nie wie kiedy wróci do Litwy i do Polski, chociaż prosił wielkiego xiążęcia żeby mu pozwolił widzieć się z nim jak najprędzej w Nowogrodzie. Zresztą jeśli sejm nie będzie zwołany zaraz na początku marca, ma nadzieję widzieć się wczas z królem. W końcu dodaje że ustawicznie nalegają na niego posłowie Moskiewscy, żeby starał się o najprędsze wyprowadzenie z ich ziemi wojska Polskiego. Ex Plescovitio pago, 26 januarii 1582.

LXXXII.

Die 27 januarii ex castris wyjechali Panowie rotmistrze z Dworany Moskiewskimi zamki Inflanckie odbierać, na co instrukcyą wzięli.

LXXXIII.

Instrukcya do odbierania zamków Panom rotmistrzom.

LXXXIV.

Osada Pskowa, p. 671, 672.

Rozpis przybyłego narodu w Inflanckich horodziech, który bywał posyłan w te horody w przybawkę, a teraz po dohoworze hospodara, cara i wielkiego kniazia posłów z Litewskimi posły, ma także zabrany y do Pskowa odwieziony.

LXXXV.

Osada Pskowa, p. 655.

Spisek narodu, który w Inflanckich horodziech zostawić po dohoworu z posły.

LXXXVI.

Osada Pskowa, p. 664.

Rozpis Newelskiego i Zawołockiego narodu, z którym te horody Litewscy ludzie wzięli, a teraz go w tych horodziech zostawić mają po dohoworu z posły.

Osada Pskowa, p. 670.

LXXXVII.

Tidemanus Gisius Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 691.

Oddawca tego listu, sługa starosty Ryzkiego (Tomasza von Embden), opowie czynności Szwedów. Przyjął przez niego Gisiusz pismo wojewody Parnawskiego do starosty Ryzkiego, który ofiaruje swoje usługi w odebraniu Parnawy. Po otrzymanej wiadomości o zawartym pokoju, odprawiono nabożeństwo we wszystkich kościołach, czytano publicznie list Zamojskiego wśród oznaków niewymownej radości. Ex arce Rigensi, 28 januarii 1582.

LXXXVIII.

Instructio legationis ad Magnificum et Generosum Dominum Pontum de la Gardia, generalem exercitus Svetici, data Generosis Dominis Ernest Weyer, capitaneo Novensi, et Michaeli Konarski, S. R. Majestatis secretario, in castris ad Plescoviam, 24 januarii, 1582.

Osada Pskowa, p. 674.

Pozdrowiwszy Pontusa imieniem hetmana, powiedzą mu posłowie, że król ciągnąc pod Psków, uwiadomił króla Szwedzkiego o zamiarze oblężenia tego miasta, że go zachęcał wtargnąć z innej strony w kraj Moskiewski, ale nic brać nie w Inflantach w tyle króla: mimo to jednak król Szwedzki nie wtargnął w ziemię Moskiewską, ale wziął w Inflantach Narwę i Biały Kamień. Król teraz zawarł pokój z wielkim kniaziem, i dostał od niego wszystkie zamki Inflanckie w posiadaniu jego będące, dla oddania których są już posłani dworzanie, i między któremi są niektóre wzięte przez Szwedów: chce tedy hetman wiedzieć, czy Pontus przyznaje do nich prawo królowi, czy będzie przeciw nim działał, i odpowiedź jego udzieli królowi i Stanom Rzeczypospolitej. Mając nadzieję że król Szwedzki uzna słuszność prawa króla Polskiego, starał się król Polski o pojednanie go z wielkim kniaziem Moskiewskim, i postom swoim dał to zlecenie, ale skutek nie odpowiedział jego dobrym chęciom. Ma tedy o tem wiedzieć Pontus, żeby się strzegł wtargnienia Moskwy w posiadłości Szwecyi.

Przez wzgląd na królowę Szwedzką, od której brata wiele dobrodziejstw odebrał, tudzież przez przychylność dla Francyi, z której jest Pontus, winien mu hetman powiedzieć, że kiedy nic się w Inflantach bez jego wiedzy nie dzieje, tak ma postępować, iżby wina zerwania przyjaźni między dwoma narodami na niego nie spadła. Ma Polska i Szwecya dosyć nieprzyjaciół, a kiedy teraz zostają ze wszystkimi w pokoju, nie mają potrzeby z sobą wojować. Niech każde z tych państw pozostanie przy swojem, niech się uprzątną powody do sporu, tym bardziej że barbarzyńca uwolniwszy się od wojny z Polską, bezpieczny od hana Krymskiego, z którym zawarł przymierze, może rzucić się z całą siłą na zabory Szwedzkie. Co na to wszystko Pontus Zamojskiemu odpowie, to on wiernie Stanom i królowi odniesie.

Jeśliby Pontus chciał przyjąć Polską załogę do Narwy i innych zamków zostających w niebezpieczeństwie od Moskwy, wyznaczy się czas i miejsce zjazdu obu stron komissarzów, przez których spór między Polską i Szwecyą bez szkody jednej i drugiej załagodzony być może. Przypomną także posłowie wodzowi Szwedzkiemu, żeby, gdy Moskwa z Parnawy, Felina,

Oberpola, Laisu, ustępować i wyprowadzać się będzie, krzywdy jakiej od żywców nie doznała, albowiem posłowie Polscy przyobiecali Moskiewskim wszelkie z tej strony bezpieczeństwo.

LXXXIX.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 89 str. 11 Ex libello impresso Vilnæ (1).

Donosi Zamojskiemu, że posłowie Moskiewscy znowu aż do uprzykrzenia nalegają na niego, żeby Polskie wojsko ustąpiło z ich ziemi, że się skarżą na to, że ich goniec Piwow nie został wypuszczony do Pskowa, i że Pskowianom nie pozwalają posłać gońca do wielkiego xięcia. Odpowiedział im na to Possewin, że już dano rozkaz wszystkim oddziałom Polskim powrócenia do obozu, a jeżeli jeszcze pozostały jakie na swoich stanowiskach, to dla tego żeby Kozaków nie zostawić za sobą, lub żeby porządnie wyruszono z obozu. Wiadomość o niewypuszczeniu do Pskowa Piwowa jest zapewne fałszywa (2), bo wiadomo że Zamojski z wielką ludzkością przyjmował Pskowskich bojarów, że kupcy Pskowscy bez żadnej przeszkody przedają lub zamieniają swe towary w obozie, czemu posłowie nie zaprzeczyli. Powtarza potem Possewin prośbę, żeby starosta Orszański dostał rozkaz dostawienia podwód, kiedy powracać będzie z Moskwy, i żeby ten rozkaz innym przesłał. Uwiadamia nakoniec że starszy syn Iwana umarł, i że żadnych wojsk Moskiewskich na drodze do Nowogroda niewidać. Ex Bor pago, sub initium noctis, 29 januarii 1582.

XC.

Regia Majestas Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa. p. 711.

Postanie pieniędzy dla wojska opóźnione zostało dla złej drogi i braku żołnierzy do konwoju. Król posłał swoich sekretarzów do Rygi i do xięcia Kurlandzkiego końcem sprowadzenia żywności dla wojska. Sam wyjedzie 12 lutego do Rygi, gdzie wszystkiego lepiej doglądnie. Można dać odprawę wojsku Niemieckiemu i większy żołd pobierającemu, a całej jazdy, prócz będącej na załogach w zamkach Inflanckich, nie zostawić więcej jak dwa tysiące. Datum Vilnæ, 29 januarii 1582.

XCI.

Joannes Zamoscius Antonio Possevino.

Osada Pskowa, p. 685.

Dziękuje za przysłane relikwie dla kościoła Zamojskiego, a prosi o więcej. Pisać będzie do papieża, żeby mu przysłał cokolwiek ze szczątków ś. Tomasza apostoła, Najświętszej Panny i ś. Mikołaja, którego szczególniejszej opieki doznali Mikołaj, brat dziada jego, i inny Mikołaj tejże rodziny, starosta Krakowski. Prosi Possewina żeby się o to listownie do papieża przyczynił. Niech się Possewin na sejm nie spieszy, bo sejmu tak prędko nie będzie, dlatego że na zjazdach partykularnych w Wielkiej i Małej Polsce, tudzież w Mazowszu, uchwalono pobór na lat dwa, żeby król nie miał potrzeby jechać na sejm, i nie przerywał rozpoczęte w Inflanciech dzieło. Donosi, że już rusza obóz z pod Pskowa, i że

LXXXIX.

(1) Jest także u Kojałowicza Osada Pskowa. p. 683.

(2) Okazało się potem, że ten Piwow upił się w drodze i do obozu nie dojechał.

(wprzód ruszyć nie mógł, gdyż potrzeba było ściągnąć z różnych dalekich miejsc rozproszone liczne oddziały. Moskwa nie wypuszcza Polaków do zamków, które im ma oddać, póki nie wywiezie z nich swych rzeczy, co przeszkadza wyruszeniu wojska z obozu. Kiedy picownicy Polscy wracali z pod Ostrowy nie w kupie, ale pojedynczo, napadła na nich i wielu ubiła. To samo spotkało tych, którzy posłani byli do Parnawy i do Felina, żeby zabezpieczyć Moskwę wynoszącą się z tych zamków od Szwedów. Dalej powiada że przychodzących do niego z miasta żołnierzy przyjmuje, gońców do Pskowa i ze Pskowa jadących nie zatrzymuje. Datum ex castris ad Pescoviam, 31 januarii 1582.

XCII.

Artykuły, według których wszyscy zachować się będą powinni, tak w ruszaniu, jako też y w ciągnieniu od Pskowa z obozu.

XCIII.

Porządek, według którego wojsko z obozu od Pskowa w przyszły wtorek ruszyć się i ciągnąć ma.

Osada Pskowa, p. 697–699.

XCIV.

List bezimiennego [Alessandro Cilli da Pistoja (1)] o zawartym z Moskwą w Kiwerowej Hórce pokoju.

State-Paper-Office: Polish correspondence, 1.
Bib. Maglibechiana. Cod LXXI. 12. Ciampi Bibl. I 2.

(Dopo l'ultima mia, che fu a 11 del presente, per la quale scrissi a Vostra Signoria il successo delle cose della guerra di questo anno, ho da dirle che finalmente l'accordo tra li nostri ambasciatori et quelli del Gran Duca di Moscovia fu concluso in questa maniera, che il Moscovito lascia al rè tutta la Livonia senza riservarsi nè parte, nè ragione alcuna, solo non ha ceduto alle ragioni del porto di Narva, pur membro di quella provincia, perche essendo, come V. S. havrà inteso, stato occupato quel luogo, mentre che il rè era intorno a Plescovia, dal rè di Suetia, è stato sempre in questo dire, che non può rilasciare quel che non tiene, et quasi per questo capo l'accordo non ha havuto effetto, pur alla fine si è accomodato in questo modo, che quel che prima ricupererà Narva, se la tenga per sua, et a questa ricuperazione quel che prima si sarà mosso, non sia impedito dall' altro. Tutte le cose che il rè ha ricuperato del suo, gli restano senza altro, et gli resta ancora Veliza et Suraza, luoghi che furono presi dopo la ricuperazione di Poloska: et al Moscovito si rende Velikiluki, Zavolocia et Nèvel, luoghi presi l'anno passato, et quel poco che è preso questo anno nell' andar a Plescovia, dalla quale sino a hora sarà levato il campo. Le artiglierie che apartengono a luoghi, che si rendono, devono restar, et si può menar via quel che vi fusse condotto di poi. Dicono che il Moscovito deva abbrucciar Siebiez, ma questo resta in dubio, perche non si sono per ancor potuti veder i capitoli. Di prigioni i Moscoviti hanno voluto che si rendessino egualmente, ma i nostri non hanno voluto, perche di qua son prigioni di molto maggior importanza di quelli che sono i nostri in Moscovia, però hanno ~~voluto~~ resoluto a trattar col rè, al qual per questo verranno ambasciatori, et con questi patti son sospese le armi per dieci anni, coll' intenzione però in questo mentre di trattar la pace perpetua, per il che si devon mandar ambasciatori l'un all' altro: così l'accordo si è concluso, in che si è conosciuto tanto desiderio del Moscovito di concluderlo, che si vede ben che le cose sue eran ridotte agli estremi, et se non fosse che i nostri cominciano ancor loro a esser stanchi della guerra, se fussino stati forti, havriano facilmente havuti tutte le condizioni che havesser domandato. Il rè partirà a 12 del prossimo per Riga, principal città di Livonia, et di là anderà per tutta la provincia a metter buon ordine a tutto, et poi ritornerà in Polonia. Da Vilna, all' ultimo di gennaro, 1582.

(1) Autor tej relacyi w roku 1627 w Pistoi wydał dzieło Storia delle sollevazioni notabili seguite in Polonia gli anni 1606–1608. Ciampi Bibl. I 84.

XCV.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 693.

Hetman powiada, że podług wyrazów traktatu powinien odprowadzić wojsko od Pskowa, nie czekając na oddanie zamków Inflanckich, oddanie zaś onych nastąpić ma w przeciągu tygodnia po dostawieniu podwód. O podwody bardzo trudno, tak iż niewiadomo kiedy te zamki oddane będą, i nic mu nie pozostaje jak stanąć na granicy Inflant. Moskiewscy posłowie użalają się przed Possewinem, że wojsko Polskie z pod Pskowa nie odstępuje, żądali na piśmie upewnienia od wojewody Bracławskiego, kiedy ustąpi, sami Pskowianie przysłali do hetmana z żądaniem aby odstąpił, lecz gdy on z uśmiechem im powiedział, żeby się strzegli dać powód do nowego krwi rozlewu, i zażądał od nich gońca do Possewina, zlękli się i prosili żeby odstąpił w dzień przez siebie samego naznaczony. Ostrów Moskwie oddany. Przeto hetman do Pontusa posłał, dowie się króć z danej posłom instrukcyi, których dlatego posłał, iż mu król nadmienił o potrzebie spróbowania czy spór ze Szwedami nie da się przez traktaty załatwić. Dalej donosi jakich rotmistrzów do jakich zamków posłał. Zapytuje króla, pojedzieli na sejm, czy przestanie na radzie senatorów, albo li też zaniechawszy sejm i senatorów, do Rygi przyjedzie. Goniec króla zastanie hetmana w Derpcie lub koło Derptu. W przyszły wtorek (9 lutego) rusza z obozu. Uowiecki wszystkie już prawie działa z Ostrowa do Nowogródka przeprowadził. Prosi króla żeby pomyślał o piechocie na miejsce wybranieckiej z dóbr królewskich, którą jako bardzo znużoną pofolgować trzeba. Datum ex castris ad Plescoviam, 4 februarii 1582.

XCVI.

Dux Magnus Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 705.

Dowiedział się z niewymowną radością z listu Zamojskiego z dnia 18 stycznia, że nakoniec zajaśniał dla Inflant przez dwadzieścia cztery lat z upragnieniem wyglądany pokój. Dzięki za to naprzód Bogu, potem królowi, nakoniec Zamojskiemu. Donosi, że kazał przeprowadzić gońca do Pontusa i zbierać żądane podwody, pyta dokąd i kiedy je posłać. Moskwie, której zna chytrość i oszukaństwo, dać nie chce, boby się zarazem z temi podwodami pożegnać musiał. Łgarze są z urodzenia, a co porwą, tego nigdy nie oddadzą. Prosi żeby wyzwolił Longomessera, którego Moskwa wzięła do niewoli w Felinie. Datum Karkus, 4 februarii 1582.

XCVII.

Archiepiscopus Gnesnensis ad Pontificem Maximum.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 344.

Dziękuje za potwierdzenie na arcybiskupstwo. Datum Lovicii, 6 februarii 1582.

XCVIII.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 699.

Pomimo dobrej chęci papieża, jaka się okazuje z listu kardynała Ticini, niektórzy intryganci w Rzymie usiłują wstrzymać potwierdzenie Ługowskiego na

biskupstwo Przemyślskie (1). Zarzucają mu, że kupił biskupstwo: któż nie kupił od czasów Bony? Spytać arcybiskupa, ile dał za Kujawskie. W innych królestwach dzieje się to codzień, a niektóre opactwa kobiety nawet dostają. Usiłowali zrazu papieże zniweczyć nominacye królewskie, ale tego dokazać nie mogli. Jakie miał oto zajścia Kazimierz (Jagiellończyk) ze Stolicą apostolską, każdemu wiadomo. Trzeba tedy jeszcze pisać do Rzymu i na swojem postawić, żeby prawo nominacji królewskiéj stosownie do praw krajowych nienaruszone ~~p~~ zostało. Zapyta kanclerz kardynałów Kommendoniego i Komeńskiego, żeby mu powiedzieli od kogo słyszeli że się dał przekupić. Datum ex stationibus supra Nowogrodek, 10 februarii 1582. W przypisku powiada, że po napisaniu tego listu wrzedł do Nowogrodka, i starać się będzie wywieść jak najprędzéj z Dyrptu Moskwę swemi nawet i pożyczonemi od żołnierzy końmi, władykę także z tego miasta swoim własnym powozem wywiezie. Prosi króla żeby z Litwy przysłał podwody do bliższych zamków Inflanckich, mianowicie do Kokenhauzu. Wielu łotrów do Moskwy przechodzi, a w szczególności Kozacy. Z jéj też strony niemało synów bojarskich ofiaruje swoje usługi królowi, ale Zamojski żadnéj ztąd nie widzi korzyści; bo jeżeli chcą przejść dlatego, żeby im co dano, dosyć ~~mają~~ mamy u siebie takich, co po wziątek rękę wyciągają. Z synów bojarskich jednego tylko poleca królowi, który w téj wojnie pierwsze trzymał miejsce i do wszystkich rad należał. Od niego o stanie Moskwy najlepiéj dowiedzieć się można.

Drobniejszym

XCIX.

Jan Zamojski do xiędza sekretarza wielkiego ~~(2)~~ (Wojciecha Baranowskiego). Osada Pskowa, p. 703.

Narzeka, że nie odbiera odpowiedzi na swe listy, nie wie nawet czy dochodzą lub nie. Choć mi to przynajmniéj napiszcie, że tego a tego dnia listy moje was doszły. Ale to fatalnie, że wszystkie sprawy tak idą w Polsce. Na tem mu wiele należy, aby wiedział czy król będzie w Rydze zaraz lub nie zaraz. Widzi że jedni przez chciwość i ambicyą, drudzy przez zazdrość ku niemu na to się usadzili, żeby proboszcza Miechowskiego do biskupstwa nie dopuścić, ale nie dokażą tego, jak nie ruszyli biskupa Kijowskiego (Mikołaja Paca), choć był lutrem. Sam, powiada, będę urzędnikiem xiędza Ługowskiego i w biskupstwie Przemyślskiem i w probostwie Miechowskiem: przyjedzie kto tam z bullami z Rzymu ujrzy czy co wygra. Jakato świątobliwość jęła się teraz xięży Rzymskich i Polskich! A ta świątobliwość jest tylko obłudą. Przyjedzie na rug, obaczymy kto nań kamień rzuci. Wielki hałas teraz oto, że na kościół (w Zamościu) dano, a dawniéj nie hałasowano, kiedy

Drobiem

XCVIII.

(1) Obacz listy króla do papieża, do kardynałów, i do nuncyusza Bolognetto, o tego nominata, z dnia 25 lutego tegoż roku. Spór ze Stolicą apostolską o Ługowskiego zakończył się jego śmiercią. Umarł w Miechowie, nim mu potwierdzenie z Rzymu przyszło.

~~(2)~~ ~~Wojciecha~~ ~~Baranowskiego~~.

Giżance za przyczynę dawano. Prosi żeby xiądz Baranowski przeczytał ten list królowi, i powiedział mu, że nie jest z jego godnością odmieniać co raz postanowił, że wahając się i namyślając, doda większej otuchy intrygantom, a skoro się nieodmiennie zdeklaruje, umilkną. Radziby Rzymianie za okazyą podaną przez naszych ambitnych i lekkomyślnych ludzi postawić nogę w Polsce, ale tak nie będzie. Datum in stativis supra Nowogródek, 10 februarii 1582.

W przypisku powiada, że zarzut jakoby Ługowski nie był szlachcicem, jest fałszywy. Wiedzą wszyscy, że w Ługowie ubogiej szlachty jest siła, a jeśli ojciec jego w mieście osiadł, szlachectwa przez to nie stracił podług statutu Zygmunta Starego (1).

C.

Pontus de la Gardia Joanni Zamoscio.

Osada Pskowa, p. 706.

Uwiadamia że odebrał pismo hetmana, cieszy się z zawartego pokoju, ale zarazem narzeka że król Szwedzki nie został objęty w artykułach traktatu, co jest przeciw umowie między Polską a Szwecyą. Powiada że stosownie do tej umowy działał przeciw spólnemu nieprzyjacielowi tak w Finlandii, jako też w Inflantach, i miał nato ~~pilnone~~ pilne baczenie, żeby nikogo prócz Moskwy nie zaczepiał. Odebrawszy pismo hetmana, odstąpił od oblężenia Parnawy i Oberpola, a to przez wzgląd na króla Polskiego i hetmana. We dwa dni potem rotmistrz, który oddał to pismo, zaczął się domagać powiatów należących do króla Szwedzkiego, a gdy to żądanie odrzucono, pogroził że wkrótce sprowadzi Węgrów i Polaków, którzy Szwedów z Inflant wypędzą. Jak to wszystko jest dalekie od ścisłej przyjaźni i powinowactwa między dwoma królami, zostawia to do osądzenia hetmanowi, i prosi żeby przykazał temu rotmistrzowi powstrzymać się od cudzego, a poprzestać natem, co Moskwa Polsce w Inflantach ustąpiła. Wie jakie są uczucia króla Szwedzkiego dla króla Polskiego, i spodziewa się że spór między nimi nie orężem, ale drogą ugody załatwiony będzie. Odkąd się dowiedział że Magnus uciekł się pod obronę króla Polskiego, nie tknął niczego, co do niego należy. Chce nakoniec wiedzieć, kiedy król będzie w Rydze, a Zamojski w Derpcie, mając wysłać poselstwo do jednego i do drugiego. Datum in regia arce Wittenstein, 10 februarii 1582.

CI.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Osada Pskowa, p. 709.

Żali się na posłów, że zgodzili się na odprowadzenie wojska od Pskowa przed oddaniem zamków Inflanckich, na które nawet terminu nie naznaczyli, że nakoniec przyjęli na siebie ciężar dostawienia podwód dla wywozu Moskwy z tych zamków. Codzień, powiada, odnosili się aż do znudzenia do mnie, kiedy szło o tytuł cara Astrachańskiego, a ten punkt tak ważny sami postanowili. Odprowadziłem wojsko od Pskowa

---

XCIX. (1) Niesiecki powiada, że ten proboszcz Michowski a nominat Przemyślski był z domu i ojca Szaniawski, tylko się Ługowskim nazwał przez wdzięczność dla Ługowskich, którzy mu na nauki nakładali.

z zamiarem rozłożenia go pod Derptem, ale jeżeli Moskwa zwłóczyć będzie, nie wiem co mam dalej począć, i proszę króla o radę. Boję się żeby Filon Kmita nie ustąpił z Wielkich Łuk, chociaż wojewoda Bracławski upewnia, że nie wprzód podług jego informacyi ustąpi, aż się dowie o oddaniu Derptu. Poleciłem także starostom Węgierskim, żeby nie ustąpili z Zawołocza, Newla i Woronca, aż po odebraniu odemnie listu. Nie rozpaczam jeszcze o dobrej chęci Moskwy, albowiem nie widzę jakieby siły przeciw nam wystawić mogła. Datum in stationibus supra Nowogrodek, 10 februarii 1582.

CII.

Regia Majestas ad Joannem Zamoscium.

Osada Pskowa, p. 715.

Król ani sejmu teraz nie zwoła, ani, jak mu radził Zamojski, senatorów do Łomży, ale do Rygi pojedzie końcem urządzenia Inflant. Prosi aby, jeżeli zdrowie mu ~~pod~~ pozwoli, parę tygodni z nim przepędził i rady mu swojej w tem udzielił. Nie widzi nikogo zdolniejszego na wielkorządcę tej prowincyi nad wojewodę Bracławskiego. Niech go prosi Zamojski, żeby się podjął tego ciężaru. Jeśli wielki kniaź nie ruszy tej zimy na Szweda, nie zostawi, prócz załóg po zamkach, jak 2000 jazdy i tyleż doborniejszej piechoty, a najwięcej 3000. Jeśli zaś zechce dobywać zamków przez Szweda zabranych, wszystko wojsko zatrzymać. Datum Vilnæ, 10 februarii 1582.

W przypisku własnoręcznym: Zwołanie senatorów zabrałoby wiele czasu, tak iż król ledwie przy końcu lata mógłby do Inflant pojechać, a na rok przyszły do Polski wrócić. Przytomność króla w tej prowincyi ułatwi może traktowanie z królem Szwedzkim, u którego słowa niepoparte siłą niczby może nie skutkowały. Jeśli Moskwa tej zimy Narwy dobywać nie będzie, odesłać jazdę Węgierską do....

CIII.

Duci Magno Joannes Zamoscius.

Osada Pskowa, p. 706.

Dziękuje za podwody, które prosi posłać do Felina dla wywiezienia Moskwy z tego zamku. Moskwa podwód nie zabierze, bo dodany im będzie Polski przystawa. Po wyprowadzeniu Moskwy z Derptu, Zamojski pojedzie do króla, który jeszcze z Wilna do Rygi wyjeżdża. Niech Magnus uwiadomi, gdzie się z nim Zamojski zjechać ma, chciałby bowiem z nim się widzieć. O jeńcach postanowią wielcy posłowie: wtedy dopiero sługa Magnusa wzięty przez Moskwę uwolniony będzie. Datum in Seskieli, 11 februarii 1582.

CIV.

Joanni Zamoscio Antonius Possevinus.

89, 12 Teka Naruszewicza 98. Ex libello impresso Vilnæ.

Odpisując na list Zamojskiego z ostatniego dnia stycznia, powiada że wielki xiąże szczerze stara się utrzymać pokój, tych co po jego ogłoszeniu targnęli się na Polaków obiecuje ukarać. Lecz że i Polacy po ogłoszeniu pokoju popełnili jakieś bezprawia koło Smoleńska, słuszna jest jedno i drugie puścić w zapomnienie. Działa

Druk. = polskie zostawione w Ostrowiu wydać każe. Dane sobie przez króla polecenie względem NN (zapewne Tatarów) ma nadzieję Possewin dopełnić: bo wielki xiąże wie bardzo dobrze, że lepiej Moskwie dać pieniądze przeciw N.N., niżeli N.N. przeciw chrześcianom. Spodziewa się Possewin tak to sprawić, żeby ten naród powstrzymać od napadów na granice państw króla i wielkiego xięcia. Kupcy Wileńscy, zatrzymani w Moskwie, będą wypuszczeni. co gdy się stanie, król zapewne wypuści jeńców Moskiewskich, tych przynajmniej, których uwolnić Possewinowi w obozie obiecał, i nie będzie z tem czekał na przybycie posłów, którym rzecz o jeńcach została polecona. O relikwie ś. Mikołaja i ś. Tomasza pisze teraz Possewin do Rzymu. Jeżeli mu pozostanie cokolwiek z relikwii ś. Mikołaja, które ma z sobą, najchętniej Zamojskiemu udzieli. Moscuæ, die 18 februarii 1582.

CV.

Joannes Zamoscius ad Regiam Majestatem.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 336.

Mniej. = Moskwa dziś wyszła z Derptu. Po wyniesieniu żyta i owsa Moskiewskiego z kościoła parafialnego, odbyło się w nim nabożeństwo za pozwoleniem Possewina, bo katedra zupełnie zrujnowana. Szwedzi ustępują, ale zatrzymają się zapewne w Narwie i Iwangrodzie. Datum Derpati, 23 februarii 1582.

CVI.

Stephanus Rex Poloniæ ad Pontificem Maximum.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 342.

Mniej. Polecitem niedawno Waszej Świątobliwości Szymona Ługowskiego, proboszcza Miechowskiego, na biskupstwo Przemyślskie. Doniesiono mi teraz, że go obmówiono w Rzymie, z ujmą nawet dostojnych mężów, dobrze mnie, Rzeczypospolitej i Kościołowi zasłużonych. Gdy ta sprawa wlecze się od tak dawna, bom jeszcze pod Pskowem posłowi Waszej Świątobliwości, Possewinowi tego nominata polecił, i gdy taki brak względu na moje polecenie dotyka mojej godności, piszę raz jeszcze oto do Waszej Świątobliwości. Proszę ze mną postępować jak Stolica apostolska postępowała z mymi poprzednikami, królami Polskimi, bo i ja równie jak oni dobrzem się zasłużył i zasługiwać będę Kościołowi, i równie jak oni mam prawo nominować na godności duchowne (1). Datum Vilnæ, die 25 februarii 1582.

(NB Tu umieścić co przyklejono).

CVIII.

Anna Poloniæ Regina Antonio Possevino.

z Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ.

Mite nam są dobre wasze chęci tak dla króla Szwedzkiego, naszego powinowatego,

Drukiem jako też dla siostry naszej, królowej Szwedzkiej. Dowiedzieliśmy się o wszystkiem od Krzysztofa Warszewickiego, którego król do nas przysłał. Jeśliśmy ubolewali nad wojną z nieprzyjacielem, niczby nam boleśniejszego po jej ukończeniu nie było, jak gdyby,

CVI (1) Pisał także król po raz drugi o to samo do kardynałów, Farnesium, Sabellum, Boncompagnum, Guastavillanum, Commendonum, Ticinum, tudzież do Bolognetto, nuncyusza apostolskiego w Polsce. Listy te są u Kojałowicza. Osada Pskowa. p. 701–703.

CVII.

Stephanus Rex Poloniæ ad Martinum Cromerum episcopum Varmiensem.

Teka Naruszewicza 95. Ex arch. capit. Varmiensis.

Reverende in Christo Pater, sincere Nobis dilecte. Quum singulari Dei beneficio pax inter Nos et Moschum ea lege convenisset, ut Nobis universa Livonia, quæ ejus potestatis erat, cessisset, visum est Nobis, ut plebis miseræ hactenus divinis officiis carentis saluti animarum consuleremus, et sacerdotes linguæ Germaniæ et Poloniæ peritos in Livoniam induceremus. Quorum copiam quum Sinceritatem Vestram habere sciamus, postulamus ab illa, ut tres vel quatuor prædicatores, viros bonos, doctos et exemplares, Germaniæ et Poloniæ linguæ peritos, ad Nos Rigam primoquoque tempore mittat. Daturi autem sumus operam, ut illi de omnibus a Nobis provideantur. Quod Sinceritatem Vestram pro sua erga Deum pietate, et propagandæ catholicæ religionis studio, libenter facturam esse certo Nobis pollicemur, eamque bene valere cupimus. Datum Vilnæ, die prima mensis martii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno sexto.

Stephanus Rex.

uchowaj Boże, wszcząć się miała nowa wojna między powinowatymi królami. Staraj się tedy wszelkiemi sposobami będziemy, aby spór ten drogą ugody załatwiony został, a was prosimy, abyście pracy i trudu w tem nie szczędzili. Kto ich pojedna, ten dopiero położy koniec wojnie Moskiewskiej. Datum Varsaviæ, 3 martii 1582.

CIX.

Stephano Poloniæ Regi Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ.

W kilka dni po przybyciu do Moskwy, pisał Possewin do króla i do kanclerza, że wielki xiąże stara się utrzymać pokój, a jeżeli po utwierdzeniu onego pocałowaniem krzyża, popełniono z obu stron jakie bezprawia, te aby były nawzajem wynagrodzone. Rzecz o Tatarach odłożona została do przybycia posłów królewskich dla przyczyn, które Possewin ustnie opowie. Mamonicza i innych kupców Litewskich wielki xiąże uwolnić kazał, równie jak przez wzgląd dla papieża ośmnastu Włochów i Hiszpanów, którzy uciekli z niewoli od Turka, i oddawna w Wołogdzie o pięćset werstw od Moskwy byli trzymani. Dla nich Possewin o wolny przejazd przez Polskę i o pomoc prosi. Jeńcy Polscy i Litewscy wolniejszą straż otrzymają. Na uwieńczenie dzieła pokoju cięszyłby nalegiato, aby jeńcy z obu stron wolno zaraz puszczeni byli. Moscoviæ, die 4 martii 1582.

CX.

Descriptio Rigæ et restaurationis religionis catholicæ in hac civitate, auctore Petro Skarga.

CXI.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 337-340.

Adamus Pilchowski, episcopus Chelmensis, ad nuntium apostolicum Albertum Bolognettum, episcopum Massanensem.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 344.

Donosi nuncyuszowi, że mu się udało nawrócić kilku heretyków, i że nawet ich ministrowie nie są dalecy od przejścia na wiarę katolicką. Lecz że niewolno biskupom rozgrzeszać chcących się nawrócić bez zezwolenia Stolicy apostolskiej, prosi o wyjednanie onego tak dla siebie, jakoteż dla swoich kanoników, Benedykta Dembowskiego i Jana Herbesta. Datum Varsaviæ, die 18 martii 1582.

CXII.

Pontifici Maximo Magnus Moscoviæ Dux.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnæ (1).

(NB. Tu umieścić co na obu stronach przyklejonego półarkusza).

CXV.

Cromerus, episcopus Varmiensis, ad Rev. Albertum Bolognettum, nuntium apostolicum, episcopum Massanensem.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 343.

Żądał odemnie przed dwoma laty wielki kanclerz Koronny, żebym Andrzeja Batorego za koadjutora przybrał: odpisałem że to nie jest w mojej mocy; albowiem przysiągłem kapitule,

---

CXII, (1) List ten pisany z Moskwy w Marcu, roku od stworzenia świata 7090, jest w dziele: Relacye nuncyuszów apostolskich o Polsce, t. 1, p. 445.

CXIII.

Regia Majestas ad duces Pomeraniæ.

89, 21 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski, 255.

Illustres principes, Domini affines charissimi. Quod Illustritates Vestræ Nobis de bello Moscovitico pace finito gratulantur, quemadmodum hæc res non solum Nobis, regnoque nostro, verum etiam et vicinis regnis, principibusque non erit incommoda, ita majus hac in parte beneficium divinum agnoscimus, gratitudinemque majorem nomini divino Nos debere fatemur; cum vero humanitatem Illustritatum Vestrarum, animi nostri propensione atque benevolentia complectimur. Cæterum facile apud se perpendere Illustritates Vestræ possunt, quantis sumptibus alendum fuerit hoc bellum, quod quidem absumit tantos, ut non solum commoda nostra, atque cariora quoque nostra in eum usum conferendi, sed etiam apud extraneos principes satis magnum æs alienum contrahendi, necessitatem habuerimus: unde facile colligere possunt, etiamsi maxime cupiamus Illustritatibus Vestris gratificari, difficile Nobis esse de sperata pecunia solutionem hoc tempore promittere. Accedit hoc, quod ipsum debitum ad Rempublicam ipsum potius, quæ etiam succedit in bona, merito pertinere debeat. Quum igitur ineunte autumno comitia ~~[illegible]~~ indicere proposuimus, poterunt Illustritates Vestræ suo id tempus suos nuntios mittere, atque cum Republica quoque de solutione sua agere. In quo quidem perficiendo negotio, Nos quoque partes nostras interponemus, omnesque modos et rationes inibimus, ut tandem Illustritates Vestræ voti sui compotes fiant. Commissarios nostros, Magnificum Dominum Andream Opaliński de Bnin, supremum regni nostri Aulæ mareschalcum, Majoris Poloniæ generalem, Bremensemque capitaneum, et Generosum Raphaelem Leszczyński, castellanum Sremensem, iteratis literis monemus, ut cum Illustritatibus Vestris earumque commissariis, pro habita mutua intelligentia de certa die locoque simul conveniant, easque quæ exortæ sunt in finibus illis differentias atque controversias inter se componant et sopiant, eosque officium suum facturos minime dubitamus, modo, prout ipsa res requirit, Illustritates illarumque commissarii cum nostris commissariis ea de re primo quoque tempore communicent. Bene valeant Illustritates Vestræ. Datæ in civitate nostra Riga, die decima mensis aprilis, anno Domini 1582. regni vero nostri anno sexto.

Stephanus Rex.

(NB Potem co na drugiej stronie)

CXIV.

Stephanus Rex Poloniæ ad Reginam Angliæ.

89, 22 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski.

Quum superiori anno Serenitatis Vestræ orator, nobilis joannes Roverius, [cum] hujusmodi Serenitatis Vestræ postulatis ad Nos pervenisset, quibus nosceret, ut societati mercatorum Anglicorum, qui intra regni nostri fines negotia, mercaturamque tractare vellent, locum, receptoriumque certum; certis legibus ac conditionibus, maxime autem Elbingæ præberemus: Nos, ut propensissima nostra in Serenitatem Vestram voluntate debuimus, duobus primariis regni nostri senatoribus, Reverendo Stanislao Karnkowski, episcopo Cujaviensi, ac Magnifico Joanni Kostka a Stangenberg, palatino Sandomiriensi, de eo ut in præsenti cognoscerent, ac ad Nos referent, demandavimus. Accidit postea, ut et Nos necessariis Reipublicæ causis ad bellum cum Magno Moscoviæ duce gerendum proficisceremur, atque a regno nostro abessemus, ut palatinus Sandomiriensis vita fungeretur, episcopus Cujaviensis ad archiepiscopatum eveheretur, ac ita negotium necessario negligeretur. Jam quum bello [cum] Moschorum duce feliciter confecto, in regnum nostrum reveniremus, ut certo animi judicio susceptam erga Serenitatem Vestram benevolentiam quocunque propensionis, sincerique studii officio tueremur, et ne leviter vel negasse quid, vel respondisse ei videremur: significandum illi duximus, ut si quid ad se pertinere institutum hoc existimaret, et majorem jam in Nos cognascendi agendique de eo opportunitatem habere, et subditos Serenitatis Vestræ, propterea quod bello a Moscho Livoniam in jurisdictionem nostram recuperavimus, et Dunam omnem in capite, cunctasque per eam exonerantes fluvios, per quos sylvestrium mercium, quæ ab eisdem Serenitatis Vestræ hominibus expeti solent, magna copia deinceps subveheretur, in potestate nostra habeamus, longe ampliorem, quam antehac in ditionibus nostris negotia sua exercendi commoditatem habituros. Quare si quid a Nobis præstari potest, quod Serenitas Vestra cupiat, intelliget tanti se Nos facere, quanti ob eam virtutis humanitatisque famam, reginam facere debemus. Bene valere Serenitatem Vestram cupimus. Datum Rigæ .... 1582.

że bez jej wiedzy i zezwolenia nikogo nie weźmie. W kilka miesięcy potem król zgłosił się otóż do mnie przez list i posła (1). Na pismo nasze nie odebraliśmy dotąd żadnej odpowiedzi: myśleliśmy, że to zaniechano. Na wezwanie tedy niniejsze nuncyusza nic nam uczynić nie wypada, jak mu przesłać naszą ówczesną odpowiedź królowi, zawierającą przeszkody, jakie się życzeniu jego sprzeciwiają, dla których ani wtenczas na żądanie króla nie zezwoliliśmy, ani teraz nie zezwalamy. Datum Frauenburgi apud ecclesiam meam, 3 idus aprilis 1582.

Drobniej =

CXVI.

Stephanus Rex Poloniae ad Rev. Bolognettum, nuntium apostolicum, episcopum Massanensem.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 340.

Król polecił papieżowi Jerzego Radziwiłła do godności kardynalskiej, i znalazł chętnym papieża. Prosi nuncyusza, żeby przyspieszył tę nominacyą. W Rydze odebrał już dwa kościoły heretykom i oddał katolikom (1); zabiera się do ustanowienia biskupstwa. Na miejscu jego tenże Radziwiłł w Inflanciech pozostanie. Gdy mu niewolno nad przepisany czas być nieobecnym w swej dyecezyi, prosi nuncyusza, żeby dla dobra religii i porządku w tej prowincyi dyspensował go od obowiązku ciągłego mieszkania przy swej katedrze. Datum in civitate nostra Riga, 17 aprilis 1582.

Szym Drz =

CXVII.

Idem ad Pontificem Maximum, Gregorium XIII.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 340.

Dziękuje za przysłanie pośrednika pokoju. Zajmuje się obecnie urządzeniem Inflant i zaprowadzeniem oddawna przerwanego w tym kraju obrządku katolickiego. Prosi o robotników i pomocników w tem dziele. Datum Rigae, 28 aprilis 1582.

Ciem.

(W. Tu umieścić co przyklejono).

CXIX.

Dimissio regii internuntii in conventu Graudenti habito.

Teka Naruszewicza 95. Ex Hist. Prussiae Lengnichi, t. III, 60.

Ea, quae nomine S. Regiae Majestatis Dominus internuntius (1) exposuit, Status et Ordines Terrarum Prussiae quo debuerunt studio audiverunt, atque inprimis pro delata Regiae Majestatis gratia et singulari erga fideles suos subditos clementia et animi propensione, permagnas ac immortales agunt gratias; Deum orantes, ut is pro divina sua clementia S. Regiam Majestatem diutissime superstitem, bona valetudine perfruentem, omnique regia fortuna florentissimam conservare benignissime dignetur, rogantque Dominum internuntium, ut is vicissim S. Majestati Regiae Statuum et Ordinum harum Terrarum nomine, omnem obedientiam et subjectionis fidem deferre haud gravate velit.

Ad postulata deinde S. Majestatis Regiae de novis subsidiis et in unum adhuc annum concedenda contributione quod attinet, audiverunt Terrarum Prussiae Status et Ordines eas a Domino internuntio in medium adductas fuisse rationes, quibus et

---

CXV (1) Jak biskup z kapitułą królowi odpisał, widzieliśmy w piśmie z dnia 18 sierpnia 1581 roku.

CXVI (1) Król gorliwy o przywrócenie obrządku łacińskiego w Inflanciech, oddał 7 kwietnia katolikom dwa kościoły w Rydze, ś. Jakuba i ś. Maryi Magdaleny, katedrę zaś z pałacem dawnych biskupstw Ryskich miastu zostawił. Oba te nadania potwierdzone na sejmie tego roku, 16 listopada, pod tą datą umieszczone będą.

CXIX (1) Stanisław Kostka, podkomorzy Chełmiński.

CXVIII.

Instructio Regiæ Majestatis Georgio Radzivilo, episcopo Vilnensi, suo in Livonia locum tenenti, data.

Teka Naruszewicza 65. Ex mss. arch. Stan. Aug. regis.
in Arch. Princ. Czartor. Mss N 309 f 52

Quandoquidem Livoniæ provincia, quæ hoc tempore summi Dei beneficio post varias jactationes et procellas Reipublicæ, et nostros labores, sumptus ac pericula, e potestate Moschica ad nostrum devenit imperium, his initiis rerum videtur habere opus, ut meliore ordine, quam antehac gubernetur, visum est Nobis, donec aliud ab Ordinibus Reipublicæ decretum fuerit, hic locum tenentem nostrum constituendum esse, quem quum constituissemus Illustrem et Reverendissimum in Christo Patrem, Dominum Georgium Radzivilum, ducem Nieswieri et Olycæ, episcopum Vilnensem, certa quædam capita facultatis illi a Nobis commissa describenda illi putavimus.

Et primum quidem Dominus locum tenens dabit operam et adjutabit, ut religionis sanctæ catholicæ fundamenta a Nobis in civitate Rigensi jacta in dies majus incrementum capiant, et ita quidem ut etiam brevi in totam Livoniam demanare possint. Id ita fiet, quum et ea, quæ recte cœpta sunt, serio manutenebuntur et conservabuntur; non solum frequentatione, sed etiam omni provisione, ne quid fiat, contra quam huic instituto et negotio sancto expediat. Item ne desit iis, quibus cura templorum et rerum ecclesiasticarum a Nobis commendata est, auctoritate sua, si qua in re opus habuerint. Cæterum autem sacerdotes, quicunque submittentur, ut det operam ocius, et sine omni mora pro locorum necessitate, præcipue Vendam, Parnaviam Volmariam, et in alia loca ejusmodi expediri, quam et rem rebus ecclesiæ necessariis, uti viatico, calicibus, ornamentis, libris ecclesiasticis, mandato nostro provideantur. Ita autem in omnibus moderate et tranquille sese gerere in promovendo religionis catholicæ negotio studebit, ut adversarii, aut eorum saltem prædicatores juste ansam arripere non possint tumultuandi, et seditiones aliquas in populo excitandi. Quodsi aliquando acciderit ejusmodi aliquid a peregrinis et advenis committi, quod paci publicæ catholicorum adversari videatur, et magistratus vel non possit ei rei remedium adferre, vel etiam tergiversari volet; tum ipse, accersito burgravio nostro, et cum eo communicato consilio, in delinquentes statuat, quod justum fuerit, et justitiæ satisfiat, et pax ac tranquillitas conservetur.

Secundo loco sunt ea, quæ ad pacem internam incolarum pertinent, quæ tum certior et firmior sperari poterit, si vel injuriis mutuis abstineatur, vel, si admissis illis, semper qui jus dicat in promptu aderit. Damus itaque facultatem Domino locum tenenti, ut non de antiquis quidem injuriis, sed quæ illius tempore acciderint, jus dicere possit, justitiamque deditam sine provocatione et dilatione omni administret, sed hoc tantummodo de injuriis personalibus, et non occasione fundi aut bonorum, exceptis bonis monialium occupatis, de quibus quum ipsi et –

(W. Reszta na drugiej stronie)

ipsi permoti, ut pro fide et subjectione sua in animum induxerint, tam præclaros S. Regiæ Majestatis conatus, tanquam prægnans Reipublicæ negotium, sua etiam promptitudine juvandum atque promovendum esse. Quemadmodum quoque Domini senatores terrestres priorem contributionem, qua a quolibet manso, duorum illorum annorum spatio, duos florenos Polonicales persolverant, in unum adhuc annum ita prorogarunt, ut calendis januariis proxime futuri 1583 anni, a quolibet manso florenum unum Polonicalem persoluturi sint. Civitates etiam majores et minores regalis partis, episcopalibus exceptis, sed adjunctis Dirsaviensibus, ex præscripto prioris transactionis cum S. Regia Majestate ratione universæ biennalis contributionis humillime initæ, unius adhuc anni contributionem, sexaginta nimirum florenorum millia, licet maxima cum difficultate id fiat, quum priores contributiones ob contractum æs alienum nondum exsolutum, magna ex parte illas adhuc premant, ea ratione, qua ante inter civitates Elbingæ convenit, submisse receperunt: et quamvis quarundam mandata ob attritas jam et exhaustas prioribus contributionibus civium facultates, molestias præterea telonii aquatici ad Album Montem, quo libera salis asportatio et omnis fere negotiationis ratio impeditur, quam sibi liberam relinqui Ordines omnes humillime rogant, restricta esse dicerentur; non dubitant tamen Ordines, quin et ipsæ, ubi reliquarum omnium consensum ex suorum internuntiorum relatu cognoverint, eundem quoque, quemadmodum semper consueverunt, pro fide et subjectione erga Majestatem Regiam secuturæ et amplexuræ sint, ita ut eam summam distinctis temporibus, mediam scilicet partem pro festo Paschatis 1583 anni, reliquam pro festo Michaelis ejusdem anni exsolvant. Quam supradictorum consiliariorum sententiam et consensum quidam etiam ex nobilitate ultro et sua sponte secuti sunt, utpote ii, qui palatinatum Mariæburgensem incolunt, cum quibusdam ex palatinatu Pomeraniæ, seorsim vero ex districtu Pucensi, qui scripto suam reliquis sententiam explicarunt et mentem aperuerunt, eo spectantem, ut ea quæ hic a potissima parte Ordinum sancita statutaque essent, rata quoque grataque habeant et observent, atque a singulis mansis singulos florenos persolvant. Culmensium cum duobus palatinatus Pomeraniæ districtibus, Sluchoviensi nimirum et Tucholiensi, ea est sententia, ut pro fidelium subditorum officio agnoscant quidem S. Majestatis Regiæ hosce præclaros conatus omnino promovendos esse, ita tamen ne onus, quod humeris ipsorum imponitur, gravius sit, quam quod reliqui per regnum Poloniæ ferunt, sed æqualitas per omnia servetur, hoc est, ut ipsis, quoad possessiones et agros proprios, ea libertas relinquatur, quæ reliquis per regnum relinquitur, ut singuli coloni, etiamsi plures paucioresve mansos habeant, singulos florenos persolvere debeant. Ea igitur, quæ in emolumentum Reipublicæ pro cujusque conditione ex æquo et bono sancita atque statuta sunt, rogant Terrarum Prussiæ Ordines, ut S. Regia Majestas clementissime accipere, et eos penes privilegia, jura, libertates et antiquas bene receptas consuetudines, quod jampridem humillime petunt, conservare benignissime dignetur, qua una re, quæ alioquin juri conveniens, et cum Reipublicæ commodo et emolumento conjuncta est, S. Majestas

Regem Poloniæ (1).

Drugi list Jego Królewskiey Mości do zamku Płockiego posłany.

Teka N.... 93. Ex mss. arch. St. Aug. regis

temporis angustia cognoscere, et judicium ferre non possumus, Dominus locum tenens ea intelliget et judicabit.

Tertium genus eorum est, quæ ad pericula externa pertinent, in quæ diligenter oculos in omnes partes intentos habebit Dominus locum tenens, et si aliquid ejusmodi ex ulla parte subolefecerit, si illud sit tale, ut minore negotio et non difficulter opprimi, et malo nascenti occurri possit, in eo quum ejus militaris viri, quem penes eum relinquimus, tum aliorum præfectorum militum consilio, opera et studio utatur. Quod si quid gravius et majoris momenti fuerit, de eo quam primum ad Nos referet, et consilium a Vobis requiret, qua in re ne ulla mora in periculo sit, de podvodis et celeribus equis providebitur. Relinquimus etiam Domino locum tenenti stipendiariorum peditum nostrorum certam manum, quos in arce nostra Rigensi semper habebit, et quos, ne longius evagentur, neve in homines injuriosi sint, in bono ordine et disciplina conservabit. Illud etiam Domino locum tenenti observandum erit, si quid se peregrinis hominibus Rigam negotiationum causa commeantibus intellexerit de practicis, vel de conspirationibus aliquorum extraneorum principum, de eo Nos quam primum reddere certiores ne intermittat. Cætera omnia, quæ sunt ejusmodi, × quam ut ea præsenti ~~[illegible]~~ instructione nostra comprehendi possint, Dominus locum tenens ita ingenio, vigilantia et industria sua providebit, ut nulli occasioni, nulli necessitati rerum bene, et ex usu Reipublicæ gerendarum (quod quidem a Vobis de ipso omnino pollicemur) defuisse videatur. Datum in civitate nostra Rigensi, die prima maii, anno Domini 1582.

Stephanus Rex.

× ut magis ad ea res, tempus et occasio, consilium subministratura sint,

Regia suae mansuetudinis et clementiae laudem apud omnes subditos faciet celeberrimam, et ipsos ad omnia fidelitatis et subjectionis obsequia praestanda reddet devinctissimos. In quorum omnium fidem, sigillum Terrarum appressum. Datum in conventu Graudentii, die 4 maii 1582.

CXX.

Joanni Basilii Magno Moscoviae Duci Antonius Possevinus.

Teka Naruszewicza 95. Ex libello impresso Vilnae (1).

CXXI.

Archiepiscopus Gnesnensis ad Pontificem Maximum.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 345.

Zamyśla arcybiskup założyć kollegium Jezuitów w Kaliszu (1). Gdy dochody jego arcybiskupstwa nato nie wystarczają, prosi o pozwolenie użycia na ten koniec innych duchownych funduszów. Squernoviciis, pridie kalend. junii 1582.

CXX. (1) List ten datowany z Wilna 14 maja, jest w dziele: Relacye nuncyuszów apostolskich o Polsce, t. 1, p. 446.

CXXI. (1) Założył i nadał aktem napisanym w Gnieźnie ostatniego dnia kwietnia 1583 roku. Akt ten jest między rękopismami biblioteki Kórnickiej.

CXXII.

Literæ Regiæ Majestatis ad episcopum Plocensem, ejusdem apud Sedem Apostolicam oratorem.

89, 27 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski, 254.

Reverende in Christo Pater, sincere Nobis dilecte. Quod petierat a Nobis Sinceritas Vestra, ut ad ~~[illegible]~~ ecclesiæ suæ atque episcopatus res constituendas in regnum nostrum excurrere eam permitteremus, erga id ita quidem animati eramus, ut locum huic petitioni ejus dandum statueremus; sed quum certiores facti essemus, hoc fere tempore Imperii etiam comitia habitum iri, essentque Nobis in illis necessario quædam cum Cæsarea Majestate tractanda; multis de causis adhuc diutius retinendam illam existimavimus.

Pater Cæsareæ Majestatis, Maximilianus, quum in potestate Joannis Sigismundi, principis Transylvaniæ, Joannis Hungariæ regis, filii, essemus, arcem nostram Zatmar et Nemet oppidum quoddam, ultro eas tradente, occupaverat; easque quum antea sæpe repetiissemus, præter verba promissaque nihil retulimus. Nunc vero ut nostra Nobis restituantur, serio agendum existimavimus, non possessionum quidem cupiditate, quarum Dei benignitate satis Nobis suppetit, sed quia a natura singulis innatum est, ut ea, quæ a majoribus suis acceperint, summo studio tuenda excitentur, et bonorum hæc nostrorum spoliatio, quia hujusmodi cum elogio aliqua ex ~~illis~~ illis donata nonnullis sunt, quasi ob crimen perduellionis a Nobis commissum, ad Cæsaream Majestatem devoluta essent (quum tamen Nos, qui subditi ejus non eramus, nulla ratione id contraxisse potuerimus), cum ignominia nominis familiæque nostræ conjuncta videatur. Nos denique indigni regio nomine videremur, si, quum amplissimos regni nostri fines vel tutari, vel proferre deberemus, a majoribus nostris Nobis relictum patrimonium ab injuria atque vi aliorum asserere non possemus. Hortamur itaque Sinceritatem Vestram, ut Sanctissimo quoque Domino nostro æquissima hæc postulata nostra, et quæ Nobis a Cæsarea Majestate injuria hac in re fiat, ostendat, eumque ut suas etiam partes hac in causa interponat; atque ad æquitatis aliquam rationem sua quoque auctoritate adducat, roget: sicut pro sua in Rempublicam Christianam paterna voluntate, ac retinendæ tuendæque inter principes christianos concordiæ studio, Sanctitatem ejus facturam minime dubitavimus. Idem, opportunitate data, apud cardinales etiam aliquos, eos præsertim quos bene cupere Nobis, rebusque nostris studere intelliget, faciat. Idque ut commodius ab illa fieri possit, sciatque quid a Nobis cum Cæsarea Majestate hactenus tractatum sit, mittimus illi legationes ultro citroque missas, quum ut ipsa hac in causa instructior sit, tum, si aliarum quoque rerum, quæ inter Nos et Cæsaream Majestatem intercesserunt, mentio fiat, respondere de illis possit. Datum

Grodnæ, die 14 junii, anno Domini 1582, regni vero nostri septimo.
Stephanus Rex.

CXXIII.

Catharina, regina Svecorum, ad Stephanum, regem Poloniæ.

Ex mss. bibl. Kurnicensis.

Serenissime princeps, affinis charissime.

Quandoquidem legatus Serenitatis Vestræ, Magnificus Christophorus Warsewicius, eas literas a Serenitate Vestra attulit, noluimus ipsum sine literis nostris reverti. Quod autem scribit Serenitas Vestra, nostrarum esse partium persuadere serenissimo conjugi nostro, ut sese postulationi Vestræ facilem præbeat, atque legationibus locum concedat, condolenter certe ferimus, quod causa ejusmodi non sit, ut Serenitati Vestræ gratificari possemus. Scimus quidem Serenissimam Regiam Majestatem, conjugem nostrum charissimum, semper [erga] Serenitatem Vestram regnumque Poloniæ quam optime fuisse animatum, ut nostra persuasione ne ad minimum quidem [indigere] visus est.... quod Serenitas Vestra gratificetur, quum nulla nisi æqua et justa, quantumvis factu difficilia a sua Majestate peterentur. Nunc vero quum intelligimus Serenitatem Vestram a præfato Serenissimo conjuge nostro, et quidem minaciter, postulare ejusmodi, quæ ad detrimentum Suæ Majestatis atque liberorum, tum præterea [ad] regnorum nostrorum jacturam vergunt, qua ratione in animum inducere possimus illud ut faciamus, certe non videmus. Quapropter Nos Serenitas Vestra excusatam habeat, si in tali negotio expectationi Serenitatis Vestræ de Nobis, et nostro ipsius desiderio satisfacere non possumus, optamus tamen, ut Serenitas Vestra ad æquiora consilia redeat, quo negotia Serenitatis Vestræ promovere valeamus. Interim Serenitatem Vestram bene valere cupimus (1). Ex arce nostra Upsaliæ, 8 die mensis julii, anno Christi 1582.

Serenitatis Vestræ soror et affinis benevola.
Catharina.

CXXIII. (1) Jest także w bibliotece Kórnickiej z tejże daty dość niegrzeczny list Jana, króla Szwedzkiego, do króla Stefana, ale tak mylnie przepisany, że go żadnym sposobem podać nie mogliśmy. Były to oba na poselstwo Krysztofa Warszewickiego pisane. Na poselstwo Dominika Alemaniego, którego król przybywszy z Wilna do Rygi, tego roku do Szwecyi posłał, król Jan niegrzeczniej jeszcze odpisał, ale tego listu jego nigdzie znaleźć nie mogliśmy. Obacz notę do listu kanclerza Zamojskiego do króla ze Lwowa 6 marca 1583.

CXXIV.

Literæ fidei Regiæ Majestatis ad Cæsaream Majestatem.

30 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski, 254.

Serenissimo et excelentissimo Principi et Domino Rudolpho, divina favente clementia, electo Romanorum Imperatori semper Augusto, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Wurtembergiæ, Comiti Tirolis, vicino nostro charissimo.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæque, Transilvaniæ Princeps, salutem et mutuam benevolentiam.

Serenissime et excelentissime princeps, vicine charissime.

Mittimus in negotiis quibusdam nostris, regnique nostri ad Majestatem Vestram Cæsaream, ipsosque Imperii Ordines, Reverendum Dominum Hieronymum de Rozrazew et in Bomsdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniæ. Hunc ut benevole Majestas Vestra Cæsarea audiat, fidemque iis, quæ ab illo dicentur, plenam adhibeat, responsoque æquo, quamprimum dato dimittat, petimus, omni rursum benevolentia sincerique amoris officio ei responsuri. Majestatem Vestram Cæsaream Deus florentem, diuque optime valentem conservet. Grodnæ, die 10 julii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXXV.

Literæ fidei Regiæ Majestatis ad electorem Moguntinum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Reverendissimo in Christo Patri, Domino Archiepiscopo Moguntiensi, Sacri Romani Imperii Electori, per Germaniam Primati, et Archicancellario, amico nostro charissimo, salutem et mutui amoris continuum incrementum.

Reverendissime in Christo Pater, amice charissime.

Mittimus ad Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines Reverendum Dominum Hieronymum de Rozrazew et in Bomsdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniæ, eidemque ut Reverendissimam quoque Paternitatem Vestram quam amicissime a Nobis salutaret, ejusdemque in negotiis sibi commissis studio uteretur, mandavimus. Quibus si Reverendissima Paternitas Vestra, quemadmodum de ipsius humanitate atque æquitate omnino Nobis persuademus, ei non defuerit, ad omnem rursus benevolentiam propensionemque sibi præstandam non parum Nos devinxerit. Reverendissimam Paternitatem Vestram bene valere cupimus. Grodnæ,

die 10 julii, anno 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXXVI.

Literæ fidei Regiæ Majestatis ad electorem Coloniensem.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Reverendissimo in Christo Patri, Domino Archiepiscopo Coloniensi, Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellario, Principi Electori, Vestphaliæ ac Angariæ Duci, Apostolicæque Sedis legato nato, amico nostro charissimo, salutem et mutui amoris continuum incrementum.

Reverendissime in Christo Pater, amice charissime. Proficiscitur ad Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii conventum legatus noster, Reverendus Dominus de Kozrazew, in Bomsdorff comes, episcopus Vladislaviensis et Pomaraniæ, qui ut Reverendissimam quoque Paternitatem Vestram nostro nomine conveniret, et quam amantissime salutaret, peteretque ab ea, ut in negotiis sibi a Nobis commissis suum quoque studium et benevolentiam sibi præstaret, mandavimus. Ea si non gravate ei Reverendissima Paternitas Vestra accommodaverit, et nostram de humanitate æquitateque sua opinionem confirmabit, Nosque vicissim ad omnem sibi benevolentiam propensionemque præstantiam devinctos habebit. Reverendissimam Paternitatem Vestram bene valere cupimus. Grodnæ, die 10 julii, anno 1582, regni vero nostri septimo.

CXXVII.

Literæ fidei Regiæ Majestatis ad electorem Trevirensem.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Reverendissimo in Christo Patri, Domino Dei gratia Archiepiscopo Trevirensi ac Sacri Romani Imperii Electori, per Galliam et Regnum Arelatense Cancellario, amico nostro charissimo, salutem et mutui amoris continuum incrementum.

Reverendissime in Christo Pater, amice charissime. Quum ad Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines, legatum hunc nostrum, Reverendum Dominum Hieronymum de Kozrazew in Bomsdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniæ, necessariis de causis mittendum duxissemus, eidem, ut Reverendissimam Paternitatem Vestram quoque conveniret, et quam humanissime nomine nostro eandem salutaret, mandavimus. Quumque iis in negotiis, quæ eidem commisimus, non parum Reverendissimæ Paternitatis Vestræ studio atque auxilio juvare eum posse Nobis persuadeamus, illa ne deesse ei Reverendissima Paternitas Vestra patiatur postulamus. Quod si fuerit, Nos ut omni rursum benevolentia propensioneque respondeamus ei, operam dabimus. Reverendissimam Paternitatem Vestram bene

valere cupimus. Grodnae, die 10 julii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXXVIII.

Literae fidei Regiae Majestatis ad cardinalem Madrucium, in conventu Imperii legatum apostolicum.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, etc.

Illustrissimo ac Reverendissimo in Christo Patri, Domino Ludovico Madrucio, Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali et Sedis Apostolicae in conventu Imperii de latere legato, Episcopo Tridentino.

Illustrissime et Reverendissime in Christo Pater. Quum ad Sacri Imperii conventum Reverendum Dominum Hieronymum de Rozrazew, in Bonisdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniae, mitteremus, pro nostra in Sedem Sanctam et Apostolicam Romanam Ecclesiam pietate et observantia facere non potuimus, quin, ut Reverendissimam Paternitatem quoque Vestram nostro nomine adiret, eandemque quam amantissime a Nobis salutaret, ei mandaremus. Hanc nostram benevolentiam, quam etiam aliis in rebus libenter illi declarabimus, gratam illi fore confidimus, parque studium illius Nos cogituros esse speramus. Caetera ex legato nostro agnoscet. Reverendissimam Dominationem Vestram bene valere cupimus. Grodnae, die 10 julii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXXIX.

Literae fidei Regiae Majestatis ad electorem Brandeburgensem.

Ep. 35

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, etc.

Illustrissimo Principi Domino Joanni Georgio Marchioni Brandeburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario, Principi Electori, in Prussia, Stetinensium Pomeraniae, Cassuborum, Sclavorum, Duci, principi Rugiae, et Burggravio Norimbergensi, amico nostro et vicino charissimo, salutem et mutui amoris continuum incrementum.

Illustrissime princeps, affinis charissime. Quum Reverendum Dominum Hieronymum de Rozrazew, in Bonisdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniae, ad Caesaream Majestatem, Sacrique Imperii conventum mitteremus, cumprimis ut etiam Illustritatem Vestram conveniret, ei mandavimus, quod pro mutua nostra necessitudine, singularique Illustritatis Vestrae in Nos studio, optime eam Nobis rebusque nostris cupere, perspectum habeamus. Itaque postulamus ab Illustritate Vestra, ut, quam aliis in rebus benevolentiam praeseferre erga Nos solita est,

eamdem iis quoque in negotiis, quæ nostro nomine huic legato nostro apud Cæsaream Majestatem Sacrique Imperii Ordines tractanda erunt, Nobis eivemque præstare, omnique ope, studio, gratiaque sua adesse velit. Quod si fecerit, ut non exiguum cumulum ad priora sua in Nos studia adjecerit, ita si omne rursum a Nobis studium expectaverit; nulla re expectationi huic de Nobis Illustritati Vestræ deerimus. Grodnæ, die 10 julii, anno 1582, regni vero nostri septimo.

CXXX.

Literæ fidei Sacræ Regiæ Majestatis ad electorem palatinum Rheni.

89. 3

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Illustrissimo Principi, Domino Ludovico Dei gratia Comiti Palatino Rheni, ac Sacri Romani Imperii Archidapifero et principi Electori, superioris ac inferioris Bavariæ Duci, amico nostro charissimo, salutem et mutui amoris continuum incrementum.

Illustrissime princeps, amice noster charissime. Quum Reverendum Dominum Hieronymum de Roz razow et in Bomsdorff comitem, episcopum Vladislaviensem et Pomeraniæ, ad Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines mitteremus, eidem ut Illustritatem quoque Vestram quam amicissime benevolentissimeque nostro nomine salutaret, iisque in negotiis, quæ ad Nos regnumque nostrum spectantia a Nobis commissa sint, studio opeque Illustritatis Vestræ uteretur, mandavimus. Ea si desiderari a se passa non fuerit, et ab humanitatis æquitatisque suæ fama rem minime alienam fecerit, Nos ad omnem rursum benevolentiam propensionemque sibi præstandam devinxerit. Illustritatem Vestram bene valere cupimus. Grodnæ, die 10 julii, anno 1582, regni vero nostri septimo (1).

CXXX. (1) Miał także biskup list wierzytelny do Augusta, elektora Saskiego, którego dla mnóstwa niepodobnych do poprawy błędów nie można było umieścić. 89 37

Z temi listami biskup Rozrażewski miał się udać na sejm Rzeszy w Augsburgu podówczas odbywający się, i między innemi upomnieć się u cesarza Rudolfa o zwrot twierdzy Zatmar i miasteczka Nemeti, przez ojca jego Maxymiliana Batoremu zabranych. Ale sejm się skończył, nim biskup wybrał się w drogę. Jaką zaś odpowiedź dał cesarz tego samego właśnie dnia, kiedy instrukcya dla biskupa pisano, Possewinowi, któremu także król ten interes poruczył, zaraz zobaczymy. Udał się tedy biskup Rozrażewski do Wiednia, gdzie tyle tylko otrzymał, że cesarz przyobiecał wyznaczyć komissarzów dla rozpoznania sprawy o twierdzę Zatmar i miasteczko Nemeti, którzy jak ją osądzili, jużeśmy wyżej przy instrukcyi danej xiędzu Łukaszowi Podoskiemu 30 grudnia, 1578 roku, nadmienili.

Heidenstein, a za nim Albertrandi powiada, że Rozrażewski posłany był na sejm Rzeszy do Regensburga. Sejm Rzeszy odbył się tego roku w Augsburgu, nie w Regensburgu, a gdy się skończył przed wyjazdem biskupa, biskup do Wiednia pojechał.

CXXXI.

Literæ Sacræ Regiæ Majestatis ad Reverendum Dominum Hieronymum Rozrażewski episcopum Cujaviensem.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski, 254.

Reverende in Christo Pater, sincere Nobis dilecte. Quemadmodum antea per literas, ut ad Imperii comitia pro legato obeunda se pararet, Sinceritatem Vestram nominavimus, ita ad hanc profectionem suscipiendam, quum ipsam paratam non dubitamus, tum instructionem simul cum hisce illi transmittimus, ampliorem, postquam cum senatoribus per literas deliberaverimus, quam primum missuri. Sinceritatem tamen Vestram, ut sine mora iter ingrediatur, hortamur, eamque cubicularius brevi cum ampliori instructione subsequetur. Mittimus simul quæ Nobis cum Cæsarea Majestate de arce Zatmar et oppido Nemeti aliisque rebus hactenus intercesserunt, tum ut ipsa iis de rebus instructior sit, tum de aliis etiam, si quæ mentio illorum inciderit, respondere possit. Nec non dotalitiorum pactorum aliorumque ad Brunsvicensem causam spectantia exempla, brevi originalia ipsa atque authentica missuri. Datum Grodnæ, die 13 julii, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXXXII.

Præscriptum legationis a Sacra Regia Majestate ad Sacram Cæsaream Majestatem et Sacri Romani Imperii in Germania conventum, datum Reverendo Domino Hieronymo de Rozrażew, et in Bomsdorff comiti, episcopo Vladislaviensi et Pomeraniæ, Sacræ Regiæ Majestatis legato. Grodnæ die ... mensis julii, anno 1582.

Teka Naruszewicza ~~95~~ 89 39. Ex mss. bibl. Załuski, 254.

Quamprimum apud Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines postulata sua exponendi facultatem legatus noster nactus fuerit; in hanc sententiam publice ad eosdem verba faciet.

Sacra Regia Majestas, Dominus meus clementissimus, quum intellexisset, conventum hunc publicumque Sacri Romani Imperii consilium indici, pro mutua sua in Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines benevolentia atque studio me quoque ad eosdem ablegandum; suamque in Sacrum Imperium egregiam propensissimamque voluntatem testificandam duxit. Jussit autem et Cæsaream Vestram Majestatem, et Illustrissimos Imperii principes, cæterosque Ordines officiose amanterque a se salutari, precarique iisdem a Deo Opt. Max., ut, quæ in hoc augustissimo consessu consilia suscepturi essent, illa cum totius Reipublicæ christianæ salute, tum Sacri Imperii dignitate et utilitate conjuncta potissimum forent; de suo autem in Sacrum Imperium animo quam optime eosdem informarem; utque propter

antiquissima foedera, mutuasque cum regno Poloniae necessitudines, quum studiosissima ante amicissimaque Sacro Imperio fuerit, tum post hac etiam futura sit, parique benevolentia ut et se, et regnum Poloniae complectantur, postulat. Etsi autem alia sint, de quibus cum Sacra Caesarea Majestate Vestra, Sacrique Imperii Ordinibus tractandum Majestati ejus esset; illa tamen ut in opportunius tempus differrem, denuo autem potissimum cum iisdem agerem, voluit.

Intelligit Sacra Regia Majestas etiam Illustrissimis Germaniae principibus ante omnes principes, gentesque, virtutis, dignitatis, integritatisque famam hactenus quam latissime diffusam esse, ut reges non pauci eorum affinitates studiose appetierint, filias suas regiis familiis natas libentissime illis collocarint, necessitudinem eorum atque conjunctionem omnibus ornamento, nullis quibus quidquam negotii cum illis intercesserit, damno difficultatique fuisse. Huic Germanicae nationis ac illustrissimorum cumprimis principum laudi atque gloriae, pro suo in omnes eos propensissimo studio atque voluntate, ut Regia Majestas cumprimis favet: ita nihil illi contingeret optatius, quam si ipsa quoque usquequaque eandem praedicare (posset), et sua quoque in causa, quae cum Illustri principe, Domino Julio, duce Brunsvicensi et Luneburgensi, sibi intercedit, experiri sibi liceret. Non potest autem, pro animi sui candore, dissimulare, etsi et pacta dotis nomine ab Illustri principe Henrico, parente ipsius, per Joachimum ducem Munsterbergensem, et Stephanum Fabri et Lucam Bargoteid, legatos, cum Serenissimo Sigismundo Augusto, Regiae Majestatis praedecessore atque affine, atque Illustrissima Domina Sophia, ejusdem regis, Serenissimaeque reginae conjugis quondam sorore, interposita, et jura ipsa ita clara sint, ut nihil illis possit esse evidentius, et Regia Majestas omni benevolentia atque aequanimitate jus suum hactenus prosecuta sit, nihil tamen ab ejus Illustritate obtinere potuisse. Nam nonnunquam et legatos Reginalis Majestatis et suos, non sine contemptu aliquo ad se non admisisse, aliquando variis tergiversationibus causam produxisse, tandem quum a Caesarea Majestate Vestra Illustrissimis principibus, Dominis, Augusto Saxoniae duci, et Sacri Romani Imperii electori, et Joanni Georgio, marchioni Brandeburgensi, ejusdemque Imperii itidem electori, causa delegata esset, iique cognitionem jam ejus suscepissent, nulla alia justa causa, quam Serenissimi regis Sueciae absentia, arbitrium hoc illorum distulisse; quum tamen ignorare Illustritas illius non potuerit, et ad quem haec res, vel conventione, vel jure pertineat, quum in pactis evidentissime expressum sit; ut, si absque liberis Illustrissima Sophia moreretur, ad Serenissimum Sigismundum, Poloniae regem, ejusque in regno successores, dos a regno promissa, solutaque; cum omnibus accessionibus rediret; eaque dotium natura sit, id jus, ut a quo profectae sint, ad eundem, vel illius successores, soluto matrimonio, redeant. Et quo minus Serenissimus Sueciae rex ad commissionem illam procuratores suos mitteret, per nullum alium, quam per ipsum steterit; quod tamen eo magis illi faciendum fuerat, quod ipse commissionem illam a Caesarea

Majestate impetrasset. Postulat itaque Regia Majestas, ut causam hanc suam, quæ ad communem quoque gentis Imperiique Germanici gloriam, Illustrissimorum Germaniæ principum existimationem pertinet, curæ Cæsarea Majestas, Sacrique Imperii Ordines habeant, Illustrissimumque Brunsvicensem ducem, ut pactis a parente Illustritatis illius sancte promissis, postulationique Sacræ Regiæ Majestatis satisfaciat, ratione autoritateque sua adducere velint. Repetit autem Regia Majestas ab Illustritate ipsius, secundum pacta conventa, legemque matrimonii contracti, tum ipsam dotem, quodque in eadem causa est, donum nuptiale, tum vero quicquid supellectilis, auri, argenti, mundi mulieribus, Illustrissima Domina Sophia reliquit, pecunias, quas civitatibus, universitatibusque nonnullis post mortem mariti credidisse eam constat, tum interesse denique dotis nuptialis, pœnas quoque pactis dotalibus promissas, omneque id, quod ~~repræsentata fuisset Regia Majestas, quid~~ repræsentata fuisset Regia Majestas, quid præterea ex jure et æquitate præstare ei debet, quæ omnia ipsis pactis latius clariusque comprehenduntur: Has partes si Cæsarea Majestas Vestra, cæterique Illustrissimi principes, et Sacri Imperii Romani Ordines, quemadmodum Regia Majestas sibi persuadet, non gravate susceperint, Illustremque Brunsvicensem ducem ad juris æquitatisque rationem auctoritate sua adduxerint, tum opinionem de æquitate et prudentia atque humanitate sua illius aliorumque exterorum omnium mirifice confirmabunt, tum ad omnia rursum promptissimæ voluntatis et veræ amicitiæ officia Sacro Imperio ejusque hominibus universis atque singulis præstanda; Regiam Majestatem magis magisque devincient.

Priusquam tamen de Brunsvicense publice proponat, Illustrissimos Saxoniæ ac Brandeburgiæ electores nomine nostro conveniet, verbisque nostris quam amantissime salutatis, gratias agat, quod in negotio hoc Brunsvicensi tractando suum æquitatis studium Nobis declaraverint: et quia ita legatum nostrum nuper dimiserint, ut ulterius responsum Nobis expectandum ab illis esset, id ut jam sibi impertiantur, postulabit; simulque, nisi sine mora Illustrissimus dux Brunsvicensis Nobis satisfaciat, ut consilio ac favore illorum utatur, sique iis videbitur, publice ad Ordines Sacri Imperii de eo ut conqueratur, mandatum se habere a Nobis ostendet. Atque si istiusmodi responsum acceperit, quod potius causæ differendæ frustrandique nostri causa ab Illustri duce Brunsvicensi interpositum videatur; publica audientia impetrata, ea quæ superius ei præscripta sunt, Sacri Imperii Ordinibus eorundem electorum consilio proponet. Sin vero ipse dux Brunsvicensis præsens, statimque Nobis satisfacere paratus sit; proponendis illis in Sacri Imperii consessu supersedebit; ita autem salutationem seu primam partem orationis suæ claudet, ut dicat, habere se quidem aliqua a Nobis in mandatis, quæ cum Sacri Imperii Ordinibus nostro nomine tractaret; verum ea, compellatis prius iis, quorum interest, et ad quos spectare illa viderentur, proponet, de quo tamen et ipso cum iisdem Dominis electoribus prius communicabit.

Inde, data opportunitate, Cæsaream Majestatem privatim legatus noster

adibit, ostenietque illi quid per priores legatos de oppidis Kalmar et Nemeti, possessionumque patrimonii nostri bonis cum eadem egerimus, quam sæpe restituendorum eorum spes a divo parente ejus facta Nobis, contra omnem expectationem opinionemque nostram Nos destituerit, quam porro justa de causa, ut quæ a majoribus nostris, una cum charitate studioque earundem conservandorum, transmissa sint, a Nobis repetantur, ut neque intermittere curam eorum recuperandorum possimus, et in hoc loco dignitatis regiæ constitutis parum honorificum Nobis futurum sit, si præfatas possessiones a majoribus nostris Nobis familiæque nostræ relictas tueri retinereque nequiremus. Quare quum multa ratione rem hanc [non] negligendam existimemus, neque tamen, quum hactenus frustra Cæsaream Majestatem appellatam se eo nomine intelligamus, posthac sine ullo fructu amplius illud Nobis faciendum arbitremur: Sperare Nos Cæsaream Majestatem istiusmodi responsum Nobis daturam, quod ad benevolentiæ amicitiæque conservationem accommodatum sit; maxime vero, si quæ titulo .... quoquo modo ad divum avum patremque ejus opere Melchioris Balassæ pervenerint; idque ut amice Cæsarea Majestas faciat, cum primis Nos postulare.

Antequam autem hisce etiam de rebus Cæsaream Majestatem adeat, ad Illustrissimos principes, Saxoniæ et Brandeburgiæ electores, quemadmodum de Brunsvicensi causa, ita de hac quoque referet, significabitque eis, egregiam de illorum benevolentia, atque erga Nos studio opinionem concepisse, qua freti non facere potuisse, quin, quid cum Cæsarea Majestate patrimonii nostri nomine Nobis intercederet, eis significare juberemus, et Nos quidem hactenus eas recuperandi rationes et vias inivisse, quæ ad concordiæ studium retinendamque amicitiam quam maxime comparatæ essent. Verum variis modis quum a divo parente ejus, tum a Cæsarea Majestate ipsa contra expectationem nostram frustratos, nunc quum sine existimationis dignitatisque nostræ jactura non futurum existimemus, si quæ a majoribus nostris Nobis relicta sunt, ea ad hunc maxime dignitatis imperiique gradum evecti in familia nostra Nos relinquere non possemus: Postulare Nos, ut pro ea sua in Nos benevolentia, [quoque studium], auctoritatemque suam in negotio hoc interponere, et ad æquitatis concordiæque studium Cæsaream Majestatem hortari velint. Quod si neque ipsi aliquid hac ratione profecerint, quum neque omittere rem contra existimationem dignitatemque nostram, neque magna et nostra, et Cæsareæ Majestatis cum molestia nullo autem fructu, appellare posthac amplius Cæsaream Majestatem eo nomine in animum induxerimus: excusatos Nos, ut apud omnes, ita quoque [apud] illos esse cupere, si aliis rationibus quibuscunque, quas vel tempus ipsum Nobis subministraverit, vel quibuslibet aliis, quibus juris dignitatisque suæ retinens simili in causa usurus esset, Nos quoque jus nostrum persecuti fuerimus.

Si ejusmodi conditio a Cæsarea Majestate proposita fuerit, ut pecunia se Nobiscum transacturam ostendat, tanquam a dignitate nostra remotissimum omnino legatus noster repudiabit. Sin alia bona in eorum locum se daturam, ac

permutationem cum iisdem instituturam promittat, ostendat, se non refragari, quominus hanc conditionem nostro nomine accipiat, si ea bona amplitudine, proventibus atque bonitate nostris respondeant. Edet itaque Cæsarea Majestas eorum nomina, ut Nos quamprimum de his certiores facere possit.

Hæc hoc modo potissimum legatus noster apud Cæsaream Majestatem, Sacrique Imperii Ordines exponet, donec Nos cum regni senatoribus de uberioribus mandatis illi transmittendis deliberemus, quorum ubi sententias cognoverimus, si vel Reipublicæ usus, vel nostra negotia requirere id videbuntur, ampliorem copiosioremque omnibus de rebus iis instructionem, cujus ex præscripto ei reliqua peragenda sint, quamprimum per cubicularium aliquem nostrum ad eum mittemus.

Interim quum Livoniæ quoque mentionem in comitiis illis futuram, ex capitum propositionis illorum comitiorum promulgatione intelleximus, et [illegible] Sveciæ ministrum moliturum aliquid, vel jactitaturum suspicemur, ea omnia ut quam diligentissime investiget, et quam celerrime de iis certiores Nos faciat, curabit. De Livonia quoque, si quid jactari audiet, hoc obiter atque privatim saltim, ita ut cum nullo litem hoc nomine contestari videatur, dicere poterit, illam longissimo complurium annorum spatio gravissime a Moscho vexatam, Sacri Imperii auxilia frustra implorasse, tandem tanquam ad certum salutis auxiliique portum, ad regni nostri societatem atque patrimonium sese applicasse, in quo quum ita studium nostrum apparuerit, ut eam a miserrima servitute liberaverimus, atque a crudelissimo hoste receperimus, non arbitrari Nos, quemquam existimare, id ad se pertinere; quod, ut alia taceantur, tam diu desertum et neglectum fuerit.

Cum hisce autem mandatis ut primo quoque tempore proficiscatur, et sine ulla mora ad institutum Imperii conventum se conferat, eum hortamur.

Schedula ad eundem Rozrazevium.

O posiłkach [illegible] Szwedzk 89

De negotio Svecico si quid aliud vel agendum, vel committendum Sinceritati Vestræ erit, postquam a senatoribus literas ea de re acceperimus, ei significabimus, interim tamen ut, quo in statu hæ res sint, et, si quæ forte eorum fiat mentio, quid referre debeat, sciat, hæc informandæ rei causa transmittenda ei duximus. Serenissimus rex Sveciæ superiori bello, quum Nos in Moschoviam cum exercitu progressi, Plescoviam obsideremus, id quod futurum esse Nos pro nostro candore atque affinitate longo intervallo ei credideramus, eoque Moscum adduxissemus, ut, una Narva excepta, reliquas Livoniæ arces civitatesque Nobis cederet, interim quum Narvam ipsam, aditibus omnibus e Moschovia a nostro exercitu clausis, de qua solum tum bellum esse videri poterat, tum alias etiam quasdam arces, ipsius hostis concessione jam nostras, opportunitate hac captata, fame potius omniumque rerum inopia, quam vi atque armis ad deditionem adegerat, itaque

in nostra victoria prædam suam ~~fecerat~~ fecerat. Consecuta deinde cum Moscho pace, in qua, etsi injuria illa non parum Nos alienare debuerat, tantum tamen ab omni odio aberamus, ut ea ipsa quoque Serenissimus Sveciæ rex comprehenderetur, non parum anniteremur. Quum teneri non posset Moschus, et ita animatus videretur, ut quamprimum in ipsam Narvam incursionem facturus putaretur, et ita a milite, armisque et omni bellici instrumenti apparatu, quæ omnia ex præsidiis arcium Livonicarum, quum eas Nobis cederet, magna copia deportaverat, instructus, nihil ad hanc voluntatem ejus consiliumque defuturum esset; quod proximum huic esse videbatur, faciendum duximus, ut et Moschum per legatos ab oppugnatione Narvæ, aliarumque arcium Livonicarum, quas Svecus intercepisset, averteremus, et Sveciæ regem ad concordiæ et amicitiæ sanciendæ studia hortaremur, utque amice atque pacifice, pro nostra necessitudine, hæc inter nos controversia componeretur, operam daremus. Etsi autem æquissimas ei conditiones proposueramus, petieramusque ab eo, quia periculum a Moscho esset, ut saltim a communibus amicis vel commissariis, ab utraque parte probatis, res inter nos transigeretur, nostræque fidei Narvam concederet, ita ut si inter nos convenire non posset, illam ei restituturam essemus; istiusmodi tamen responsum legatus noster Nobis ab eo retulit, quod non modo nullam æquitatis humanitatisque speciem contineret, sed cum insigni etiam nominis Polonici contumelia conjunctum esset (1). Apud Moschum, quamvis res difficilior videbatur, quum tamen ei ostendissemus, si secus faceret, facile aliquid interventurum, quod pacem inter nos turbaret, ut, donec legati ultro citroque commeaturi essent, a Narva aliisque, quas Svecus occupasset, Livoniæ arcibus, omnem vim impetumque abstineret, non difficulter perfecimus: ~~Itaut~~ ita ut Serenissimus quoque Sveciæ rex ab ea parte beneficio nostro, pace ac tranquillitate fruatur. Etsi autem nihil Nobis concordia et tranquillitate potius esse debere, et intelligimus, et libenter etiam ad eam potissimum rationem Nos adjungimus; interim tamen etiam, quod Reipublicæ dignitati, nominis Polonici, nostræque existimationi debeamus, etiam atque etiam considerandum Nobis ~~videmus~~ putamus. Speramus autem omnes æquos prudentesque hunc Serenissimi regis animum, unius atque alterius arcis per occasionem interceptioni datum, et a pacis concordiæque rationibus tam aversum, minime probaturos, tum benevolentia studioque suo Nobis non defuturos . , . . .

CXXXIII.

Ex decreto Cæsareæ Majestatis exhibito Reverendo Patri Possevino, Augustæ 13 julii 1582.

89 41 141

Satis constat quo pacto loca illa in Majestatis suæ, Domini genitoris, divi quondam imperatoris Maximiliani, augustissimæ memoriæ, manus devenerint, quippe jure belli occupata, neque moderno Poloniæ regi, sed quondam regis Joannis filio, Transilvaniæ voievodæ, eidemque Majestatis suæ ac christiani nominis hostis, tum

CXXXII. (1) Obacz notę do listu wielkiego kanclerza do króla, ze Lwowa, 6 marca 1583 roku.

temporis confœderato, seu belli potius socio, cujus etiam præsidiis loca illa tenebantur, adempta. Tum nec illud obscurum est, eorundem locorum, præsertim Zatmari, hoc tempore longe aliam, quam tunc erat, formam esse; quippe maximis impensis communiti, adeoque in firmissimum, non tam adversus Transilvaniam, quam memoratum hostem, cujus alias potentiæ atque tyrannidi haud dubie cum ipsius Transilvaniæ, ac totius etiam Reipublicæ christianæ detrimento et jactura cessurum fuisset, propugnaculum erecti, ac gravissimis sumptibus hucusque conservati. Ad hæc transactio inter patrem Cæsareæ Majestatis et Serenissimi quondam regis Joannis filium, principem Transilvaniæ, cujus etiam modernus Poloniæ rex tum temporis erat subditus, anno septuagesimo Spiræ inita, [præfato divo] imperatori Maximiliano, ac Majestatis suæ successoribus loca illa expresse tribuit. Quæ quum ita se habeant, equidem Serenissimus rex nullam eadem loca repetendi causam idoneam habere poterit. Quod si forte aliquis repetitionis locus esse debeat, utique Majestati suæ Cæsareæ eadem ratione atque jure bona sua paterna atque avita a patre principis Transilvaniæ, partim belli tempore intercepta, partim transactionis illius vigore possessa, restituenda forent. Quibus etsi Serenissimus rex merito acquiescere debeat, uti Cæsarea Majestas sua illis recte perpensis acquieturum esse confidit; nihilominus tamen, si Sanctissimus Dominus, summus pontifex, media aliqua, quibus res hæc transigi opportune possit, proponenda duxerit, Majestas sua, illis cognitis, ita se exhibitura esset, ut et Sanctitas sua, et quisquis alius intelligere possit, Majestatem suam pacis atque concordiæ stabiliendæ maxime studiosam esse.

CXXXIV.

Responsum datum Summi Pontificis nuntio, Antonio Possevino, nomine Sacræ Cæsareæ Majestatis.

89. 92 MS Lat

Quæ Sacræ Cæsareæ Majestati, ac Hungariæ et Bohemiæ regi, Domino nostro clementissimo, per Sanctissimi Domini, summi pontificis, nuntium, Dominum Antonium Possevinum, ratione pactorum ac fœderum, quæ Majestati suæ Cæsareæ et provinciis cum Polonia intercedunt, proposita sunt, ea Majestas sua benigne cognovit. Cæsareæ autem Majestatis is erit animus, ut nihil magis cupiat, quam cum principibus christianis, præsertim vicinis, adeoque cum Serenissimo Poloniæ rege, sublatis quibuscunque simultatibus atque earum causis, mutuam firmamque colere amicitiam et benevolentiam. Quod ad rem, quum Majestas sua dictorum fœderum ac pactorum renovationem inprimis opportunam et necessariam semper existimaverit, Majestas quidem ejus in se nihil desiderari passa est, quod eo pertineret: quominus autem res hactenus suum sortita sit effectum, id vero per Serenissimum regem stetisse

arbitretur; qui, quum ejusmodi reservatum non immerito ab ipso primum proficisci debuit, huic rei tantopere debuit. Quemadmodum vero Cæsarea Majestas etiamnunc ita sibi persuasum habet; ista in effectum deducta, de cæteris Majestati suæ facile cum Serenissimo rege esse conjuncturum, præsertim quum Majestas sua nullam alienioris animi sui offensi causam ipsi regi se præbuisse meminerit: ita Majestas sua ex Domino Possevino libenter cognovit; Serenissimum regem legationis ad Majestatem suam hoc de negotio destinandæ spem dedisse. Quum vero Serenitas ejus ante hujusmodi legationem, petita Zatmari et Nemeti restitutione, satisfieri desideret; Majestas sua omittere nequit, quin Domino Possevino nonnulla, quæ hoc loco merito consideranda sunt, in mentem revocet.

(Tu następują słowa powyższego dokumentu).

Et hæc quidem Majestas sua Patri Domino Possevino respondere benigne voluit, nihil dubitans, quin hoc Majestatis suæ sincera voluntate Sanctissimo Domino, summo pontifici, declarato negotio, huic suo studio, industria et dexteritate ad eum, qui Reipublicæ christianæ maxime salutaris est, effectum deducendo nec deinceps defuturus sit.

De cætero Majestas sua ipsi Domino Possevino Cæsaream suam gratiam propenso animo defert. Decretum Augustæ Vindelicorum, die 13 julii 1582.

CXXXV.

Literæ Regiæ Majestatis ad ducem in Prussia.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski, 254.
89, 43

Illustris princeps, Domine affinis noster charissime. Non dubitamus cognovisse Illustritatem Vestram quomodo Serenissimus Sveciæ rex superiori bello, quum Nos in Moschoviam cum exercitu progressi Pleskoviam obsideremus, id quod futurum esse Nos pro nostro candore atque affinitate longo intervallo ante ei dixeremus, eoque Moschum adduxissemus, ut, una Narva excepta, omnes reliquas Livoniæ arces civitatesque Nobis cederet, interim quum Narvam ipsam, aditibus omnibus e Moschovia ab exercitu nostro clausis, de qua sola tum bellum esse videri poterat, ob paucitatem præsidiorum, qui omnes vires Pleskoviam collegisset, et contra Nos vertisset, atque Lapidem, tum alias etiam quasdam arces, ipsius hostis concessione jam nostras, optata hac opportunitate, fame potius, omniumque rerum inopia, quam vi atque armis ad deditionem adegerit, inque nostra victoria suam prædam fecerit. Consecuta deinde cum Moscho pax est, in qua, etsi injuria illa merito non parum Nos alienare debe- ret, tantum tamen ab omni odio aberamus, ut ea ipsa quoque Serenissimus rex Sveciæ comprehenderetur, non parum annitteremur: sed quia per totum tempus tractationis nullus ab eo rege, qui causam ejus ageret, et pro loco responderet [apparuit], noster conatus ipso facto irritus est redditus. Quum autem teneri non potuit Moschus,

et ita animatus videretur, ut quam primum in ipsam Narvam incursionem facturus putaretur, et ita a milite, armisque et omni bellici instrumenti apparatu, quæ omnia ex præsidiis arcium Livonicarum, quum eas Nobis eiiceret, [in] magna copia deportavit, instructus, nihil ad hanc voluntatem consiliumque ei defuturum esset; quod proximum huic esse videbatur, faciendum duximus, ut et Moschum per legatos ab expugnatione Narvensi, aliarumque arcium Livonicarum, quas Svecus intervertisset, averteremus, et Sveciæ regem ad concordiæ amicitiæque faciendæ studia hortaremur, utque amice ac pacifice pro nostra necessitudine hæc inter nos controversia componeretur, operam daremus. Etsi autem æquissimas ei conditiones proposueramus, petieramusque ab eo, quia periculum a Moscho esset, ut saltem, donec vel a communibus amicis, vel commissariis ab utraque parte probatis, res inter nos transigeretur, nostræ fidei custodiæque Narvam concederet, ita ut si inter nos convenire non posset, illam ei restituturi essemus, eoque nomine quam amplissime ei cavere vellemus, ipse vero interim reliquas partes Livoniæ, quas obtinet, libere vacateque post tergum nostrum teneret, et viribus suis unitis ac in Finlandiam translatis, hosti integris copiis facilius resisteret: ejusmodi tamen responsum legatus noster Nobis retulit, quod non modo nullam humanitatis æquitatisque speciem contineret, sed cum insigni etiam nominis Polonici contumelia conjunctum esset, quemadmodum ex renuntiatione legationis ejus, quam secretarius noster, Reinholdus Heidenstein, Illustritati Vestræ ostensurus est, plenius Illustritas Vestra perspiciet (1). Mirari rationem hanc satis non potuimus, non modo ab affinitatis communisque necessitudinis ratione, sed [a] communi christianorum principum more, a pacis concordiæque studiis tam alienam. Apud Moschum quamvis difficilior res videbatur, quum tamen ei ostendissemus, si secus faceret, facile aliud emersurum, quod pacem inter nos turbaret, ut, donec legati ultro citroque commeaturi essent, a Narva aliisque Livonicis arcibus, quas Svecus occupasset, omnem vim impetumque belli abstineret, non difficulter perfecimus, ita ut Serenissimus quoque Sveciæ rex ab ea parte beneficio nostro, pace et tranquillitate adhuc fruatur, et quorum amicitiam leviter ducere videtur, opportunitate tamen utatur.

Etsi tamen nihil Nobis concordia tranquillitateque potius esse debere, et intelligamus, et libenter etiam ad eam potissimum rationem Nos adjungamus; interim tamen quæ Reipublicæ dignitati, nominis Polonici, nostræque existimationi debeamus, etiam atque etiam considerandum putamus. Et quum in hujusmodi adhuc perturbatione rerum, aut saltem incertitudine, Prussiæ quoque, in qua Illustritas Vestra principatum suum habet, tanquam mari exposita, Serenissimus Sveciæ rex, non satis fortassis considerate urbibus minatus sit, faciendum omnino existimavimus, ut, quum ex publicis pactis, quoties ea infestetur, defensio, tuendæ ejus cura ad Illustritatem Vestram spectet; ut admoneremus eam, et pro sua erga Nos benevolentia et necessitudine, tanquam regni

---

CXXXV. (1) Nie mamy instrukcyi danej Dominikowi Alemanniemu, posłowi królewskiemu do Jana, króla Szwedzkiego: znamy ją tylko z treści podanej przez Heidensteina, i z tych kilku słów króla do zięcia Pruskiego. Obacz notę do listu wielkiego kanclerza do króla, o którym powyżej wspomnieliśmy.

hujus principis, hisce de rebus sententiam consiliumque requireremus. Postulamus igitur ab Illustritate Vestra, ut quum ipsa, quid de hac re sibi videatur, quaque illi ratione occurrendum putet, ostendat, tum cum Illustrissimis etiam principibus, Domino Joanne Georgio, marchione et electore Brandeburgensi, et Domino Augusto Saxoniæ electore et duce, avunculo suo, ista communicet. Speramus eos, tum pro sua æquitate atque prudentia, hunc Serenissimi regis Sveciæ animum, unius et alterius præoccupatione et interceptione elatum, et pacis concordiæque rationibus tam aversum, minime probaturos, tum benevolentia studioque suo Nobis non defuturos. Illustritatem Vestram bene valere cupimus. Datum Grodnæ, die 14 julii, anno 1582, regni nostri septimo.

CXXXVI.

Literæ ducis in Prussia ad Sacram Regiam Majestatem.

89. 44

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Serenissime Rex. Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, debita officiorum nostrorum promptitudine, diuturnam incolumitatem et rerum omnium successus prosperrimos ex animo precamur.

Domine clementissime. Quod Sacra Regia Majestas Vestra gravamina nostræ nobilitatis hujus Ducatus sibi oblata nobis transmittere, et pro sua æquitate defensioni aurem reservare alteram dignata sit, gratias Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, quas possumus, agimus habemusque maximas (1). Nisi vero Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ erga nos perspectissimæ benevolentiæ, æquitati, prudentiæ, atque constantiæ, sæpius nobis declaratæ, tantopere confideremus; laboraremus, ut de his rebus omnibus plenissime ex tempore responso dato, Sacræ Regiæ Majestati Vestræ innocentiam atque integritatem nostram, horum vero delatorum, atque turbatorum insolentiam et levitatem testatam cognitamque faceremus. Etsi vero Regiam Majestatem Vestram in gravissimis suis occupationibus ab intempestivis hujusmodi molestiis immunem esse malumus, nec rem tanti æstimemus, ut vel Regiæ Majestati Vestræ, vel nobis etiam facessere negotium debeat; de rebus tamen omnibus Sacram Regiam Majestatem Vestram plenius informari, interesse putamus. Non itaque omittemus, quin parvo intervallo, pleno hac de re consilio habito, ad singula respondeamus, et Sacram Regiam Majestatem Vestram de totius instituti conventus ratione, quum nostra in eo erga Ordines lenitate atque æquitate, quorundam vero ex iis erga nos pervicacia, altercandi studio, et iniquissimis postulatis, certiorem faciamus, eaque vel per ipsum secretarium Reinholdum Heidensteinium, qui nobis Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ literas reddidit, vel per aliquem ex nostris transmittamus, ex quibus Sacra Regia Majestas Vestra non obscure intelliget ejusmodi querelas atque delationes non ex communi Ordinum consensu, sed quorundam paucorum inquietorum hominum pravitate, et calumniandi libidine, de qua sæpius conquesti sumus, proficisci, et importunius Sacræ Regiæ Majestati Vestræ obtrudi, nos vero insigni injuria atque calumniis affici. Quum vero hos homines per emissarios suos, quibus aliorum animos harum rerum ignaros occupent, et suæ insolentiæ fucum faciant, non conquieturos persuasum habeamus, Sacram Regiam Majestatem Vestram pro singulari fiducia nostra iterum obnixe rogamus, ne, ante pleniorem causæ cognitionem, ipsorum importunitate, vel ad sinistra

hujus principis, hisce de rebus sententiam consiliumque requireremus. Postulamus igitur ab Illustritate Vestra, ut quum ipsa, quid de hac re sibi videatur, quaque illi ratione occurrendum putet, ostendat, tum cum Illustrissimis etiam principibus, Domino Joanne Georgio, marchione et electore Brandeburgensi, et Domino Augusto Saxoniæ electore et duce, avunculo suo, ista communicet. Speramus eos, tum pro sua æquitate atque prudentia, hunc Serenissimi regis Sveciæ animum, unius et alterius præoccupatione et interceptione elatum, et pacis concordiæque rationibus tam aversum, minime probaturos, tum benevolentia studioque suo Nobis non defuturos. Illustritatem Vestram bene valere cupimus. Datum Grodnæ, die 14 julii, anno 1582, regni nostri septimo.

CXXXVI.

Literæ ducis in Prussia ad Sacram Regiam Majestatem.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Serenissime Rex. Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, delata officiorum nostrorum promptitudine, diuturnam incolumitatem et rerum omnium successus prosperrimos ex animo precamur.

Domine clementissime. Quod Sacra Regia Majestas Vestra gravamina nostræ nobilitatis hujus Ducatus sibi oblata nobis transmittere, et pro sua æquitate defensioni aurem reservare alteram dignitata sit, gratias Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, quas possumus, agimus habemusque maximas (1). Etsi vero Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ erga nos perspectissimæ benevolentiæ, æquitati, prudentiæ, atque constantiæ, sæpius nobis declaratæ, tantopere confideremus; laboraremus, ut de his rebus omnibus plenissimo ex tempore responso dato, Sacræ Regiæ Majestati Vestræ innocentiam atque integritatem nostram, horum vero delatorum, atque turbatorum insolentiam et levitatem testatam cognitamque faceremus. Etsi vero Regiam Majestatem Vestram in gravissimis suis occupationibus ab intempestivis hujusmodi molestiis immunem esse malumus, nec rem tanti æstimemus, ut vel Regiæ Majestati Vestræ, vel nobis etiam facessere negotium debeat; de rebus tamen omnibus Sacram Regiam Majestatem Vestram plenius informari, interesse putamus. Non itaque omittemus, quin parvo intervallo, pleno hac de re consilio habito, ad singula respondeamus, et Sacram Regiam Majestatem Vestram de totius instituti conventus ratione, quam nostra in eo erga Ordines lenitate atque æquitate, quorundam vero ex iis erga nos pervicacia, altercandi studio, et iniquissimis postulatis, certiorem faciamus, eaque vel per ipsum secretarium Reinholdum Heidensteinium, qui nobis Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ literas reddidit, vel per aliquem ex nostris transmittamus, ex quibus Sacra Regia Majestas Vestra non obscure intelliget ejusmodi querelas atque delationes non ex communi Ordinum consensu, sed quorundam paucorum inquietorum hominum pravitate, et calumniandi libidine, de qua sæpius conquesti sumus, proficisci, et importunius Sacræ Regiæ Majestati Vestræ obtrudi, nos vero insigni injuria atque calumniis affici. Quum vero hos homines per emissarios suos, quibus aliorum animos harum rerum ignaros occupent, et suæ insolentiæ fucum faciant, non conquieturos persuasum habeamus, Sacram Regiam Majestatem Vestram pro singulari fiducia nostra iterum obnixe rogamus, ne, ante pleniorem causæ cognitionem, ipsorum importunitate vel ad sinistre quid suspicandum, vel ad aliquid statuendum, quod cum nostro præjudicio conjunctum sit, removeri se patiatur; sed potius quum nun-

CXXXVI.

(1) Obywatele Pruscy, Eilenburg, Autach i Dhela, oskarżyli przed królem o różne nadużycia xięcia Pruskiego, Jerzego Fryderyka, margrabiego na Anszpachu. Podane po raz drugi przez nich oskarżenie król przesłał temu xięciu wraz z swym listem pod datą 25 kwietnia 1583, i tam je znajdzie czytelnik.

minus Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, ejusque decretorum, quam nostra hac in re vereatur auctoritas, utramque salvam præstare, et ejusmodi homines temere querulantes, et cervices contra dominum erigentes, a sua illa dominandi cupiditate et calumniandi libidine ad meliorem frugem et debitam domino obedientiam serio hortari dignetur: quo Sacra Regia Majestas Vestra ab ejusmodi intempestivis interpellationibus immunis esse, nos vero tranquilliori hujus ducatus gubernatione frui et gaudere possimus. Fecerit Sacra Regia Majestas Vestra rem æquitate et prudentia sua dignissimam, nobis gratissimam et omni fideli obsequio promerendam, quam diutissime valere et felicissime regnare optamus. Datæ Joannisburgi, die 6 augusti, anno Domini 1582.

CXXXVII.

Literæ ducis in Prussia ad Sacram Regiam Majestatem.

[illegible] 89.145 Ms lat. 254

Serenissime Rex, potentissime princeps ac Domine, Domine et affinis omni observantia colende.

Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ debita officiorum nostrorum promptitudine, præter diuturnam incolumitatem, rerum omnium successus prosperrimos ex animo precamur.

Domine clementissime. Die 22 (mensis præteriti) reddidit nobis Regiæ Majestatis Vestræ secretarius, Reinholdus Heidenstenius, literas Regiæ Majestatis Vestræ, in quibus de controversia, quæ Regiæ Majestati Vestræ cum Serenissimo Sveciæ rege ob interceptam Narvam et alias Livoniæ arces suboritur, consilii nostri exquirendi causa clementer certiores nos facit. Nihil vero nobis, pro nostra erga Regiam Majestatem fide atque amore, accidere posset acerbius et tristius, quam Sacram Regiam Majestatem Vestram difficillimis contra communem hostem belli periculis et laboribus feliciter defunctam, optata illa pace plenaque victoria non perfrui debere, sed novi belli seminariis sese ostendentibus, in latissimum gravissimarum contentionum campum præter æquitatem etiam invitam quodammodo protrahi, idque a principe affinitatis et vicinitatis jure conjunctissimo. Neque vero immerito propterea angimur, cum non obscure perspicimus et intelligimus, si hæ scintillæ (quod Deus clementer avertat) in flammam aliquam erumpant, quam vastum et latum inde oriri queat incendium, quod [non] solum Livoniæ afflictissimam provinciam in cineres convertere, atque has quoque et finitimas regiones in periculum et ruinam secum trahere, sed communem etiam calamitatem toti Imperio, orbique christiano, præsertim si hoc mare Balticum novis bellis infestum reddatur, et alii quoque principes in aliquam belli societatem pelliciantur, afferre possit. Si quid ergo in nobis est, quod ad commune hoc incendium arcendum atque restinguendum conferre possit, nulli nos operæ, labori, industriæ parcere, fatemur,

debere. Eoque libentius cum Illustrissimis electoribus Saxoniæ et Brandeburgensi, cognatis nostris charissimis, hac de re per literas contulimus, et ostensa periculi præsentia et magnitudine hortati sumus, ut ad declinanda emergentis mali incommoda, mature quoque suas operas conferant, et ejus rei bene gerendæ, durantibus adhuc Imperii comitiis, non parva datur occasio. Quæ vero ipsam sententiam ad Illustrissimos electores a nobis scripta sunt, ea fideliter in latinum conversa, Sacræ Regiæ Majestati Vestræ cum hisce mittimus, et confidimus, nostrum Sacræ Regiæ Majestati Vestræ non improbatum iri studium. Etsi vero jam ab initio parum gratum nobis auditu fuit, Serenissimum Sveciæ regem Sacræ Regiæ Majestati Vestræ de tota Livonia ab hoste extorquenda tantis conatibus laboranti, Narvæ et aliarum arcium interceptione laborum et victoriæ suæ fructum quasi demetire, nunc etiam responso durare et legati Regiæ Majestatis Vestræ tractatione inhumaniori, quam vel ipsa necessitudo et utriusque dignitas postulabat, graviores offensiones Regiæ Majestatis Vestræ animo instillare; tamen magna nos spes et fiducia tenet, Sacram Regiam Majestatem Vestram, pro animi sui magnitudine, virtute et prudentia, quibus graviora superavit, hæc ita quoque laturam, ut ne quid offensione commota periculosius agi se videatur, sed omnia prius consilio experturam, nihilque recusaturam, quod ad æquabilem hujus controversiæ compositionem, amicabilemque transactionem pertinere videbitur, multa etiam tranquillitati et saluti publicæ conciliaturam. Id quidem Sacræ Regiæ Majestati Vestræ pro nostra fide consulimus, maxime cum eam id sponte sua pro innata virtute facturam confidimus, neque dubitamus Serenissimum quoque regem Sveciæ, si quo se modo mediatur, ab ejusmodi remediis alienum fore. Ad arbitros vero si causa remittenda sit, inter cæteros christiani orbis principes, Illustrissimos Sacri Romani Imperii electores maxime idoneos fore arbitramur, quorum nobis in retinenda tranquillitate publica perspectum est studium. Quin autem in omnem eventum magni momenti existimemus, cujus partes rex Daniæ sequatur et tueatur, Sacram Regiam Majestatem Vestram non abs re facturam arbitramur, si hunc regem, cujus non levis est in hoc mari Baltico potentia, sibi conciliet, antequam a parte altera occupatus, in fœdus aliquod et societatem protrahatur. Quæ quum Regiam Majestatem Vestram pro sua prudentia melius intelligere arbitremur; pluribus argumentis ea comprobare minus necesse putamus. Per nos tamen si Sacra Regia Majestas Vestra tentare atque conari hac in re quid velit, paucis id quod secreto nos monebit; faciemus, ut pro ea necessitudine atque amicitia, qua nobis hunc regem conjunctum esse perspeximus, Sacræ Regiæ Majestati Vestræ fidelem quoque operam navasse videamur. Si quid aliud in mentem veniat, quod hac in re pro consilio et adjumento esse possit, faciemus Sacram Regiam Majestatem Vestram certiorem, cui quum in rebus omnibus, tum in hac re vel maxime, communis notissimum periculi propulsandi causa, nostram probare cupimus fidem, studium et operam,

Deum rogantes, ut singulorum animos ad colendam pacem flectat, et Regiam Majestatem Vestram in regno pacato diutissime salvam et incolumem conservet. Quam prosperrime valere et florentem regnare optamus. Datae Joannisburgi, Die 7 augusti, anno 1582.

(ex mss. bibliothecae Kurnicensis.)

Przekład listu cesarza Tureckiego do króla Stefana.

Teka Naruszewicza 95. Ex arch. Stan. Aug. regis, nec non

Wielkiemu Hospodarowi Stefanowi Bożą miłością Królowi Polskiemu, etc. Jako pierwszy ten wojewoda Wołoski, Jankuła, poddanym swym krzywdę czynił, y dla inszych potrzeb moich rozkazaniu memu dosyć nie czynił, tak też państwa Wołoskiego starsi panowie pisali do mnie uskarżaiąc się, y dawaiąc wiadomość o krzywdach swych, y iego niewierności przeciwko mnie. Ja dowiedziawszy się o tem, z państwa go zrzucił, y na pierwszy (Piotra wojewodę który był pierwszy przed tym Jankułem wojewodą) ~~wojewoda Piotr, tak też y teraz tego wojewodę Piotra na~~ województwo posadził, a tego Piotra na województwo Wołoskie odsyłaiąc, przystawiłem do niego Nayma y Gregora. A nim iescze Piotr wojewoda na państwo Wołoskie wjechał, z państwa waszego Kozacy w ziemie nasze wtargnąwszy, chcieli zburzyć Wołoską ziemię. Chowaiąc ze mną z dawnych czasów przyiaźń, pamiętaycie żebyście tych złoczyńców powściągnęli, i państwu Wołoskiemu szkody czynić nie dopuszczali. Pisan w Carogrodzie (1).

CXXXVIII.

Litera Serenissimi regis Daniae ad S. Regiam Majestatem.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Fridericus secundus Dei gratia Daniae etc. Rex, Serenissimo principi, Domino Stephano, Regi Poloniae etc. salutem et continuum felicitatis incrementum.

Serenissime princeps et vicine charissime. Satis usu compertum et comprobatum, adeoque vel nimis, proh dolor! experientia quotidiana compertum est, veterem istum humani generis hostem id inprimis perpetuo agere, ut, disseminata contentionum materia, principum summorum, praecipue christiani nominis et orbis, animos invicem committat, quo mutuis confecti bellis et vulneribus, tanto minus regni sui contra christianum nomen propugnatoribus resistere queant. Quare nihil in rebus humanis affectis pie principibus aeque curandum videtur, quam ut secundum Deum et ipsi communi cum vicino pace Deo gratissima, saluberrima subditis, quoad ejus fieri queat, pie fruantur, et inter alios per insidias diaboli projectam bellorum sementem, antequam ad frugem, maxima christiani sanguinis ac hominis jactura, perveniat, in ipsa, quod aiunt, herba contundant et opprimant.

Id itaque quum nostrarum quoque partium esse judicavimus, et ad Nos quidem per indicia, eademque vulgaria delatum sit, intervenisse Serenitati Vestrae cum Serenissimo principe Joanne tertio Svecorum, Gothorum, Vandalorumque rege, amico, fratre et vicino nostro charissimo, nonnulla bellica aliaque negotia, quae utriusque Serenitatum Vestrarum animos ita distraxisse feruntur, ut nisi ad pacem accommodata ratione aliqua media

---

(1) List ten bez daty dla tegośmy tu umieścili, że król przyjechawszy w sierpniu z Grodna do Warszawy, dowiedział się o zrzuceniu z hospodarstwa Jankuły, o którym tu mowa, może z tego listu. Ale że w nim sułtan pisze o wtargnieniu Kozaków do ziemi Wołoskiej, którego w tym roku nie było, możeby należało odesłać go do 1583. Naruszewicz napisał na tym liście 158..., nie wiedząc co dalej położyć, 2 czy 3. W rękopismach biblioteki Kórnickiej jest ten list pod rokiem 1583. i król go posłał wraz z innemi Tureckiemi i Tatarskiemi senatorom przy liście swym z dnia 13 stycznia 1583.

renovantur, verendum sit, ne malum istud gliscens adhuc, in apertum propediem, quod omen Deus obruat, ac utrique regno periculosum erumpat incendium. Noluimus hac in parte sane officio veri amici ac communis utriusque regis et regni vicini, tot tantisque nominibus conjunctissimi, deesse, quin de iis, quae ad sopienda inter tam propinqua affinitate principes dissidia, et restituendam illam mutuam, illam pristinam benevolentiam facere possunt, consiliis cogitationes serio susciperemus. Nec dubitamus Serenitatem Vestram hoc ipsum, nostra quidem sententia, non impie sponte nostra susceptum studium sollicitudinemque, charitati ac reciae quidem, quae nos invicem merito devinctos habet, communi dignitati et religioni debitam, haud secus quam libenter et amanter pro candore prudentiaque sua interpretaturam esse. Apud Serenitatem Vestram, rerum scientia singulari, pariter ac usu, tam peritum principem, illud, vel rationibus, vel exemplis ostendere non est operae pretium, quanto in rebus dubiis satius sit, omnia potius ac priusquam armis experiri. Ad Nos equidem etsi parum ea negotia pertinere videantur; attamen ea cura, quae ad pacem inter christianos, conjunctos et vicinos principes spectat, nec immerito, nec non pie Nos affici existimamus. Accedit huc commerciorum opportunitas, quae quum juris publici [rationes], et peraeque omnes alias nationes, ita vero maxime et cumprimis haec nostra regna concernat: ideoque fit, ut liberam illam, et non necessariis, quoad fieri potest, impeditam bellis, conservari maximopere nostra interesse, Nobisque nonnullam ejus curam incumbere judicemus. Proinde quod si quid a Nobis in medium consuli posset, occasionem certe nascens adhuc dissidium istud sopiendi nullam essemus neglecturi.

Deferimus itaque Serenitati Vestrae, quemadmodum omni, ita hac in re quoque praecipue singularis amoris studium officiumque nostrum, ut, si per praesentem harum exhibitorem, nobilem aulicum nostrum, Georgium Deha~~[illegible]~~venium, literis suis Serenitas Vestra Nobis amanter ostenderit, non ingratam, et hanc a singulari erga utramque Serenitatem Vestram omni propensione animi profectam sollicitudinem nostram sibi fuisse, et porro intercessionem nostram inter utramque Serenitatem Vestram ad transactionem amicam hujus dissidii se ferre posse, eamque a Nobis fieri amanter velle, facturi sumus, ne quod sinceri amici officium, quod ad publicam utilitatem et privatam utriusque regni tranquillitatem facere queat, in Nobis Serenitas Vestra desiderare possit. Cui longe gravioribus etiam fidem, amorem et benevolentiam nostram probatam cupimus, eamque Dei Opt. Max. protectioni peramanter commendamus. Datae e regia nostra Friedrichsburgensi, die 20 augusti, anno 1582.

(XXXI).

Idem ad S. Regiam Majestatem.

Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Serenissime princeps, amice et vicine noster charissime. Non dubitamus quin Serenitas Vestra (ex superioribus aliquot nostris literis, diversis temporibus ad Serenitatem Vestram datis, sibi etiam non revocet in memoriam, quanto studio ac contentione Vestram Serenitatem, in causa debiti liquidi, quod nobilis consiliarius noster, ac inprimis Nobis dilectus, Henricus Ramelius, et pro sua ipsius ~~integritate~~ interesse, et Rugieri Masonii,

tanquam principalis creditoris, juris cessione, a Serenitate Vestra, divi Sigismundi Augusti, regis Poloniæ, olim principalis debitoris, successore ac hærede, legitime repetit, de iis quæ justa fuere compellaverimus. Itaque non arbitramur vel rem postulare, vel hujus esse loci, quæquam istorum hic repetere, nisi quod Serenitas Vestra in literis præterito anno 1581, die 11 februarii ad Nos datis sese declararit ac receperit: nempe si in conventu ibidem expresso creditores eorum Serenitatis Vestræ commissariis ostenderint, quid illis debitorum explicandorum causa[a] præfato divo Sigismundo Augusto, antecessore suo, concessum fuerit, se hoc, in quo quid turbatum intelligeret, in integrum restituturam. Quam Serenitatis Vestræ promissionem a prædicto consiliario nostro Ramelio reverenter et grato animo esse acceptam, Serenitas Vestra ex recentioribus literis nostris promotorialibus, quas ad illam illo ipso anno 1581 die Aegidii exaravimus, haud dubie inter alia perspexit. Et quamvis Ramelius deinde ad prædictum conventum a Serenitate Vestra præstitutum, porro adhuc ad unum alium eodem nomine indictum, suum mandatarium cum solemni protestatione justisque mandatis deputarit, neuter tamen conventus celebratus fuisse dicitur, propter Serenitatis Vestræ ac suorum commissariorum, quæ inciderint, impedimenta, donec Serenitas Vestra novissime in responso Illustrium ducum Stetini Pomeraniæ, consanguineorum et affinium nostrorum charissimorum, legatis proximo præterito anno dato, istius causæ pleniorem cognitionem in aliud tempus, ubi se videlicet illa occupationum tum præsentium, nempe Moschovitici belli magnitudine liberasset, distulerit, sicuti ex nostri Ramelii relatione compertum habemus. Aestimamus autem, ipsiusmet Serenitatis Vestræ æquissimo judicio, cognitionem illam non ultra Serenitatis Vestræ prædecessoris, divi Sigismundi Augusti, liquidationem, suæ Serenitatis subscriptione ac sigillo confirmatam, deinde etiam ipsius Serenitatis commissariorum, nec non librarii jurati a procancellario, aliisque nonnullis senatoribus regni Poloniæ subscriptam, ut alia quæ habet Ramelius fide dignissima documenta hic silentio prætereamus, jure extendi posse, sed omnino iis prioribus, quarum meminimus, liquidationibus, quas singulas in originali nostris oculis contemplati sumus, manibusque nostris contrectavimus, ex se in posterum standum, ideoque pleniore cognitione, vel ulla alia prorogatione non indigere.

Quum vero singulari [Dei] beneficio Serenitas Vestra se jam ab illa prædictarum occupationum magnitudine liberarit, ac Nos decrevissemus in aliis publicis negotiis præsentem nobilem ministrum nostrum, aulicum Georgium Schavenium, cum literis ad Serenitatem Vestram transmittere, fuimus in causa, ut nostro permissu ac assensu Ramelius noster eidem Schavenio una daret in mandatis suis causæ denuo apud Serenitatem Vestram facere mentionem, ac traderet prædictorum documentorum fide digna exempla, simul etiam explicaret media, quibus eo commodius Serenitas Vestra cum Ramelio, vel hoc ipsius mandatario Schavenio de illo debito exsolvendo, nec non expensis et sumptibus eam in rem necessario factis, refundendis, jam tandem transigere possit. Ut autem Serenitas Vestra in negotio eo se explicando re ipsa ita declarare velit, quo Ramelius noster ejus optatum finem, jam semel sortiatur, obtestamur Serenitatem Vestram vehementer. Nam ex superioribus literis nostris cognovit sine dubio Serenitas Vestra, ob quas

causas hoc ipsius negotium Nobis inprimis hactenus jure fuerit: ad eas rationes exinde accessit et hoc, quod sese Ramelius, qui ante domo devinctus Nobis fuit, nunc perspecta ipsius fide et dexteritate, in consiliariorum numerum a Nobis conscitus, in aulam nostram contulit, ac porro coram Nobis cum perseverabit. Ideoque Serenitas Vestra nihil Nobis gratius facere poterit, quam si in eo re ipsa testatum reliquerit, apud se hanc nostram commendationem valuisse plurimum. Erit etiam insuper id ipsum Serenitati Vestræ valde honorificum, quod sui prædecessoris fidem obligatam liberaverit, nec passa sit eam vocari in dubium. Quod si etiam Nobis aliquando offeretur occasio nostram promptitudinem ac studium Serenitati Vestræ vicissim declarandi, sumus re præstituri, ne quid ejusmodi Serenitas Vestra jure in Nobis desiderare possit. Cui etiam alias nostra officia, et quæ præterea a principe Serenitati Vestræ studiosissimo requiri et expectari poterunt, etiam atque etiam hisce amanter deferimus. Datæ a regia nostra Friedrichsburgensi, die prima septembris, anno 1582.

CXL.

Idem ad Dominum cancellarium Zamoyski.

'9, 49 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Magnifice ac Generose Domine, Nobis grate dilecte. Quum varia, et laude quidem digna de Sinceritatis Vestræ officii publici, quo fungitur, splendore, ac præclaris virtutibus, animique dotibus, quibus excellit, quotidie ad Nos perferantur, ingenue fatemur, Nos ideo Sinceritatem Vestram, licet alias Nobis nota non sit, facere plurimi, in cujus rei testificationem has quoque literas ad Sinceritatem Vestram dare voluimus. Accessit autem et hoc, quod nobilis consiliarii nostri, ac inprimis Nobis dilecti, Henrici Ramelii, negotium de debito, quod jure ac legitime, nostra quidem opinione, a Serenissimo rege Poloniæ, vicino et amico nostro charissimo, repetit, jam denuo ejus Poloniæ regi Serenissimo literis nostris commendaverimus, ac nobili ministro nostro, aulico Georgio Schavenio, in negotiis publicis eo cum literis nostris transmisso, sit datum in mandatis, ut et hoc privatum ibidem pro [viribus] expediret. Quamobrem sumus arbitrati, Nos operæ pretium facturos, si Sinceritatem Vestram simul benigne rogaremus, ut pro officio suo, quod sustinet, amplissimo, interponeret suam promotionem, quæ valet plurimum. Nam ex quibus rationibus hujus causæ patrocinium tanto studio susceperimus, cognovit procul dubio Sinceritas Vestra ex aliquot nostris ad regem Poloniæ Serenissimum antea datis, recognoscet etiam insuper ex iis, quas secum hic Schavenius jam adfert. A Vestra igitur Sinceritate contendimus hisce obnixe, ut sibi illud negotium nostri Ramelii ut suum habeat commendatum, quo ejus mandatarius Schavenius cum diu desiderato responso, id est debiti illius persolutione, ac expensarum refusione, ad quam idonea media proponet, istinc ad Nos redeat, ac ea in re Sinceritas Vestra se declaret, cujus ponderis fuerit apud se hæc intercessio nostra. Ut autem maximi sit, ex animo cupimus Sinceritatem Vestram etiam in se nihil quidquam desiderari patiatur. Hoc ipso facto non solum Sinceritas Vestra apud Ramelium nostrum, qui Nobis est charus, magnum deponet beneficium, sed etiam nostram devinciet gratiam mirifice, quam sumus Sinceritati Vestræ re probaturi, quotiescunque Nobis fuerit data occasio. Bene valeat Sinceritas Vestra

Datæ e regia arce Friedrichsburgensi, die 3 septembris, anno 1582.

CXLI.

Dux in Prussia ad S. Regiam Majestatem.

Ex mss. bibl. Załuski, 254.

Serenissime Rex, potentissime princeps, Domine et affinis colendissime. Sacræ Regiæ Majestati Vestræ officia nostra cum fide et obsequio promptissimo deferimus, et præter diuturnam incolumitatem rerum omnium successus prosperrimos ex animo precamur. Quod S. Regia Majestas Vestra gravamina quædam nomine internuntiorum, baronum et nobilitatis hujus ducatus ad se delata, nobis transmittere sit dignata, S. Regiæ Majestati Vestræ ea qua par est observantia gratias agimus. Etsi vero nobis non minus grave, quam S. Majestati Vestræ in gravissimis suis Reipublicæ occupationibus fortassis molestum est, de administratione hujus ducatus fidei nostræ semet commissa, cum subditis nostris contendere; muneris tamen nostri esse putamus, pro defensione nostra non quidem litigandi animo, sed S. Regiæ Majestatis Vestræ melius informandæ causa, ad singula gravaminum capita ea respondere, quæ ad nostram innocentiam ostendendam, et horum delatorum temere querelantium calumniandi et turbandi libidinem declarandam, maxime pertinere videbuntur. Ex quibus S. Regia Majestas Vestra simul perspiciet, non universum ordinem nobilitatis, sed quosdam saltem hujus ordinis infrenata et insatiabili quadam dominandi cupiditate impulsos, et ad turbandum quasi natos, hoc temerarium scriptum suum ad graviores animorum exacerbationes potius, quam ad tranquillitatem publicam et reverentiam sui principis comparatum, S. Regiæ Majestati Vestræ obtrudere, et hanc molestiam exhibere ausos fuisse: ad eos itaque ipsos, non ad ordinem universum, quam illi præseferunt, nostra hæc dirigitur responsio.

Principio vero S. Regiam Majestatem Vestram pro singulari sua prudentia, non obscure intelligere arbitramur, argumentum scripti et delationis (1) hujus eo potissimum dirigi, ut ostendant, hac nostra ducatus administratione, privilegiis et juribus suis legitime obtentis, de-

---

CXLI.

(1) Nie była to delacya, ale zażalenie na xięcia Pruskiego do króla zaniesione, o surowe a niesprawiedliwe jego obchodzenie się z obywatelami Pruskimi. Skargę tę podpisali w imieniu powiatów Rastenburskiego, Bartensteinskiego i Topiawskiego, Jan Albert Eilenburg, Fryderyk Aulack, i Krzysztof Dheta. Król chcąc pojednać xięcia z poddanymi, zalecał mu przez swego sekretarza, Reinholda Heidensteina, łagodne postępowanie. Potem, żeby nie urazić Jerzego Fryderyka, który mu szczerą okazywał przychylność, i nieraz w przygodzie usłużył, wydał król, jak później zobaczymy, reskrypt do Stanów Pruskich, w którym zganił wierzgających przeciw władzy xiążęcej, i zapowiedział, że wszelkie z ich strony nieposłuszeństwo uważać będzie za ubliżenie swej zwierzchniej nad niemi władzy. Wtedy xiąże Pruski zapozwał w ostrych wyrazach do swego sądu tych, co podpisali na niego skargę, a oni bojąc się jego zawziętości, ustąpili z kraju, i uciekli się pod króla obronę. Sprawa ta przewlekła się przez resztę panowania Stefana. Dheta i Aulack umarli na wygnaniu, Eilenburg pogodził się z xięciem.

tacitè vim per nos fieri, et novis introductis consuetudinibus derogari. Id quod propterea non tantum grave nobis atque acerbum accidit, quod fidei nostræ atque receptorum parum nos memores esse tacite calumniosequè arguant, verum etiam id ipsum præ se ferre videantur, calumniandi libidine sua ad graviores nos offensiones provocare, nobisque parum reverenter insultare velle videantur. Quum enim, attestante conscientia nostra, a tempore hujus susceptæ gubernationis nostræ id nobis maxime curæ fuerit, ut, abusibus et confusionibus istis, quæ temporum iniquitate et hominum malitia, tam in ecclesias, quam in Rempublicam ipsam, potissimum vero oeconomiæ, ærarii præfecturam, totiusque ante administrationem irrepserant, abrogatis et in melius reformatis, utilitati publicæ et commodis ægri patruelis nostri, et successorum nostrorum, maxime consuleremus, nullisque hac in re laboribus, vigiliis, sumptibus, pepercimus, nunquam putabamus fore, nos pro paterna hac sollicitudine et vigilantia nostra hanc ingrati animi significationem, hasque calumnias a subditis nostris reportaturos fuisse. Quæ quidem etsi nobis dolorifica sint, et stomachum movere possint, tamen a paucis turbatoribus tantum hæc proficisci, atque ex hisce fontibus promanare non immerito colligimus, quod id genus hominum a non paucis jam annis, inprimis vero in gravi illa et imbecilli senecta divi illius senioris principis, post in ægritudine hujus junioris, tum etiam in dominatu suorum cognatorum, ad hanc dominandi libidinem, et pro suo libitu et commodo impune quidvis agendi licentiam assuefactum, ægerrime nunc ferat domini sui imperium et vigilantiam, eoque difficilius æquissimis ejus mandatis et constitutionibus pareat: contemnenda hæc potius nobis, ac Deo et tempori committenda, quam vindicanda putamus. In diluendis vero iniquissimis ipsorum gravaminibus, illud primum sese offert, quod ipsi delatores fateantur, initia moderata nostræ gubernationis et tolerabilia fuisse, nisi quod contra privilegia ipsorum extraneos illis adjunxerimus, quos non tantum rebus Trutenicis præfecerimus, sed directores consiliorum esse voluerimus. Nos vero neminem quidem putamus de immoderata gubernatione nostra jure apud Regiam Majestatem Vestram conqueri posse, siquidem ab initio et in hunc usque diem ita gubernationis et oeconomiæ nostræ omnem rationem instituere conati sumus, ut eam ipsam primum Deo, post etiam Regiæ Majestati Vestræ, tum quoque ægro patrueli nostro, nostrisque successoribus, adeoque toti ducatui ejusque incolis commodatam redderemus.

Quod vero præter Trutenicos consiliarios quatuor nostros quoque, quorum a multis annis fidem et integritatem exploratam habemus, consiliis interesse, et etiam in absentia nostra communi consilio de rebus nostris et ducatus hujus deliberare, et communi utilitati consulere voluerimus, id quod maxime ab illis controvertitur, confidimus neminem, inprimis S. Regiam Majestatem Vestram nobis vitio versuram, quæ pro sua prudentia perspiciat, quam grave fuisset nobis, principi extraneo, cui harum terrarum jura et consuetudines, horum hominum mores et ingenia nondum explorata essent, veteres et perspectos ministros nostros dimittere, nosque hominibus ignotis et nondum satis exploratis, qui inviti etiam (ut et ipsi hi delatores nostri alibi fatentur), huic gubernationi nostræ se submisissent, et quum decretum de gubernatione nobis committenda Marienburgi fieret, omnes conatus suos ad

impedienda tam Regiæ Majestatis Vestræ, quam nostra consilia intendissent, quique, si ex ipsorum sententia res successisset, nos denique familiamque nostram omni penitus jure antiquitus acquisito exutos voluissent, committere. Quum etiam fieri posset, ut hujus administratæ provinciæ nobis aliquando reddenda sit ratio, permagni nobis interfuit, ut tam ærario nostro, quam aliis rebus œconomicis atque politicis, magna reformatione indigentibus, nostros quoque consiliarios arctiori nobis fide obstrictos, tum diligentioris inspectionis, tum melioris ordinis instituendi causa adhiberemus. Neque vero unquam eo ipso juribus et privilegiis ipsorum, uti hi delatores calumniantur, quidquam derogatum iri, sed communis utilitatis nostræque necessitatis ratione hæc fieri sæpius testati sumus, idque non tam motu proprio et necessitatis nostræ causa fecimus, quam vigore et permissu S. Regiæ Majestatis et incliti regni Poloniæ Ordinum decreti, ipsorumque commissariorum declaratione, quam in tradita nobis gubernatione provincialibus ea de re contendentibus prudenter ediderunt in hæc verba: „ Perceptorum et expensorum rationes soli Illustrissimo Domino marchioni, uti duci et gubernatori, cognitæ esse debent, quandoquidem solus etiam erit, qui de eis juxta privilegium rationem sit redditurus: ob idque minus videntur necessarii quatuor isti consiliarii, quandoquidem res sua agatur." Idem testatur sextus et septimus articulus, ut quatuor consiliariis et aliis ibi expressis utatur Illustrissimus marchio jure suo, "juribus ducatus, pactis, auctoritateque non repugnantibus, quibus certe Illustrissimam Celsitudinem ipsius usuram esse juste et clementer certo nobis persuademus." Subscripserunt etiam Domini commissarii sententiæ civitatensium, qui nolebant quatuor istorum consiliariorum officia approbare. „ Item officia et præfecturas non esse conferendas, uti ex usu provincialium secundum dictam normam esse videtur, nisi id ex re et commodo Celsitudinis suæ et ducatus totius futurum sit, publicum enim bonum postponendum [non] est privato."

Huic Dominorum commissariorum declarationi omnium ordinum subditi nostri facile tum acquieverunt, nostrosque penes suos consiliis assidere non ægre tulerunt, idque non sine utilitate publica fieri intellexerunt. Non minus etiam ex Prussia in Germaniam proficiscentibus nobis, consiliarii Prutenici instructionem communi consilio conceptam, in qua non minus extraneis nostris, quam ipsis gubernationem rite administrandam commisimus, approbarunt, neque ullo modo sibi hanc nostrorum hominum adjunctionem adversari præ se tulerunt, in conventu anno 1579 instituto imo expresse approbarunt, nisi quod salvis hoc ipsorum juribus fieri debere, et ne id futuris temporibus noceret, curatum esse voluerint. Neque vero consiliarios nostros Prutenicos, quorum causam hi delatores et egregii patriæ libertatis vindicatores et adjutores agere videri volunt, ita actionibus et consiliis suis diffiteri arbitramur, ut eorum inspectores et adjutores recensent, præsertim quum plura sæpe prævideant oculi quam oculus, et facilius quis actionum et consiliorum suorum plurium consensu approbatorum rationem reddere possit. Minus etiam hæc adjunctio nostrorum illis ægre ferenda est, quod nostratium nemo quemquam Prutenicorum in suo munere et dignitatis gradu turbaverit, sed cuique ipsorum muneris sui antea obtenti salva remanserit dignitas atque auctoritas. Quod vero delatores isti conquerantur, nos in hac consiliariorum adjunctione hucusque perseverasse, et per calumniam consiliarios nostros

accusant, quod nobis sinistrarum de se suspicionum auctores fuerint, nobisque persuaserint, animos ipsorum a nobis alienos esse, et ad rebellandum proclives, quo factum sit, ut Prutenis exclusis, privatim semper cum nostris consilium habuerimus, et quæ his incuriosius adjuncta sunt: fatemur quidem nos hisce positis et sequentibus gravissimis de causis ab hac necessaria consiliariorum nostrorum adjunctione, etiam postulantibus id Ordinibus, recedere noluisse, nec durante hac gubernatione nostra (siquidem ejus nobis non illis reddenda ratio est), hoc rerum statu recedere nullo modo posse, præsertim quum decretorum S. Regiæ Majestatis Vestræ et Dominorum commissariorum declaratio absolutam nobis gubernationem expresse concedat. Ubi enim ad priorem istam regiminis normam huic ducatui et ipsi ægro duci minus salutarem et utilem nostra gubernatio revocanda, et quatuor solis Prussiæ consiliariis committenda fuisset, nunquam eum scopum, quem S. Regia Majestas Vestra, quum nobis hanc provinciam ad omnia in melius reformanda committeret, spectavit, attigissemus, nec nos id, quod in abrogandis abusibus, confusionibus, vastationibus, et toto provinciæ statu oeconomico præsertim in meliorem ordinem redigendo, tantopere quærimus, assequi unquam potuissemus, sed omnia, uti hoc Domini commissarii prudenter praeviderunt, ad pristinam illam confusionem, de qua illi provinciales plurimum conquesti sunt, redirent, id quod maxime hac gubernatione nostra cautum esse S. Regia Majestas Vestra voluit. Id enim nisi fide, vigilantia atque auctoritate nostra, tum etiam communi consiliariorum nostrorum auxilio, abolitis inveteratis abusibus, et meliori ordine instituto, prohiberemus, difficile esset, vel ægri nostri patruelis, nedum familiam nostram aulicam sine annuo æris alieni gravi onere alere atque sustentare. Quemadmodum durante veteri consiliariorum nostrorum regimine factum rationes testantur, ex quibus supra annuos reditus tantam æris alieni summam conflatam esse patet, ubi durante hac gubernatione nostra, ex communi et fideli consiliariorum nostrorum consilio, eam oeconomiæ et totius aulæ, licet multum amplioris, rationem instituimus, quam, Deo prosperante, sine aliquo ære alieno et sine subditorum gravamine hucusque sustinuerimus, et in posterum nos posse sustentare confidimus. Eoquo magis probari potius, quam reprehendi cavillatoribus nostris hæc consiliariorum nostrorum necessaria et utilis adjunctio debuisset, quod ex ea evidens utilitas et emolumentum elucescat. Quod vero pro gravamine allegant, nos peculiaria cum nostris consilia agitasse, miramur ipsorum imprudentiam, qui non intelligant rerum nostrarum exterarum, quæ nobis æque atque liæ curæ esse debent, rationem esse, ut cum iis, quos peculiari fide devinctos habeamus, de rebus omnibus libere consultare nobis liceret. Illud vero magis miramur, quod inverecundius S. Regiæ Majestati Vestræ persuadere ausi fuerint, consiliarios Prutenicos in consultatione rerum Prutenicarum neglectos fuisse, quum tamen nos nihil in rebus Prutenicis, etiam minimis, ad quamcunque negotiorum classem referantur, sine ipsorum consilio et sententia decrevisse aut statuisse, ipsi nobis consiliarii Prutenici testes esse cogantur. Quod vero durante negotio non in omnibus rebus ipsorum consilio usi sumus, ipsorum culpa factum est, quod spontanea quasi secessione a nobis facta, reliquis Ordinibus, eorumque contra nos consultationibus se conjunxerint, et ab Ordinibus in consilium asciti, ea potius quæ ex utilitate Ordinum, quam domini essent, in medium

consulere, non obscure aliquando professi sunt. Qua itaque fiducia in ejusmodi rebus gravioribus, in quibus nostrum quoque versatur jus atque auctoritas, ipsorum consilio niti possemus, S. Regia Majestas Vestra, et sapientissimi senatores pro sua prudentia intelligent: adderemus alias causas multo fortassis graviores, si nos tam ad accusandam subditorum fidem, quam hi querelarum istarum compilatores ad calumniandum et refragandum suo principi proclives essemus. Sed penitius rem scrutanti, et ingenia horum turbatorum propius cognoscenti divinare non difficile est, cur tantopere hanc consiliariorum nostrorum adjunctionem reformident, et imperium iterum ad paucos suorum redire malint, ubi quisque facile intelliget, non hic agi de privilegio et libertate, non de exemplo, in quod deficientibus successoribus hanc rem trahi posse clamitant, sed si rem tangere acu velimus, ad imperium redire cupiunt, et non tam de patriæ libertate, quam de privata utilitate controvertitur, quod durante quatuor consiliariorum gubernatione illis non difficile fuerit consanguinitatis, affinitatis vel alterius necessitudinis [ope], honores, officia, præfecturas petere, eaque omnia suo potius, quam domini commodo administrare, jus ex arbitrio sibi dici postulare, si non favore, at minis quæ volunt extorquere, omnia impune facere, consiliariorum vero auctoritatem nihili quidem æstimare. Hinc tantæ, quas, gubernationem ingressi deprehendimus, rerum confusiones, justitiæ labefactationes, præfecturarum et totius oeconomiæ vastationes, subditorum expilationes et gravissimæ injuriæ. Tacemus alia flagitia, quæ immunitatis spe et magistratuum contemptu a nonnullis commissa fuerunt. Hæc auctoritate atque vigilantia nostra, et consiliariorum nostrorum conjuncta inspectione prohiberi atque coerceri, homines quidam inquieti, superiorum temporum licentia corrupti, tulerunt ægerrime. Hinc est, quod tam inviti, uti alibi fatentur, nostram gubernationem susceperint, et magis inviti sustineant, et nostrates sibi adjungi non ferant. Neque autem de omnibus hæc dicere velimus: parcimus enim fidelibus subditis nostris. Hi vero qui sunt, res ipsa loquitur, et eorum intempestiva delatio testatur, quæ licet nomine legatorum totius nobilitatis prolata sit, paucissimorum tamen temeritate et audacia esse conflatam doceri possit, eorum præsertim qui durante conventu nihil aliud conati sunt, quam ut Ordines turbarent et a nobis alienarent, quos nominare, et, si opus esset, digito monstrare possumus. Ignoscat autem S. Regia Majestas Vestra, si, justo dolore compulsi, eorum detegamus ingenia et malitiam, qui nobis temere obtrectare et negotium facessere non sunt veriti.

Redimus jam ad aliud, quod consiliarios insimulant, se ab eis in suspiciones et odium apud nos traduci. Cuperemus quidem omnes ita se gerere, ut nulla nobis de ullo quid sinistre suspicandi daretur occasio, sed res ipsa loquitur, et quibusdam suamet ipsa attestatur conscientia, qua erga nos fide sint, quam dicto audientes, quam honorifice de nobis in congressibus et conviviis loquantur et sentiant, quæ in conventiculis suis consilia agitent, de quibus tacere malumus, quam lucidius explicare. Ne putent nos ita stupido ingenio hebetique præditos, ut per nosmet ipsos hæc non deprehendamus, aut omnes populares suos tam parum officii memores, qui pro fide sua palam ad nos talia non deferant. Dicimus itaque ab hisce delatoribus injuriam fieri maximam nostris consiliariis, quos hujus traductionis

insimulant, qui nobiscum nihil aliud malint, quam omnes pari fide et obsequio erga dominum præditos esse, et domini subditorumque animos in unum coalescere posse, id quod per se fiet facile, si modo pauci isti turbatores a malitiosis suis persuasionibus et molitionibus desistant, et alios quietiores minime lacessant, sed ad frugem tempestive redeant.

Neque vero negamus, nos illa, quæ per ejus temporis ~~commissarios~~ consiliarios in commissa sibi gubernatione parum vigilanter et inconvenienter acta esse nonnulla, [non ex] nostrorum delatione, sed ex ipsa visitatione ærarii nostri deprehendimus, in Ordinum conventu obiter illis exprobrasse, et nostram, quæ illis nunc gravis videatur, cum ipsorum administratione contulisse. Quod quum quibusdam, et hisce præsertim querulantibus stomachum moveret, relictis propisitis in conventu articulis, ad defensionem sui suorumque et dilutionem objectorum totos se compararunt. Quo factum, ut ad proposita conventus capita primum responsum suum ad quintam usque hebdomadem distulerint, ad ejus vero responsi extemporariam replicam nostram in quartam usque hebdomadem nihil responderint. Nos itaque quum eos, relictis gravioribus, personalia tantum minusque necessaria tractare, et in vastum quasi pelagus gravissimarum contentionum descendere, et omne tempus inani verborum contentione atque cavillatione, nec non aliis periculosis molitionibus terere animadverteremus, ne conventus iste, uti sæpe nobis suspicatum fuit, in infinitum magno cum nostro ac subditorum nostrorum sumptu ac dispendio protraheretur, et alia provinciæ hujus negotia, quæ tanto intervallo dilata et cumulata fuerant, plane negligerentur: nos quidem motu nostro proprio, non instinctu consiliariorum nostrorum, tum potentiæ suæ, ut illi calumniantur, metuentium,.... decreto nostro mediante, sententiam nostram pronunciaremus, et omnibus tractatibus finem imponeremus, in quo decreto, quum nos, quantum ex æquitate et sine læsione auctoritatis nostræ facere liceret, ipsorum voluntati et postulatis morem gessissemus, fere confisi sumus, et omnes Ordines simul huic æquitabili decreto nostro facile acquiescerent, quod et non pauci ex Ordinibus omnibus fecerunt, factum tamen est præter omnem expectationem nostram, ut alii nonnulli longius deliberandi tempus a nobis efflagitarent, atque etiam impetrarunt. Quod tempus impulsu horum querulantium turbatorum in nullam aliam [rem], quam supervacaneas objectæ illius malæ administrationis dilutiones, et æquissimi decreti nostri cavillationes collatum fuit. Quæ in grande volumen conjecta, quum simul nobis obtrudere conarentur, ulteriorum altercationum evitandarum causa, tantum illa, quæ ad decretum respondissent, acceptanda esse duximus. Petierunt quidem Ordines, ut hi referunt, ab Illustrissimi electoris Brandeburgici legatis, qui nobiscum tum erant, ut intercessione sua nobis persuaderent, quod ipsorum hoc scriptum excusatorium reciperemus. Verum quia id ad animorum potius graviores offensiones, quam conciliationes ~~compli-~~ compilatum intellexissemus, ne tempus inani novaque contentione perderemus, et quum parum ad rem facere videretur, minime acceptandum duximus; nihilominus tamen consiliariis nostris permisimus, ut illi inter se scriptum hoc evolverent, in quo quum nihil prætor veteres excusationes et novas criminationes afferri intellexissent, pluribus de iisdem cum ipsis contendere minime ad rem pertinere, aut necessarium esse duximus, præsertim quum jam in decreto nostro testatum fecissemus, omnes offensiones, quæ ante commissæ essent,

et nunc etiam verbeorum contentione utrinque intercessissent, concordiæ conciliandæ causa utrinque sopitas et obliteratas esse debere.

Quod vero ipsorum responsum ad promulgatum nostrum decretum attinet, quum in eo nostrorum consiliariorum adjunctione potissimum se gravari, eamque suis privilegiis adversari putent, per legatos Brandeburgicos, qui multa familiari tractatione apud ipsos ornati sunt, idoneam et sufficientem illis cautionem obtulimus, hanc necessariam consiliariorum nostrorum adjunctionem nunquam quidquam privilegiis ipsorum derogaturam esse. Hanc conditionem etsi nonnulli provincialium et æquam et justam non detrectare videbantur; attamen quum auctores turbationum ne his quidem rationibus, rebus suis privatis, libidinibus et instituto suo esse consultum animadverterent, aliquis ex illorum numero, et quidem nostrorum consiliariorum consurrexit, et variis suis persuasionibus futuri periculi reliquos in suam pertraxit sententiam, et ne hanc a nobis propositam conditionem acceptarent, apud nonnullos, quamplurimis tamen dissentientibus, tandem obtinuit. Neque tamen putamus opus esse pluribus S. Regiæ Majestati Vestræ ostendere, quam hoc statu rerum a priori sententia discedere non possemus, et quam vel minime privilegiis ipsorum adversetur, quum id superius abunde sit demonstratum. Neque enim privilegiis suis docere potuerunt, principem suum, et nos præsertim, qui peculiari ratione principis et curatoris munere fungimur, solos indigenas, et non extraneos in consilium adsciscere debere... Neque usque adeo Illustrissimus ipse senior Prussiæ dux, patruus noster, divæ memoriæ, charissimus, ad eam [conditionem] se adstringi passus est, quum et ipse non raro viros egregios extraneos etiam in vegetiori illa ætate sua in consilio suo etiam ad munia aulica adhibuerit, quorum magnus catalogus, si opus esset, exhiberi posset...

Nos itaque quum præter gravissima argumenta nostra ne quidem cautione oblata illis satisfieri posse videremus, et de omnibus articulis ita sententiam nostram declarassemus, ut ab eadem et salva conscientia, et salvis juribus atque auctoritate nostra discedere non potuerimus, finali responso dato necessario nobis in eo persistendum fuit. Nè etiam novis consultationibus et molitionibus locum daremus, conventum solvimus, et ulterioribus congressibus atque conventiculis serio illos interdiximus. Nihilominus (tamen) pauci hi præsertim harum contra nos querelarum compilatores, uti toto conventus tempore nihil nisi dissidium moliti sunt, ita posthabito interdicto nostro, quum in arce nostra ulterioribus consultationibus locus non daretur, in privatis ædibus conventiculo habito, secedentibus civitatum, et tam baronum quam nobilitatis aliis legatis, propria auctoritate frivolam quandam ad S. Regiam Majestatem provocationem cuderunt, eamque consiliarii Teutenici nobis insinuandam obtrudere voluerunt, sed ab iis non accepta, multo minus nobis insinuata fuit. Quam temere vero sine ulla causa ad nos prægravandos S. Regiæ Majestati Vestræ molestiam exhibere conati sunt, ipsa pro sua prudentia et erga nos æquitate intelliget.

Quum vero consiliarii, qui nobis principi arctioris fidei vinculo obstricti, Regiæ Majestati Vestræ et regno non minus, quam alii fideles sunt, sola invidia et suspicione istorum in affectatæ potentiæ et delationis criminationem vocentur, quo nomine S. Regiæ Majestati Vestræ per nos fide sincera et re vera satis purgatos arbitramur, plane confidimus, idque ea qua

par est observantia etiam atque etiam rogamus, S. Regiam Majestatem Vestram non solum hanc paucorum hominum delationem et querimoniam nomine omnium legatorum nobilitatis singulari audacia oblatam pro frivola, temeraria, minusque necessaria habituram, verum etiam delatores ipsos, uti meriti sunt, justa reprehensione et severiori cohortatione ita dimissuram, ne ejusmodi malitiosis falsisque delationibus S. Regiæ Majestati Vestræ amplius molestiam exhibeant, neve nobis a Regia Majestate Vestra suo illis legitime præfecto principi graves et onerosi sint, sed potius debitum honorem et reverentiam et obedientiam præstent, idque non saltim ipsi per se faciant, verum etiam alios, quos suis molitionibus ad parem inobedientiam et contumaciam pertrahere conati sunt, suo exemplo ad officium revocent, in æquissimis decretis nostris acquiescant, et in conferenda contributione ad exsolvenda debita antecessorum nostrorum communi consensu semel inita, quod fideles subditos virosque bonos præstare æquum est. Etsi enim in scripto suo ponant, se spem exsolvendorum debitorum veterum, atque etiam usurarum nobis fecisse, nunquam tamen ad eam rationem, quam petiimus, aut illi facere tenentur, præstare in animum induxerunt, verum id iis conditionibus facere conati sunt, ut plus nobis derogasse, quam concessisse viderentur. Neque vero id tanti facimus, ut propterea auctoritati, juribus regalibus, aut præeminentiæ non tantum nostræ et successorum nostrorum, sed potissimum S. Regiæ Majestatis Vestræ et regni quidquam derogare patiamur, id quod divis antecessoribus nostris, et præsertim optimo seniori principi, divo patruo nostro accidisse, non sine molestia intelligimus.

Neque vero S. Regiam Majestatem Vestram moveat, quod sine ulla causa et extra veritatis terminos ponere audeant, se propter gravamina sua magno discrimini et periculo expositos esse, quapropter a S. Regia Majestate Vestra sibi securitatem præstari postulant. Et nisi fortassis sibi male conscii, inanem hunc metum fingant, re ipsa nunquam docere potuerunt, nos a tempore promulgati decreti, vel propter habita conventicula sua, quidem uti meriti essent, vel propter hanc injustam delationem, aut quamquam rem aliam contra quemquam cujusquam ordinis, et ne ipsas quidem turbationum et seditionum faces, aliquam offensionis aut severitatis significationem dedisse, aut aliquid gravius statuisse, nec adhuc statuere in animo habere, nisi fortassis sua culpa graves nobis causas præbeant. Tum nobis et illud permolestum accidit, quod graviora etiam pericula et querelas alias sub finem hujus suæ delationis accumulent et innuant, quorum nullam isti justam causam afferre possunt. Quemadmodum in ipsis conventus tractationibus et responso nostro, omnium et singulorum offensis et delictis contra nos quibuscunque, nonnullorum etiam gravissimis, sponte ignovimus: ita re ipsa tam in hoc, quam in aliis decreti nostri articulis complendis talem nos præstitimus, ut nullo modo vel hi delatores, vel alii quacunque de re conqueri possint. Accedit itaque ad alias ipsorum injurias contra nos hæc violentiæ atque severitatis injusta insimulatio. Aliarum, quas etiam innuunt, querelarum nobis conscii non sumus: quum enim conventus proximus ad id institutus fuisset, ut tam Ordinum, quam nostra utrinque gravamina proponerentur, atque discuterentur, et ipsi sua gravamina prolixa in medium attulissent, nos omnibus articulis in decreto nostro repetitis, ita de iis respondimus, ut animum nostrum de abrogandis omnium gravaminibus facile perspicere potuerint, quorum jam magnam partem abrogavimus, et adhuc omnibus remediis adhibitis abrogare conamur. Ejus

autem decreti atque ultimi responsi æquitatem ut S. Regia Majestas Vestra penitus cognoscat, et ex iisdem articulos controversos et gravamina proposita clementer intelligat, ea in latinum conversa S. Regiæ Majestati Vestræ reverenter transmittimus, quæ ita quidem a nobis ponderata atque moderata sunt, ut licet totum annum contentionibus et replicis suis in illo conventu absumpsissent, salva auctoritate et juribus non tantum nostris, sed etiam Regiæ Majestatis Vestræ et regni, hoc tempore et hoc statu rerum æquius et moderatius de iis respondere minime potuisse videamur.

Restat, ut et illud diluamus, quod ad sugillandam forsitan rationem nostram gubernationis, aut metum suum exaggerandum minus etiam vere immiscent, nempe dimidiam fere præfecturarum partem vacare. Licet enim a quibusdam præfecturis male et parum fideliter administratis, præfecturæ et rei oeconomicæ causa, capitanei necessario amovendi fuerint, a nonnullis ipsi, quod vel liberali demenso nostro, ut ceteri, acquiescere noluerint, vel per valetudinem, aut rem suam privatam præesse non potuerint, dimissionem a nobis petierint, quædam etiam præfecturæ tam tenues sint, ut alere capitaneum cum ampla familia non possint, et propterea aliis injunctæ fuerint; non tamen passi sumus, ut, quod ipsi calumniantur, diu vacarent, sed idoneos iterum ex indigenis præfecimus, et, si qui adhuc desiderantur, præficere cogitamus, si modo tales, qui fidem suam nobis probare velint, se offerant. Quod etiam unam præcipuam extraneo jam commissam aiunt, si Memelensem præfecturam intelligant, falluntur, priori enim capitaneo Kansckio in viciniorem præfecturam ascito, spectatissimæ fidei et rerum militarium præsertim experientia prædito, Joanni Schrimpfio, custodiam et præsidium tantum arcis Memelensis commisimus. Et si extraneus quispiam huic præfecturæ a nobis præpositus fuisset, id nobis vigore illius notulæ regiminis, cui ipsi tantopere incumbunt, licitum fuisset, neque videmus cur id ægre ferant, quum raro ipsa dicta necessitas postulet, S. etiam Regiæ Majestatis Vestræ consensus accesserit, nobis homines idoneos, qui nobis probarentur, præfecturis et oeconomiæ nostræ præficere licere (2).

Sed non agitur hic temere querulantibus istis de publico aliquo aut nostro commodo, quod præfecturas ipsas per homines indigenos recte administrari tantopere cupiant, id quod et nos summopere desideramus, sed illud fortassis, si divinare licet, ut, quod ante factum est, per rei oeconomicæ malam administrationem rebus principis sui in angustum redactis, ipsi rebus potiantur, et potioribus præfecturis sibi oppignoratis, principem necessitate et inopia pressum ex ipsorum liberalitate et arbitrio vivere et victitare, aut quod fortassis in nobis quærunt, rebus desperatis propter redditmum tenuitatem provincia excedere cogant.

Atque hoc, Serenissime Rex, Domine clementisse, justissimæ defensionis nostræ, et S. Regiæ Majestatis Vestræ de his rebus melius informandæ causa, contra temerariam, paucorumque hujus ordinis inquietorum querimoniam, et calumniandi atque turbandi libidinem iterum respondere nos coegit nostra necessitas. Quare quum ex his omnibus manifestum sit, querimoniarum gravaminumque istorum et calumniandi varietatem

(2) Obacz odpowiedź króla daną posłom xięcia Pruskiego w Wilnie 20 czerwca 1581 roku.

rei ipsius veritate dilui, et a nobis bona fide id præstari, quod a Regia Majestate Vestra intempestivius petunt, salva et inviolata ut sint omnia ipsorum legitime obtenta jura et privilegia, id quod ante reverenter petiimus, iterum obnixe rogamus, ut ad suam regnique et nostram auctoritatem tuendam, decretum suum ejusque factam declarationem in robore suo sarta et tecta conservare, hos tumultuantes et temerarios delatores a sua dominandi cupiditate, et calumniandi, aliosque corrumpendi licentia, ad officium faciendum, debitamque obedientiam præstandam severe cohortari dignetur, ut quieta hujus ducatus possessione semel nobis tradita gaudere, et tam harum terrarum, quam subditorum nostrorum utilitati, incremento, saluti, atque majori cum tranquillitate, quam hucusque per hujusmodi hominum malitiam et turbulenta ingenia facere licuit, consulere atque prospicere possimus. Faciet S. Regia Majestas Vestra rem eximia sua prudentia dignam, Reipublicæ salutarem, pergratam, quam ea fide, qua fidelem vasallum id facere decet, promereri studebimus. Interim nos et officia nostra S. Regiæ Majestatis Vestræ benevolentiæ etiam atque etiam commendamus. Regiomonti, die 3 septembris, anno Domini 1582.

CXLII.

Idem ad Dominum cancellarium.

89, 51 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Magnifice Domine. Sacræ Regiæ Majestati, Domino et affini nostro colendissimo, responsum nostrum ad quorumdam hujus ducatus turbulentorum subditorum nostrorum querelas ac calumnias, nostræ defensionis causa mittimus. In quo Vestram quoque Magnificentiam existimare velimus, nihil nos litigandi aut injuriandi animo, sed ipsorum injuria provocatos ea posuisse, quæ re vera se sic habeant, et nos non sine gravi molestia hucusque experti sumus. Quum autem manifestum sit, frivolas hasce querimonias non ab universo quodam ordine, nedum ab omnibus, sed a paucis quibusdam tumultuantibus delatoribus proficisci, non tantopere in refutandis iis, quam paulo altius ipsorum malitia atque protervia turbandique studio detegendis laborandum putavimus, eoque minus S. Regiam Majestatem quoque istorum paucorum delatorum causa graviores de his rebus consultationes atque tractatus suscepturam confidimus, quæ perspecta innocentia nostra et istorum hominum pervicacia, unica reprehensione et mandati quadam severitate eos ad officium revocare, nobisque ab iis majus odium conciliare pro auctoritate sua facile possit. Quum autem turbatores nostri S. Regiæ Majestati, et suæmet ipsi causæ quodammodo diffidentes, aliorum Ordinum regni animos, male informando et causæ suæ fucum faciendo, occupare, et ad S. Regiam Majestatem hoc nomine sollicitandam excitare studeant, freti innocentia sua, in S. Regiæ Majestatis, et Vestræ quoque Magnificentiæ benevolentia sola atque patrocinio acquiescimus. De rebus vero omnibus, quum tantopere necessariam consiliariorum nostrorum adjunctionem impugnent, et quum iis remotis, cum solis, quos lateri nostro adjunctos volunt, de summa rerum deliberare atque statuere nobis periculosum sit, malumus Magnificentiam Vestram ex internuntiis nostris, quos brevi tempore ad S. Regiam Majestatem missuri sumus, coram cognoscere. Tum etiam Heidensteinius de his rebus Magnificentiam Vestram plenius informabit. Fecerit autem Magnificentia Vestra pro sua prudentia rem nobis gratam, si efficiat, ut S. Regia Majestas in secretiori consilio suo, cognita justa defensione atque innocentia nostra, tumultuantibus

istis responso aliquo severiore silentium imponat, et officium facere, decretisque nostris æquissimis parere jubeat, ut, salva suæ Majestatis, nostraque auctoritate et juribus, ad pacatam hujus Ducatus possessionem aliquando pervenire, et publicæ utilitati, quam solam quærimus, studere, et tam S. Regiæ Majestatis; quam nostros.... propagare possimus. Nos vicissim omnia ea, quæ fidelem principem atque vasallum facere æquum est, et quod maxime ex usu Regiæ Majestatis et regni futurum sit, præstare conabimur; Vestræ quoque Magnificentiæ omni benevolentia satisfacere studebimus. Datæ Regiomonti, die 3 septembris, anno Domini 1582.

CXLIII.

Papa Gregorius XIII ad S. Regiam Majestatem.

85 52 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Charissime in Christo Fili noster, salutem et apostolicam benedictionem. De præposito Miechoviensi a Majestate Tua ad Præmisliensem ecclesiam nominato, Nobisque commendato, satisfecissemus postulationi tuæ, nihil enim est, quod libentius faciamus, sed summa tum negotii ipsius gravitas, tum nostri muneris necessitas effecit, ut cogitaremus tanta in re nihil subito esse agendum, sed omnia quam diligentissime exploranda, animadverteremusque multa obstare, quominus possemus salvo nostro munere Majestatis Tuæ postulationi satisfacere. Exponet omnia sigillatim nobilis Frater Albertus, episcopus Massensis, nuntius noster, non dubitantes, quin ejus verbis omnem fidem sis tributurus, ac pro certo habiturus, consilium nostrum [in] hoc negotio ad Dei gloriam spectare, magna etiam cum ratione honoris ac laudis tuæ. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, die 6 septembris, 1582, pontificatus nostri anno undecimo.

CXLIV.

Instrukcya dana postom królewskim na sejmiki przed sejmem na dzień 2 października tego roku zwołany (1).

(1) Pamiętniki do historyi króla Stefana, dodane do Albertrandego przez Edwarda Raczyńskiego, Kraków, 1849.

CXLV.

Responsum regio ~~legato~~ internuntio in comitiis Graudenti habitis datum.

Teka Naruszewicza 95. Ex Hist. Prussiae Lengnichi, t. III. 62

Ea, quae Dominus internuntius (1) Sacrae ~~Regiae~~ Majestatis Regiae, Statibus et Ordinibus Terrarum Prussiae, Graudenti congregatis, nomine Majestatis exposuit, Ordines Prussici eo, quo decuit studio, audiverunt. Ac principio Sacrae Majestati Regiae pro delata gratia et clementia sua regia, non minus etiam sollicitudine plane paterna, quam hactenus pro universis regni et omnium ei incorporatarum provinciarum incolis, tanquam suis liberis, magna sua cum molestia et contemptu periculorum vitae, suscepit, et etiamnum summa cura sustinet, cujus etiam fructum ad has Terras seorsim redundasse grato animo agnoscunt, permagnas et immortales prorsus agunt gratias, Deum orantes, ut Sacrae Majestatis ejus Regiae conatus in posterum etiam pro divina sua clementia fortunare, et de omnibus suis hostibus triumphos innumeros largiri benigne velit.

Ad articulos deinde quod attinet, quos Dominus internuntius Ordinibus ex ordine proposuit, vident eos ejus esse generis, ut de iis hoc in loco deliberatio quidem ex aliqua parte institui, determinari vero non nisi in comitiis regni generalibus jamjam instantibus, nihil possit, ut ita existiment, eam esse de iis articulis Sacrae Majestatis Regiae clementissimam sententiam, ut ii Ordinibus in hoc conventu proponantur et explicentur quidem, eorum vero determinatio non nisi in consilio publico Varsaviae instituatur, quo etiam Ordines suos internuntios mittere, et ea consilia suscipere decreverunt, quae non tantum universo regno, sed his etiam Terris seorsim salutaria esse judicaverint, Dominum internuntium rogantes, ut interim Sacrae Majestati Regiae paratissima Statuum et Ordinum harum Terrarum fidei et subjectionis studia, obedientiam denique omnem deferre haud gravate velit.

CXLV. (1) Posłem królewskim na sejm prowincyonalny Pruski w Grudziądzu przez dwa dni tylko trwający, był Mikołaj Działyński, syn Jana wojewody Chełmińskiego, starosta Bratiański. Opowiedziawszy Stanom co ma być do obrad na sejmie walnym podane, mianowicie opisanie porządnej elekcyi królów, zagodzenie sporu między stanem duchownym a świeckim, obmyślenie zapłaty dla wojska, upomniał Stany aby we wnoszeniu podatków do skarbu nie zalegały. Sejm Pruski nie mógł stanowić o tak ważnych materiach: tylko biskup Chełmiński zapowiedział, iż wniesie na sejm walny, żeby nie wszystka szlachta króla obierała, ale posłowie po trzydziestu z każdego województwa na ten cel wyznaczeni. Ale i na sejmie walnym nic nie postanowiono ani o elekcyi, ani o zatardze stanu duchownego ze świeckim, ani o zapłacie dla wojska; bo, jak wiadomo, sprawa Czarnkowskiego o zabrane przez niego papiery, do sprawy o sukcessyą po xiężnie Brunszwickiej potrzebne, tudzież o zajazd Żnina, dóbr należących do arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego, wszystko na tym sejmie zawichrzyła. Posłowie nic, jak zazwyczaj, nie postanowiwszy, rozjechali się do domów, i zostawili Rzeczpospolitę w starodawnym nieładzie. Żołnierze niezapłaceni narzekali na nierzetelność braci, i żałowali, że pod Pskowem z głodu i mrozu nie zginęli.

jus Culmense etiam in certum aliquem ordinem redigere constituerint. Verum quum hic conventus occasionem illam eis præripuerit, propter quem conventus ordinarius pro divi Michaelis festo celebrari non poterit; rogant submisse, ne id illis præjudicio sit ut Sacra Majestas Regia ea de causa, post absoluta regni comitia, ipsis dilationem adhuc aliquam et conveniendi facultatem clementissime concedere dignetur.

Gedanenses quum asseverent, se eorum nomine, quæ Majestati Regiæ eo tempore, q in gratiam Majestatis ejus recepti sunt, promissa fuerunt, internuntios suos jam pride ad Majestatem Regiam misisse, nec dubitare, quin ea negotia bona cum Majestatis Regiæ gratia componi possint: nos, ut id primo quoque tempore fiat, optamus et rogamu ut Sacra Majestas Regia ejus civitatis clementissimam rationem habere dignetur.

Datum in conventu Graudent., die 15 septembris, 1582.

CXLVI.

Literæ fidei ducis Curlandiæ ad S. Regiam Majestatem.

6 / 1 Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Serenissime ac potentissime Rex, Domine clementissime. Sacræ Regiæ Majestati Vestræ paratissima officiorum meorum studia qua par est fide ac veneratione humillime defero. Ut primum de indictis a S. Regia Majestate Vestra Varsaviæ regni comitiis proxime futuris mihi allatum aliquid fuit, pro officii, adeoque rerum mearum ratione, loco et nomine meo aliquem ut destinarem eo necessarium mihi visum fuit. Delagavi ergo ad S. Regiam Majestatem Vestram consiliarium meum et fidelem dilectum, Generosum Samuelem Aurifabrum, illique injunxi, ut S. Regiæ Majestati Vestræ nonnulla, tum res, dignitatem et personam meam, tum hujus provinciæ publica quædam et privata concernentia, humillimis verbis reverenter exponat, quocirca S. Regiam Majestatem Vestram summis quibus par est precibus demisse oratam volo, dignetur eum non tantum serenissimo benignissimoque vultu admittere exaudireque, verum etiam ei ac mihi ipsi coram loquenti, fidem dare plenam et indubitatam, quo tandem rebus meis pro expectatione confectis, cum clementissimo S. Regiæ Majestatis Vestræ responso et expeditione, quam fieri primum poterit, ad me revertatur. Pro quo tam liberali in me animo, regioque beneficio, ut perpetua et memoriæ et gratitudinis officia mea humillima exstent, extremis semper viribus contendam. Quam Deo Opt. Max. in longissimos annos salvam et sospitem, regiisque fortunis omnibus florentem fideliter commendo. Datæ in prædio meo Baldum, die 17 septembris, anno 1582.

CXLVII.

Antonius Possevinus ad Reverendissimum Dominum episcopum Plocensem.

89. 55 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Illustrissime et Reverendissime Domine. Rigæ primum, deinde Vilnæ mihi rex aperire dignatus est, quantis rationibus promoveatur ad eas arces repetendas, quas Maximilianus Cæsar de suo ceperat, vel sub infidelitatis nota a suo patrimonio abstraxerat. Dedit mihi ea de re iterum literas ad Dominum Lucam Podoscium, ut quidquid in toto negotio a se in duabus legationibus habitis cum Rudolpho Cæsare egerat, ad me referat. Sed quum Knisinum ad salutandum Magnificum Dominum cancellarium venissem, eique a Regia Majestate literas creditilias et benignitate [plenas] attulissem, omnia mihi sic fidenter aperuit, ut amplius Cracoviam ire ad D. Lucam Podoscium necesse non fuerit. Ostendit enim, quo causam regiam liquidius et rectius exponere possem, præscriptum legationum duarum ipsius D. Lucæ Podoscii, ac quidquid a Reverendissimo D. abbate, Cæsaris [legato] tractatum, eique responsum fuit in comitiis Varsaviensibus, quum eo a Rudolpho Cæsare venisset. Ego vero, ne quid mihi excideret, in summam redegi brevissima capita, quæ in adjuncto folio perleget, remque per dispositos equos misi ad summum pontificem, quantum satis esse putavi et securitati et dignitati ejusdem Regiæ Majestatis, ne, si quid mihi humanitus accidisset, causa ipsa pateretur, aut christianæ paci, et vero etiam fiduciæ Serenissimi regis, quam mihi in ejus rei narratione dignata fuerat ostendere, aliqua in re incommodaretur. Inde in Bohemiam veniens

rem ipsam cum iis, qui cum Cæsarea Majestate interius versantur, quadantenus attingens, ne, si quid objiceretur, nescirem respondere, quicquid mihi responsum fuit a consiliario Cæsareæ Majestatis, per certum hominem e nostris, Joachimum, quem ad Reverendissimum D. nuntium Varsaviam ablegavi, significavi Serenissimo regi, et Illustrissimo D. cancellario, de cujus Joachimi adventu heri factus sum certior a Reverendissimo nuntio [per literas], quas heri nocte accepi. Postea magnis itineribus me dedi in viam, ut, antequam Cæsarea Majestas Augustam pervenerit, ibi fuerim, rem ipsam cum Illustrissimo D. ~~cardinali~~ legato, cardinali Madrucio, contulerim, cum ipso postea Cæsare sic egerim, ut mihi a Serenissimo rege præscriptum fuerat, qui inter alia mihi dixit, se eam ob causam ad negotium totum....., ac quicquid sibi cum Maximiliano evenerat, mihi exposuit, ut et Cæsari ipsi, atque Cæsareis, ac inprimis summo pontifici possim referre, ne, si quando aliud contingeret, nec ipse Cæsar Regiæ Majestati eas [arces] restitueret, mirarentur christiani principes, si quid aliud tentaret, quod tamen facturum se negavit, nisi præmonito prius pontifice summo, atque Imperii principibus per debitas compellationes, ut verbis Serenissimi regis utar. Augustæ summa fide re tractata, eo redactus est Rudolphus Cæsar, ut, quum ego urgerem vix aliquid utile effici in hoc negotio posse, nisi ad ea capita de reddendis arcibus diserte aliquid solidi responderetur, quærebatur enim de me, ecquid ego putarem esse faciendum, responderit tamen apertius et liquidius, quam unquam fecerat tribus illis in legationibus, quibus defuncti [sunt] Reverendissimi Domini Lucas Podoscius et abbas Cyrus. Quod quum, ut pontifici maximo deferretur, mihi Cæsarea Majestas mandasset, suoque signo cæsareo consilii cæsarei responsum muniisset(1), et literas quoque manu propria scriptas ad ejus Sanctitatem dedisset, ad ejus Sanctitatem quidem veni, ut totam rem afferrem. Verum tamen Augusta, priusquam inde discederem, scripsi Serenissimo regi(2), sic ut possit ejus Regia Majestas intelligere, me majorem aliquam spem de hoc negotio concepisse, quam re vera ante conceperam, si tamen res ipsius Dei intuitu, et secundum verissimæ æquitatis fundamenta ageretur. Cui rei an deesse jam velit Cæsar, ex ipsius decreto seu responso integrum erit respicere, nam ut id ad Regiam Majestatem a summo pontifice mitteretur, operam dedi: itaque cras, ut mihi Illustrissimus D. cardinalis significavit, summus pontifex Regiæ Majestati scribet de tota re. Ceterum quod attinet ad Regiæ Majestatis manifestationem in comitiis Augustanis, nulla certe necessitas erat legationis Cujaviensis episcopi, sicuti, ut divina providentia ostendit, in tempore non fuisse missam. Totam enim rem quibuscunque Majestati placuit mihi injungere sic aperui, vel principibus aliquibus summis hæreticis, ut responsio ea a Cæsarea Majestate facta fuerit, quæ forsan alteri tam cito haud facta fuisset, quamque cras aut perendie Dominationi Vestræ Illustrissimæ ostendam, cui omnia qua solitus sum sinceritate declarabo, ut omnia, quemadmodum spero, componantur, ac confido in Deum fore, ut legatio Reverendissimi D. Cujaviensis exitum bonum habebit, ubi Regia Majestas hæc, quæ ad illam mittentur, expenderit.

Quod ad Reverendissimum D. Vilnensem attinet, bis egi cum ejus Sanctitate, ut ad eum apicem eveheretur, qui a Serenissimo rege optatur. Quid mihi Illustrissimus cardinalis Comensis responderit

---

CXLVII.

(1) Jest tu mowa o odpowiedzi cesarza Rudolfa danej Possewinowi w Augsburgu 13 lipca tego roku.

(2) Nie mamy tego listu ~~...~~ Possewina do króla z Augsburga pisanego.

in negotio Præmisliensi, intelliget ex scheda Vestra Dominatio Illustrissima, adscriptione facta ab Illustrissimo D. Comensi manu propria (3). Cetera coram fusius. Deus Illustrissimam Dominationem Vestram omnibus benedictionibus impleat. Domi nostræ, die s. Mathei (21 mensis septembris), anno Domini 1582.

CXLVIII.

Papa Gregorius XIII ad S. Regiam Majestatem.

89. 56 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Charissime in Christo Fili noster, salutem et apostolicam benedictionem. Reddidit Nobis literas Majestatis Vestræ dilectus filius, Antonius Possevinus, exposuit etiam diligenter quæ ei commiseras. Lætati sumus vehementer tum pacis nomine, tum et vero eximia pietate tua, sic enim confirmas curaturum te omni conatu et studio, ut una cum imperio catholicæ etiam religionis res propagentur. Egimus igitur gratias Deo quantas potuimus maximas, de episcopatibus Livoniæ et Transilvaniæ, deque seminariis illis in locis constituendis: brevi omnia curabuntur, idque eo facilius, si homines idoneos, ut oportet, virtute et probitate præditos nominaveris.

Narravit etiam Possevinus, cur non sibi a charissimo filio nostro Rudolpho, Romanorum imperatore electo, omnino satisfactum esse existimes, quidve obstare videatur, quominus inter vos vestrasque provincias et regna, ut par est, conveniat. Incredibiliter angimur, cupimus enim filios nostros, eos præsertim, qui excelsum in Republica christiana honoris gradum obtinent, summa inter se charitate officiisque omnibus inter se conjunctos esse: optimam igitur remedii rationem conveniendi esse judicavimus, si curaremus his de rebus cum Rudolpho ipso agi. Postquam vero ejus sententiam perspeximus, eam tibi significandam duximus, simulque rogandum, ut patiaris negotium amice tractari, omnemque aliter agendi rationem abjiciendam putes. Sic enim postulat Dei gloriæ et catholicæ religionis cura, convenit hoc etiam, quantum quidem intelligere possumus privatis rationibus tuis. Scribimus igitur ad nuntium nostrum: is omnia explicabit, ostendetque quid a Majestate Tua maxime cupiamus, nec dubitamus quin impetraturi sumus, sic enim pollicetur spectatissima tua pietas et nobilitas et virtus regia majestate dignissima. Cupimus ut nuntio nostro omnem fidem tribuas, sicque ad Nos scribas, ut possimus in negotio ipso procedere, cujus etiam negotii causa, si ita opus erit, vel Possevinum ipsum, vel alium mittemus. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, die 22 septembris, 1582, pontificatus nostri anno undecimo.

CXLIX.

Literæ commendatitiæ Christophorum Radzivil peregrinantem ad sepulchrum Salvatoris nostri.

89. 57 Ex orig. arch. Radzivilliorum Nieswier.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc.

Magnifice, sincere Nobis dilecte. Venit ad Sinceritatem Vestram, ut sepulchrum Salvatoris nostri,

---

(3) Jerzy Radziwiłł, biskup Wileński, zalecony był, jak wiadomo, przez króla na godność kardynalską. Król napróżno starał się w Rzymie o potwierdzenie Szymona Ługowskiego, proboszcza Miechowskiego, na biskupstwo Przemyślskie.

aliarumque sanctissimarum rerum monumenta, quæ sub custodia præfecturaque Sinceritatis Vestræ sunt, inspiciat, Illustris et Magnificus Christophorus Radzivil in Olyka et Nieswierz dux, supremusque Magni ducatus nostri Lithuaniæ marschalcus, cum nostris literis. Uti eum senatorem nostrum debemus, qui ob singularem virtutem dignitatemque charissimus Nobis est, summopere commendare non dubitamus. Quare si, quemadmodum futurum confidimus, atque hisce etiam eam requirimus, omnem illi benevolentiam studiumque exhibuerit, quum sua humanitate, tum ipsius virtute, nostraque cumprimis gratia propensioneque dignissimam rem fecerit Sinceritas Vestra. Bene valeat. Varsaviæ die 23 mensis septembris, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CL.

Antonius Possevinus ad S. Regiam Majestatem.

O Zapusci, Nemet [illegible] Cesarza 89, 58 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Serenissime Rex, Domine in Christo clementissime. Quod Regiæ Majestati Vestræ scripseram Augustæ, me, sicut mihi Vilnæ mandarat, rationes ipsius de Zatmar et Nemeti recuperandis cum principibus, aliis viris, ac imprimis cum Cæsarea Majestate contulisse, accepisse autem a Cæsare ejusmodi responsum, ex quo multo majorem, quam antea spem totius rei componendæ conceperam, quod quidem ubi summo pontifici attulissem, liquidius eram Majestati Vestræ significaturus: ideo magis necessario mihi facere videor, quod et Romam perveni, et Augustanis comitiis appropinquantem Reverendissimum D. episcopum Cujaviensem audiens, non potui non aliquo dolore affici, quod prinsquam Cæsareæ Majestatis mentem Vestra Majestas cognoverit, aliquid tentari potuisset, quod isti negotio felicissimum exitum, ut sperabam, quod nec despero, præcideret. At vero quum Reverendissimus D. episcopus Plocensis literas Vestræ Majestatis Grodnæ a Majestate Vestra septima die julii ad se scriptas ostendisset, veritus sum, quin nonnulla, quæ iisdem erant adscripta, ab regia pietate videri possint aliena, quasi omnem controversiæ hujus dirimendæ cogitationem, etiamsi æquæ conditiones proponerentur, abjecisset; [mihi] attamen, qui pientissimi regis animum perspectum habeo, sat constat, quamvis Reverendissimo Plocensi, oratori suo, scripserat, non propterea Vestram Majestatem de his rebus ejus Sanctitatem docere, ut in hac causa apud Cæsarem pro Vestra Majestate intercedat, sed ne Vestræ Majestatis nomen sinistre traducatur; non tamen Majestati Vestræ improbatum iri, si ejus Sanctitas pro paterna erga nos omnes, ac certe pro singulari erga Majestatem Vestram pietate, quibuscunque rebus, ac primum quidem votis et orationibus, hoc negotium juvet. Atque ego, ut e Moschovia rediens, sæpe de rebus a Majestate Vestra gestis interrogabar, diserte ipsi Cæsari, ac aliis Augustæ, ac deinceps Serenissimæ Venetorum Reipublicæ, ac potissimum ejus Sanctitati, quæ in istis victoriis Majestas Vestra a Deo sit consecuta, narravi, quod id facere judicabam ad rectissimam Majestatis Vestræ mentem in hoc negotio, de quo agitur, patefaciendam. Et vero ob Cæsaris non malum erga Majestatem Vestram animum, eo res, Deo bene juvante, perducta fuit, ut Cæsar pro dignitate sua summo pontifici commodius suas rationes sic exposuerit, ut ab ejus Sanctitate cupiat, si quid minus Vestræ Majestati satisfaceret, doceri, et ad rem componendam adjuvare. Quamobrem judicium Majestatis Vestræ esto, num alia ratio, quam quæ inchoata fuerat, ineatur, quum ita sperem pacate, summaque cum nominis ac moderationis Vestræ Majestatis

dignitate effectum iri, quod postea fortassis difficilius fieret, eo latrante, ne dicam inter duos litigantes lucrante, quem similem ob occasionem de christianis cepisse Sighettum Vestra Majestas mihi referebat. Ac quidem putabam fore, ut ne quidem legatus aliquis ante comitia Varsaviensia hac de re ad Cæsarem mitteretur, quum majores legationes sine Ordinum consensu haud mitti solere ex Majestate Vestra cognovissem, quum mihi diceret Illustrissimi D. Andreæ Batorii sive legationem, sive missionem ad urbem propterea differri, quod de ea post absoluta terrestria regni judicia cum senatoribus esset agendum. Verum tamen, ubi res ita cecidit, quod quidem prudentissimo consilio Vestræ Majestatis tribuo, dixi jam ubi expediebat, et istam novissimam Rev. episcopi Cujaviensis legationem ex superiorum comitiorum deliberatione pendere, quæ nec forsan ad senatum istum attineret omnino, quod de Transilvanis rebus ageretur, me vero cogitasse eam maturius missuram, ut, si quid Augustæ ad rem minus pertinens responsum fuisset, id in tempore ut hic perpendi, ac remedium negotio ad exitum perducendo adhiberi potuisset. Ac modo quum neque Rev. D. episcopus Cujaviensis in tempore perveniret, sicut mihi Augusta scriptum est, et [quemadmodum] Majestas Vestra cupiebat, ita sincere, et, audeo dicere, cum dignitate ipsius causa tractata sit, ut fortassis ab alio, qui Vestræ Majestatis subditus fuisset, id responsum non tam cito a S. Cæsarea Majestate [elici] quivisset. Spero divinam providentiam Vestræ Majestati non sine causa illuxisse, quum suas rationes tam efficaci moderatione animi, mihi, ne id quidem cogitanti, ut pontifici maximo, atque adeo Cæsari ipsi insinuarem, jubebat. Et confido idem fore, ut si Deus utriusque Majestatis [animo] illabetur, ita ut probis aliquibus utrinque delectis tota res deferatur, qui ad regnorum fines amice conveniant, a Deo, in cujus manu corda sunt regum, aut duæ arces illæ Vestræ Majestati restituantur, cui jam triginta quatuor in Livonia tradidit, aut certe desiderio Vestræ Majestatis aliqua alia justa ratione satisfiat, quod ut Majestas Vestra intelligat non omnino inanibus fundamentis niti coepisse, mitto exemplum responsi, quod apud me exstat, Cæsaris sigillo munitum et a consilii cæsarei cancellario subscriptum, quanta possum animi demissione Vestram Majestatem obsecrans, ut quæ feliciter ad Dei gloriam nominis incepit, perficiat. Ea vero etiam sunt, quæ spectant ad Livoniæ et Transilvaniæ episcopos, ad seminaria et pleraque alia, et ad Illustrissimum D. Batorium eo destinandum, quo Vestra Majestas cogitabat, cujus coepta, conatus et gesta omnia omnibus coelestibus donis muniat Jesus et ditet. Romæ, die 24 septembris, anno Domini 1582.

CLI.

Literæ D. Radzivili, episcopi Vilnensis, in Livonia locumtenentis, ad S. Regiam Majestatem.

Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Serenissime Rex ac Domine, Domine clementissime. Illustrissimus princeps, Dominus Magnus Holsatiæ dux, ad mandata Majestatis Vestræ promptus Varsaviam venit, ut in comitiis negotia sua juvet, quæ ex animi sententia et brevi cupit expediri. Magna quidem commoda statuit in rei celeritate, qua poterit et ingentibus sumptibus illic parcere, et ad subditos suos redire, quos sperat præsens melius, quam absens regere et in officio continere. Quod quum mihi cognitum bene sit,

qui in aliquibus negotiis subditorum Majestatis Vestræ officium illius et prudentium sum expertus, supplex Majestati Vestræ [rogo], ut quum ejus propria, tum Reipublicæ causa illum quam citissime dimittat. Qui in ea, sicut in ceteris clementiam Sacræ Majestatis implorat, et quia sibi persuadet, me hoc unum posse impetrare; id quod majori contentione possum, a Majestate Vestra peto, et si obtinere perhonorificum mihi fore arbitror. Majestatis Vestræ benignitati ergo me id acceptum referam, cujus gratiæ humillime me commendo. Datum in arce Rigensi, die 27 septembris, anno Domini 1582.

CLII.

Aliæ ejusdem ad Dominum cancellarium.

Illustrissime Domine, affinis observandissime. Quantum cupiam Illustrissimæ Dominæ Ducissæ Curlandiæ gratificari, potest Dominatio Vestra ex eo facile conjicere, quod cum hac familia antiqua nobis intercessit necessitudo, multis semper officiis conservata atque aucta. Quum igitur illius causam de assequenda possessione arcis Dahlen S. Regiæ Majestati commendassem, facere non potui, quin eandem Illustrissimæ Dominationi Vestræ, quæ plurimum illi adjumento atque usui esse poterit, commendarem. Ab ea vehementer peto, ut pro illa Illustrissima Ducissa apud S. Regiam Majestatem intercedere haud gravetur, sibique persuadeat, tantam me ex illius commodis voluptatem, quantam ex meis esse capturum, perindeque nec dubitaturam, [si quid] Ducissæ Illustrissimæ [præstiterit], quod illam juverit, ac si me ipsum beneficio affecisset. De eo vehementer laboro, ut ita intelligat, quod mihi honorificum esse existimo, commendationem meam aliquid apud Dominationem Vestram ponderis habuisse. Quam bene valere cupio, illique officia et obsequia mea diligenter commendo. Datum ex arce Rigensi, die 27 septembris, anno Domini 1582.

CLIII.

Dux Curlandiæ ad S. Regiam Majestatem

89 69 Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Sacræ Regiæ Majestati Vestræ paratissima obsequiorum meorum studia, qua par est fide et veneratione humillime defero. Quamvis jam ante satis superque mihi constat, quanto S. Regia Majestas Vestra dolore et commiseratione ex innata singulari naturæ suæ bonitate et lenitate in alienis calamitatibus, præsertim bonorum, perque summam tyrannidem oppressorum et afflictorum hominum sua sponte afficiatur; tamen quum S. Regiæ Majestatis Vestræ ultra Dunenses subditi a me majorem in modum contenderent, ut pro illis humillimas partes meas interponerem, recusare hoc illis minus potui, quo magis recordor, eos in prima hujus provinciæ subjectione, me suadente et ducente, ad fidem et potestatem S. Regiæ Majestatis [se] contulisse: atque idcirco delegato internuntio meo, Generoso Samueli Aurifabro, seorsim injunxi, S. Regiæ Majestatis Vestræ clementiam humillime adire et compellare, omnibus quibus debeo ac possum precibus demississimis reverenter orans, dignetur eum [non solum] clementissime admittere, verum etiam quæ S. Regiæ Majestati Vestræ eorum nomine referet, serenissimis benignissimisque auribus percipere. Quod S. Regia Majestas eorum nomine ne indigne ferat, submisse oro et obtestor. Quam Deo Opt. Max. longissima incolumitate fruentem, regiisque fortunis perpetuo florentem fideliter commendo. Datum in arce mea Selburgensi, die 30 septembris, anno 1582.

CLIX.

Majestas Regia ad Jacobum Buoncompagnum, castellanum Romanum.

Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Illustris princeps, amice sincere Nobis dilecte. Magnas antea causas, quas Illustritas Vestra non ignorat, habuimus, cur a Sanctissimo Domino Nostro, ut Illustrem et Reverendissimum in Christo Patrem Radrivilium, episcopum Vilnensem, et in Olyka et Nieswiez Ducem, familiamque ejus jam antea amplissimam, hac tamen etiam cardinalitii honoris dignitate Sanctitas ejus ornaret, peteremus. Nunc quum publice illud innotuerit, verendumque sit, ut non parum tum de nostra, tum de ejus quoque, familiaque ejus, si repulsam pati videremur, dignitate decederet, causas denuo idem a Sanctitate ejus petendi videmur habere vel maximas; et quum antea quoque humanitate studioque Illustritatis Vestrae hac in re usi sumus, eadem freti, denuo eo nomine Illustritatem Vestram appellare, utque omni studio, contentione, labore, gratia sua apud Sanctitatem ejus perficiat, amanter ab eadem postulare non dubitamus. Quod si fecerit, nullum certe tam exiguum Illustritatis Vestrae, quod hac in causa Nobis praestiterit, officium erit, quod non ita ab Illustritatis gratia excepturi sumus, ut gratissimum Nobis id accidere, facile Illustritas Vestra perspectura sit. Illustritatem Vestram quam optime valere cupimus. Cracoviae, die... septembris, anno 1582.

CLV.

Literæ fidei ducum Pomeraniæ ad Sacram Regiam Majestatem.

8963 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Serenissime ac potentissime Rex, Domine, affinis et vicine charissime.

Explicabunt Regiæ Majestati Vestræ nostris verbis generosi et nobiles consiliarii et vasalli nostri, Dominus Jonathas Putstaff et Dominus Petrus Fodoesius, commissa quædam (1), quos ut Sacra Regia Majestas Vestra, adhibita fide, non tantum benigne audiat, sed æquissimis precibus nunc tandem pro mirifica sua justitiæ et æquitatis laude finem imponat, quanto possumus majori studio observanter petimus, eique prompta semper paratque conjunctionis et vicinitatis officia rursus studiosissime deferimus. Datæ Stetini, calendis octobris, anno Domini 1582.

Joannes Fridericus. Ernestus Ludovicus.

CLVI.

Oratio oratorum ducum Pomeraniæ.

Ordo Initium. I. De felici belli contra Moschum gesti successu gratulatio. II. De mutuo quodam ad expeditionem contra Moschum suscipiendam, regi Poloniæ Sigismundo Augusto a ducibus Pomeraniæ credito, recuperando. III. De pecunia a scholarum, sacrarum ædium, xenodochiorum Pomeraniæ curatoribus, Loiciis, commissariis Sigismundi Augusti, regis Poloniæ, mutuata, iterum exsolvenda. IV. De disterminando regno Poloniæ a ducatu Pomeraniæ, nec non de sopiendis inde ortis controversiis et dissensionibus inter finitimos regis Poloniæ et ducum Pomeraniæ subditos.

CLV. (1) Xiążęta Pomorscy upominali się przez swych posłów o summę 100,000 talarów, którą roku 1569 Zygmunt August na wojnę z Moskwą od nich pożyczył, tudzież o drugą niemniej znaczną summę, którą upoważnieni przez niego Loysowie od administratorów różnych funduszów, szkolnych, kościelnych, szpitalnych, sierocińskich, w Pomeranii, na jego własne pożyczyli potrzeby. Kilka razy już przedtem, począwszy od bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta, domagali się xiążęta Pomorscy zapłaty tych summ, ale bezskutecznie. Król Stefan chciał ich odesłać do kopalni soli, żeby z nich swą należytość wybrali, ale xiążęta na to się nie zgodzili. Na sejmie tego roku jeden z ich posłów powiedział długą mowę, w której winszując królowi odniesionych nad Moskwą zwycięztw i zawartego z nią pokoju, porównywał go z Fabiuszem Kunktatorem, a co dziwniejsza, i z Popiliuszem. Mowę tą niepodobną prawie do zrozumienia dla mnóstwa błędów kopisty, musieliśmy na bok odłożyć, tylkośmy treść z niej wyciągnęli.

CLVII.

Libellus supplex creditorum Loyciorum.

89, 65 Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Illustrissime princeps Domine clementissime. Post fidelem subjectissimorum servitiorum obsequiorumque nostrorum humillimamque deditionem. Non dubitamus Illustrissimam Celsitudinem Vestram clementissime meminisse, quod graviter multo jam tempore iisdem quod damus, ut fidei dignissimis documentis regio sigillo manuque roboratis demonstraverimus, quatenus praecipue anno 1560 et aliquos annos ante et post divus Sigismundus Augustus rex Poloniae, piae recordationis, gravi difficilique bello adversus capitalem suum et haereditarium regni hostem Moscum pressus atque afflictus fuerit, quo non tantum thesaurus regius (sicut id ipsum quam plurimae regiae praedictae literae et obligationes, quae adhuc existant, ostendunt) exhaustus, verum etiam memoratus rex in magna debita et intolerabilia damna ita inciderit, ut argenteria [non solum] aurea et argentea sua clenodia, sed etiam aliquot praefecturas in Samogitia gravissimis conditionibus hypothecae dare coactus fuerit. Quum autem nec hac ratione oneribus suis consulere potest, quin potius in majora incideret, tandem prae habito consilio alia perquisivit remedia, quibus aequioribus rationibus ad publicam regni necessitatem pecuniam conficere posset; atque eo fine secutus exemplum aliorum imperatorum et regum, cameram commissionis, ut vocant, in Prussia constituit, eique administrandae Magnificum et Generosum Dominum Joannem Kostka de Stangenberg, tunc temporis Gedanensem castellanum, thesaurarium Mariemburgensem, post palatinum Sandomiriensem, Casparum Gozke, abbatem Olivensem, Christophorum Konarski, Andream a Swierzowin, Stephanum et Joannem Loycios, et Valentinum Worsita praefecit, eosque constituit camerae praesidentes et commissarios, quibus quum divus Sigismundus Augustus non tantum varia privilegia, immunitates, et jurisdictionem, tenore super his anno 1568 Cnissini emanatae, et postea anno 1569 Lublini in comitiis suo amplissimi regni [patrocinio] amplificatae et confirmatae obligationis, verum etiam plenam potestatem dedit, tam suo, quam Reipublicae nomine ad publicam necessitatem, praesertim vero tum ad levanda versurae intolerabilia damna, tum etiam ad redimenda hypothecata clenodia et praefecturas, sub licitis usuris a quibusvis, quantum possent personas, aes alienum contrahendi, eique rursus pro se et successoribus suis regibus verbo suo regio promiserit: se eorumque haeredes hujus contracti aeris alieni evicturum et indemnes praestiturum. Praeterea pro majori assecuratione certas praefecturas ac bona, et annuos reditus

in Russia, Prussia, Pomerania ac Samogitia, hypothecæ nomine obligaverit; sicut id ipsum Regiæ Majestatis commissio plenius demonstrat.

Tandem secuti sunt duo Loycii, duo commissarii, ut qui in Celsitudinis Vestræ ducatu Pomeraniæ majorem, quam alii haberent notitiam, mandato collegarum, regium illud diploma in comitiis sub nomine omnium procerum regni promulgatum, ejusdem sigillis confirmatum, manuque memorati regis et procerum regni subscriptum, in præfato ducatu Pomeraniæ, passim multis nobilibus et aliis ostentarunt, eisque perlegi curaverunt, cujus commissionis non solum aliqua exempla sub sigillo regio exstant, sed et ipsum originale adhuc in manibus est. Ejusdem regiæ commissionis solo intuitu nos, nostrique parentes nihil secundi persuasi, supra nominatis duobus Loyciis, minime quidem verum personas solas et fidem respicientes, sed tanquam regiis commissariis cum plenissima potestate, ex ultimum regis et regni nomine contrahentibus, omnem nostram pecuniam et ab aliis mutuo acceptam pecuniam credidimus ac mutuati sumus; majores nostrorum etiam, ac quorundam parentes, sicut pro ipsis ac regni necessitatem ejusque ~~commune~~ commodum et utilitatem pecuniam interposuerunt suam, certo sperantes, Serenissimum Sigismundum Augustum, regnique proceres omnibus capitibus sæpe memoratæ commissionis, sicut fieri æquum et justum est, satisfacturos, solutionemque facturos, ut qui tum a nobis nostrisque parentibus per Loycios paratam pecuniam acceperunt, eamque in regni usus converterunt; ita per eosdem nobis solutio præstaretur, quandoquidem notum est Divus Sigismundus Augustus aliquot vicibus cum commissariis suorum procerum nomine fecit liquidationem, omnesque summas in istis liquidationibus specificatas, quas Loycii tunc regii commissarii, mutuo acceperunt (et inter quas sortem quoque [illegible] Massonii in Nobiliarie piæ memoriæ, pro [illegible] regio argento ex præfecturis Reinholdo Krakavio pignoratis acceptam, nec non eam summam, pro qua fidem pro Divo Sigismundo Augusto erga Reinholdum Krakavium, præfectum militum, interposuit, cujus fidejussionis ratione ejus liberi prædicto Krakavio bonis suis satisfacere coacti fuere), non tantum [pro] protocollis suis et literis sigillis sciens agnovit, sed etiam liquidationes et quietationes illas, pro majori fide propria subscripsit manu, et secreto sigillo suo munivit, hacque ratione Loyciorum contractus ratificavit, ac [illegible]. Quæ omnia Sigismundi Augusti literis, et procancellarii sui, Francisci Krasinski, et etiam rationarii sui manu, quoties opus est, doceri possunt; proinde nemini dubium est, si Divus Sigismundus Augustus diutius superstes vixisset, nunquam creditorum suorum tantam et tam longam atque [illegible] moram [illegible] solutionis.

Cum vero post ejusdem obitum regis, quum durante interregno per tempus aliquod [illegible] administratio fuit, licet novi regis [illegible] facta, tamen negotium hoc cum maximo creditorum damno et incommoditatibus per [illegible]

novem annos protraheretur, donec tandem Sua Majestas in comitiis anno 1576 habitis, ad quae sicuti antea multoties factum, magnis sumptibus profecti sumus, non tantum, sicut accepimus, erga Celsitudinis Vestrae legatos optime se declaravit, Majestatem Suam nobis, Celsitudinis Vestrae subditis, jus et justitiam absque dubio administraturam, verum etiam, innata sua clementia regia et officio, passa est se moveri, ut a regio suo munere non alienum duceret, super hoc negotio certos quosdam deputare commissarios cum mandato, ut, citatis coram se certo loco et tempore designato omnibus et singulis creditoribus, eorundem obligationes, hypothecas, inscriptiones, syngraphas, instrumenta et alia quaevis authentica documenta, quae se super certa debita habere praetendunt, diligenter cognoscant, revideant, concutiant, perlustrent, transumant, et registrent, quin et tempus et locum, cui et quando pecuniam numeraverint, et assignaverint, et summam principalem aut interesse provenientes ab iis cognoscant, ac modis et rationibus, quas quisque pro se allegaverit, ejus pecuniae expositionem ab iis intelligant et ad eandem Majestatem referant.

Hi commissarii deputati tametsi pro executione factae sibi regiae commissionis creditoribus certum diem et locum, nimirum 14 septembris Torunii publice denuntiarunt, sicut Celsitudini Vestrae non est incognitum; tamen, quum magno numero, et gravissimis sumptibus eo profecti essemus, praeter omnem spem dies illa destinata propter pestem Torunii grassantem, quum ipsi ne verbo quidem praemoniti essemus, in aliud tempus et locum prorogata fuit, atque ita nos miseri creditores re infecta rursum domum nos recipere coacti sumus.

Caeterum, quamvis Sacra Regia Majestas deinceps quoque ante proximum biennium scripto declarationem fecit, se divi Sigismundi Augusti commissarios praeterito anno 1581 ad decimam quintam martii diem Vilnam vocasse, ubi non tantum debita in praesentia commissariorum praedictorum, quos eam ad rem Sacra Regia Majestas assignavit, obtineret, quia illius debitorum explicandorum causa a Divo antecessore concessum esset, verum etiam caeteri concreditores de causa sua agerent, cum annexa hac regia promissione, si Regia Majestas intelligeret aliquid in rationibus ex hac expeditione decisa constitutis turbatum fuisse, facturam se, ut hoc ipsis in integrum restituatur, ac speramus quidem hanc commissionem, pro qua Sacrae Regiae Majestati, quemadmodum par est, gratias agimus maximas, in effectu executam iri, plurimumque eam emolumenti secuturam fuisse; tamen quae impedimenta, et quae difficultates tunc temporis propter grave bellum adversus Moschum suscipiendum huic operi perficiendo intervenerint, jam toti terrarum orbi innotuit.

Quando vero jam Sacra Regia Majestas, rebus belli pro Dei beneficio feliciter constitutis, haec comitia generalia (faxit Deus bono auspicio) indixit, plane jam persuasum nobis est, Sacram Regiam Majestatem non permissuram, ut emanata sua commissio diutius cum magno nostro detrimento, seu potius certo quorundam exitio protrahatur, quin potius pro aequitatis summo suo ac regio innato studio serio curaturam, ut ad justum finem et effectum deducatur: speramusque Sacram Regiam Majestatem

nos quoque clementissime ex æquitate provisuram esse, ut nostrorum regiam di-
quemque habeat rationem, propterea quod soli Ernesto Wejhero in recompensationem
creditorum suorum Loysianorum bona ad ejus vitam clementer concesserit; dubitamus,
in quibus nos jus quæsitum tantum, quantum prædictus Ernestus Wejherus habere
possit, habemus: quam ob causam contra memoratam concessionem tantisper, ne
nobis in dicto jure nostro adimeretur, ex summa necessitate protestari coacti sumus,
sicut etiam contra eandem, qua licet subjectione animi, meliori modo ac forma denuo
jam protestamur, certo ac indubitatissime confidentes, Sacram Regiam Majestatem pro sua
erga justitiam summa animi propensione id ipsum non inclementer accepturam.
Etenim licet Loysiis pecunias nostras annumeravimus, tradidimusque; tamen factum
est id summatim non secus notatum, intuitu Sacræ Regiæ Majestatis et regni, contem-
platione potissimum demonstratæ atque ostensæ regiæ commissionis: itaque denuo sup-
plicamus, et Sacram Majestatem iterum hoc nomine importunam merito existima-
mus subjectissime, ut nostrorum clementem atque justissimam habeat rationem.
efficiatque serio, ut enarrata semel commissio, et Majestatis Sacræ desuper facta
promissio justam exsecutionemque sortiatur effectum. Pro faciliori autem impetratio-
ne ad exercitium hujus nostræ apud Sacram Regiam Majestatem subjectæ no-
stræ petitionis humillime petimus, ut Celsitudines Vestræ per suos oratores pro nobis
clementer intercedere, et nostram hanc causam quam diligentissime sibi com-
mendatam habere dignentur: inter cætera vero ut Majestas sua denuo dictis com-
missariis porro mandare clementer velit, qui huic negotio et liquidationis debiti lo-
cum nobis aliqua ex parte convenientem, et Ducatui Pomeraniæ aliquanto proxi-
miorem designent. Quare facturum est Sacra Majestas ea, quæ ad ejusdem et incli-
ti regni Poloniæ laudem, dignitatemque magis magisque apud omnes ubique gen-
tes amplificandam spectabunt, præterquam quod pactis hæreditariis cum incli-
to Poloniæ regno initis conforme fuerit, ne quis æquitate et jure suo destituatur,
quinimo potius ex æquitate regia erit, tum ad pietatis, æquitatis et justitiæ Majesta-
tis suæ per totum orbem divulgatissimum studium, ejusdem gloriam ampli-
ficandam pertinebit, ne huic tantulæ provinciæ, tam præclare de inclito hoc
regno meritæ, in causa justissima denegasse quicquam videri queat. Pro qua sancta
justitiæ administratione, et Celsitudinis Vestræ clementi intercessione, tum Sacræ
Regiæ Majestati et omnibus regni proceribus, tum Celsitudinibus Vestris, domi-
nis nostris clementissimis, debita et promptissima nostra studia et officia pollicemur (1).

Celsitudinum Vestrarum subjectissimi vasalli, et cæteri
divi Sigismundi Augusti, piæ recordationis, creditores
et fidejussores.

CLVIII

(1) Powyższą prośbę i drugą podobną, której nie umieszczamy, od zawiadowców szpitali, domów sierot, funduszów kościelnych, którzy także Zygmuntowi Augustowi na ręce Loysów pieniędzy pożyczyli, przez podpisanych sobie podane, xiążęta Pomorscy przez swych posłów, Gatstaffa i Foboesiusza, królowi przesłali.

CLVIII.

Literæ S. Regiæ Majestatis ad Serenissimum Daniæ regem.

Wypisani z gody z Król Duńs i Królem Szwedzkim

Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Serenissime princips, amice noster charissime. Binas a Serenitate Vestra accepimus literas. In prioribus, certis indiciis ad se delatum Serenitas Vestra ostendit, intervenisse Nobis cum Serenissimo Sveciæ rege bellica nonnulla aliaque negotia, quæ ita animos nostros distraxerunt, ut verendum sit, nisi accommodanda aliqua ad pacem ratio inveniatur, ne in apertum aliquod, atque utrique regno periculosum incendium erumpant. Sicut aliis in rebus, ita hoc quoque, si quid in commune a se consuli possit, singularis ~~sui~~ amoris suis studium officiumque Nobis deferri. Alteris privatum Henrici Rameliii negotium, jam prioribus literis commendatum, iterum commendat.

Ad priores quod attinet, ea semper animi inductione propositoque fuimus, ut quum omnibus principibus christianis nihil mutua benevolentia atque amore judicaremus convenientius, literis etiam potissimum cum iis omnibus pro officio christiani principis certaremus. Cum Serenissimo autem Sveciæ rege, quod is prior ad amicitiam suam Nos invitarat (1), et ea consuetudine Nos attingeret, quæ etiam alienissimos quosque mutuo devincire posset, eo studiosius colendam illam videbamus, quo majores justioresque mutui amoris benevolentiæque causæ Nobis cum illo intercederent. Suscepta deinde contra Moschum expeditio a Nobis est, nihil minus verentibus, quam ut a Serenissimo Sveciæ rege, cum quo Nos tam multa conjungerent, quique Nos ad bellum hoc ipse primum suscipiendum, inde prosequendum adhortatus esset (2), injuria aliqua afficeremur, quod tamen quum contra opinionem nostram evenisset, ea moderatione usi sumus, ut legatis ad eum missis, conditionibusque æquitatis et amoris plenis propositis, et nostræ concordiæ amicitiæque studium apparere, et priusquam majoris dissidii incendium inde oriretur, tanquam intra privatos parietes amice benevoleque negotium componi potuerit, si eadem a Serenissimo Sveciæ rege benevolentia et humanitate, ullam mutui amoris atque propensionis significationem retulerimus; [sed ille talem se Nobis præstitit], ut potius priores injurias novis gravioribus cumulare voluisse videatur. Serenitatis Vestræ studium ad mutuam inter nos benevolentiam conjunctionemque retinendam pertinens, Nos a benevolo in Nos, et communem Rempublicam animo profectum, præclarum omnino judicamus, et quia necessarium arbitramur, ut de omnibus prius, quæ cum Serenissimo Sveciæ rege Nobis hactenus intercesserunt, accuratius Serenitas Vestra edoceatur, priusquam hac in re Serenitati Vestræ responsum demus, nuntium aliquem nostrum, ex quo omnia perfecte cognoscere possit, quamprimum ad Serenitatem Vestram mittere constituimus.

In privato Ramelii negotio id primum, quod pro sua prudentia facile Serenitas Vestra intelliget, considerare velimus, non eo jure ad regnum Nos pervenisse, quo qui privatas hereditates [adeunt], in onus obligationemque defunctorum succedunt, sed publicis liberisque Ordinum suffragiis ad id ascitos, nihil etiam quod non publico nomine ad Nos pertineat, in hoc regno possidere. Cum Ordinibus igitur quum de hoc debito ageremus, ab illis ipsis intelleximus, nihil ejus in publicam utilitatem atque rem versum, vel in publicum omnino regni thesaurum

CLVIII.
(1) Obacz list króla Szwedzkiego z dnia 22 czerwca 1576 roku. (2) Obacz jego wezwanie do wojny z Moskwą przez posła Andrzeja Lorichiusa podane, i odpowiedź króla Stefana z dnia 9 lipca tegoż roku.

illatum, sed quum privatorum hominum opera atque fide pleraque contracta gestaque sint, satis hoc argumenti esse, quae a Republica atque thesaurariis ordinariis regni hujus nomina facta contractaque non sunt, Rempublicam minime obligare potuisse. Nos tamen, quia privatos quosdam administrationem omnis fere pecuniae ejus creditae suscepisse animadverteremus, ne eorum culpa nostrorum hominum fides apud quemquam traduceretur, diligentissime de eisdem jus elicere in animum induximus, eamque ob causam illis superiori anno Vilnam diem indixeramus, qui quum tum a creditoribus obitus non fuerit, Nos autem statim inde ad bellum contra Magnum Moschoviae ducem proficisceremur, factum est, ut hucusque cognitio ea protracta sit. Tum quum denuo commissarios in hac causa constituerimus, per eundem nuntium nostrum, quem ad Serenitatem Vestram missuri sumus, locum diemque ei significabimus, omnemque dabimus operam, ut, quemadmodum in omni actione Nobis propositum est, justitiae rationem, quam maximam possimus habere, idem quoque in hac causa quum alii, tum Serenitas Vestra perspiciet. Serenitatem Vestram bene valere cupimus, eique omnium rerum felicem successum prosperitatemque optamus. Varsaviae, die 8 octobris, anno 1582, regni nostri anno septimo.

CLIX.

Instructio legatorum Ducis Curlandiae.

Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Quae apud Sacram Regiam Majestatem Poloniae, Dominum nostrum clementissimum, Illustris Curlandiae et Semigalliae dux in hisce comitiis Varsaviensibus humillime proponenda et expedienda internuntio suo injunxit.

Primo S. Regiam Majestatem, regem et Dominum suum longe clementissimum, praefatus Illustrissimus princeps omnis subjectionis studio orat, ut quae hactenus, dum tanto diuturni belli tempore, ab assiduo militis ultro citroque habito transitu, ingentia damna ex vastatione et expilatione ducatus sui et subditorum perpessus est, et quae praeter illa nunc quoque varia gravamina sibi et suis de facto injiciuntur, jam tandem justissima animadversione et decreto emendare ac removere clementissime dignetur. Nam qualiter ducatus sui dimidia pars tum stationibus, tum transitibus militum pessundata et desolata sit, adeo ut Celsitudo Excellentissima ex illa parte jam multos per annos non tantum prope nihil redituum percipere potuerit, sed et arces illas in parte ex aliis districtibus sustentare necesse habuerit, id jam saepe Celsitudo Excel. tum suo, tum subditorum suorum nomine conquesta est. Insuper vero illi, qui nunc Transdunanis arcibus praesident, et insunt, nequaquam eo contenti sunt, quod belli tempore factum est, sed ipsi nunc quoque, quando cum suis hac illac per ducatum iter faciunt, direptionum, injuriarum, caedium miserorum paganorum, nullum finem faciunt. Ac licet regiorum praesidiorum itinera per illum ducatum hoc quidem tempore nondum averti possunt, tamen quum milites isti nullum certum transitum servent, sed a vera publica via suo arbitratu declinantes, magis magisque in omnes ducatus angulos excurrant, omnia perquirant et diripiant, in hominum quoque corpora crudeliter saeviant, et magis funesti belli, quam alma pacis facies ex horum facinoribus repraesentetur, nec possibile sit, ut incolae tantas injurias sine extremo interitu amplius perferant: ideo S. Regiam Majestatem per Deum, sacrosanctam justitiam, atque animi sui immortale decus orat, ut his tantis malis, et feudi sui ducalis exitio quamprimum occurrere velit,

providendo ut non solum vagi isti, crudeles et rapaces milites convenienti disciplina coerceantur, sed etiam ut certæ viæ ingredientibus et recedentibus præmonstrentur, quibus sine gravi pœna non audeant exorbitare.

Alterum quo Celsitudo Excel. cum subditis nunc graviter oneratur, sunt nova illa et inaudita in flumine Duna hinc inde disposita telonia, præsertim illud ad Kockenhausium, ubi hoc anno non tantum de nobilium frumento et propriis silvestribus mercimoniis, utpote pice et cinere, unde velut unico proventu se et familias suas alunt et sustentant, suaque debita equestria servitia præstant, sed etiam de ipsius Celsitudinis similibus bonis, quæ flumine illo deferuntur, vectigalia exigere ausi fuere, quod omne ducali eminentiæ, dignitati ac immunitati, et a majoribus acceptæ libertati nobilitatis prorsus contrarium est.... Quapropter S. Regiam Majestatem humillime orat, ut nova illa et gravia onera tam de Celsitudinis Excel., quam nobilitatis bonis, quæ flumine Duna sursum et deorsum feruntur, [tollantur], ne ducalis immunitas, nobilitatisque libertas usque adeo opprimatur et extenuetur, ut alia ratio sit mercatorum negotiantium, quod nemo improbat. Nobilibus autem satis grave accidit, quod de frumento et aliis mercimoniis suis, in vendendo et emendo ad necessitatem domesticam, illud decedit, quod in novo regio telonio, aut portorio Rigensi exigitur.

Tertio. Posteaquam S. Regia Majestas, Dominus noster longe clementissimus, ad Illustris Curlandiæ ducis in controversiis cum Rigensibus propositiones, et Rigensium scripto redditum responsum, clementissime declaravit, sibi placere, ut in negotio illo de libera mercatura omnes species ad numerum et rationem certam referantur, nihil intermisit Celsitudo Excel., quo S. Regiæ Majestatis clementissimæ sententiæ et mandato satisfieret, et suborta hæc controversia expeditius componeretur, ac ne quid omnino in Celsitudine Excel. desiderari possit, sic transactionis facilitati consuluit, ut non parum cederet de jure suo in illis tractatibus, sicut ex annotatione omnium transactorum punctorum liquebit.

Postquam vero delecti ad eam rem Celsitudinis Excel. consiliarii cum finali sua resolutione a principe suo Rigam reversi essent, nihil aliud cogitantes et suspicantes, quam nunc tandem utrinque transacta illa unanimi ratificatione consummatum corroboratumque iri, diversum prorsus contra omnem spem et expectationem accidit, videlicet, ut Rigenses omnia subito præciderent et recusarent, ac si nihil tractari aut transigi susceptum esset.

Qua vero illud de causa fecerent, neque tunc indicarunt, neque adhuc Celsitudini Excel. exploratum est, ita ut Celsitudo Excel. plane dubitet, num vel S. Regiæ Majestatis consensus et ratificationis per suos ablegatos petendæ causa id fecerint, an vero aliud in Celsitudinis Excel. præjudicium et perniciem, ea tam diu usurpata tergiversatione, et tandem abrupta transactione quærant, quorum posterius si a Rigensibus ageretur, fieret ab illis parum candide, ac procul dubio S. Regiæ Majestati minime gratum, quæ sane non permittet aut patietur, ut ipsis fraus et dolus patrocinetur, et hinc ducatui huic, qui feudum et directa proprietas est S. Regiæ Majestatis, ullum præjudicium aut imminutio, quoad ducales immunitates, libertates, contra antiqua bene parta privilegia, provinciales recessus, acta, transacta, laudabiles usus et consuetudines, quæ omnia Rigenses privati commodi, adeoque avaritiæ causa labefactata et subversa volent, obtrudatur et inferatur. Si vero hanc

abruptam transactionem Illustres Excellentiæ in principem vergere nollent, sed, quod ipsos omnino decet, ad S. Regiæ Majestatis mandatum, candide et ingenue compositionem hujus controversiæ quærentes, de S. Regiæ Majestatis approbatione in omnibus illis punctis ante omnia certi esse cuperent, non esset quod Celsitudini ejus in hoc facto impugnarent, utpote cui hoc aptissimum sit, ut, quod mediante regia auctoritate bene cœptum esset, id quoque clementissima ejus comprobatione ad finem perduceretur. At licet Excel. Celsitudini, ejus heredibus et successoribus in hoc ducatu amplius quid et..... et jure competeret et deberetur; tamen quietis et tranquillitatis causa, iis pro se et heredibus suis contenta esse voluit, quæ annotato modo articulatim tractata, et utrinque approbata et acceptata fuerunt. Sin minus, S. Regiam Majestatem humillime orat, ut jurium illorum, libertatum, immunitatum, quæ tam Excel. Celsitudini, quam huic ducatus feudo competunt, clementissimam rationem habeat, ne quid in perniciem suam et præfati ducatus Rigensibus, fuco et prætextu et antea et nunc id molientibus, concedatur aut permittatur, quanquam etiam Celsitudini prorsus aptum esset, ut in his regiis comitiis omnia vetera et nova utrius partis privilegia conferrentur, et per decretum hæc controversia dirimeretur: tamen quominus Celsitudo hoc suum propositum et necessariam operam assequeretur, hæc impedimenta objecta fuere.

Primo, quod finium inter Magnum ducatum et istum Curlandicum dirimendorum negotio, Celsitudinis præcipui et seniores consiliarii usquedum interessent, ut illorum opera ad hujus rei justam constitutionem uti non potuerit. Secundo, quod, ut supra memoratum est, hæc amicabilis transactio ab illis dilata et procrastinata usque in illud tempus, quo legati ipsorum ad comitia oppido exirent. Ad quæ, tertio, hæc quoque accessit brumalis coeli gravis tempestas, qua viæ usquequaque aquarum exundatione difficiles, et multis in locis impermeabiles inviæque sunt effectæ, ut vix singulæ personæ iter facere queant, tantum abest, ut in tali periculo privilegia cum sigillis et literis suis authenticis transvehi possint. Quod quidem Rigensibus præstare non fuit difficile, qui ex insperato iter intempestivius ingressi, pendentem transactionem eludere jam pridem, ut videtur, apud se constituerant: quapropter summopere necessarium Celsitudo sua arbitratur, ut hujus negotii cognitio prorogetur. Ut vero ordine, sicut justum et æquum est, procedatur, oportebit ut Rigenses sua opinata et jactata vetera privilegia, quibus nova illa impetrata se stabilituros prætendunt, in forma authentica edant, ut Celsitudo quam primum illorum documentorum copia reddita fuerit, suam necessariam refutationem proferre queat, et sic ordine invicem procedatur: Ea de causa S. Regiam Majestatem obnixe rogat, ut per edictum regium Rigensibus injungat et imperet, ne quid Celsitudinem remorentur et impediant suam liberam navigationem in flumine Duna, sicut id Celsitudini prioribus temporibus integrum fuit exercere, donec cognita et dijudicata controversia, facere id jure valeant.

Eorum vero, quæ ex pactis conventis primæ subjectionis et concessionis nondum impleta, sed adhuc in secundo sunt, illud non postremum est de episcopatu Curlandico, qui ex pacto et jure permutationis solenniter pleneque factæ de arce et districtu Sonnenburgico, quem Celsitudo ejus duci a Magno bonæ fidei possessionem concessit et tradidit, Celsitudini ejus invicem debetur. S. Regiam Majestatem obnixe humiliterque Celsitudo orat, ut permutationem illam nunc tandem in effectum suum realem ire velit, providendo ut Celsitudo præfati illius, quamvis exilis episcopatus, pro memorato districtu, quo jam pridem cessit et caruit,

possessionem adipiscatur, et gemina illa et externa jurisdictione sublata, pax et tranquillitas in isto quoque loco restituatur et conservetur. Qualiter autem Illustrissimus dux Magnus ad cessionem dicti episcopatus præmoneatur, et ex eo reducatur, et Serenissimus rex Daniæ eo districtu Sonneburgico in Osilia, quem in realem et plenam possessionem et usumfructum jam olim pridem accepit, contentus sit, ejus S. Regia Majestas facile justas et commodas rationes inveniet.

Primum huic est eliberatio districtus Grobinensis, quæ quum hactenus ob immensos belli sumptus a S. Regia Majestate præstita non sit, nunc iterum summis precibus S. Majestatem orat et obsecrat, ut, clementissima consideratione onerum, difficultatum et ærumnarum, quibus Celsitudo tam longo tempore conflictata, indeque ad magnam inopiam redacta est, et quod districtus ille non suo, sed Reipublicæ causa et commodo oppignoratus est, nunc tandem dignetur clementissimo faventissimoque animo ad illam eliberationem descendere, ut hinc sua Celsitudo in hac ingravescente ejus ætate, post tam diuturnam et gravem calamitatem, aliquam relaxationem capiat, et filiis suis, illustribus principibus et successoribus, minus difficultatis, controversiarum et onerum relinquat. Non debet autem, nec potest S. Regiam Majestatem celare, quod, sicut S. Regia Majestas ipsi indulsit, cum Illustrissimo principe, marchione Brandeburgico, duce Prussiæ, istius districti eliberandi gratia per legatos suo agere inceperit, verum hoc ab Illustrissima Celsitudine responsum acceperit, quod non præsentes haberet tum suos consiliarios, cum quibus re bene deliberata, quid sibi faciendum sit, constituere [posset].

(De restantibus suæ Celsitudinis debitis, machinis tormentariis majoribus, pulvere et globis, de sumptibus sustentationi et provisioni arcis Rigensis impensis, qui in magnam summam se extendunt, quod gubernatorio nomine et alias Celsitudini Excel. promissum et inscriptum est, de his ergo omnibus et singulis, quum S. Regiæ Majestati negotium petendo facessere amplius non cupiat, neque tamen in his rerum suarum angustiis et æris alieni magnitudine aliter facere possit, quam ut S. Regiam Majestatem de clementissima quadam talium recompensa humiliter imploret: idciro S. Regiam Majestatem non ex quodam avaritiæ studio, sed multis veris et urgentibus de causis iterum atque iterum humillime obtestatur, ut, pro commemoratarum rerum oblivione, clementissimam suam regiam propensionem et benignitatem reali traditione jam olim in vicem Sonneburgiæ debiti episcopatus Curlandiæ, qui tamen revera nunc admodum vilis est, et eliberatione districtus Grobinensis, clementissime declarare dignetur. Et quidem quod ad illam Grobinensem eliberationem attinet, licet Celsitudo magno æris alieni onere prematur; tamen ut ea res tandem finiatur, et S. Regia Majestas minus hinc molestiæ capiat, promittit se omnem daturam operam, ut dimidiam partem ejus pecuniæ, quâ districtus ille oppignoratus est, dependat, de altera medietate S. Regia Majestas facillime cum Illustrissimo duce Prussiæ transiget. Ita tamen Celsitudo ejus se ad hanc debiti dimidii pensionem offert, ut S. Regiam Majestatem simul subjectissime orat, dignetur S. Regia Majestas eam cautionem et concessionem, quæ per se et æquitati, et usibus feudorum prorsus congrua est, præstare, ut videlicet Celsitudinis heredes ex illa dispositione in casu, quem Deus prohibeat, deficientis lineæ masculinæ in hac ducali stirpe, iis pecuniis, quas Celsitudo ejus non tantum ad eliberationem illam Grobinensem contulisset, sed etiam quibus alia bona immobilia similiter oppignorata in hoc suo ducatu redemit

~~et~~ atque exsolvit, vicissim potiantur, utantur, fruantur; praesertim quum quae hactenus eliberata mensaeque ducali restituta sunt, propriis suis, Illustrissimaeque conjugis suae dotalibus adventitiis redemerit, ne illis pecuniis una cum fundis Illustrissimae filiae carere cogantur.

Ceterum, licet Celsitudo Excel. certe sibi persuasum habeat, neque ~~cuju~~ cuiquam dubitandum esse arbitratur, quod S. Regia Majestas statum et salutem provinciae Livoniae a tyrannide Moschovitica ~~liberata~~ vindicatae tali animo et studio, divini numinis auxilio procuratura et constitutura sit, ut in toto orbe christiano justitia, aequitas, benignitas et clementia tanti regis, victoris, pacificatoris, patrisque patriae celebretur, et omni admirationi posteritati sit; tamen quum nobilitas equestris ordinis et alii incolae sic ad Celsitudinem Excel. confugiant, ut cujus auctoritatem, ductum et consilium secuti, ad ~~ejus~~ cujus subjectionem et incorporationem amplissimi regni Poloniae et Magni ducatus Lithuaniae venerint, ejusque nunc patrocinium et protectionem efflagitant, tam in adipiscendis bonis suis avitis, patriis et aliis honesto titulo acquisitis, quam in restituenda ac reservanda vetustorum ac recentiorum, a divo Sigismundo Augusto ratificatorum privilegiorum et immunitatum suarum ~~immunitate~~ integritate: quapropter ne quid Celsitudo Excel. ~~[illegible]~~ vel Reipublicae, quam esse quam optimam, quam florentissimam, omnibus votis exoptat, invidere, vel miseris et anxiis supplicibus suam operam detrahere videatur, S. Regiam Majestatem supplici~~ter~~ ~~suam~~ summoque studio orat, ut hanc causam restitutionis et salutis Reipublicae et subditorum Livoniensium sibi sic commendatam habeat, ut, quae immortalitatis suae gloriae praeclarissimam materiam praebitura sit, sicut debellavit superbum hostem, ita miseris subjectis parcat, succurrat et opituletur. Quam sane ad rem [quum] S. Regiae Majestatis animus et consilia, nec non amplissimi regni senatus voluntates et studia, directa et intenta sunt, Celsitudo ejus indubitanter statuit, ut videlicet in restitutione publici status et privatorum indemnitatis, a primis ad ultimos, inviolanda pacta, transactiones et constitutiones, in prima subjectione a divo Sigismundo Augusto rege approbata et ratificata, serventur. Et quamvis justum sit, ut discrimen inter eos habeatur, qui dissimiliter hoc belli tempore fuerunt affecti, et alienis partibus dediti; ita tamen humiliter ~~[illegible]~~ confidit Celsitudo ejus, non omnia circa singulos ad vivum refectum iri, sed summo juris rigori christianam aequitatem regiamque clementiam praevalituram, praesertim quum palam notumque omnibus sit, quod is, proh dolor! fuerit rerum longo tempore in hac provincia status, quo nihil perturbatius, miserius, tristius, funestius cogitari potuisset, quum anno 1572 crudelissimus hostis, sine ulla repressione aut resistentia, hanc infelicem provinciam invaderet, et omnem tyrannidem pro libidine sua expleret, quo tristissimo casu, imo ruina, talis terror et horror incolis incutiebatur, ut, quum se omnes defensionis atque salutis expertes viderent, multi non tantum ex pusillanimitate, sed etiam ~~ex~~ eo timore et metu, qui in fortissimum quemque cadere posset, perculsi, vel verius perciti, quascunque possent effugii salvandaeque vitae rationes sequerentur. Qua de re Celsitudo Excel. in superioribus anni 1578 comitiis Varsaviensibus prolixius per suum nuntium retulit.

Ad priorem querelam de injustis gravaminibus novorum in flumine Duna vectigalium, cogitur hanc Celsitudo Excel. addere, quod nuperrime contra spem et mandatum Reverendissimi et Illustrissimi episcopi Vilnensis, regii in Livonia locum tenentis, non tantum [de] Celsitudinis Excel. mercimoniis, quae isto flumine usque Rigam

deferuntur, sed etiam [de] iis rebus, quibus ad ædificationem Mitaviensem necessario [utitur], immodicum nimisque injustum vectigal exactum sit, nam lapides illi, quos ex laxo fundo suo ad Selburgam excindi curant, non æquant suo valore medietatem vectigalis, quod de iis apud Kockenhausium exigitur. Nequit autem Celsitudo ejus Excel. animum suum inducere, ut existimet hoc jussu aut voluntate S. Regiæ Majestatis fieri. Quum vero lapidibus illis excisis, et aliis ad inchoatas suas ædificationes necessario pertinentibus rebus, Celsitudo sua carere, nec aliunde potiri, neque alio itinere, quam isto flumine delata consequi posset: S. Regiam Majestatem summo studio orat, ne publicanis istis tantum potestatis in Celsitudinis Excel. res permittat, ut suo arbitrio de quibusvis, sine ullo respectu aut discretione, rebus, quantum et quoties libuerit exigant, atque hinc non tantum Celsitudinis Excel. jura labefactent, sed etiam prioribus damnis detrimentisque cumulum addant.

De negotio episcopatum Curlandicum concernente, S. Regiam Majestatem [pro officio] humillimæ fidelitatis suæ celare non debet, quod ad eum modum, de quo cum S. Regia Majestate Rigæ Celsitudo Excel. humillime contulerat, ipsaque Regia Majestas suam regiam auctoritatem clementissime pollicita sit, cum Illustrissimo duce Magno Celsitudo ejus per consiliarios suos delegatos egerit. Etsi autem Celsitudo Excel. bona spe erat, quod cum prænominato duce Magno Celsitudo ejus per suos consiliarios ita posset transigere, ut de illo episcopatu cederet, et illum Illustri principi Friderico, Curlandiæ duci, ut quem jam ante in filium et successorem suum acceptaverat, concederet; tamen in illa ~~...~~ suscepta cum Illustritate ejus transactione, et dato ab eodem responso, aliud prorsus deprehensum est, videlicet quædam prioris voluntatis, et declaratæ tam erga Celsitudinis Excellentiam, quam hujus filium, præfatum principem Fridericum, sententiæ immutatio, quæ quidem non tam Illustritati ejus, quam quibusdam in eo episcopatu habitantibus, qui nimium privatis suis commodis student, imputandum videtur. Isti enim quum omnia quæque bona ad episcopatum pertinentia ad se pertraxerunt, sibique compararunt, malunt illam periculosam perplexitatem externæ dominationis introducere, quam hac proxima et justissima unius magistratus seu principatus via et vinculo Reipublicæ commodo tranquillitatique consulere. Quum vero Regia Majestas Sigismundus Augustus, beatæ memoriæ, hoc ipsum clementissime viderit, consulerit et suaserit, ut permutatione arcis et districtus Sonnæburgici, ad quem etiam Leal et Masel pertinent, et Celsitudini ejus in cessione Livoniæ attributa fuere, omnis externæ dominationis perplexitas ex eo loco removeretur, et ipsius Celsitudo nihil prius et salutarius judicaverit, quam regiæ sententiæ parere, atque ipse quoque Serenissimus Daniæ rex hoc consilium permutationis approbaverit, sicut hoc ex aliquot responsis, inprimis autem illo, quod Magnificus Achacius a Cema, et postea Michael Brunau a S. Daniæ rege attulit, clare patet: ideo S. Regiam Majestatem dux Curlandiæ summo studio obtestatur, ut se in jure suo quæsito conservet et tueatur, et, siquidem in Illustri duce Magno impedimenti fuerit, quominus cessio episcopatus præfati fieret, similiter orat, Illustrem ducem Magnum eo perducat, ut permutationem illam, quam prænominati Serenissimi reges approbarunt et acceptarunt, reali cessione comprobare nullam amplius moram interponat, aut si hoc obtinere non posset, S. Regia Majestas

clementissime provideat, ut Illustris dux Magnus vicissim duci restituat Sonneburgam cum attinentiis omnibus, Leal et Masel, sicut hæc Illustritati ejus a duce Curlandiæ plene in possessionem, spe futuræ cessionis episcopatus tradita est. Equidem dux Curlandiæ maluisset se omnino Sonneburgam cum attinentiis omnibus, Leal et Masel, retinere, aut nunc etiam recipere, quam permutationem illam fieri, sed quid hujus fecit, non suo, sed Reipublicæ commodo facere voluit, et etiam nunc vult, ut pax et tranquillitas publica provehatur, et tanquam summus thesaurus in societate humana, etiam inter Curlandiæ incolas, quorum domicilia et fundi hinc atque inde intermixti sunt, alatur et conservetur, id quod in multiplici illa jurisdictione fieri non posse manifestum est, quapropter S. Regiæ Majestati hanc causam humillime commendat.

CLX.
Anna, ducissa Curlandiæ, ad D. cancellarium.

Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

89, 69

Illustris et Magnifice Domine, Domine amice nobis charissime. Salutem a Deo Opt. Max. et felicissimos rerum successus Illustrissimæ Magnificentiæ Vestræ precamur, et non dubitamus quin Illustris Magnificentia Vestra meminerit, quod S. Regia Majestas, Dominus noster longe clementissimus, nobis et filio nostro, Illustri principi Friderico, castrum Dahlen testificandæ regiæ suæ in nos benevolentiæ ergo advitaliter inscripserit et concesserit. Quum autem hactenus non pauca impedimenta interjecta sunt, quominus hujus regii muneris compotes fieremus, neque tamen hoc, quod regiæ in nos clementiæ et munificentiæ esse debeat, relinquendum et parvi pendendum statueremus: idcirco Illustrissimam Magnificentiam Vestram pro suo nobis faventissimo animo rogamus, et huic Illustrissimi principis, nostri dilectissimi conjugis, internuntio, Generoso Samueli Aurifabro, partes nostro nomine rogandi injunximus, ut Ill. Magnif.a Vestra nobis in hoc negotio suam accommodare operam et patrocinium non gravetur. Equidem scimus Ill. Magn. Vestram sua auctoritate nobis plurimum posse adjumento esse, neque de voluntate sua in nos optima dubitare possumus. Quapropter ut hujus regii beneficii adoptionem in Ill. Magnif. Vestræ studio ponimus, ita nobis de ejus benevolentia nullum dubium relinquimus, qua in re [si] Ill. Magnif. Vestræ gratitudinis referendæ studium præstare poterimus, non sumus officio nostro unquam defuturi. Illustrissimam Magnificentiam Vestram semper salvam et incolumem conservandam Deo protectori commendo. Datæ Mitoviæ, die 11 octobris, anno 1582.

CLXI.

Alberto Bolognetto, vescovo di Massa, nunzio apostolico in Polonia, al cardinale di Como.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 710.

Sejm zaczął się 16 października podług poprawionego kalendarza. Na kilka wprzód dni arcybiskup Gnieźnieński z biskupami Krakowskim i Poznańskim przełożyli królowi skargi duchowieństwa na stan świecki, a biskup Krakowski nadmienił o dwóch zborach, czyli, jak tam nazywają, synagogach heretyków w Krakowie. Król mu na to odpowiedział, że poróżnienia religijne ~~[illegible]~~ są także w innych krajach, a w Polsce były dawniej większe niż teraz. Biskupi spisują punkta swych zażaleń, które na sejm podać mają.

Wczoraj arcybiskup śpiewał mszę o Duchu świętym. Przerwawszy ją na symbolu, wziął, podług tutejszego zwyczaju, błogosławieństwo od nuncyusza, wstąpił na ambonę i powiedział bardzo żarliwe kazanie, w którem wspomniał o władzy duchownej i świeckiej, okazał na czem zależy pokój w Rzeczypospolitej, a najwięcej ganił tych polityków, którzy dla racyi stanu sprzeciwiają się Bogu i prawom papiezkim, i, jak gdyby mieli w podejrzeniu władzę Kościoła Rzymskiego, powtarzają: „Venient Romani et tollent regnum nostrum.„ Ponieważ ścieśniono władzę sądowniczą duchowieństwa w Polsce, namnożyło się w niej cudzołożników, bluźnierców, krzywoprzysięzców. Narzekał że z Francyi, Niemiec, i z innych błędami kacerskiemi zarażonych krajów, zbiega się do Polski mnóstwo heretyków, których canaglia nazwał.

Dziś przy otwarciu sejmu, po mowie jednego z posłów w imieniu wszystkich, zawierającej po największej części pochwały króla za jego pożyteczne dla kraju trudy, kanclerz podał podług zwyczaju propozycye od tronu, między któremi także o sposobie zagodzenia sporu między stanem duchownym i świeckim. Mówił bardzo przychylnie dla stanu duchownego, okazał że do utrwalenia pokoju w Rzeczypospolitej jest rzeczą nieodbicie [?] potrzebną przyznać każdemu co mu należy, za co mu nuncyusz osobiście podziękował. Żeby nie jątrzyć umysłów, odpowiedzieli mu bardzo umiarkowanie arcybiskup i inni biskupi. Było to, jak Kromer powiedział, „tanquam velitationes, quae praelium antecedunt.„ Boją się biskupi, żeby arcybiskup nie ściągnął na siebie całej burzy tego sejmu, która, jak mniemano, miała wybuchnąć na kanclerza, któremu wiele zazdroszczą. Zapał przeciwników jest tak wielki, iż są tacy, co się lękają żeby nie przyszło do dobycia oręża, co gdy doniesiono królowi, odpowiedział, że mu się to nie widzi, lecz gdyby do tego przyszło, to i jego szabla nie byłaby nieczynna, ale jak miecz Piotra obcięłaby przynajmniej uszy, jeśliby głów z karków zmieść nie mogła.

Na tej pierwszej sesyi przemówił się Pan Łaski naprzód z wojewodą Sandomirskim (Stanisławem Szafrańcem), potem z Lubelskim (Janem Tarłem), obydwoma heretykami. Po biskupach zabrali głos dwaj tylko świeccy senatorowie, wojewoda Sandomirski, który mówiąc ma zawsze łzy krokodyle w oczach, i kasztelan Wileński (Eustachy Wołowicz), także heretyk. Pierwszy mówił dość przychylnie o proponowanej między stanami zgodzie; drugi dodał że w poprawionym statucie Litewskim mają być dołączone pewne artykuły tyczące się stanu duchownego. Zaraz po sesyi nuncyusz mówił o tem z królem, który

mu powiedział, że jeśli pozwolił Litwinom poprawić swój statut, to dla tego żeby uprzątnęli z niego sprzeczności, objaśnili ciemne artykuły, nie żeby czynili do niego dodatki, których nie potwierdzi, jeśli będą ujmą władzy królewskiej i wolności Kościoła.

Kasztelan Wileński, choć heretyk, ma wielkie uszanowanie dla papieża i Stolicy apostolskiej, a ile razy spotka nuncyusza, zawsze mu oświadcza swe uniżone służby. Żal mu między katolikami najbardziej królowej, która tak jest dobra i bogobojna, że pewnie poszłaby do nieba, gdyby nie była przeciwna obrońcom ewangielii. Przywiózł z sobą kaznodzieję, który był katem (!) we Lwowie, i który teraz miewa kazania w domu wojewody Rawskiego (Anzelma Gostomskiego). Zbierają się tam posłowie i senatorowie, którzy się odszczepili od Kościoła, i naradzają się między sobą jak mają wotować na sejmie. Obruszało to katolików, że ci heretycy chcą stanowić jakby oddzielny członek od ciała Rzeczypospolitej. Mają żądać na sejmie, żeby ich zbory w Krakowie potwierdzono uchwałą sejmową, żeby ich małżeństwa uznano za prawne, i żeby prawo 1543 roku, opisujące jakie sprawy należeć mają do sądów duchownych, zostało zniesione. Na te heretyckie zabiegi najlepszym środkiem byłoby zniesienie konfederacyi podpisanej w czasie pierwszego bezkrólewia, ale żaden biskup nie śmie z tem się odezwać. Wszyscy powiadają, że zniesienie tej konfederacyi jest rzeczą niepodobną, i że trzeba poprzestać na zniweczeniu jej w skutkach. Di Varsavia alli 16 d'ottobre 1582.

CLXII.

Elector Saxoniae ad S. Regiam Majestatem.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 253.

Serenissime Rex. Exposuit nobis subditus noster, Generosus Georgius Prentz, quod bona quaedam sua in Livonia sita, quae praeteritis [bellis] amissa, [a] Moscho occupata fuissent, nunc post pacem factam sententia Vestrae Serenitatis restitui ipsi debeant, si in Livoniam ~~venire~~ redire, fidelitatem Vestrae Serenitati praestare, et ipsemet onera defensionis ex aequo cum vasallis aliis subire velit. Etsi vero ante haec tempora per multos annos et provinciae Livoniae, et Serenissimo regi Poloniae, Vestrae Serenitatis praedecessori, quae potuerit fidelia servitia praestiterit; tamen quum postea ob mortem fratris sui germani a nobis huc vocatus res suas in his nostris regionibus constituerit, impossibile ipsi fore posthac semper in Livonia commorari, ideoque se constituisse quae diximus praedia nepoti suo ex fratre, Simeoni Prentz, cedere, ita ut ille Vestrae Serenitati de iis fidelitatem, et in Livonia quae fidelem vasallum decent servitia praestet, et a nobis ut hanc suam causam Vestrae Serenitati commendaremus humiliter petiit. Quum igitur non ignoremus, quam incommodum ipsi futurum esset, si res suas hic relinquere, et in Livoniam redire deberet, intelleximus etiam, quod cui bona illa conferre vult, nepos ipsius, jam ante Serenitati Vestrae in expeditione Plescoviana adfuerit, et [ex] praediis illis debita bellica munia Georgii nomine perfecerit, confidimus Vestram Serenitatem pro aequitate et prudentia sua, precibus ipsius libenter acquieturam. Quod vel eo magis nostri etiam causa faciat, Serenitatem Vestram etiam atque etiam rogamus, quam recte valere cupimus, eique officia nostra prolixe deferimus, et omnium rerum prosperrimos successus precamur. Datae in arce nostra Lichtenbergensi, die 19 octobris, anno 1582.

CLXIII.

Alberto Bolognetto, vescovo di Massa, nunzio apostolico, al cardinale di Como.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 720.

W poniedziałek i wtorek, 18 i 19 października, wotowali na proporcyję od tronu senatorowie świeccy. Łaski, wojewoda Sieradzki, tak gorliwie mówił za duchowieństwem, że Kromer, biskup Warmiński, który był na później odłożył swe wotum, oświadczył, że się zupełnie z Łaskim zgadza, i że do głosu jego nic nie ma do dodania. Łaski tem swe wotum zamknął, żeby płacono jak dawniej dziesięciny duchowieństwu, i żeby przywrócono jego władzę sądowniczą, stosownie do dawnych konstytucyj. Długo i niepotrzebnie byłoby wyliczać wszystkie wota senatorskie. Nie może jednak nuncyusz przemilczeć, że Firlej, kasztelan Biecki, narzekał na spustoszenie i opuszczenie kościołów, i na nieuszanowanie osób duchownych. Mówił potem o poprawionym kalendarzu, i prosił króla żeby polecił jego używanie w listach i wszystkich pismach prywatnych i publicznych. Wielki marszałek koronny, Opaliński, powstawał w swym głosie na wszystkie stany, za to że nie pełnią swych obowiązków, a co się tyczy duchownych, był za płaceniem dziesięcin, i za przywróceniem duchowieństwu władzy sądowniczej. Podobnie wotował marszałek nadworny, Andrzej Zborowski, który chociaż syn heretyka, i brat heretyków, dobrym jest katolikiem. Między jednym a drugim marszałkiem dał swe wotum kanclerz, a co do Kościoła oświadczył, że życzyłby sobie widzieć w Polsce jeden chrzest, jedną wiarę, a to dla chwały tego Boga, który wybawił

Drobniejszym drukiem

Polaków z tyłu niebezpieczeństwo ostatniej wojny. Jeżeli, mówił, herezya, ten kąkol, tak się między nami rozkrzewił i wybujał, to nie dla czego innego tylko iż się przebrała miarka naszych nieprawości. Dla powściągnienia których trzeba postanowić surowe kary na bluźnierców, i innych bezbożników, których niema w dawnych ustawach, bo i takich grzeszników dawniej nie było. Ubolewał także nad obdartemi ze swych źródeł i opuszczonemi kościołami, nad rozpędzonymi parochami, których teraz tak mało, że panowie i wieśniacy chcąc wysłuchać mszy, muszą jeździć o pięć lub sześć mil drogi.

Wystąpili potem heretycy przeciw duchownym i duchowieństwu z temi samemi argumentami, z jakiemi się rozwodzili na sejmikach. Niektórzy z nich, a mianowicie wojewoda Rawski (Stanisław Gostomski), i syn jego, kasztelan Sochaczewski, z tem się dali słyszeć, że poróżnionych w materyi wiary Polaków nic innego pojednać nie może, tylko koncylium narodowe. Ale nawet niektórzy z katolików bardzo zawzięcie na duchowieństwo powstawali, i wnosili żeby na zapłacenie wojska i inne potrzeby brać przez trzy lata połowę dochodu od duchowieństwa, co, jak mówili w nagłych potrzebach dawniej już czyniono, nie przez trzy lata, ale przez trzynaście. Poparł ten wniosek wojewoda Bełzki (Stanisław Żołkiewski, ojciec), i niektórzy inni z tym dodatkiem, żeby i starostów podciągnąć pod tenże obowiązek, i porównać w tym względzie starostwa z dobrami duchownemi. Biskup Krakowski (Piotr Myszkowski) domyśla się, że z cicha podnieca do tego kanclerz z arcybiskupem Gnieźnieńskim, i na tem swój domysł opiera, że ten sposób zasilenia skarbu zadowalał także kasztelan Inowłodzki, który jest zarazem marszałkiem dworu arcybiskupa. Trudno atoli uwierzyć, żeby arcybiskup naciskał do tego projektu (1). Di Varsavia alli 21 d'ottobre 1582.

CLXIX.

Dominus cancellarius ad Antonium Possevinum.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

Reverende Domine, amice observande. Quae Regiae Majestatis in negotio, quod cum Caesarea Majestate illi intercedit, voluntas sit, jam ante ad Paternitatem Vestram scripsi, nec tamen an perlatae sint meae [literae] scio. Nunc quum et comitia apud nos habeantur, pro mutua nostra benevolentia faciendum existimavi, ut iis praesertim de rebus, quarum aliqua inter nos mentio fuisset, denuo ad Paternitatem Vestram scriberem. De concordia inter ecclesiasticum civilemque ordinem concilianda, inter alia comitiorum horum propositionis capita vel primarium fere esse, intellexisse Paternitatem Vestram existimo. Id tamen ita hactenus transactum, ut adhuc nihil certi constitui potuerit. Vel minime quidem Paternitatem Vestram dubitare velim, nihil Regiae Majestati pro singulari sua quum in omnem rem ecclesiasticam, tum hanc quoque pietate, divini nominis honore, ecclesiarumque dignitate, vel hactenus antiquius fuisse, vel posthac etiam futurum. De rei tamen exitu, quum ad multos spectet, difficile est certi aliquid affirmare.

In controversia autem, quae inter Regiam Majestatem Caesareamque de Zatmar et Nemeti

---

CLXVIII.

1) Te tylko dwa listy nuncyusza Bolognetto z tego roku umieścił xiądz Theiner w swoim zbiorze. Ale nuncyusz pisał zapewne do Rzymu o dalszych czynnościach tego nieszczęśliwego sejmu, o którym prócz wzmianki w Heidensteinie i Bielskim, nie mamy dotąd żadnych wiadomości szczegółowych. Warto poszukać z bibliotece Watykańskiej brakujących listów, a może się znajdą, ile że jest ich kilka u Theinera z roku 1584, które na swojem miejscu w treści podamy.

Drobniejszym ———— Dalsze

oppidis est, quam ante Paternitati Vestræ significavi, si alius generis bonis idoneis a Cæsarea Majestate satisfiat, daturam id Regiam Majestatem communi inter principes christianos concordiæ, suoque in Rempublicam christianam præcipuo studio, et compensationem admittat....

Pramisliense negotium tam diu duci, quum Regia Majestas moleste fert, tum ego quoque, qui meam in illo fidem cum levissimorum hominum, ac in his quorumdam jam in publicis criminibus deprehensorum, testimoniis comparari videam, non possum non gravissime in eo dignitatem meam violare existimare. Itaque si quam primum Sanctissimo Domino Nostro explicaverit, præterquam quod Regiæ Majestati satisfecerit, haud parum quoque rectius quum Sanctissimæ Sedi Apostolicæ, tum regni hujus rationibus consuluerit.

Ad Illustrem Dominum Andream, Regiæ Majestatis fratris filium, quod attinet, videtur, quod post discessum Paternitatis Vestræ ab ecclesiasticæ vitæ statu abhorrentior nonnihil factus, sed quum laboratum hactenus in eo sit, ut in aliam opinionem perduceretur, si quæ speramus, teneri potuerunt, quam primum in Italiam mitti poterit. Paternitatem Vestram quam optime valere cupio. Datæ Varsaviæ, die..., anno 1582.

CLXV.

Instructio eorum, quæ S. Regiæ Majestati Poloniæ, Domino suo clementissimo, nomine Illustrissimi principis, Domini Magni, Slesvici et Holsatiæ ducis, Illustissimæ Celsitudinis ejus nuntii exponent.

36 75 Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

1. Salutem plurimam cum testificatione nostræ observantiæ et promptissimorum obsequiorum, paratissimaque in omni officiorum genere opera annuntiantes, gratulabuntur Regiæ Majestati et Reipublicæ de rebus proximo bello Moschovitico præclare gestis, belloque feliciter ~~gesto~~ confecto.

2. Dehinc Regiæ Majestati exponent, quod eo tempore quum primum cogitationem consiliaque, justissimis gravissimisque causis ducti, suscepissemus a Moschovitica societate discedendi, et in patricinium S. Regiæ Majestatis conferendi, et huic regno nos conjungendi, ut hoc propositum nostrum Regiæ Majestati notum testatumque faceremus, missus in illo negotio expediendo ad S. Regiam Majestatem Vestram est Generosus Michael Brunnovius, Illustrissimi Curlandiæ et Semigalliæ ducis affinis, noster charissimus consiliarius, qui reversus pro clementissimo responso retulit, S. Regiam Majestatem consilium de discedendo a Moscho probare, et quatenus suæ Majestati nos adjungeremus, Majestatem suam spondere et promittere, velle se nos cum subditis et possessionibus, quascunque tunc sub potestate nostra habuimus, in patrocinium suum suscipere, penes possessiones illas conservare et manutenere, atque etiam ea bona et districtus, qui nobis ab hostibus adempti sunt, et in quibus ditionibus nobis jus competeret, in illorum possessionem et dominium nos restituturam, recuperata etiam Dei benignitate provincia Livoniæ, possessiones nostras et ducatum præfecturis et districtibus aliquot vicinis, ex parte Estoniæ, tum etiam Letoniæ terra adaucturam, et nos pro dignitate prosapiæ nostræ regalis, ducali

in statu, more reliquorum Germaniae ducum principumque sub patrocinio Imperii, suscepturam et conservaturam.

3. Pro qua paterna in nos gratia et benignitate, quemadmodum singulis ad Majestatem Regiam legationibus missis magnas gratias egimus semper, ita eamdem gratiarum actionem nunc etiam nuntii nostri diligenter repetant et petent, dignari velit S. Regia Majestas pro innata et solita gratia clementiaque, nos in possessione pacifica illarum arcium ac districtuum, quos tenemus, clementissime conservare et tueri, quae vero nobis adempta sunt, nempe Lembsatia, Burtnecum, Oberpolen, etc. regia munificentia restituere, aut pro illis possessionibus aliis permutatione satisfacere.

4. S. Regia Majestas status nostri et dignitatis domus regiae clementissimam rationem habere, fortunae nostrae condolere, et regia sua gratia et singulari in nos, vasallum suum, benevolentia, ad ornandum statum nostrum ducalem, praefecturas, districtus, et arces aliquot adjacentes et vicinas iis possessionibus, quas habemus, in nos clementissime conferre dignabitur, quod S. Regiae Majestati perhonorificum existet, et ut nos etiam collatum istud beneficium omni gratitudinis, observantiae et obsequiorum genere promereri possimus, operam daturi sumus diligentissimam.

5. S. Regia Majestas dignabitur nos, salvis juribus et regalibus competentibus nostrae praeeminentiae et dignitati ducali, suscipere, tum simul subditos nostros penes omnia jura, libertates, beneficia, privilegia, quibus status, nobilitas, et exteri provinciales Livonienses a divis antecessoribus, regibus Poloniae, donati et provisi sunt, conservare et manutenere, subditos etiam nostros cum reliquis Livoniis susceptis in numero fidelium suorum populorum habebit et censebit, donationes, inscriptiones a nobis datas, robur perpetuum firmitatis obtinere debere regia sua auctoritate confirmabit.

6. Quod fines territorii Karkus, ubi Felinum contingit, turbentur, multi etiam subditorum nostrorum possessionibus paternis avitisque ejiciantur, quorum majores in pacifica possessione bonorum illorum semper fuere, apud Majestatem Regiam jam questi sumus; tum etiam quod districtus Sacka dictus, qui ab antiquo spectavit ad territorium Karkus, a Biringo et nunc ejus heredibus interturbetur: dignabitur S. et Serenissima Majestas efficere, quod limites utriusque districtus Felinensis et Karkusensis secundum antiquam dislimitationem suam regi et observari debebunt.

7. Livonienses illi, qui nobis hac adjunxerunt, summa necessitate, superioris belli Moschici tempestate, et rationibus gravissimis coactos fuisse, nemo sane est, qui ignorat: quapropter S. Regia Majestas pro singulari sua prudentia et mansuetudine, illos excusatos habebit.

8. Quod episcopatum maritimum seu Vicam attinet, quem Serenissimus Sveciae rex occupatum nunc detinet, de eo S. Regia Majestas ex castris ad Plescoviam ad nos perscripsit, [ut] de Vica cum Sveco hoc tempore agere differremus, Majestatem Regiam deinceps nostrae dignitatis et commodorum nostrorum rationem habituram.

9. Quando ergo S. Regia Majestas cum Serenissimo Sveciae rege de rebus controversis tractatus habebit, de jure nostro nobis cavere et providere dignabitur, quod in terra Vica, Parnavia veteri et aliis quibusdam districtibus illa in parte sitis habemus, et ut illorum nobis restitutio

fiat, pro regia sua gratia patrociniisque clementissime perficiet.

10. Quum a Serenissimo fratre nostro, Daniæ rege, nobis Osilia et maritima Livonia pro parte hereditatis nostræ ducatus Holsatiæ data sit, Serenissimi autem Daniæ regis, fratris nostri charissimi animus a nobis alienior existat, calumniis malevolorum incitatus: Regiæ Majestati supplicamus, dignetur apud Serenissimum fratrem nostrum intercessionem et protectionem suam per occasionem quam primum pro nobis, vasallo suo, clementissime interponere, ut Serenitas sua fraterna nos iterum benevolentia sua suscipere et amplecti, et in possessionem Osiliæ restituere velit.

11. Quoniam nobis Biringi heredes restitutionem supellectilis nostræ sufficientem non faciunt, nos in bona relicta Biringi hypothecæ nomine immitti petimus.

12. Dignetur Regia Majestas commissarios cum potestatis plenitudine deputare et constituere, qui distimitationes finium regundorum ceterasque controversias et querelas, quas subditi nostri episcopatus Curoniæ cum vicinis Samogitis habent, cognoscant et dirimant.

13. Subditi nostri Curonienses de injuriis et violentia, quam Nicolaus Korff, equitum præfectus, ipsis intulit, queruntur gravissime, et idem etiam ab altera parte contra subditos nostros apud Majestatem Vestram supplicatur: dignetur Regia Majestas ad cognoscendam et judicandam controversiam illam clementissime deputare, et quo ea in causa utriusque partis querelis finis afferatur, commissarios nostros regiis adjungemus.

14. Hæc et quæ præterea ex dignitate et re nostra esse viderint, nuntii nostri summa fide et diligentia proponere debebunt. In præmissorum evidens testimonium, hanc animi nostri sententiam esse, præsentes manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro obsignari jussimus. Actum in arce nostra Ambotensi, die 27 octobris, anno Domini 1582.

CLXVI.

Dux Magnus ad Dominum cancellarium.

89 76 Ex mss. bibl. Zaluski, 255.

Illustris Domine, amice et frater charissime. Salutem et omnium rerum felicitatem Illustritati Vestræ ab omnipotentia divina exoptamus. Præsentium exhibitorem, consiliarium nostrum, Christianum Schrafferum, solum ducem, consultorem et auctorem fuisse, quo nos a Moscho ad S. Regiam Majestatem Poloniæ, Dominum nostrum clementissimum, cum omnibus arcibus ditionibusque nostris secessimus, eumque non sine facultatum suarum dispendio et vitæ periculo se, multorum suasionibus, qui nos Suetico patrocinio libenter subjecissent, opposuisse, Illustritati Vestræ satis innotuisse plane confidimis. Quum igitur benemeritis justa debeantur præmia, et hic eorum, quæ S. Regiæ Majestati grata fore arbitratus sit, diligentem rationem semper habuerit, atque iis bonis, quæ in ipso pro fidelibus suis servitiis nobis ultra sexdecim annos præstitit, contuleramus, nunc privatus sit, nos vero ipsi mediocrem pecuniæ summam, quam ab aliis principibus et civitatibus honeste collegit, quamque in nostrum necessarium usum prompsit, vigore nostri chyrographi debeamus, atque alia quædam bona in totius debiti servitiorumque nobis præstitorum recompensam ipsi assignaverimus: Illustritatem Vestram peramice rogamus, dignetur ejus causam apud S. Regiam Majestatem eo quo confidimus studio promovere, ut literæ a nobis ipsi datæ a S. Regia Majestate confirmentur, ut nos eo debito non solum liberemur, verum et is habeat,

una cum suis vivere possit. In eo Illustritas Vestra nobis praestabit summam benevolentiam, quam nos omnis gratitudinis beneficio recompensabimus, Illustritatem Vestram tutelae Omnipotentis commendantes. Datae in arce nostra Ambotensi, die 24 octobris, anno 1582.

CLXVII.

S. Regia Majestas ad electores Brandeburgensem, et Saxoniae.

Illustrissime princeps, et amice noster charissime. Mittimus ad Illustritatem Vestram secretarium nostrum, Generosum Albertum Cyswicki, qui pecuniam eam, qua superiori tempore Illustritas Vestra Nobis gratificata est, eidem nunc repraesentet, gratiasque Illustritati Vestrae agat, quod et tam amanter Nobis praestiterit, et solutionem hucusque prorogarit. Accipiet igitur eam Illustritas Vestra a praefato nostro secretario, et quemadmodum Illustritatis Vestrae erga Nos propensionem paratissimumque studium ea in ea perspeximus, ita omnem operam Nos daturos sibi persuadeat, qua nostrum quoque erga illam mutuae benevolentiae singularisque amoris studium appareat. Illustritatem Vestram optime valere cupimus, eique felices omnium rerum successus optamus. Varsaviae, 27 octobris, anno Domini 1582.

CLXVIII.

Instructio Generoso Alberto Cyswicki, S. Regiae Majestatis secretario, ad Illustrissimos Saxoniae, et Brandeburgiae electores, die 31 octobris, 1582 data.

89 78

Nuntius noster, mandatis hisce acceptis, quam primum proficiscetur, itaque profectionem suam instituet, ut diem solutioni praestitutum si antevertere non possit, eundem tamen obeat, atque ad divum Martinum saltem ad Illustrissimum electorem Saxoniae perveniat. Ex itinere ad Illustrissimum Brandeburgiae electorem literas dabit, quibus significet Illustritati ejus cum de profectione sua, tum de solutione ipsi quoque quamprimum praestanda a Nobis mandata habere, excusetque si qua ex eo mora futura sit. Quod cum ad Illustrissimum Saxoniae electorem pervenerit, amanter benevoleque Illustritatem ejus a Nobis salutabit, traditisque eidem literis, gratias ei nomine nostro aget, quod tam prompte amiceque et pecuniae ejus usum maxime opportuno tempore nostro Nobis Nobis gratificata sit, et posthac etiam solutionis diem hucusque proferri passa sit. Inde per scribam, qui a thesaurario nostro in eam rem una mittitur, pecuniam annumerari Illustritati ejus [curabit], professionis designationisque literas, quae una cum instructione hac ei traduntur, repraesentet, atque ad pondera illa, quae utrique tradita consignataque sunt, [cimelia] exiget, ac cum ipsas quoque, cum Illustritatis ejus praefatorum cimeliorum nomine literae interpositae sint, unas nimirum reversales, quibus tota contractus ejus ratio continetur, alteras, quibus cimelia a Nobis eidem pignoris loco ~~data~~ tradita, ac forma, pondere pretioque singula designantur, utrasque manu Illustritatis ejus subscriptas, annuloque signatas restituerit, tandem apocham ab Illustritate ejus petet, qua cum illa integre a Nobis satisfactum sibi professa sit, omni debiti ejus nexu idonee Nos liberet, eaque accepta, ipse quoque quam a Nobis cum instructione hac acceperit apocham, qua receptorum pignorum nostrorum nomine Illustritati ejus cavemus, vicissim eidem tradet.

Eodemque omnino deinceps quoque apud Illustrissimum Brandeburgensem electorem in explicando negotio hoc modo rationeque procedet, peracta salute et gratiarum actione, pecuniam annumerari Illustritati ejus jubebit, indeque pignoris loco [apud] Illustritatem ejus [deposita] a Nobis cimelia ex confecto de iis solenniter inventario, obligationis item nostræ literas, et, si quæ præterea restituenda forent, repetet, quibus acceptis, exactisque ad pondera inde consignata pignoribus, quæ exigenda sunt, ipse quoque reversales Illustritatis ejus binas literas, unas in membrana, alteras in papyro conscriptas, utrasque manu Illustritatis ejus subscriptas, sigillo etiam signatas, præfatum denique inventarium a delegatis ab Illustritate ejus commissariis confectum subscriptumque, ~~una cum~~ quæ omnia una cum instructione hac [ei traduntur], Illustritati ejus reddet, tandem apocham, qua idonee Illustritas ejus debit hoc acceptum Nobis ferat, quum ipse petet, quum nostram, quæ cum instructione hac ei dabitur, qua receptorum pignorum nomine Illustritati ejus cavemus, illi tradet, omnemque dabit operam, ut suam Nobis hac in causa industriam, studium fidemque probet (1).

CLXIX.

Apocha seu literæ de persoluta summa quinquaginta millia talerorum, ab electore Brandeburgensi mutuo data, nec non de receptis loco pignoris ei traditis cimeliis.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc. Significamus testamusque his literis nostris præsentibus. Quum proximo anno 1581 ab Illustrissimo Domino Joanne Georgio, marchione et electore Brandeburgensi, amico, vicino et affine nostro charissimo, quinquaginta millia talerorum præsentis pecuniæ in Reipublicæ nostræ usus ea lege mutuo Nobis data essent, ut ad ferias Paschales anni hujus 1582 una cum tribus millibus taleris ejus quod interest nomine Illustritati ejus eandem pecuniam refunderemus.... ac vero [cum] vasis quibusdam argenteis, sevam auream cum aliis ad eandem spectantibus ornamentis, cimelia præterea, adamantem, quadrantem rubinumque pensilem habentem, prout hæc omnia in inventario per Generosum Joannem Bużeński a Bużenin, secretarium nuntiumque ad Illustritatem nostrum, ac commissarios ab Illustritate ejus deputatos solenniter confecto, diligenter accurateque enumerentur, nec non scriptis obligationis literis Illustritati ejus cavissemus, eoque nomine peculiares quasdam literas suas, quibus præfata pignora tradita sibi profitetur, Illustritas ejus Nobis tradidisset. Nos quum præfatæ pecuniæ tam sortem, quam quod præterea ejus quod interest nomine Illustritas ejus

---

CLXVIII. (1) Oprócz elektorów Saskiego i Brandeburskiego, xiążę Pruski pożyczył takie na klejnoty królowi 50,000 talarów, poprzestając na pięciu od sta, kiedy elektor Brandeburski kazał sobie po sześć od sta zapłacić. Obacz list xięcia Pruskiego do króla z dnia 4 lipca 1581 roku.

Ale ta summa 150,000 talarów w czerwcu dopiero otrzymana, zaledwie wystarczyła na późne ruszenie wojska z leż zimowych. Kiedy przyciągnęło pod Psków, a nie przystano jeszcze powoli wybieranych podatków, już, jakośmy widzieli, nie było z czego płacić wojsku

stipulata fuerit, ad divi Martini praesentis anni 1582, ad quam diem amanter benevoleque Illustritas ejus solutionem proferri per nuntium nostrum et secretarium, Generosum Albertum Cyswicki, requisita passa fuerit, integre pleneque atque ex lege conventionis solvissemus, eo nomine idonee liberatos ab Illustritate ejus Nos esse, obligationis nostrae quoque literas, tum argentum, seramque, gemmas, pignoraque omnia, ac praeterea quae in ea causa fuerint, ut restitui debuerint, ab Illustritate ejus Nobis restituta integra illaesaque, ac ex confecto de iis inventario eadem omnino forma, numero, pondere atque bonitate, Nos per eundem nuntium atque secretarium nostrum recepissemus, ac licet literas, quas ea in causa Illustritas ejus ad testandam ejus rei fidem interposuerat, per eundem secretarium nostrum, Albertum Cyswicki, Illustritati ejus reddi mandaverimus; majoris tamen atque abundantioris cautionis causa praesentibus quoque hisce profiteri, ac liberam posthac dictorum pignorum repetitione Illustritatem ejus successoresque ejusdem pronuntiare volumus, quemadmodum et pronuntiamus, et nunquam posthac vel a Nobis, vel a Serenissimis successoribus nostris, regibus Poloniae, Illustritatem ejus successoresque ejusdem ea ex causa conventum, appellatum iri promittimus. In quorum omnium fidem ac evidentius testimonium, hasce manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro regio communiri mandavimus. Datae Varsaviae, die ultima octobris, anno 1582, regni vero nostri anno septimo.

CLXX.

Pierwsze postulatum od posłów samym senatorom bez króla na seimie tego roku dnia 23 października podane.

Ex mss. bibl. Kurnicensis.

Znać to musimy, miłościwi panowie a bracia nasi starsi, że każda Rzeczpospolita obrony pospolitey potrzebuie. Co iż się iuż za pilną pracą pana naszego y spólnem nas wszystkich staraniem dobrze odprawiło, niech Bogu wszechmogącemu cześć y chwała będzie na wieki. Lecz nie mniey, owszem y więcey potrzeba domowego rządu, którego się dawno u Króla JMci y u WMciów, panów senatorów, upomina wszystka Rzeczpospolita. Ten rząd domowy, zaczynaiąc od gruntu, należy naprzód na tem, aby kształt y forma Rzeczypospolitey, iakąśmy wzięli od przodków swoich, w teyże wolności w cale zachowana była. Albowiem do wolney Rzeczypospolitey dobrowolnie obraliśmy sobie pana, ukazaliśmy mu prawa y swobody tey sławney Korony, do takowych przystał, takowe przysięgą swoią pańską utwierdził. Należy też ten rząd domowy na urzędziech, aby w opisaniu prawa pospolitego każdy stanął, a dalej nie wykraczał; należy na sądziech, aby juxta jus regni commune wszystkie instantiae et subsellia były odprawowane. W tem prawie naszem mamy tę wolność przednieyszą, iż król JMość Polski, pan nasz, szlachcica poddanego swego nie może sądzić o poczciwość, ieno na seymie z Radą koronną, y dlatego forma pozwów dawna iest: coram Nobis et consiliariis. Nie może też za dworem pozywać król Polski, ani instygator iego, ratione occupationis bonorum, tam spiritualium, quam saecularium; bo commune jus regni mamy z xiążą

IchMciami ratione bonorum, commune tribunał; alioquin sequeretur, ieżeli król JMość iest superior dominus dóbr kościelnych, iż xiądz biskup y kapituły są tylko beneficiarii królewscy, non vero haeredes, quod de iure non conceditur, y Rzeczpospolita na to nie pozwoli. Multo magis nie wolno królom porywać za dworem, pro causis Rempublicam tangentibus, gdyż Respublica iest wszystkie Stany. Tak iest seimowy rząd, a nie inszy.

Miłościwi panowie, przyszliśmy onegday zgodnie do króla JMci y do WMciów, panów senatorów, pokazuiąc tę uymę y ubliżenie prawa pospolitego. Nie mówimy o prywatney sprawie Pana Czarnkowskiego, mówimy generaliter wobec o krzywdę nas wszystkich, mówimy o takowych porwach, któremiby wszystkie wolności nasze, kształt y postanowienie Rzeczypospolitey wolney z gruntu wywrócić się mogły. Albowiem nic mizernieyszego nad szlachcica Polskiego być by nie mogło, gdyby się za dworem króla JMci o poczciwość, o gardło, o maiętność swoię powtarzać musiał, gdy król Polski onego sam bez seymu, bez Rad Koronnych, mimo prawo ziemskie y proces zwyczayny sądzić będzie. Prosimy tedy WMciów, swych miłościwych panów y braci starszych, abyście z powinności urzędu swego, iako stróże praw y wolności Koronnych, w tak gwałtowney potrzebie Rzeczypospolitey, króla JMci, pana naszego, upomnieć raczyli, a pod tym przysiąg swoich statecznie temu zabiegali, aby ten proces na wszystką Rzeczpospolitę uczyniony był zniesion, boby to in sequelam poszło, czego Boże uchoway, prosimy, miłościwi panowie, nie iako zebracy, ale iako trzeci Stan Koronny. My się WMciom panom y braci swey opowiadamy, iż tu stanąć musimy przy prawiech y wolnościach naszych, y daley nie postąpim (1). Certować się nam albo dysputować z WMciami niepotrzeba, nie chcemy praw swych starodawnych in dubium przywodzić, braci swey, którzy nas tu przysłali, z żałością to odniesiemy. Quae vidimus et audivimus, testabimur.

CLXXI.

Wtóre postulatum Panom senatorom dnia 25 paździrnika podane.

— Miłościwi panowie a bracia starsi. Iż od nas WMcie deklaracyi potrzebować raczycie, na onegdayszą zgodnie od nas wszystkich podaną prośbę, tedy tak się WMciom, naszym miłościwym panom, deklaruiemy sincerrime: Naprzód iż cośmy do WMciów przynieśli, przy tem też statecznie stoimy, y odstąpić tego nie możemy, boście to WMcie widzieli, że się przeciw temu żaden in facie amplissimi senatus nie oczwał. Prośba tedy nasza takowa była, iż instygator IKMci nad urząd swóy znacznie wykracza, a ludzie szlacheckie za dworem pociąga przeciwko naszemu prawu, które takowe iest za króla Augusta, sławney pamięci, uchwalone, aby nikt nie był porywan za dworem, iedno dzierżawcy dóbr króla JMci z prowentów. Toż mamy iuż za tego króla JMci szczęśliwego panowania, przy postanowieniu ~~panow~~ trybunału generalnego, iż wszystkie sprawy do trybunału ukazano, exceptis mere criminalibus,

(1) I dotrzymali słowa, dalej nie postąpili, co znaczyło w sejmowym języku, nic nie postanowiwszy, wojsku nie zapłaciwszy, żadnej potrzeby Rzeczypospolitej nie opatrzywszy, do domów się rozjechali.

bonis regalibus, et juris Magdeburgensis civitatumque. Prosimy przeto WMcie, swoich miłościwych panów, do tego nam dopomódz, aby generalnym dekretem, iako za Augusta króla, dobrey pamięci, tak y teraz ta molestia y niewola z ludzi była zniesiona, a od wszystkich takowych porwów y processów aby ludzie byli uwolnieni teraz y na potem temporibus perpetuis, y choćby kto na takowy porew nie stanął, a był condemnatus. Nie będzie to, miłościwi panowie, indignitas Majestatis Regiae, ale owszem summa laus y nieśmiertelna sława, kiedy rigorem juris nad wiernemi poddanemi swemi zrelaxuie, gdyż zacność królewska zawsze iest z prawem pospolitem złączona, a dobrotliwością y łaskawością pańską miłość poddanych bywa zatrzymana: benevolentia civium regna firmantur omnia. A iż przy tem tak statecznie stoimy, nie raczcie nam WMcie mieć za złe; bo gdybyśmy tego teraz przemilczeli, iużby się takowe processa utwierdziły, a stare prawo pospolite wniwecby się obróciło. Nie godzi się też nam ad specialia z WMciami descendere, non est officii nostri, abyśmy się z WMciami sądzić mieli; ale to iest nasza powinność, ziemskiego powszechnego prawa upominać się, pod którem wszyscy się zamykaią, o którem wątpić bynaymniey ani dysputować nie godzi się. Prosimy tedy WMcie, swoich miłościwych panów y braci, abyście WMcie auctoritate sua senatoria króla JMość przywieść do takowego dekretu generalnego raczyli. Liberate hoc metu Rempublicam.

CLXXII.

Trzecie postulatum panom senatorom dnia 2 listop. podane.

Miłościwi panowie, bracia starsi. Usłyszeliśmy onegday od JMci pana kanclerza, imieniem wszystkich WMci, że się nam WMcie praw y wolności naszych wiecznie dopomagać obiecali, iako panowie y bracia nasi. A iżeśmy WMciom, naszym miłościwym panom, iuż kilkakroć opowiedzieli tak wielką uymę praw y wolności koronnych y WXLit., a ledwo nie całą odmianę Rzeczypospolitey, iużby nam zaprawdę czas co pociesznego od WMciów odnieść, gdy nas iednako ta święta sprawiedliwość dościgać y obchodzić ma. Lecz nie możecie nas WMcie zrozumieć, y chcecie abyśmy ad specialia, do wznania porwów z WMciami postąpili, na co iużeśmy nieraz WMciom powiedzieli, że to nie iest urząd nasz, abyśmy z WMciami albo o prawiech głównych, albo niewątpliwych dysputować mieli, albo porwy specialiter rozsądzali; bo tu żadnego forum, ani kognicyi na takowe porwy instygatorowi króla JMci nie przyznawamy od Rzeczypospolitey wszystkiey. Owszem to było y iest postulatum nasze iednostayne, tak do króla JMci, iako y do WMciów panów senatorów, aby takowe forum albo iurisdikcya, prawu naszemu przeciwna, była zniesiona ze wszystkich generaliter. A iże do wiadomości należy miłościwych panów, iaka nam żałość ztąd być musi, że tego WMcie wiedzieć nie raczycie, że o to ze wszystkich stron skargi o te porwy przychodzą tak z Korony, iako y z WXLitewskiego. Izali WMcie takowych porwów tu nie sądzili? izali na on czas takich się kilka nie ozwało przed WMciami? Prosimy tedy iuż WMciów, naszych miłościwych panów, abyście nas w tym strachu y boiaźni dłużey trzymać nie raczyli. Albo króla JMci

raczcie upomnieć y prosić o tak sprawiedliwe nasze postulata; albo nam powiedzcie, że się niesłuszney rzeczy napieramy, gdy o prawo pospolite y o wolności swe mówimy; albo, ieśliście WMcie w tem nie iednego rozumienia, niechay usłyszym liberam vocem senatoriam, wolny głos y radę w tey nędzney a utrapioney Rzeczypospolitey. P. miłościwi panowie, prosimy dla Boga, nie raczcie się obrażać na nas, młodszą bracią swoię: z iedney strony strach y żałość, z drugiey strony uczciwość powinna osobom WMciów, nie pozwala nam tak mówić w tey rzeczy, iako rozumiemy. Nic o Królu JMci nie wątpimy (widzimy naturæ bonitatem, prudentiam et doctrinam), gdybyście WMcie JKMość serio napomnieć raczyli, gdybyście mu pacta conventa, które z nami uczynić raczył, pokazali, żeby on uczynił postulatom naszym sprawiedliwym dosyć: a toćby była ta wdzięczna harmonia Reipublicæ, toć iest concatenata æqualitas, kiedyby ta święta sprawiedliwość, podług prawa pisanego, per omnia Reipublicæ membra et officia, iednako wszystkich dochodziła.

My się WMciom, naszym miłościwym panom, conclusive deklaruiemy, że conscientia y powinność nasza poselska nie dopuszcza nam tego, abyśmy takowym pozwom y procesom forum zadworem przyznać mieli, tacito consensu co inszego sprawuiąc na seymie; albowiem dosyć długo czekamy y prosimy na każdym seymie o to, a teraz ieślibyśmy tego dopuścili, zginęłaby nam wszystka ziemska sprawiedliwość, zginąłby y trybunał, którego się iuż nie godzi poradzić. Jeśli komu krzywda, iest droga prawa ziemskiego czynić pro male obtento. Te nasze postulata, miłościwi panowie, na głównych, starodawnych przywileiach ufundowane są: De nemine vindictam capiemus, nisi Nobis per nostros barones legitime fuerit presentatus; nemini bona adimemus, nisi jure victo. A to iuż nie prawo nasze ziemskie, ale specyalne Króla JMci samego, przeto tym straszliwsze, że tam Król sam y sędzią y aktorem nad poddanym swym. Item świeża pamięć iest tego wszystkiego za Króla Augusta, sławney pamięci; albowiem iuż owym dekretem ostatnim generalnym to forum zadworne iest odcięte, wszyscy wolnymi uczynieni od takowych pozwów in perpetuum. Na to wszystko nie słyszeliśmy od WMciów nic, ieno to remedium, kiedyby kancellarya w wydawaniu pozwów była circumscripta, żeby trudno było ludziom pozwów dostać potrzebuiącym. Lecz, miłościwi panowie, dawne to prawo, aby kancellarya nic przeciwko prawu nie wydawała: cancellaria literas juri communi contrarias non extradat. Owszem, tak lepiey wszystkim, gdy ludzie burzliwi a niespokoyni pozwów niepotrzebnych dostać nie będą mogli, gdy każdy na prawie pospolitem contentus będzie.

Prosimy tedy WMciów, naszych miłościwych panów, aby WMcie czasu seymowego nie tracąc, tak sprawiedliwą prośbę y napominanie do JKMci, pana naszego, donieść raczyli, aby dekretem generalnym takowe pozwy y procesa z ludzi były podniesione teraz y na potem temporibus perpetuis. Także y o trybunał prosimy, aby iego dekreta do żadney wątpliwości nie przychodziły, ani przesądzane były, gdy za uchwałą pospolitą tak ważne być maią, iako y królewskie.

Byliśmy wczora od WMci napomnieni o sprawy seymowe, iż czas krótki; to y sami baczymy, y radzibyśmy co rychley, podług proporcyi, do tak potrzebnych Rzeczypospolitey traktatów przystąpić, y widzimy to dobrze, że y za te dwie niedziele mogłobyśmy się wszystkiemi dogodzić, gdyby szczerze a z miłości Rzeczypospolitey wszystko się działo. Ale, miłościwi panowie, poki ten strach y ta niewola nie będzie z nas zniesiona, nie chce się nam niczego, nie godzi się y nie możemy daley postąpić.

Jest też, miłościwi panowie, druga doległość Rzeczypospolitey wszystkiey ledwo tamtey nierówna, że glejty królewskie bywaią dawane wobec nad prawo pospolite, a zatem porwy na ludzie niewinne wychodzą. Ale mamy to w prawiech naszych, że glejty takowym dawane być maią, którym obrona prawa pospolitego nie służy, którzy dla winy swoiey sunt ex regno profugi. Lecz teraz mieszczanom przeciw szlachcicom o naymnieyszą krzywdę y bez krzywdy bywaią dawane, co iawnie przeciwko prawu, gdyż każdy szlachcic mieszczaninowi prawo być musi o wszystko w ziemskiem prawie. Bywaią także glejty dawane y żydom y ludziom bezecnym. Y co pilnie WMciów, naszych miłościwych panów, prosimy, aby y ta angaria więcey się nie działa, a glejty takowe aby do prawa ziemskiego były reformowane: gdyż obrona WMci iednako wszystkim należy, a takowemi glejty gorsza była conditio szlachty, niż mieszczan albo żydów. Nie wątpimy nic o łasce WMciów, naszych miłościwych panów, że nam praw y swobód naszych, iako ście to obiecali, y powinni są, dopomagać będziecie raczyli.

CLXXIII.

Mowa imieniem posłów miana do senatorów 6 listopada.

Auctoritatem senatus y wotą WMciów, miłościwi panowie, tak sobie poważamy, iako się godzi od panów y starszych braci, a stróżów wolności naszych, wszystko in meliorem partem przyimować. Tegoż też od WMci słusznie prosimy, abyście nam ani przywaty żadney, ani affektów przyczytać nie raczyli, gdyż iednako wszyscy mamy o sobie rozumieć dobrze, a sumienia cudzego nie tylko że człowiek żaden sądzić nie może, ale ani swego własnego obeyrzeć. Bogu to zostawić.

Miłościwi panowie, wyrozumieliśmy od WMci onegday, że wszyscy prawo pospolite rozkażemy, wszyscy się sumieniem świadczymy, wszyscy iednako ogłosznie swey wiary tey iesteśmy, y to że nam WMcie pomagać obiecujecie: iest tedy pewność niewątpliwa każdey rzeczy, o którey nie godzi się bynaymniey wątpić ani dysputować, a w Rzeczypospolitey iest prawo pisane, które iako słowa brzmią przyimowane być ma, są wolności nasze, w którycheśmy się porodzili, wychowali, a dobrze się w nich czuiemy. A naprzód gdy na wolności nasze poyrzemy, to we wszystkich przywileiach nowych y starych naydziemy, że królowie polscy, panowie nasi, zdawna wolności koronnych przymnażać, a nie umnieyszać powinni; toż powinien każdy senator, toż y każdy poczciwy szlachcic. Przednieysza nasza wolność iest w tem, że nie powinien żaden szlachcic polski za dworem na pozwy y na mandaty królewskie stawać, oprócz tego, ieżeliby się dóbr króla JMci y prowentów podiął, z tych liczbę powinien czynić, a to iest

właśnie fiscus. Wszystkie sprawy cywilne na trybunał, kryminalne na seym, w czem y osoba y zwierzchność albo praeeminentia Króla JMci zamyka się, bo większy crimen bydź nie może, iedno ktoby, uchoway Boże, przeciw osobie albo zwierzchności pańskiey upornie wystąpił. Któż tedy, miłościwi panowie, takowey wolności lepiey przestrzega? ten co mówi, iż iest forum za dworem pro crimine, pro occupatione bonorum, pro rebus Rempublicam tangentibus, y że tam ma bydź tego rozsądek y cognitio, czyli ten co mówi, że nie ma za dworem szlachcic Polski bydź pozywan o takie rzeczy, że iest na to sąd ziemski, trybunalny y seymowy. Snadnie to każdy rozsądzi, kto iedno smaku starodawney Polskiey wolności ieszcze nie zgubił. Dziękujemy tedy powolnie WMciom, naszym miłościwym panom, żeście iednostaynie nam, braciom swey, praw y wolności takowych dopomagać u Króla JMci przyobiecali, żeście wszyscy zgodnie, ile pamiętać możemy, znaleźli to podług prawa rzeczy, iż na takowe pozwy forum za dworem bydź nie może, iż instygator pozywać o to nie ma. Jedna rzecz tylko wątpliwość nieiaką między wotami WMciów czyniła: kognicyą takowych pozwów in speciebus WMcie niektórzy po nas mieć chcecie. Na to, miłościwi panowie, gdy w prawa nasze weyrzemy, bardzo snadna zgoda; albowiem gdzie forum własnego niemasz, tam też y cognitio żadna bydź nie może: przegrać nie mogą, chociaż y nie staną y pozwu nie pokażą, quia jurisdictio aliena neminem afficere potest. Dla tegoż ad species z WMciami postąpić do kognicyi nie możemy, abyśmy forum y iurisdikcyi nowey nie przyznali, abyśmy się mimo prawo nie wróciły; albowiem speciem sequitur differentia, wnetby zatem przebiór takowych pozwów bydź musiał, iednegoby absolwowano, drugiego osądzono, y iżby derogatum esset iurzeri: zgubilibyśmy tę powszechną wolność. Lecz generalis exclusiva w prawie: nie ma bydź nikt za dworem pozywan, ieno dzierżawca dóbr królewskich, przeto oprócz tego iednego żaden szlachcic Polski forum za dworem nie ma; a iż pozwani in contrarium wolnymi są uczynieni temporibus perpetuis, dla tego nic tam przegrać nie mogą, chociaż nie staną. Przeto nie o konstytucyą prosimy, bo przestawamy na danych y niewątpliwych prawiech, ale o wolność od pozwów takowych niesłusznych y processów per generale decretum. A co się dotyczy delatora, ten bydź nie może ratione bonorum fisci, ieno instygator, a ratione criminalium, każdemu potrzebuiącemu droga iest iasna do seymu, za dworem nie ma bydź porew wydany. Quilibet jure communi contentari debet; przeto tu ubliżenia żadnego nikt cierpieć nie może, także y o poenam wolno mi nie czynić, y nie trzeba tego wydzie, kiedym wolen od pozwu, kiedy za dworem nie poiadę, nic nie utracę, a tak y kognicyi nie trzeba bydzie.

— Miłościwi panowie, iasne prawa są o tem, które wszyscy zgodnie y iednako rozumiemy: de nemine vindictam sumemus, neminem capiemus, nemini bona adimemus, nisi Nobis per nostros barones fuerit praesentatus, nisi jure victus, nisi per judices competentes condemnatus. Taż iest wolność nasza, to prawo ziemskie, zawarta się iuż droga pozwom ~~nad~~ zadwornym.

Pódźmyż do nowych konstytucyy za króla Augusta, sławney pamięci: iawne rzeczy

są, pamiętamy co się działo. Rozciągnął się był urząd instygatorski iako y dziś, porywał Ichmcie xięża o rzeczy swe y o dziesięciny, ratione praeeminentiae regiae za dworem. Uczyniono konstytucyą w Warszawie roku 1557, limitując urząd instygatorski, o co porywać ma: o prowenty królewskie za dworem, o osobę pańską y o zwierzchność na seym, bo to naywiększy crimen. Przecie się y potem takowe pozwy wyrywały; poprawiono tego w Piotrkowie roku 1567, gdzie forum zadworne prawie generaliter iest odcięte o wszystkie akcye, iednych tylko dzierżawców dóbr królewskich zostawiono o prowenty. Nadto wszystko, za postanowieniem trybunału generalnego, za szczęśliwego iuż panowania króla JMci, wszystkie akcye cywilne do trybunału, kryminalne na seym nakazano.

O ten trybunał królewski y o tę świętą sprawiedliwość nie mnieyszą cierpi boiaźń Rzeczpospolita. Nie zachodzą nas z łaski miłego Boga favores żadne, ale często a gęsto wołaią na nas bracia nasi ubodzy a ukrzywdzeni, uskarżając pozwy z temi wyraźnemi słowy: ad cassandum decretum tribunalis. Raczcież WMcie, miłościwi panowie, pilnie w to weyrzeć, iako się to zgodzić może z prawem pospolitem; gdyż dekreta trybunalskie tey ważności są, iako samego króla na seymie. Pytam, godzili się królewski dekret przesądzać? Byłby to contemptus superioritatis, a zatem wszystek związek Rzeczypospolitey y sprawiedliwości ludzkiey musiał by się rozstrząsnąć. Ale mówią, że trybunał sądzi rzeczy extra forum, nienależące sobie, przeto kognicyą tego chcą mieć na seymie. Byłeż takowa omyłka się stała, iednak ważność dekretu musi pozostać w zupełney mocy, bośmy to tak sobie uradzili. Jeśli też kto krzywdę bydź sobie rozumie, iż przeciw niemu dekret, toć y na seymie y wszędy bydź musi, że iedna strona zawsze przegrywa, y rospołcie krzywda się widzi temu, przeciw komu dekret padnie. Ale ieśli kto w procesie prawnym od strony ukrzywdzony iest, ma drogę do opatrowania swey sprawiedliwości, może czynić pro male obtento do ziemstwa, gdzie nie dekret trybunalski, bo to się nie godzi, ale proces strony uznawać będą, appellacyą od ziemstwa nasi deputaci drugiego roku na trybunał osądzą, a tak krzywda żadna nie będzie, y koniec prędki.

Była ieszcze prośba nasza trzecia o glejty niesłuszne, co acz prima fronte zda się rzeczą niewielką, ale kto się dobrze temu przypatrzy, znaydzie w tem wszystkiego prawa ziemskiego pewny upadek, albowiem to iest fundament Rp., aby każdy na prawie pospolitem przestawał, a zwierzchność y obrona królewskiego ramienia iednako wszystkim stanom podług prawa należy. Lecz glejt królewski iest extraordinarium juris remedium, takowym tylko osobom służący, którzy dla boiaźni albo gniewu y obrażenia zwierzchności, nie mogą bezpiecznie przed prawem pospolitem stanąć do okazania niewinności swey, a drugi musi ziachać extra regnum. O tem są statuta Kazimirza W., Jana Alberta, Alexandra, Zygmunta Augusta, że inszym osobom dawane bydź nie maią, a mianowicie mieszczanom, sed ad jus regni commune in talibus recurrendum; albowiem mieszczanin naydzie sobie prędką sprawiedliwość z szlachcicem o każdą krzywdę w ziemstwie y na trybunale. A gdy będzie miał glejt królewski, iuż mnie szlachcica snadnie potłoczy, iuż ia z prawem ziemskiem muszę ustąpić, bo król JMość, pan zwierzchni, wziął go w obronę swoię, mnie ubogiemu szlachcicowi poczciwością y gardłem zagroził, abym się go nie tknął, a on snadnie sobie przyczynę do zwady znaydzie iako nieprzyiaciel. Konstytucya nowa iest nazbyt

sroga: parricidium, naysroższe crimen, do złamania glejtu iest wniey przyrównane; za lada gwarem albo wzwanieniem mieszczanina pod glejtem, albo żyda, co go w kalecie nosi, popadnie szlachcic polski pod winę gardła, poczciwości y wszystkiego.

Tęć są vulnera Reipublicae, miłościwi panowie, których się nam pominąć y przebaczyć żadną miarą nie godzi, teste conscientia, acz tego iest więcey, ale to naybardziey boli. Prosimy tedy WMciów o directam responsionem, aby to się nam wszystko naprawiło. Napomniycie króla JMci, pana naszego, o tak słuszne postulata nasze, boć y sami to uczynić musimy. Daley nie postąpim, podług powinności naszey poselskiey

CLXXIV.

Litera Sacræ Regiæ Majestatis ad Sanctissimum Dominum Summum Pontificem.

~~Teka Naruszewicza 958,~~ Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Sanctissime et beatissime in Christo Pater, et Domine Domine clementissime. Post oscula pedum beatorum, mei regnique et ditionum mearum diligentem commendationem. Quod et regni mei, maxime autem ecclesiæ Plocensis negotia ita postularent, reverendum Reverendum in Christo Patrem, Petrum Dominum Dolscium, ejusdem ecclesiæ episcopum, et meum ad Sanctitatem Vestram oratorem, duxi, itaque ut cum bona Sanctitatis Vestræ gratia proficisci possit, rogo. Et quum in mandatis ei præterea dederim, ut quædam ante discessum suum negotia ad Sanctitatem Vestram referret, ideo in iis suum mihi amorem, atque erga me propensionem Sanctitas Vestra demonstrare dignetur, majorem in modum peto. Sanctitatis Vestræ clementiæ me, regnumque meum, et ditiones meas etiam atque etiam commendo. Varsaviæ, die 1 novembris, anno 1582.

Ejusdem Sanctitatis Vestræ obsequentissimus filius
Stephanus Rex Poloniæ.

CLXXV.

Litera Sacræ Regiæ Majestatis ad Jacobum Boncompagnum, castellanum Romæ.

89. 82 Ex mss. bibl. Zaluski, 254.

~~Ut Dominus Georgius Radziwill, Episcopum Vilnensem apud Sanctissimum Pontificem ita comendet, quo cum Sanctitas ejus in Cardinalium Senatum legat.~~

~~Illustri Principi Domino Jacobo Boncompagno Sacræ Romanæ Ecclesiæ Militiæ Præfecto, Duci Soræ, Marchioni Viniolæ amico sincere nobis dilecto.~~

~~Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ.~~

Illustris Domine, amice clarissime. Aliquot jam literis nostris Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Georgium Radziwill, episcopum Vilnensem et in Olyka et Nesviz principem, Sanctissimo Domino nostro ita commendavimus, ut quo in cardinalium senatum Sanctitas ejus illum legeret, contenderemus, non modo ipsius hominis, qui

cui Nobis gratissimus est, ornandi causa, verum ut in communi christiani orbis consilio idem, qui aliis nationibus, nostri quoque regni hominibus honos tributus videretur. Verum ne toties Sanctitati ejus importuni literis nostris essemus, Illustritatis Vestrae humanitate, nostraque erga illam benevolentia peti, negotium id ei commendandum duximus, postulandumque ab ea, ut cum omni studio suo, contentione atque labore, apud Sanctissimum Dominum nostrum susceperit agendum, ut Nos plurimum commendationem hanc nostram apud Sanctitatem ejus valuisse intelligamus, efficiat. Ita autem id ab ea postulamus, ut neque majori studio quidquam postulari a Nobis posset, neque gratius quidquam Nobis accidere, quam si quae aliarum christiani orbis gentium ratio habeatur, eandem quoque regni Polonici haberi perspexerimus. Illustritatem Vestram bene valere cupimus. Varsaviae, die 8 novembris, anno Domini 1582., regni vero nostri septimo.

CLXXVI.

Literae Sacrae Regiae Majestatis ad sanctissimum Dominum summum Pontificem.

79, 83 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski

Sanctissime ac beatissime in Christo Pater et Domine, Domine clementissime. Post oscula pedum beatorum, mei regnique et ditionum mearum diligentem commendationem. Quum Reverendissimus Dominus olim in Christo Pater, Dominus Joannes Sieniński, archiepiscopus in regno meo Leopoliensis, munere vitaque in terris ex voluntate Dei functus est, neque diutius ecclesiam illam pastoris cura destitutam esse paterer, Venerabilem Joannem Demetrium Solikowski, custodem Vladislaviensem Sandomiriensemque scholasticum Lanciciensem, secretarium meum, in locum [ejus] nominavi, cujus quum eximia sit eruditio, probitas pietasque singularis, et ea virtus ejus, [ut ei] ecclesiae commodo ornamentoque futurus sit, hae rationes facile a Sanctitate Vestra impetrabunt, ut eam nominationem auctoritate sua, qua secundum Deum in terris maxima fungitur, corroboret confirmetque. Ut tamen quam primum id faciat, quo magis id sedis ejus necessitas efflagitat, ego quoque majorem in modum, quantaque possum contentione atque studio, a Sanctitate Vestra peto. Providebit autem in eo Sanctitas Vestra, ne ex iis sacerdotiis, quae antea obtinuit, quod illa quum juris patronatus mei essent, jam aliis ex eo jure a me collata sunt, una cum archiepiscopatu Leopoliensi simul aliquid ei permittatur. Sanctitatis Vestrae clementiae me regnumque meum etiam atque etiam commendo. Datae Varsaviae, 8 novembris, anno Domini 1582.

CLXXVII.

Literæ Frederici junioris, ducis Curlandiæ, ad Dominum cancellarium regni

89.84 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski 255.

~~Ut in comitiis sui et parentum suorum negotia tueatur.~~

Illustris ac Magnifice Domine, patrone et amice observandissime. Quum mihi Illustrissimæ Magnificentiæ Vestræ erga nos benevolentia in memoria et animo versatur; intermittere non potui, quin gratam illam recommendationem aliquo indicio testarer. Etsi autem et ætatis et facultatis meæ ea adhuc est tenuitas, ut pro multis et magnis beneficiis ab Illustrissima Magnificentia Vestra in nos collatis prope nihil, quam respondere [possum]; tamen putavi Illustri Magnificentiæ Vestræ non ingratum fore, hunc quoque pueritiæ conatum, profitendi me debitorem et cultorem Vestræ Illustritatis esse. Quapropter hac occasione oblata, Illustrem Magnificentiam Vestram hac exigua epistola me invisere volui, quo hoc primum ostenderem Illustrem Magnificentiam Vestram a me coli et diligi, neque nunc in hac pueritia mea quasi fundamentum perpetuæ erga Illustritatem Vestram observantiæ et amoris ponere, deinde amplius orarem, ut quod Illustrissima Magnificentia Vestra hactenus amantissime facit, sibi illustres parentes meos, adeoque nos omnes sibi commendatos habeat, et in his quoque comitiis negotia parentum tueri et promovere velit. Id, quantum in me fuerit, omni tempore erga Illustrissimam Magnificentiam Vestram officiis demereri studebo. Quam divinitus protegi, et in bona valetudine ac perpetua felicitate conservari precor. Datæ Mitobiæ, 9 novembris, anno 1582. ~~Illustris Magnificentiæ Vestræ amans et colens.~~

~~Fridericus Dei gratia Curlandiæ et Semigalliæ dux.~~

CLXXVIII.

Literæ Sacræ Regiæ Majestatis ad Petrum ~~Dominum~~ Duninum Wolski, episcopum Plocensem.

87.86 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski 254.

~~Eum, ut quam primum ad se redeat hortatur. Reverendo in Christo Patri Petro Dunin Wolski episcopo Plocensi et nostro apud sanctum suum Apostolicam Oratori sincere nobis dilecto, Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ.~~

Reverende in Christo Pater, sincere dilecte. Quod Sinceritas Vestra literis suis identidem urgebat, negotia Reipublicæ nostræ, et maxime ecclesiæ Plocensis, postularent, ut in Poloniam Sinceritas Vestra deveniret, id hisce literis nostris permittendum ei duximus, atque Sanctissimo Domino nostro de eadem re scripsimus, earumque literarum nostrarum exemplum Sinceritati Vestræ mittimus, ac ut quamprimum ad Nos redeat hortamur. Ceterum, quum ante terminum in ecclesiis cathedralibus beneficia-

rum Sanctitatis ejus mensibus donandorum jus Sanctitas ejus Nobis commiserit, eo autem semel atque iterum usi essemus, postea autem propter mortem episcopi Præmisliensis, qui ad executionem donationum earum a Sanctitate ejus nominatus fuerat, totum id negotium revocaret, ideoque conferendi illa jus Nobis tribueret, quum autem teneri id non potuerit, ut saltem alium in Præmisliensis episcopi locum ad earundem donationum executionem substituat, postulandum a Sanctitate ejus per Sinceritatem Vestram judicavimus, atque ita quidem postulandum, ut Sinceritatem potissimum Vestram ei rei præficere velit: itaque ut eo nomine cum Sanctitate ejus agat, eam hortamur. Præmisliense quoque negotium tam diu istic differri eo Nobis accidit gravius, quo magis et præter expectationem nostram id venit, et levium hominum delationes tantum valere intelligimus. Quare Sanctitatem ejus eo nomine appellet, eoque magis quod et cultus divinus in ea diœcesi negligatur, et regni nostri status in varias ob tantam cunctationem suspiciones adducatur. Itaque curæ Sinceritati Vestræ erit, eamque optime valere cupimus. Varsaviæ, die 10 novembris, 1582. regni nostri anno septimo.

CLXXIX.

Litera Domini cancellarii ad Petrum ~~D~~ Duninum Wolski, episcopum Plocensem

86–87 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Reverende Domine, amice observande. Quemadmodum superioribus aliquot literis suis Dominatio Vestra Reverenda petiit, ita jam a Regia Majestate in Poloniam revocatur. Præmisliense negotium, tam diu istic duci, et in eam existimationem, secus atque existimarem fore, tractari, ego, qui in hac saltem Republica non male versatus, neque de Ecclesia quoque ita meritus mihi videor, satis mirari non possum, sed de hoc tamen quum Regia Majestas scripserit, eo pauciora dicenda mihi intelligo. Accipiet Dominatio Vestra Reverenda una cum hisce responsum ad ea, quæ a Cæsarea Majestate Domino Antonio Possevino in causa Zatmar et Nemeti objecta sunt; ut si quis forte de iis sermo exstiterit, quid sibi ad illa respondendum sit, sciat. Sic Dominationem Vestram Reverendam quam optime valere cupio. Varsaviæ, 10 novembris 1582. Dominationis Vestræ Reverendissimæ studiosissimus, Joannes Zamoiski regni Poloniæ cancellarius et capitaneus generalis exercituum.

CLXXX.

Litera fidei ducis Magni ad Sacram Regiam Majestatem.

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Załuski 255.

Serenissime ac potentissime Rex, Domine affinis charissime. Sacræ ac Serenissimæ Majestatis Vestræ salutem a Deo plurimam, prosperrimosque rerum et consiliorum omnium successus ex animo precamur, optamusque. Ad requisitionem Sacræ et Serenissimæ Majestatis Vestræ, Domini mei clementissimi, propositum habuimus, personaliter hisce regni comitiis Varsaviæ interesse, et jam in itinere fuimus, verum gravissimis et legitimis prohibiti (ti) impedimentis, a proposito nostro discedere coacti sumus. Primum in expediendis negotiis nostris illuc amandavimus Reverendum et Generosos, sincere nobis dilectos consiliarios nostros, Christianum Schraffe-rum, Fridericum Krudener, capitaneum Ambotensem, et Vilhelmum Sturtzium, illisque in mandatis dedimus, ut res rationesque nostras proponerent. Sacra et Serenissima Majestas Vestra dignabitur illis plenam fidem, ac si ipsimet coram adessemus, clementer adhibere, et cum illis de rebus et rationibus nostris agere, nostrique in omnibus clementem rationem habere. Vestra studia obsequiaque et præstantissimam in omni officiorum genere operam deferimus et pollicemur, Majestatem Vestram Regiam, Dominum nostrum clementissimum, optime valere desideramus. Data in arce nostra Ambotensi, die 11 novembris 1582. ~~Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ observantissimus Magnus Dei gratia Livoniæ, Osiliæ maritimæ et Curoniæ dominus, haeres Norvegiæ, et dux Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ et Ditmarsiæ, comes in Oldenbourg et Delmenhorst~~ —

~~Magnus~~.

CLXXXI.

Litera ducis in Prussiæ ad Regiam Majestatem

59, 69 Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski

Serenissime Rex, potentissime princeps, Domine et affinis colendissime. Sacræ Regiæ Majestati Vestræ officia nostra, omni fide et obsequio plenissima, deferimus, et præter diuturnam incolumitatem, rerum omnium successus prosperrimos ex animo precamur. Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ literas, in quibus nos certiores facit [de] Tilenio et Georgio Nunseio, qui ex episcopatu Varmiensi religionis causa in nostrum sese ducatum contulerant, accepimus, ac ea, qua par est reverentia legimus. Quoniam vero certum habemus, homines istos conscientiæ suæ ratione habita, statum suum mutasse, et conjugio sese juxta verbum Dei obstrinxisse; non satis justas causas invenimus, cur istos homines e ducatu nostro depellamus, præsertim quum jura communia et pacta invicem confirmata illud omnino minime concernant, et manifesti juris sit, quod ii, qui liberalibus artibus dediti sunt, privilegiis suis gaudeant, et liberum arbitrium habeant, quocunque loco domicilia sua quærere, neque videmus quomodo illos tanquam facinerosos ex nostra jurisdictione amoveamus. Quare a Sacra Regia Majestate Vestra magnopere contendimus, ut ipsa Reverendo Domino episcopo Varmiensi, vicino nostro charissimo, qui de hac causa conqueritur, persuadeat, ut ab hisce postulationibus conscientiam concernentibus desistat, ac cuique fidei suæ libertatem juxta privilegium inclyti hujus regni, uti Sacra Regia Majestas Vestra ejusmodi casibus pie et prudentissime decrevit, relinquat: quemadmodum et nos conscientias cupimus esse liberas, nec quempiam invitum ad religionem nostram ullis incommoditatibus adigemus. Sin vero Reverendissima Dominatio ipsius aliquid juris, præter stipendia in illos collata, aut debita ab istis hominibus acquirere voluerit, non deerimus, sed ad Reverendissimæ Dominationis ipsius quæsita quodcunque justum fuerit, administrabimus, et ita curabimus, ut nemo de nobis justam querelam movere possit. Quod Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, quam diu florentem cupimus vivere, responsionis loco benevole ac amice significandum duximus. Datæ Regiomonti, 12 novembris, anno 1582.

CLXXXII.

Literæ Domini cancellarii ad Daniæ Regem

Serenissime Rex, Domine clementissime. Salutem, paratissimaque obsequia mea Regiæ Majestati defero. Humanitate Regiæ Majestatis Vestræ factum est, ut ea clementia, quamvis ignotum me complexa sit, non modo ut singularis benevolentiæ propensionisque plenas literas ad me dare non dubitarit, verum ex aliorum [relatione] se quoque de mea vitæ munerisque instituto commodam opinionem suscepisse declararit, quæ significatio ut merito debet mihi esse gratiosissima, ita quantas possum, maximas Regiæ Majestati Vestræ pro ea gratias ago, et quam ad Regiam Majestatem Vestram de me famam pervenisse ex illius literis intelligo, eam tanto majori studio, ut posthac quoque tuear operam dabo, quo nihil homini virtutis veræque laudis studioso potest contingere præclarius, quam si iis actiones studiaque approbet, ab iisque laudatur, qui ipsi inter principes propter summas virtutes suas sunt apud omnes laudatissimi.

Ad negotium, de quo Regia Majestas Vestra ad me scripsit, quod attinet, de eo quum Majestas Regia Poloniæ, Dominus meus clementissimus, et hac, et aliis nonnullis causis nuntium ad Regiam Majestatem Vestram missura sit; pluribus mihi ad Regiam Majestatem Vestram scribendum non arbitror. Si quid tamen a me Regiæ Majestati Vestræ quum in aliis, quæ mihi commendarit, tum in hoc negotio præstari poterit, studium observantiamque meam erga Regiam Majestatem Vestram ~~meam~~ desiderari non patiar. Regiam Majestatem Vestram quam optime valere cupio, eique omnium rerum prosperos felicesque successus ex animo opto, studiaque mea ac officia quanta possum cum observantia commendo. Varsaviæ, die 13 novembris correcti calendarii, anno 1582.

CLXXXIII.

Machmet Gereja Cara Wolnego słowo.

9, 81 Teka Naruszewicza 96. Ex mss. arch. St. Aug. regis.

Wielkiego państwa Wielkiemu Hospodaru, bratu naszemu, Stefanowi Królowi Pol skiemu, Wielkiemu Xiążęciu Litewskiemu, pokłon, czołem bicie y bracka przyiaźń. A przy tem daiemy Wam wiedzieć, bratu naszemu, iż które pierwey nieprzyiaźni y szkody działy się ze strony waszych, leśmy na stronę odłożywszy, przyięli przyiaźń bracką, a Wyście mie li każdego roku nam upominki dawać, a z Dniepru Kozaków milicye wywieść, żeby podda nym naszym szkody nie czynili: zatem słowo y przysięga nasza była. A ieślibyście Koza ków nie wywiedli z Dniepru, a oni suchem przyieżdżaiąc mieliby szkodę czynić, tedy przy sięgą nasza nie przysięga, a nieprzyiaźń iawna. Takoż y pierwey to dokończenie do Was, brata naszego, posłaliśmy przysięgą naszą potwierdziwszy, iż Kozacy mieli być z Niżu wy wiedzeni, y szkody państwu naszemu nie czynić. Tedy tych czasów gońca naszego na imie Izak murza, któregośmy byli posłali na Moskwę, nie dopuściwszy do Moskwy, na polu Ko zacy wasi na głowę samego z towarzyszami pobili, a potem posłowi naszemu wielkiemu iadącemu z Moskwy z posłem wielkim Moskiewskim, pogromiwszy ich y skarb odiąwszy wielki, iakoby dziesięćkroć większe upominki, niżli od Was, brata naszego, posłane są, który skarb kosz tował pięćdziesiąt kroć sto tysięcy, co czyni złotych sto sześćdziesiąt sześć tysięcy, sześćset sześćdzie siąt sześć y groszy dwadzieścia; to mi pobrali, y teraz nie przestawaiąc szkody nam czynią, y dziewięć tysięcy owiec nam pobrali. A my pełniąc przysięgę swą, woysko swe i kozaki swe zadzierżywamy y woli im nie dawamy. A Wy, brat nasz, nam w tejże mierze przysiągłszy, przysięgi swoiey nie dotrzymuiesz, bo od kozaków waszych szkoda wielka zaczyna się dzieie, czego z dawnych czasów nie bywało. W. K. Mość, brat nasz, pierwsze dokończenie nasze nie polubiwszy, które według woli swey uczyniwszy, kopią przysłałeś: my według tey kopii nic nie odmieniaiąc, słowo w słowo do Was posłali, chcąc bracką przyiaźń mieć. Wy na to wszystko według dokończenia naszego tey przysięgi nie dzierżycie: kozaków swych w powściągnieniu nie macie; y szkody nam wielkie kozacy czynią. Ale ia nie chcąc tego opu ścić, wziąwszy Pana Boga na pomoc, y proroka Machometa wspominaiąc, te szkody, które Kozacy wasi uczynili, sowito odebrać mocnym i dużym iestem. Ale nie chcąc między sobą nieprzyiaźni wieść, y chcąc w brackiey przyiaźni bydź, powściągnąwszy Kozaków swych, y postawszy zakaźników swych, nie kazaliśmy żadney szkody państwu waszemu czynić. Tak i Wy będąc w brackiey przyiaźni, tych złoczyńców pohamować raczcie: bo między nami w nieprzyiaźni bydź nie godzi się. A które upominki przez posła Waszego S. Jędrzeia posłaliście, te do nas zupełnie doszły, a tak o zabranie tego skarbu Moskiews kiego chcieliśmy posła waszego zadzierżeć, y dokończenia nie mieliśmy woli do Was posłać z namowy rad naszych kniaziów i murz, karaczeiów y Ułana, posłom Waszym i Ułana czom łaskę pokazawszy swą. A chcąc między sobą bracką przyiaźń mieć, żeby między dwoma państwy pokóy był, posła swego wielkiego Bulchakowicza Kolozedzum murzę, wiernego sługę swego, y między dwoma hospodarami w poselstwie człowieka godnego, pos tem wielkim uczyniwszy, y oznaymuiąc bracką przyiaźń, y ustne mówienie swe iemu zleciwszy, przystawiwszy do posła waszego, y dawszy rok na odkaz dwa miesiące, y według

woli waszey dokończenie dawszy, pod pieczęcią swą złotą pieczęć swą przyłożywszy, posłałem pod takową przysięgą y obowiązkiem, iż który skarb od Moskwy szedł, a był od tych złoczyńców kozaków rozgromiony, żebyście tych kozaków dostawszy, ten skarb od nich odebrali, posłowi naszemu wielkiemu Kołozdziemu oddali, a tych złoczyńców przed posłem naszym gardłem pokarali. y tych kozaków, którzy gońca mego Izak murzę pogromili, także gardłem pokarali. y którzy tych państwu memu szkód czynić nie dopuszczali, y tych wszystkich kozaków kazawszy poymać, przed posłem mym pokarali. Jeśli Wy tych kozaków złoczyńców pokarzecie, szkody mi wrócicie, y dalej państwu memu szkody czynić nie dopuścicie, tedy któreśmy dokończenie przez posła swego Kołozdzieia posłali, według tego dokończenia przysięga nasza przy Was ma bydź. A ieśliby ten skarb Moskiewski nie był wydany, y ieślibyście tych złoczyńców przed posłem mym gardłem nie pokarali, y przez to państwu memu dokuczali, y szkody czynili, tedy ta przysięga nasza według tego dokończenia przy nas się zostanie. A gdzie Wy kozaków swych nie powściągniecie, y my też swych kozaków y woyska swego powściągać nie będziemy, y do państwa waszego wkraczać im każemy. Jeśli na to wola wasza będzie, y bracką przyiaźń mieć będziecie chcieli, y Wy posła waszego przystawiwszy, człowieka dobrego, nie mieszkaiąc na ten rok zaczęły odprawcie, a ia posła naszego y posłańca waszego w Kama mai oczekiwać będę, aby na rok naznaczony wiadomość mi dał. Pisan w Krymie; miesiąca nowembra 15 dnia; 1582.

CLXXXIV.

Jurium omnium, immunitatum et privilegiorum civitatis Rigensis, Drohicini die 14 januarii, anno 1581 concessorum et approbatorum, in conventu regni generali, die 16 novembris, anno 1582 innovatio et confirmatio.

Teka Naruszewicza 95. Ex arch. regni et ex Cod. dipl. Dogieli, t. V.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podlachiæque, nec non, princeps Transylvaniæ. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, præsentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quod quum civitas nostra Rigensis jam ante a multis annis, una cum universa Livonia, in jus, ditionemque regni nostri et Magni ducatus Lithuaniæ, necessariis, justissimisque causis adducta se contulisset, nec vero quibus legibus, conditionibusque sub imperio Serenissimorum Poloniæ regum futura esset, in illa temporum varietate definiri potuisset, ac vero eam ob causam nuntios quosdam suos idonea cum potestate Drohicinum ad Nos ablegasset, cum iisque Nos plerisque de rebus, quæ ad rationes civitatis spectare videbantur, consiliariorum nostrorum consilio, maturaque deliberatione adhibita, convenissemus, partim civitatis pristinis privilegiis ac juribus accurate inspectis, partim gratia nostra regia privilegia quædam ei contulerimus, eaque omnia uno scripto privilegio comprehenderemus, cujus hic est, qui sequitur, tenor.

In nomen Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam:

Nos Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podlachiæ, nec non Transylvaniæ princeps. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest, et intererit in posterum, universis et singulis. Postquam jam ante Reverendissimus princeps, Dominus Vilhelmus, archiepiscopus Rigensis, et Illustris Dominus Gothardus Kettler, tum temporis equestris Ordinis Teutonici in Livonia magister, nunc Curlandiæ et Semigalliæ dux, una cum subditis omnibus suis, universaque Livonia, ac præcipue civitate Rigensi in divi olim Sigismundi Augusti, Serenissimi antecessoris nostri, et regni Poloniæ, Magnique Lithuaniæ ducatus fidem, ditionem et potestatem se contulissent, idque justissimis et pernecessariis de causis, armis Magni Moschoviæ ducis, summa vi et immanitate oppugnati, desperatis omnibus aliis subsidiis, et inprimis frustra diu multumque implorata Sacri Romani Imperii ope, hostili sævitia in dies magis magisque omnia ferro et flamma delente, fecissent, neque tamen pro temporum superiorum ratione, magnitudineque aliarum occupationum Reipublicæ, atque ipsam assiduam contra hostem Moschum Livoniæ defensionem adhuc fieri potuisset, ut qua lege, quibusve conditionibus civitas Rigensis Serenissimorum Poloniæ regum, Magnorumque ducum Lithuaniæ, jurisdictionis atque potestatis esset, constitueretur, et civitas fidelitatem, subjectionemque suam juramento solenni comprobaret, etsi

ea de re sæpius tam serenissimorum antecessorum nostrorum, quam nostro tempore actum fuisset. Quod hoc tempore civitas Rigensis ad Nos cum plena potestate et sufficientibus mandatis ex voluntate et consensu omnium civium nuntios suos, Spectabiles ac Famatos, Gasparum a Bergen proconsulem, Nicolaum Elien consulem, Joannem Fastium secretarium, Rudolphum Schroeder collegii majoris in ea civitate tribunum, miserit, Nobisque supplicaverit, ut tandem de rebus omnibus, quæ tam jus, dominium et superioritatem nostram, successorumque nostrorum, et regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, in ea civitate spectarent, quam quæ ad civitatis ipsius jura, privilegia, leges, statuta, et erga Nos subjectionem pertinerent, constitueremus: professa sit etiam eadem civitas se, iis rebus constitutis, officio suo fidelitatis et subjectionis, in nostra verba jurando, prompte satisfacturam esse. Habita igitur deliberatione cum consiliariis nostris, tam regni nostri Poloniæ, quam Magni Ducatus Lithuaniæ, quum referre nostra, ac Reipublicæ intelligeremus, ne hæc res jam inducta diutius differretur, civitatem Rigensem, jam antea a serenissimo antecessore nostro, divo Sigismundo Augusto, cum universa Livonia in subjectionem receptam, Nos quoque in fidem, ditionem et potestatem nostram, regnique nostri, Magnique Ducatus Lithuaniæ, recepimus, ita ut ea civitas perpetuis temporibus, nostra, ac successorum nostrorum, regnique Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, subdita et fidelis sit ac permaneat. Cui prædictæ civitati Rigensi Nos vicissim pro Nobis et successoribus nostris, regiam clementiam, conservationem, defensionem, atque ea omnia promittimus, quæ a rege et domino justo et vero subditis præstari debent et solent. Et quamvis futurum esse non judicamus, ut quisquam civitati nostræ Rigensi, ob hanc eorum subjectionem, tam gravibus et legitimis causis Nobis, regnoque nostro Poloniæ, Magnoque Ducatui Lithuaniæ, factam, negotium ullum sive in sacro Romano imperio, sive alibi facessat; tamen si quid forte ista de causa acciderit, quod ad civitatis et civium detrimentum, periculum, aut nominis labem pertineret, Nos regio nostro officio, quod in defendendis contra cujusvis inimicitias subditis nostris versari non ignoramus, minime deerimus, quodque serenissimos antecessores nostros simili in casu majorum nostrarum Prussiæ civitatum, fecisse intelligimus, facere non prætermittemus.

Ante omnia vero commemoratæ civitati nostræ Rigensi, veteres omnes libertates et jura, quorum in continuo usu fuerit, et adhuc sit, tam in rebus ecclesiasticis, quam civilibus quibuscumque, omnia etiam dominia et possessiones, earumque limites quibuscumque in locis, quemadmodum in privilegiis civitatis descripti et assignati, et assidua possessione conservati fuerint, leges item, atque jura omnia, statuta, plebiscita, omnesque quum universæ civitatis, tum singularum tribuum, seu collegiorum ordinationes, privilegia, indulta, beneficia, prærogativas, immunitates publicas et privatas, generales et speciales, a spiritualibus, vel secularibus acceptas, et usu longi temporis observatas, bonas, legitimas ac acceptatas consuetudines, patrios mores, pacta etiam et confœderationes negotiationum cum societate civitatum Ansæ, ex certa scientia, et plenitudine regiæ nostræ potestatis approbamus, confirmamus, ac perpetuo ratas habebimus, et successores nostri habebunt: ita

quidem, ut hæc omnia suprascripta professæ Nobis subjectioni ac fidelitati, jurique publico non repugnent.

Sigillatim vero confirmamus jus municipale, quod Rigense vocatur, atque judicia in civitate adhuc observata, similiterque judiciorum processum, volumusque, ut quemadmodum superioribus temporibus judicia constituta, jusque tam in civilibus, quam criminalibus seu capitalibus, dictum atque administratum fuit, ita in posterum etiam juxta veterem morem, rationemque administretur. Decernimus etiam, ut magistratui arestorum jus pro ordine, et ratione juris in exteros, ac civitatum et oppidorum nostrorum homines ibi contrahentes conservetur. Approbamus etiam, ratumque facimus, ut penes solum consulatum, consules et advocatum civitatis plena intra territorium civitatis, quod ejus est proprium, tam in terra, quam in aquis, sit jurisdictio, et tam utrobique judicandi, quam res judicatas exsequendi, mulctas etiam accipiendi, et in usum judicii sui conferendi, tum quoque salvi conductus iis, quibus de jure solet atque debet, concedendi potestas, salvo tamen dominio nostro, salvaque in casibus in privilegio magistrorum olim Livoniæ expressis appellatione ad conventum provincialem, quem deinceps in Livonia constituemus, quales quidem casus in privilegio hi recensentur: quum causa majorem rei familiaris jacturam, vel famæ, existimationisque læsionem spectat, idque coram senatu a parte appellante, mediante corporali juramento attestatum fuerit. Quod si vero, ut sunt leges humanæ pro rerum ac temporum varietate mutabiles, futuris temporibus in ipso jure municipali, legibus statutis, plebiscitis, consuetudinibus, aliisque ordinationibus et rebus ad jurisdictionem in ea civitate pertinentibus aliquid novandum, mutandum, emendandum ipsa evidens necessitas ac justa ratio suaserit, id diligenti judicio consulatus Rigensis, pro veteri more fieri oportere decernimus, cui earum rerum condendarum, mutandarum, abrogandarum potestatem concedimus, sub ratihabitione et confirmatione nostra, a Nobis impetranda.

Præterea statuimus et decernimus, ut proconsules, consules, advocatos, et omnes urbanos magistratus Rigenses, aliosque publicis muneribus et officiis quibuscumque in ea civitate fungentes, eligendi ac constituendi jus et potestas penes solum consulatum, quemadmodum penes eum perpetuo fuit, omnibus temporibus permaneat, qui quidem ita ab ipsis electi Nobis ac successoribus nostris jusjurandum dabunt. Nos vero in ea civitate burgrabium ex numero quatuor consulum ejus civitatis quotannis eligemus atque constituemus, quorum quatuor consulum nomina Nobis quotannis consulatus Rigensis præsentabit, quod quidem ad quodque festum Paschatis facere tenebuntur. Is vero burgrabius noster ita a Nobis constitutus, eum magistratum pro jure et consuetudine, quæ in tribus majoribus nostris Prussiæ civitatibus observatur, jurejurando Nobis dato, obibit, et administrabit.

Constituimus etiam, ut si quæ judiciaria controversia inter proceres et nobiles, aliosque incolas terrarum nostrarum Livoniæ, et civitatem Rigensem ex altera parte, de limitibus, injuriis, aliisve negotiis quibuscumque orta fuerit, coram conventu provinciali disceptetur ac finiatur. Interea vero temporis, dum conventus ille a Nobis

constituetur, res hujusmodi per commissarios, quos ex indigenis et provincialibus Livoniæ decernemus, dijudicetur. Si qua etiam inter consulatum illius civitatis et cives singulos aut plures, de finibus aut limitibus bonorum suorum lis mota fuerit, tum trium suspicione vacantium civium Rigensium judicio et arbitrio, qui communi partium voluntate et consensu eligantur, juramento etiam in rem præstito, ex præscripto privilegii olim a legato pontificis maximi, cardinale Mutinensi, concessi, res ea dirimenda est. Quod si autem evenerit, ut quis civium, aut incolarum civitatis Rigensis, consulatus, aut advocati, tam civitatis, quam terrestre judicium defugiens, e civitate mutandi judicii causa discesserit, et se alio in arces, aut loca quæcumque Livoniæ, aut etiam Regni, Magnique ducatus nostri receperit, ille, vel illi ita effugientes in partem adversam, a Nobis, aut capitaneis, aut quibuscumque magistratibus ac Officialibus regni nostri, aut Magni ducatus Lithuaniæ, in ea causa nec citationem, nec arestationem aliquam aut bonorum, aut personarum, aut ullum cujusvis generis rescriptum obtinere, nec citati ad instantiam ita fugientium in hoc casu comparere, aut in juris processu, qui in civitate cœptus est, impediri debent, sed fugiens cum tota causa sua ad ordinarium judicium consulatus, aut advocati Rigensis remittendus est. Et quia in judiciis civitatis antiquitus etiam receptum et usitatum fuisse intelligimus, ut omnes intra territorium civitatis quoquo modo contrahentes, aut delinquentes, ratione delicti, vel contractus, illius civitatis judicio civili, vel criminali subjiciantur, volumus, ut civitas in posterum quoque eo jure in contrahentes, aut delinquentes utatur, eo tamen casu, quo nobilem aliquem ex causis prædictis, jurisdictioni ejus civitatis subjici contingat, judicio illi civitatis, in quo nobilis alicujus causa agatur, ex statuto Torunensi, et pro more civitatum nostrarum majorum in Prussia, burgrabium nostrum Rigensem præsidere, et sententiam proferre volumus. Si qui etiam facinorosi delinquentes a civitate Rigensi deprehensi fuerint, coram consulatu ejus civitatis accusatio institui, jusque per eos dici et administrari oportere decernimus. Ac quo publicæ pacis violatores, et prædones, quique alii cives nostros Rigenses in viis publicis infestare instituerint, eo citius atque certius pœnis coerceantur, decernimus, ne hujusmodi homines nefarii ullo loco universæ Livoniæ, apud ullum subditorum nostrorum, tanto minus præfectorum, aut officialium nostrorum cujuscumque dignitatis, receptum habeant, aut salvum conductum impetrent, consulatui vero Rigensi potestatem concedimus, ut eosdem publicæ pacis violatores, fures, prædones, ejusque generis homines facinorosos in omnibus locis cujusvis ditionis terrarum nostrarum Livoniæ investigent, inquirant, et pro communi tranquillitate comprehendere, et legitimis pœnis afficiendos, legitimoque cujusque loci, in quo deprehensi fuerint, magistratui sistere possint. Obæratis mercatoribus atque civibus Rigensibus in præjudicium creditorum moratorias nunquam dabimus, nisi si quos non culpa, sed fortunæ injuria, bonis suis lapsos, magistratus civitatis Nobis testatum fecerit, nec aliquem a communibus oneribus aut muneribus civitatis, personalibus aut realibus, eximemus.

Ac hæc universis civibus relinquimus, et confirmamus plenum dominium, possessionem fortunarum, atque rerum suarum, tam mobilium, quam immobilium, cum potestate

etiam acquirendi bona terrestria, sub ratihabitione et confirmatione nostra impetranda. Universæ vero
civitati confirmamus dominium, possessionem, usumfructum rerum ad civitatem de jure
pertinentium, tam intra, quam extra, aut circa civitatem consistentium, ut sunt molendina,
tam quæ aquis, quam quæ ventis aguntur, libraria domus, tam in vulgaribus mercibus,
quam auro, argento, aliisque metallis ponderandis, mensuras etiam, ut sunt ab antiquo
in civitate constitutæ et usurpatæ, volumus retineri. Eodem modo confirmamus illis jus
piscandi, venandi, ligna cædendi, pecora pascendi in locis omnibus, in quibus id jus ipsis an-
tiquitus etiam extra civitatis fines competiit. Decimas etiam piscium ad usum civitatis ex
gratia nostra donamus. Præterea nominatim et expresse prædictæ soli civitati confirmamus
utile dominium Dunæ fluminis, sic, ut ejus cives et mercatores, tam indigenæ, quam adve=
næ, veterem et consuetam libertatem navigandi, trajiciendi, et in omnibus negotiationibus
merces importandi, exportandique in parte tam superiore, quam inferiore fluminis, usque
ad civitatem, et de civitate, liberam potestatem habeant. Aliorum item fluviorum, et
omnium navigabilium liberum usum usque ad ipsum mare, et per mare, quemadmodum olim
eum habuerunt, ita et in posterum sine omni impedimento, retentione, inspectione, molestia,
quocumque ex loco, aut arce terrarum nostrarum Livoniæ ea afferri posset, semper ha=
beant. Naves etiam cum mercibus ubique ad littora, ripas et terras libere et secure appel=
lere, ibidem in statione retinere, inde pro arbitrio rursus solvere, et cursum suum, quo
velint, cives Rigenses suscipere poterunt, quemadmodum ea de causa, in præjudicium
civitatis, aut liberæ navigationis, nihil in littore, ripave ædificari, aut strui patiemur.
In ipso autem ostio Dunæ fluminis, civitati pro consuetudine veteri liberum erit perti=
cas seu trabes figere, facem seu lumen, quo noctu navigantibus introitus, et tu=
tus cursus monstretur, sine ulla tamen munitione, sed casulis tantum aliquibus
pro custode luminis, et iis qui navigantibus tutum ingressum in portum monstrare so-
lent, ædificatis, erigere. Item si quid controversiæ de iis, qui navigant, aut rebus ad
navigia spectantibus, in inferiore parte Dunæ fluminis a civitate computando us=
que ad mare, judicandum evenerit, id ad cognitionem magistratus Rigensis perti=
nebit. Cumque trajectus, qui in flumine Duna juxta civitatem Rigensem navi=
giis et ratibus exerceri solet, semper penes civitatem fuerit, volumus, ut penes
eam permaneat. Portus etiam maris, in quem Duna illabitur, et ejusdem littoris
usum, et jurisdictionem civitati relinquimus. Permittimusque, ut quæ ex uti=
litate et necessitate, cum civitatis, tum universæ communis Reipublicæ in per=
mittenda aut prohibenda exportatione frumenti erunt, ea civitas facere et insti=
tuere cum jure inspectionis in merces possit, ita ut negotiationis et commerciorum
administratio et directio in mari, portu, flumine, littoribus, ipsi civitati prorsus permit-
tatur, salvo nostro et successorum nostrorum dominio. Jus quoque, tam terra, quam mari,
dandi literas passus, integrum eidem civitati et ejus consulatui permittimus. Quo autem
negotiationes et mercaturæ, per temporum superiorum gravitatem, bellique incommoda
non mediocriter diminutæ in civitate nostra Rigensi, tanto facilius in pristinum statum
et frequentiam revocentur, præfectis et capitaneis nostris, aliisque nobilibus non

permittemus, ut mercaturas præter jura et ordinem veterem exerceant. Statuimus item, ut incolis et rusticis terræ Livoniæ, pro tenore privilegii civitatis, libera vectura mercium ad civitatem Rigensem relinquatur, nec vero peregrinis, vel incolis Livoniæ, aliisve cujuscumque nationis extraneæ hominibus ullum ius commerciorum exercendorum in civitate Rigensi aliud tribuemus, aut concedemus unquam, nec successores nostri tribuent, aut concedent, quam olim in ea habuerunt. Monopolia etiam, quæ in fraudem istius civitatis institui vel exerceri possint, vetita et sublata esse volumus.

Prohibemus item, ne per vicinos fluvios vel amnes, qui in flumen Dunam seu portum Rigensem labuntur, præcipue vero per flumen Bulderanam, et per Treideranam, quod flumen immediate in mare influit, et per quod ex mari merces in Dunam convehi possunt, frumentum, aut aliæ merces venaliciæ ad naves in portu consistentes, vel ad vicinas ripas, aut insulas apportentur, sed volumus, ut merces ad solum portorium, vel forum Rigense conferantur, et inde ad naves evehantur. Quod quidem ut citra fraudem et imposturam fiat, permittimus magistratui Rigensi, ut is solus censores mercium juratos, et aliarum rerum, in quibus id fieri necesse fuerit, ut in aliis portibus in usu est, constituat, eamque censuram tantum in civitate pro more veteri, non alibi exerceri volumus, ita tamen, ut quæ merces silvestres non probæ fuerint, dominis relinquantur.

Privilegia quoque civitatis de bonis naufragis, et jactatis, et servatis, deque navibus ipsis, quocumque locorum naufragia passis, volumus veterem suam firmitatem, integritatemque obtinere. Facimus vero Rigensibus civibus, aliisque mercatoribus, etiam exteris, potestatem bona in mari, vel fluminibus Livoniæ naufragium passa, ipsasque naves, aliasque res omnes ab occupatoribus, et ~~[illegible]~~ detentoribus quibuscumque, ope et auxilio magistratus Rigensis, vel præfecti loci, aut judicis legitimi implorato, vendicandi et repetendi. Qui quidem magistratus, aut præfecti et capitanei nostri, ac judices quicumque legitimi, hisce Rigensium privilegiis satisfacere debent, nec permittere, ut illis fraus ulla fiat.

Omnia vero itinera, omnesque viæ ex Magno Ducatu Lithuaniæ, Prussia, Samogitia, Curlandia, Semigallia, et tota Livonia, vel undecumque prodeuntes, tam terra, quam mari, omnibus civibus, incolis et mercatoribus Rigensibus liberæ esse debent, ut omnibus per vias eas merces importare, aut exportare volentibus, cunctis temporibus pacis et belli, pro libertate sua, suisque privilegiis, tutum, integrumque sit.

Multo vero minus cives Rigenses in libera emptione boum, lignorum, equorum, piscium, aliarumque rerum in supradictis locis impediri, aut prohiberi debent, salvis teloneis Nobis debitis. Antiquam consuetudinem, alienos fugitivos rusticos ex territorio Rigensi intra triennii spatium legitime non evocatos, retinendi, civitati confirmamus.

Et quia civitas nostra Rigensis per internuntios suos Nobis exposuit, se jus cudendi monetam, quum auream, tum argenteam, ad eamque rem propriam domum cum omni instrumento monetario habuisse, Nobisque supplicasset, ut id ipsum quoque confirmare dignaremur, Nos eam facultatem cum omni ejus emolumento civitati illi liberam (quod jus civitatibus etiam majoribus terrarum nostrarum Prussiæ majores nostri ante concesserunt) relinquimus,

ita tamen ut ex una pecuniæ parte effigies nostra, vel insignia regni, Magnique Ducatus Lithuaniæ, in altera civitatis insignia exprimantur, pondus vero et valor æqualis monetæ regni, ac Magni Ducatus Lithuaniæ sit, ejusque pecuniæ usus cum pecunia cusa in communi Republica promiscuus et indifferens sit.

Finita quoque et confecta Dei auxilio cum Moschis pace, volumus, ut ne Moschici mercatores cum mercibus suis recta Rigam contendentes, ullo in loco impediantur, ac curæ Nobis erit, ne ratione Smolenscensis mercaturæ, quæ ad civitatem Rigensem libera antehac, minimeque impedita fuit, et esse debet, tam Moschis, quam aliis, et inprimis civitatibus maritimis, vulgo Ansæ nuncupatis, quidquam concedatur, quod in præjudicium civitatis Rigensis, ejusque veteris usus esse possit. Speciali quoque gratia civitati Rigensi prospectum esse volumus, ne quisquam in cujuscumque dominio et districtu, intra spatium duorum milliarium a civitate Rigensi consistens, potulenta coquere et conficere audeat, exceptis tamen arcium præfectis, qui pro usu suo ac suorum in arce, ea libertate uti possunt, itidemque nobiles domi pro se ac suis domesticis facere poterunt. Reliqui vero coloni et subditi a confectione potulentorum abstineant, eaque, quoties indigebunt, a civibus nostræ civitatis Rigensis emant, ac suis usibus inde exportent.

Ad hæc omnia quum pernecessarium esse, atque ad publicam utilitatem plurimum pertinere judicemus, in ditionibus nostris reditus Reipublicæ amplificari, qui bonis temporibus instituti, necessariis rebus præsidio esse possint, ea de causa de ærario et mercibus, quæ importantur aut exportantur, in civitate nostra Rigensi constituendo, cum prædicta civitate egimus, decrevimus et constituimus, quemadmodum decernimus et constituimus tenore præsentium nostrarum literarum, tale ærarium, vel portorium ex importatione, aut exportatione mercium quarumvis, Nobis, et Serenissimis successoribus nostris deinceps in civitate nostra Rigensi constitutum esse debere, cujus quidem exactio ad eam taxam comparabitur, quæ quum Nobis a civitate Rigensi oblata esset, sigillo nostro subsignata est. Quam quidem taxam ita ratam habemus, si portorio Gedanensi inferior non fuerit, eaque taxa non inferior Gedanensi a Nobis, et Serenissimis successoribus nostris, quocumque prætextu, aut nomine immutari, aut augeri non debet. Præterea ne commemoratæ civitati nostræ, aut ulli hominum aliquæ exactorum injuriæ pertimescendæ sint, illi exactioni non externum, sed ex ipsius civitatis proconsulum, consulum, magistratus, aut civium numero aliquem, vel aliquos præficiemus, et Serenissimi successores nostri præficient, cui civitas aliquem ex suis adjungere poterit: scribam etiam nostrum, vel ipsius civitatis Rigensis civem, vel Livonem, vel Prutenum probatæ integritatis et fidei hominem adhibebimus. Locum etiam isti exactioni non foris extra civitatem, sed intra ipsam Rigam commodum deputabimus, ubi exactio ista rectissime fiat. Quo autem ex ea exactione peculiaris quidam fructus ad civitatem Rigensem perveniat, decernimus atque constituimus partem tertiam universæ illius exactionis ad ipsam civitatem pertinere ac pervenire debere, ita ut partes duæ Nobis, ac Serenissimis successoribus nostris integræ conserventur, ex qua quidem tertia parte prædicta civitas

ante omnia portum reficere, purgare, et quam optime conservare tenebitur, sine ulla duarum nostrarum partium diminutione. Quidquid vero œrarii ex ista exactione pro partibus nostris redactum fuerit, id habita ratione defensionis civitatis Rigensis et universæ Livoniæ, pro nostro, ac Serenissimorum successorum nostrorum arbitrio erogari debet.

Ne autem pluribus portoriis, aut teloneis in vicino civitas nostra Rigensis gravetur, decernimus aliud portorium, aut telonium, tam in superiore Dunæ fluminis parte, quam in inferiore, usque ad mare, aliisque vicinis locis intra Livoniam, tam in aquis, quam terris, ad decem usque milliaria circa civitatem, nullum institui debere. Et quo civitatis nostræ Rigensis cives regiam nostram clementiam uberius exploratam habeant, decernimus ipsos cives Rigenses perpetuis temporibus ab omnibus teloneis, sursum in flumine Duna, a civitate usque ad Duneburgum, liberos et immunes esse debere. Portus item, et nova emporia alibi non aperiantur, quæ in fraudem et detrimentum hujus œrarii nostri vergere quomodocumque possunt. Bona item vacantia, et caduca, quorumve intra anni spatium nulla postulatio facta est, ut antiquitus ad illam civitatem devoluta fuere, ita devolvi volumus, et civitati relinquimus.

(Ad hæc vero, ut præter jurisjurandi religionem, perpetuum exstet subjectionis et fidelitatis argumentum, commemorata civitas nostram, et Serenissimorum successorum nostrorum dominium recognoscens, annis deinceps singulis ad quodque festum Circumcisionis Domini mille florenos Polonicales, quorum singuli sunt triginta grossorum Polonicalium, Nobis, et in posterum Serenissimis successoribus nostris, temporibus universis adnumerabunt et persolvent. Præterea etiam, quotiescumque Nos vel defensive, vel offensive expeditionem contra Moschum, aut alios vicinos hostes susceperimus, vel Serenissimi successores nostri susceperint, civitas nostra Rigensis vexillium trecentorum peditum alere, et exercitui nostro, aut successorum nostrorum conjungere tenebitur, additis aliquot tormentis campestribus, eorumque tormentorum necessario pulveris et globorum apparatu.

Quæ omnia suprascripta a Nobis, et successoribus nostris, rata, firma et perpetua conservabuntur. In quorum certissimam fidem hæc manu nostra subscripsimus, et sigillo quum regni nostri, tum Magni Ducatus Lithuaniæ jussimus sigillari. Datum Drohicini, die 14 mensis januarii, anno 1581, regni vero nostri quinto.

Stephanus Rex.

Nos igitur præfatus Rex Stephanus quum, Ordinibus regni Varsaviæ congregatis, comitia haberemus, quo omnibus hæc testatoria essent, denuo illa repetere voluimus, quemadmodum et præsentibus repetimus. In quorum omnium fidem hæc manu nostra subscripsimus, et sigillo quum regni nostri, tum Magni Ducatus Lithuaniæ jussimus sigillari. Datum Varsaviæ in conventu regni generali, die 16 mensis novembris correcti calendarii, anno 1582, regni vero nostri anno septimo. Præsentibus Reverendissimis, Reverendis, Magnificis, Generosis ac Nobilibus, Stanislao Karnkowski Dei gratia archiepiscopo Gnesnensi, legato nato, et regni nostri primate, Petro Myszkowski Cracoviensi, Luca a Koscielec Posnaniensi,

Martino Cromer Varmiensi, Victorino Wierzbicki Luccoriensi, Petro Kostka Culmensi, Adamo Pilichowski Chelmensi, eadem gratia episcopis —; Stanislao Szafraniec de Pieskowa skała Sandomiriensi, Stanislao comite a Gorka Posnaniensi, Buscensi, Colensique capitaneo, Eustachio Wołowicz castellano Vilnensi, M. D. Lithuaniæ cancellario, Brestensi, Cobrinensique capitaneo, Stephano duce a Zbaraż Trocensi, Alberto a Lasko Siradiensi, Joanne Sierakowski de Bogusławice Lanciciensi, palatinis —; Joanne Kiszka capitaneo generali terrarum Samogitiæ, Petro de Potulice Brzestensi, Constantino duce in Ostrog Kijoviensi, marschalco Volhiniæ, Joanne Spławski Inovladislaviensi, Filone Kmita Smolenscensi, Joanne Tarło de Szczekarzowice Lublinensi, et capitaneo Pilsnensi, Nicolao Dorohostajski Polocensi, Stanislao Żołkiewski Belsensi, Gregorio Zieliński Plocensi, et capitaneo Zakroczymensi, Mlavensique, Stanislao Kryski de Drobin Masoviæ, et capitaneo Plocensi, Nicolao Kiszka de Ciechanowiec Podlachiæ, Bielscensi, Drohiciensique capitaneo, Anselmo Gostomski Ravensi, Janussio duce a Zbaraż Braclaviensi, et capitaneo Krzemieniecensi, Pinscensique, Christophoro Kostka de Stangenberg Pomeraniæ, palatinis —, Golubensi et Coscerzynensi capitaneo; Paulo Szczawiński Lanciciensi, capitaneo Sochaczoviensi, Vartensique, Nicolao Talwosz Samogitiæ, Michale Myszka Volhiniæ, Andrea Firley de Dambrovica Lublinensi, et capitaneo Sandomiriensi, Alexandro Łaszcz Czernensi, et capitaneo Chelmensi, Stanislao Leśniowolski de Obory Podlachiæ, et capitaneo Losicensi, Joanne Dulski Culmensi, thesaurario regni generali, Branscensi, Rogoznensi, Jurasensique capitaneo, Adamo Walewski Elbingensi, Nicolao Firley de Dambrovica Biecensi, curiæ regni referendario, Casimiriensique capitaneo, Georgio Mniszek Radomiensi, Sanocensi, Sokaliensique capitaneo, Joanne a Sienno Zarnoviensi, Nicolao Łysakowski Chelmensi, Stephano Grudziński Naklensi, Joanne a Koscielec Biechoviensi, et capitaneo Gostinensi, Stanislao Gostomski Sochaczoviensi, Stanislao Radziminski Zakroczymensi, et capitaneo Livensi, Camenecensique, castellanis —; Andrea Opaliński de Bnin supremo regni marschalco, majoris Poloniæ generali, Rohatynensi, Szremensique capitaneo, Joanne Zamoyski de Zamoscie supremo cancellario regni, generalique exercituum, ac Cracoviensi, Marienburgensi, Rinffinensi, Miedzyrzecensi capitaneo, Joanne Borukowski de Bilino vicecancellario regni, Plocensi, Lanciciensique præposito, decano Varsaviensi, Andrea a Zborow marschalco curiæ regni, Radomiensique capitaneo, Alberto Baranowski secretario regni majore, cantore Gnesnensi, Vladislaviensi, Posnaniensique, Joanne Tarnowski referendario, Vladislaviensi, Crusviciensique præposito, Joanne Piotrowski Gnesnensi, Cracoviensi, Posnaniensique, Laurentio Goslicki decano Kielcensi, Cracoviensi, Vladislaviensi, Sandomiriensique, canonicis, secretariis nostris, Hiacyntho Młodziciowski thesaurario curiæ regni, Rzeczoviensique capitaneo, et aliis quam plurimis dignitariis, officialibus, et aulicis nostris, nec non terrarum nuntiis ad conventum regni generalem congregatis. Datum per manus Magnifici Joannis de Zamoscie, regni nostri supremi cancellarii, et exercituum

generalis, nec non Cracoviensis, Marienburgensis, ~~Lieff~~ Knis-inensis, Miedzyrzecensis=que capitanei.

Stephanus Rex.

Instauratio et approbatio duorum privilegiorum Rigensibus concessorum.

Teka Naruszewicza 95. Ex Cod. dipl. Dogieli, t. V.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podlachiæque, nec non princeps Transylvaniæ, etc. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis, præsentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quum superioribus temporibus benignitate divina feliciter confecto bello Moschico, gravissimaque servitute, et periculo ab ea depulso, regno nostro Livoniam rursum adjunxissemus, ac ut eandem quoque legibus et institutis fundaremus, in eandem ingressi, civitatem nostram Rigam, tanquam totius Livoniæ caput, et primariam urbem accessissemus, privilegia nonnulla ad ecclesiasticas res spectantia, eidem civitati nostræ contulerimus, quorum hic est, qui sequitur tenor.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc. notum testatumque facimus in universum omnibus, tam præsentibus, quam futuris, ad quos harum literarum notitia pervenerit. Quod quum satis Nobis sit cognita perspectaque fides, obsequia et merita in Nos et Rempublicam nostram civitatis nostræ Rigensis, quam superioribus temporibus, subministrandis, in communibus hujus provinciæ periculis, vicinis arcibus, nostrisque hominibus auxiliis, et subsidiis quibusvis, et his posterioribus nostris contra hostem expeditionibus juvandis, quod in eis esset, conatibus nostris, et in exercitum nostrum commeatibus, aliisque ad belli usum necessariis rebus subvehendis Nobis probarunt; ut aliquod nostræ quoque in eos gratiæ, et regiæ beneficentiæ exstaret testimonium, alacriresque in posterum ad omne obsequiorum genus efficerentur, curiam nostram antiquam desertam, quæ olim archiepiscopi Rigensis fuit, penes ipsa civitatis mœnia Rigæ sitam, quæ nunc juris nostri est, in publicos usus et commoditates restaurandam, ac præterea ædes canonicorum et capitularium, desertasque arces ad capitulum olim pertinentes, quæ aliis non fuerint collatæ, quæcunque intra moenia civitatis continentur, iisdem civibus nostris donamus et conferimus in perpetuum, cum universo jure ac dominio et proprietate earum, illisque jam pura ac irrevocabili donatione hac nostra, nec per Nos, nec per successores nostros ullo unquam tempore infringenda, aut immutanda addicimus, atque ex nunc possidendas tradimus, simulque juri, et jurisdictioni civili adscribimus, et incorporamus. Quam quidem donationem et concessionem nostram, tam nostro, quam Serenissimorum successorum nostrorum nominibus, ratam, firmam, et inviolatam, in perpetuum futuram, ita quidem, ut nec a Nobis, nec a succes-

successoribus nostris revocari, immutarique ulla ex causa possit, ac debeat, pollicemur, ac spondemus. Quum vero ex his canonicorum et capitularibus ædibus, census quidam annui ad Nos pertinuissent, horum intuitu cives nostri Rigenses Nobis centum florenos Polonicos singulis annis in perpetuum pendere debebunt, quod et libere in se susceperunt, quos quidem Nos jam exnunc nostro et successorum nostrorum nomine, in necessitates templi Divi Jacobi in hac civitate Rigensi clericorum catholici ritus donamus, assignamus, et addicimus in perpetuum, juxta dispositionem nostram, ita ut pars media eorum, quinquaginta videlicet floreni, pro festo quolibet Paschatis, reliqua vero pars pro die S^ti^ Martini quotannis numeretur, sine ulla mora et impedimento, sub mulcta huic ipsi summæ simili, quoties supra præfixo tempore jam expressa pecunia in prætorio Rigensi requisita, Divi Jacobi plebano, vel ejus mandatario libere tradita non fuerit. Quorum omnium in ampliorem fidem et testimonium, has literas manu nostra subscripsimus, et sigillis tam regni Poloniæ, quam Magni ducatus Lithuaniæ obsignari mandavimus. Datum Rigæ, die septima mensis aprilis, anno Domini 1582, regni vero nostri anno sexto. — Præsentibus Reverendis, Illustribus, Magnificis, Generosis et Venerabilibus, Georgio Radziwill, duce in Olyka et Nieswiez, Vilnensi, Melchiore Giedroyc Samogitiæ, episcopis; Eustachio Wollowicz, Vilnensi cancellario Magni ducatus Lithuaniæ, Brzestensi, Cobrinensique, Christophoro Radziwill, duce in Dubinki et Bierze, Trocensi, Magni ducatus Lithuaniæ vicecancellario, et campiductore, Borissoviensi, Solecensique, Nicolao Firley de Dabrowica Biecensi et regni nostri curiæ referendario, Casimiriensique, Alberto Reczayski Varsaviensi, castellanis et capitaneis; Joanne Borukowski de Bilino, regni nostri vicecancellario, præposito Plocensi, Lanciciensique, decano Varsaviensi, Alberto Baranowski, secretario regni majore, cantore Gnesnensi, Joanne Tarnowski, regni curiæ referendario, præposito Vladislaviensi, Crusviciensique, canonico Cracoviensi, Hyacintho Mlodziciowski regni curiæ thesaurario, Brzezoviensique capitaneo, Joanne Demetrio Solikowski, scholastico Vladislaviensi, Lanciciensique custode Sandomiriensi, Mathiæ Konopacki, secretariis et aulicis nostris ad præmissa testibus fide dignis.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc., notum testatumque facimus hisce literis nostris universis, tam præsentibus, quam futuris, ad quos earum notitia pervenerit. Quod quum paulo superioribus diebus hostem nostrum Moschum, summi Dei auxilio atque benignitate, armis nostris, et continuis

per

per aliquot annos ex eo relatis victoriis se receperimus; ut Nobis tandem universa Livonia, cujus magnam partem sibi iniquissime, ac non paucis jam annis usurpaverat, et intolerabili tyrannide in hoc usque tempus premebat, cedere coactus sit. Itaque ad componendum et restaurandum ejus ipsius provinciae afflictum undequaque statum, Nos in itinere contulissemus, ac in civitatem nostram Rigam, tamquam hujus orae primariam pervenissemus, faciundum id Nobis existimavimus, ut ab eo, quod ad ipsius praepotentis Dei gloriam propagandam spectaret, rerum omnium exordium sumeremus, tum ut Nos maximorum divinae ~~providentiae~~ clementiae in Nos beneficiorum gratos exhiberemus, tum ut hanc gentem maximis ignorantiae tenebris, ob assiduos bellorum tumultus, et multiplicibus erroribus circumfusam, et seductam, ad veram Dei agnitionem et cultum, pro officio nostro, quantum in Nobis esset, revocaremus, atque cum imprimis in hanc civitatem nostram Rigensem oculos convertissemus, eamque non sine dolore nostro, Domino ita permittente, adeo a religionis catholicae cultu alienatam offendissemus, ut omnia ad Dei gloriam in ea exstructa templa, ad normam confessionis ejus, quam Augustanam vocant, redacta, et conversa essent, nec ullus in ea catholicis nostris reliquus esse locus videretur, maximeque id, et ad pietatem nostram erga Deum, et ad dignitatem regiam pertinere animadverteremus, ut tam in nostrum, nostrorumque, quam aliorum, et civium, et advenarum, ac etiam exterorum, qui in catholica religione perseverarent, vel ad eam reverterentur, usum, aliqua in hac urbe templa, nunc et in posterum ad catholicum, et Sacrae Romanae Ecclesiae ritum restauraremus. De eo ita cum consulatu et civibus nostris Rigensibus convenimus, ut videlicet templum antiquitus Divo Jacobo dicatum cum universo coemeterio ad catholicorum sepulturas, atque ambitu ipsius, aedificiis, septem videlicet domibus ibidem exstructis, et aliis isthic in templi usum locari solitis, una praeterea domo e regione templi sita, ad hoc ipsum templum spectantibus, et universis censibus, peculiari quodam scripto expressis, proventibusque, et quibuscunque aliis redditibus atque ornamentis ad illud pertinentibus, ac praeterea minus aliud illi contiguum Divae Mariae Magdalenae templum, cum toto coenobio Cisterciensis ordinis virginum, universisque illius aedificiis, areis et proventibus, tam intra quam extra urbem, ubicunque locorum consistentibus, et ad id antiquitus quovis jure spectantibus (ex libero ipsorum civium assensu, et de omni jure suo, quod ad utraque haec templa unquam habuerint, cessione), ad usum sanctae catholicae religionis in perpetuum addiceremus, deputaremus, ac consignaremus, prout jam in praesenti re ipsa addiximus, deputavimus, et consignavimus. Remanebuntque haec ipsa templa, et omnes ad ipsa spectantes fundi, aedificia, possessiones ac proventus, et eorum parochi, caeterique illis in templis Deo servientes sacerdotes et clerici in prae-

protectione et defensione, jure patronatus et collatione nostra regia, successorumque nostrorum, nec sibi in eos, eaque jurisdictionem cives Rigenses usurpabunt, ita, ut Nobis et immunitati ecclesiasticæ adscripta esse censeantur. Templum vero, quod olim archiepiscopi cathedrale fuit, ac alia templa, sive coenobia religiosorum, quæcunque intra civitatem Rigensem continentur; etiam et ritus Græci in id incluso templo, cum universis ipsorum ædificiis, coemeteriis, proventibus, censibus, ac reditibus, ab antiquo adea intra ipsa civitatis Rigensis moenia spectantibus, præfatæ civitati nostræ, aut adeo consulatui Rigensi concedimus, omneque jus patronatus et collationis nostrum in eosdem transferimus, et transfundimus in perpetuum, eorumque jurisdictioni adscribimus, ut sive illa ad catholicorum ritum, Domino Deo corda illorum ita disponente, reformare voluerint, sive in ea, quam nunc ibi profitentur, Augustana confessione perstiterint (modo ne alias quasvis ab hac differentes sectas introducant), in eorum id potestate, et mutuo consensu permaneat, templaque præfata cum omnibus superius nominatis ad illa pertinentibus, juris patronatus civium Rigensium publici semper sint. Id quoque civibus nostris Rigensibus cautum esse volumus, ut nullum sit malefactoribus ad templa catholica perfugium: quod si aliqui eo confugerint, potestate sua in eos magistratus utatur; ita tamen, ut, si necesse fuerit, arcis nostræ Rigensis præfecto, vel loci ordinarii officiali adhibito, qui, vel alteruter eorum id detrectare non debent, sine ulla perturbatione cleri et rerum ecclesiæ ac domorum, perquirantur. Armamentarium quoque, quod penes Divi Jacobi in publicum civitatis usum exstructum est, loco suo, et in civium potestate in futurum relinquimus. Cæterum quemadmodum cuique in civitate nostra, sive is catholicam religionem sequi, sive Augustanæ confessioni adhærere malit, liberum id permittimus, ita, ne cuiquam vel poenis aliquibus, vel coactionibus publicis, privatione aut probrio, a magistratu civili, aut quibusvis privatis personis, religionis catholicæ professio interdicatur, severe nunc cavemus, ac prohibemus, sub gravi indignatione et animadversione nostra, prout nec ab Augustana hac confessione quemquam vel vi, vel minis, aut iniquis aliquibus rationibus deterreri volumus, atque hæc ita cum civibus nostris Rigensibus, ex senatorum nostrorum consilio a Nobis constituta, et transacta, eisque per Nos, nostro et successorum nostrorum nomine concessa, et ab illis per omnia suscepta, ut firmiora, durabilioraque sint, præsentes literas manu nostra subscripsimus, et sigillis nostris tam regni Poloniæ, quam Magni Ducatus Lithuaniæ communiri jussimus. Datum Rigæ, die septima mensis aprilis anno Domini 1582, regni vero nostri anno sexto. Præsentibus ut supra.

Nos igitur præfatus Rex Stephanus quum, Ordinibus regni Varsaviæ congregatis, comitia haberemus, quo omnia hæc notiora essent, denuo illa repetere voluimus, quemadmodum præsentibus repetimus. In quorum omnium fidem, et evidentius testimonium hasce manu nostra subscripsimus, et regni nostri, Magnique ducatus Lithuaniæ sigillo communiri mandavimus. Datum Varsaviæ, in conventu regni generali, die decima sexta mensis novembris, correcti calendarii, anno 1582 regni vero nostri anno septimo.

~~Præsentibus ut supra.~~

Stephanus Rex

Prus. Brzeżany – 89 93 CLXXXVI.

Apud Sacram Regiam Majestatem, Poloniæ regem, et Dominum nostrum clementissimum, nomine Illustrissimi principis ac Domini, Domini Georgii Friderici marchionis Brandeburgensis in Prussia, nec non in Silesia Carnoviæ ducis, Domini item nostri clementissimi, per suæ Celsitudinis commissarios ac legatos, Generosos, Barones ac Nobiles, Albertum Baronem à Kittlit, capitaneum Tapiaviensem, Levinum à Bulau, doctorem Andream Fabricium, Paulum Krugerium, et Michaelem Gisium, secretarium, in conventu generali Varsaviensi, anni 1582, publice proponenda

Teka Naruszewicza 95. Ex mss. bibl. Zaluski.

Post officiorum salutationem, et paratissimorum servitiorum delationem, et felicissimorum omnium comprecationem, legati vetera illa antecessorum suæ Celsitudinis gravamina omnibus regni comitiis iterata, Sacræ Regiæ Majestati in memoriam revocabunt, eaque ex præscripto pactorum aliquando abrogari summa cum reverentia petent.

I. Conquesti autem sunt Illustrissimi Prussiæ duces sibi in regni conventibus et comitiis locum a Regia Majestate primum et proximum, ex pactis debitum, denegari, seque potissimum ab electionis conventibus, licet præcipuum regni membrum sint, non sine gravi periculo et præjudicio excludi. Quod jus suum uti justissime sibi competere Celsitudo sua nunquam dubitavit, ita eo magis hoc sibi nunc contendendum videtur, quod pro Sacræ Regiæ Majestatis singulari prudentia et sollicitudine, gravis illa et Reipublicæ maxime salutaris de certo electionis modo in hisce comitiis instituta fuerit deliberatio.

II. Jus non deferendæ appellationis ab ipso Ordine [Teutonico] in Prussiæ duces legitime translatum, quo minus controversum est, eo minus etiam Sacram Regiam Majestatem admissuram sua Celsitudo confidit, ut id jus suum a quoquam, uti a quibusdam factum est, in dubium vocetur, aut contra id quidquam tentetur.

III. Graves litium controversias esse in Lithuaniæ, Samogitiæ, et Masoviæ præsertim finibus, quarum legitimam compositionem sæpius promissam sua Celsitudo iterum obnixe atque reverenter efflagitat.

IV. Petit quoque sua Celsitudo, suorum potissimum provincialium querelis et flagitatione permota, ut ex pactis conventis de moneta cudenda utrinque rationes ineantur, quo uniformis nummus sit, ne ex viliori moneta Respublica majus detrimentum capiat.

V. Conqueruntur etiam subditi suæ Celsitudinis se tum aliis, tum præsertim isto telonio, quod ad Montem Album in Vistula contra pactorum tenorem exigitur, jam diu prægravari. Itaque ut hac quoque in re, quum subditorum suæ Celsitudinis, tum ipsorum pactorum justam rationem Sacra Regia Majestas habeat, itidem obnixe sua Celsitudo rogat.

VI

VI. Conqueruntur item suæ Celsitudinis cives se novo quodam privilegio per Vilnenses impetrato, in Magno ducatu Lithuaniæ, a libera negotiatione et mercium exportatione ex manifestis pactorum verbis sibi utrinque competenti contra pacta arceri.

Quorum pleraque quum et personam suæ Celsitudinis premant, sua Celsitudo iterum observanter rogat, ut Sacra Regia Majestas ita de iis respondeat, ac statuat, ut pacta conventa salva sint, et suum cuique jus tribuatur.

CLXXXVII.

Brevis comprehensio eorum, quæ apud Sacram Regiam Majestatem Illustrissimi principis marchionis, in Prussia ducis, legati in privata audientia proponere debent.

I. Sacræ Regiæ Majestati humillime in memoriam revocabunt, quid sua Celsitudo per legatos suos anno 1580 de permutatione pagi Wole, in præfectura Graudentinensi sito, reverenter petierit, sine quo pago quum sua Celsitudo refectionem aggerum, et rupturarum Vistulæ fluminis, quibus major pars præfecturæ Quidsinensis inundatur, tentare, et aggredi non possit, utpote quum ab eo pago initium faciendum sit, reverenter iterum sua Celsitudo rogat, ut quod Sacra Regia Majestas clementer tum promisit, commissarios ad lustrandum illum locum, et de permutatione hac agendum deputare velit.

II. Non potest sua Celsitudo [non] conqueri de gravissimis injuriis, violentiis, rapinis, homicidiis, damnis, aliisque calamitatibus per militem Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ transeuntem, et in stativis manentem, subditis suis hucusque illatis, præsertim per præfectum et duces eorum, Laurentium Przeradowski, Nicolaum Gostomski, etiam per cohortem Domini Jordani, de quibus jam pridem sua Celsitudo conquesta est, et nunc damna docere potest. Rogat itaque sua Celsitudo, ut non tantum sontes damna sarciant, sed et in posterum quoque transeuntes milites, quibus omne hospitalitatis genus in ducatu exhibetur, ab ejusmodi violentiis et injuriis coerceantur.

III. Hisce accedunt continuæ et violentæ ex Masoviæ finibus in Prussiæ ducatu quorundam petulantium grassatorum irruptiones, abactiones, rapinæ, homicidia, ferarum jaculationes, alvearium deprædationes, et aliæ atrocissimæ injuriæ. Horum præcipuum ducem, Albertum Gettream, ex ducatu ob maleficia transfugum, Paulus autem Ducyminski, Domini capitanei Ciechanoviensis familiaris, fovere dicitur: qui Gettrea nuper admodum 20 octobris, cum quatuor aliis nemora suæ Celsitudinis invadens, subditum suæ Celsitudinis, ex alveariis suæ Celsitudinis mel colligentem, duobus globis trajectis, tres equos cum duobus vasis mellis ademit. Quare hunc transfugam ducatui reddendum; ut Paulus Ducyminski mandato Sacræ Regiæ Majestatis cogatur, sua Celsitudo pro ejus æquitate vehementer rogat.

IV

IV. Quum [ex] Elbingensium querelis, tum ex suorum commissariorum relatione Celsitudo sua compertum habet, Gedanenses, novo opere ad caput Vistulæ exstructo, et aggere modo magnam profluentis partem in alveum Gedanensem avertere cum magno periculo alterius alvei in Habum labentis, unde et portui Regiomontano periculum creatur. Hujus rei modum ut Sacra Regia Majestas pro sua auctoritate statuat, itidem sua Celsitudo expetit.

V. Postremum etiam Sacræ Regiæ Majestati sua Celsitudo quorundam subditorum suorum supplicationes, quorum alii debita sua, ob quæ ad inopiam redi guntur; efflagitant, ut Joannes Kesius, Valentinus Schlein, Henricus Plato, et alii nonnulli gravissimis injuriis affecti, justitiam Sacræ Regiæ Majestatis implorant, qualis est causa miserabilis viduæ Drenghalsianæ contra senatum Vilnensem; et aliæ, quibus sua Celsitudo, pro sua erga fideles subditos suos pietate, intercessionem suam denegare non potuit, commendat.

CLXXXVIII.

Literæ ducis Prussiæ ad Dominum cancellarium regni Poloniæ. 89.

Magnifice Domine, singulariter nobis dilecte. Salutis et studii atque benevolentiæ nostræ delatione præmissa, Magnificentiæ Vestræ omnem felicitatem precamur. Quum ad instituta hæc regni comitia, tam ob publica hujus ducatus, quam ob privatiora nostra negotia, hi legati nostri mittendi fuerint, cui potissimum, quam Magnificentiæ Vestræ eos, totamque causam nostram commendaremus, non vidimus, tum ob perspectam erga nos Magnificentiæ Vestræ fidem, integritatem, candorem, benevolentiam, tum ob singularem, qua erga Magnificentiam Vestram ferimur, propensionem et fiduciam. Quum autem exigente hoc rerum statu, ad Sacram Regiam Majestatem, Dominum et affinem nostrum observandissimum, secretiora negotia et gravamina nostra, per Generosum, et Nobiles, fideles nobis dilectos consiliarios nostros, Levinum a Bulau, doctorem Andream Fabricium, et Michaelem Gisium, referri voluerimus, plane confidimus, quod summopere rogamus, Magnificentiam Vestram dictis legatis nostris audientiam apud Sacram Regiam Majestatem impetrandam, et causam nostram pro rei æquitate fideliter celereque expediendam consilio, informatione, auxilio atque auctoritate sua minime defuturam, et in rebus omnibus plenam fidem adhibituram, plenaque facturam, ut in concepta fiducia nostra magis magisque confirmati, dignas Magnificentiæ Vestræ gratias agere, atque etiam referre possimus. Nos vicissim, quæ ad Magnificentiæ Vestræ dignitatem, atque commoda augenda, atque ornanda pertinebunt, nihil studii, operæ, atque benevolentiæ intermittemus. Quam bene valere, atque beatam florentemque vivere optamus. Datum Regiomonti, die.... anno Christi 1582.

CLXXXIX.

Literae Sacrae Regiae Majestatis ad Sanctissimum Dominum Summum Pontificem.

89. 95 Teka Naruszewicza Nr 95. Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Sanctissimo ac Beatissimo in Christo Patri et Domino Domino Georgio XIII Divina providentia Papae Sacrae Sanctae Romanae ac Universalis Ecclesiae Summo Pontifici, Domino Clementissimo.

Sanctissime ac beatissime in Christo Pater, Domine clementissime. Post oscula pedum beatorum, mei, regnique et ditionum mearum diligentem commendationem. Literas a Sanctitate Vestra ejusdem Sanctitatis Vestrae nuntius mihi reddidit, deque negotio, quod cum Caesarea Majestate mihi intercedit, ea, quae Sanctitas Vestra ei commiserat, accurate mecum locutus est. Ex cujus sermone; sicut et ex literis Sanctitatis Vestrae, quam paternam ejusdem curam atque benevolentiam erga me perspexerim, gratissimoque animo hanc Sanctitatis Vestrae voluntatem prosequendam mihi videam, quod cupere Sanctitatem Vestram intellige, ut amice hoc inter nos tractari patiar negotium, ego mea erga Sanctitatem Vestram observantia libenter admitto, daboque operam, ut si ea, quemadmodum confido, Sanctitas Vestra proposuerit; ex quibus aequam saltim juris mei rationem haberi intelligam, ita ea amplectar; abunde ut meum communis concordiae benevolentiaeque studium appareat. Interim quae ad ea responderi a me posse existimavi, quae a Caesarea Majestate in hac causa dici ex Sanctitatis Vestrae nuntii sermone, exemploque responsi Patri Possevino dati intellexi, per eundem Sanctitatis Vestrae nuntium ei mitto. Sanctitatis Vestrae clementiae me, regnum ditionemque meam etiam atque etiam commendo. Datae Varsaviae, die ... mensis novembris, anno Domini 1582. Ejusdem Sanctitatis Vestrae obsequentissimus filius.

CXC.

Responsum datum legato Summi Pontificis Varsaviae, die .. novembris, anno 1582.

Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Quod Caesareae Majestati videtur est, non Regiae Majestati bona ea ademptu, sed a Joanne, Joannis regis, divae memoriae, filio, Transilvaniae principe, Turcarum au. Imperatoris, publici nominis christiani hostis, tunc foederato, publicoque et ipso hoste, bello capta, belloque jure ad Divum Maximilianum, parentem ejus pervenisse (1): de eo satis constat, non vi, aut armis, sed turpi defectione Melchioris Balassae, qui cum praesidio ad requisitionem principis Transilvaniae, tunc domini sui, salva tamen jurisdictione et libero usufructu familiae suae (quod nunquam a quoquam in dubium vocatum fuit) receptus fuerat, in ditionem Caesareae Majestatis pervenisse, indeque bella cruentissima exorsisse. Factum autem inde est, ut Regia Majestas op=

(1) Są tu powtórzone wyrazy odpowiedzi cesarskiej na żądanie zwrotu zamków Zatmar i Németi danej Possewinowi w Augsburgu 13 lipca tego roku.

oppida illa iterum potestatis suæ faceret, et ne deinceps cardo intestini belli cum summo bonorum suorum periculo ibi verteretur, consentiente principe suo, arcem et omnem munitionem demoliretur, quam Lazarus Svendius paucis post diebus ingente arte, quum ibidem restaurasset, in maximum et periculosissimum bellum, ipso imperatore Solimano litem dirimente, tota Hungaria recidit. Itaque neque belli jure, aut aperta vi, in potestatem divi Maximiliani ea pervenisse, quæ a præfato Balassa, a fide Transilvaniæ principis desciscente, eo tempore tradita fuerint, quo nullum non modo bellum, sed ne metus quidem aut suspicio ulla belli in ea provincia fuerit, neque Joanni principi, sed Regiæ Majestati ablata, quæ præter Regiam Majestatem (quippe cujus nomine in possessione fuerat tam eo tempore, quum primum divo Maximiliano se oppidaque ea Balassa tradidit, quam quo postea Svendius illa denuo occuparet) nemo possederit, Regia Majestas ita tenuerit, ut nunquam jus ejus vel a principe Transilvaniæ, vel ab alio quoquam in controversiam vocatum sit. Etsi enim præsidia sua, temporibus ita postulantibus, principem Transilvaniæ, cui id negari non poterat, in illis habuisse concedat, usus fructus tamen eorum atque possessio, tanquam paternorum bonorum, nunquam a Regia Majestate translata sint, ac quo omnino modo in potestatem divi Maximiliani, augustæ memoriæ, imperatoris pervenerint, eo minus Cæsaream Majestatem latere Regia Majestas arbitratur; quod arcem Dietrichstein, quam transitionis suæ premio Balassa is acceperat, hodie adhuc successores heredesque ejus eo nomine teneant.

Quod vero aliam jam eorum locorum conditionem, aliam omnino faciem esse Cæsarea Majestas ostendit, atque tam magno sumptu ac impensis ea munita, ut neque sine maximo privato suo damno restitui jam a se possint, neque publice futurum utile esset, id tanquam commune non Transilvaniæ modo, sed totius Christianitatis propugnaculum destitui; etsi non dubitavit Regia Majestas, pro sua prudentia atque æquitate, Cæsaream Majestatem intelligere, qui ex ejusmodi causa possideant, ex quali ea loca hactenus possessa fuerint, impensas nec posse petere, nec solvere, quum sibi imputare debeant, si quid in alienam rem impendii scientes fecerint; nihilominus tamen ut maxime hæc, quemadmodum dicuntur, optimo jure obtenderentur; quominus non præfata bona sibi restituantur, neque in illis quidquam causæ Regia Majestas arbitratur, nam et sumptus non adeo magnos in istiusmodi arcem unam factos esse posse, quæ præter aggerem rusticorum opera congestum, nihil fere habet, et si quæ tormenta illata sunt, eadem et efferri posse, et quum non [in] ipsis finibus Turcici imperii sita [sint], sicut nec unquam Turca eo cum exercitu pervenit, nisi quum a Joanne principe in societatem belli vocatus esset, imo et Cæsareæ ditionis arces nonnullas, ut Tokai Kalo,

Szigeth, et Transilvanicas, Varadinum nimirum, Zygeth et Baya objectas habeat; et si ea Regiae Majestati, quemadmodum aequum est, restituantur, non posse tamen videri fines nudari, qui tot alia contra Turcam propugnacula habeant, maxime quum non minus Regia quoque Majestas quam remotissima ab illis locis Turcarum arma esse velit, et ut quam tutissima [sint], omni studio diligentiaque sua sit curatura.

Ad transactionis porro Spirensis jus quod attinet, quum illa Regiae Majestatis juri derogari nulla in re posset, si maxime omnibus partibus firma rataque permaneret, nihil enim certius, neminem sua [re] alienis pactis privari posse, tum vero eo magis, jam nihil ad se [eam] pertinere Regia Majestas scit, quod illa morte Joannis, principis Transilvaniae, ita interrupta ac sublata sit, nunquam ut perfecta fuerit, vel ullam unquam firmitudinem viresque obtinuerit; non posse igitur ejusmodi conventionem sibi objici, quae nunquam substiterit, cujusque nulla, ne minima quidem pars ad effectum perducta, sed ne promulgata quidem fuerit, quum priusquam Spirenses illi tractatus finirentur, princeps Joannes fato functus est. Haec igitur quum ita sint, nihilque aequitati ac juri sit convenientius, quam suum cuique tribuere, id autem a Caesarea Majestate, tanquam publico legum justitiaeque custode, potissime exigendum sit, tum vero eo magis annitendum id sibi Regia Majestas videt, Caesaream quoque Majestatem aequiori animo accepturam confidit, quod dignitatis praeterea suae Regiae Majestatis [ratio] habenda sit, quae quum sine dubitatione in eo posita sit, ne quae bona a majoribus suis sibi relicta fuerint, postea autem vi injuriaque e propriis manibus suis sibi adempta, ad fortunam etiam regiam evecta tueri non posse existimetur, minime id sibi negligendum Regia Majestas intellexit, maxime quum non ad Regiam Majestatem solam, sed quia bona illa cum duobus fratribus ejus majoribus natu ei communia fuerint, ad eorundem filios in pupillari fere aetate adhuc constitutos pertineant, quos quum pro tam arcta necessitudine, summa benevolentia ac paterno affectu tuendos sibi Regia Majestas intelligat, nihil in gratius sibi futurum apud omnes existimat, quam si tam insignem eorum injuriam neglexisse, eamque una cum opinione hac ad posteri temporis memoriam propagari passus videatur.

Quod si tamen Sanctissimus Dominus, Summus Pontifex, rationes iniri posse existimaverit, ut aliis ejusdem generis bonis Regiae Majestati satisfiat, etsi nihil Regiae Majestati iis ipsis bonis, quae a majoribus suis una cum amore tuendorum eorum transmissa ad se sunt, futurum sit optatius; tamen ne, dum ea perseverantius petat, quae non sine maximo incommodo suo concedi a se Caesarea Majestas posse sibi persuaserit, litium dissidiorumque causam quaerere Regia Majestas existimetur, libenter hoc vel observantiae erga Sanctissimum Dominum nostrum suae, vel communis concordiae benevolentiaeque studio tribuet, ut amice negotium hoc a Sanctitate ejus tractari patiatur, dabitque operam, ut si ea, quemadmodum confidit, proposita fuerint, ex quibus aequam juris sui rationem haberi intelligat, quum omnes, tum Sanctitas ejus nihil pacis tranquillitatisque studio sibi esse potius perspiciat (2).

Stephanus Rex.

---

(2) To pismo z niektóremi zmianami i dodatkami posłane było także biskupowi kujawskiemu do Wiednia i płockiemu do Rzymu.

CXCI.

Literæ Sacræ Regiæ Majestatis ad Antonium Possevinum.

9. 97 Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Venerabilis in Christo Pater, devote dilecte. Literas Devotionis Vestræ accepimus, ex quibus singulare ejusdem studium, [quocum] eo in negotio, quod cum Cæsarea Majestate Nobis intercedit, apud Sanctissimum Dominum nostrum et Cæsaream Majestatem ageret, perspeximus. Quod ut merito gratissimum Nobis accidit, ita non dubitamus, operam Sanctitatem ejus pro sua auctoritate daturam, ne tam levem ob causam pacem publicam in dubium vocari patiatur. Devotio Vestra bene valeat. Datum Varsaviæ, die 21 novembris, anno Domini 1582., regni vero nostri anno septimo.

CXCII.

Literæ Domini cancellarii ad Reverendum Dominum Antonium Possevinum.

89 98 Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Reverende in Christo Pater, amice honorande. Quæ ad Cæsareæ Majestatis objectiones respondenda Regia Majestas existimavit, superioribus literis meis ad Paternitatem Vestram perscripsi. Jam quum Bene responsum ad Sanctissimum Dominum nostrum Regia Majestas mittat, idque quibusdam in locis immutatum sit, propterea quod quæ a Sanctitate ejus exempla illius ad Regiam Majestatem pervenerunt ab eo, quod Paternitas Vestra miserat, nonnullis in locis discrepabant, idem ad Paternitatem Vestram denuo mitto.

Comitia hactenus habuimus propter quorundam hominum varietatem satis turbulenta, eorundem potissimum, qui, quum privatas actiones habeant, publicas tamen nihilominus legationes in fraudem legum susceperint. Itaque dissolvendis iis jam fere cogitamus, facileque cum ipsa nobilitate absente conventum iri speramus, quam cum iis, qui quum publico nobilitatis nomine hic sunt, ob privatas tamen causas et controversias suas omnia turbare conantur. Paternitatem Vestram bene valere cupimus. Varsaviæ, die 21 novembris, anno Domini 1582.

CXCIII.

Literæ regis Poloniæ ad cardinalem Farnesium.

89 99 Ex mss. bibl. Zaluski 254.

Illustrissime et Reverendissime in Christo Pater, amice noster charissime et honorande. In locum defuncti olim Reverendissimi in Christo Patris, Domini Joannis Sieniński archiepiscopi Leopoliensis, Venerabilem Joannem Demetrium Solikowski, custodem Vladislaviensem, Sandomiriensemque, scholasticum Lenciciensem, secretarium nostrum, virum et singularem doctrinam, morum probitatem, pietatemque Nobis gratissimum, nominavimus; diligentissimeque de eo ad Sanctissimum Dominum nostrum scripsimus. Etsi autem quum hominis ejus virtutis, tum ipsius ecclesiæ utilitatis, ac nostræ quoque commendationis causa, ratam hanc nominationem nostram auctoritate sua ~~Sanc~~

Sanctitatem ejus habituram minime dubitamus; ut tamen ad eam Sanctitatis ejus voluntatem Illustrissima quoque ac Reverendissima Dominatio Vestra, quantum potest, maximum commendatione sua cumulum adjiciat, etiam atque etiam rogamus. Fecerit et Nobis rem gratissimam, et ecclesiae ejus rationibus vehementer accommodatam. Ad ea tamen sacerdotia quod attinet, quae idem Venerabilis Joannes Demetrius Solikowski hactenus obtinuit, ea quum aliis secretariis nostris, ut quae juris patronatus nostri regii fuerunt, contulerimus, ne ex illis aliquid ei reservetur, summa quoque cura ut Illustrissima ac Reverendissima Paternitas Vestra provideat, majorem in modum ab ea petimus, eamdemque bene et feliciter valere cupimus (1). Varsaviae, die .... novembris, anno Domini 1582, regni vero nostri anno septimo.

CXCIII.)

(1) W tych samych prawie wyrazach pisał król do kardynałów, Savellinum, Comensem, Guastavillanum, i do Jakuba Buoncompagni, synowca papierkiego, kasztelana Rzymskiego, prosząc ich o przyspieszenie potwierdzenia Jana Demetryusza Solikowskiego na arcybiskupstwo Lwowskie.

CXCIV.

Literæ universales de conservandis libertatibus Ecclesiæ catholicæ.

Annales Eccl. Theineri, t. III. p. 346.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, etc. Significamus tenore præsentium, quorum interest universis et singulis, quod Reverendi in Christo Patres et Domini, Stanislaus Karnkowski Dei gratia archiepiscopus Gnesnensis, legatus natus et regni nostri primas, Petrus Myszkowski Cracoviensis, Martinus Cromerus Varmiensis, Victorinus Wierzbicki Luceoriensis, Petrus Kostka Culmensis, et Adam Pilchowski Chelmensis, episcopi, suo et aliorum episcoporum absentium, itemque nuntii cum sufficienti plenipotentia nomine totius cleri ordinisque ecclesiastici regni nostri, ad præsentem conventum generalem constituendæ inter Status compositionis causa congregati, personaliter coram Nobis comparentes, in facie et corona universi senatus et nuntiorum terrestrium, publicam ac solemnem protestationem fecerunt: quod juxta præscriptum ac exigentiam constitutionis conventus Varsaviensis proxime peracti, qua mediante præsens conventus compositionis inter Status perficiendæ est indictus atque præfixus, eam potissimum ob causam huc convenerunt, ut alter Status haberet cum quibus de compositione tractaret, sed quoniam ex illa parte de hoc ipso compositionis negotio præsentis conventus proprio atque privilegiato nihil hucusque agi coeptum est, imo alienis ab hoc proposito negotiis maxima pars temporis definiti extracta atque consumpta videatur, jamque nuntii terrestres valedicant, ipsi vero nuntii ecclesiastici, licet ab inceptione ejusdem conventus, singulis fere diebus in curia ac in conspectu publico præsto essent, actumque præscriptæ compositionis attentarent, ac sæpius eam aggrediendam peterent, urgerent, ac de eo publice protestarentur, tamen ex illa parte ne verbo quidem compellati sunt. Quapropter in præsenti compositionis et causarum suspensionis termino jam expirante ac elabente, per ecclesiasticum Ordinem attentato, altero autem Statu nihil agente, tanquam in contumaciam ipsius, de sua diligentia, quod prædictæ constitutioni de compositione ac suspensione ad hoc tempus præfixa per se satisfactum sit, coram Nobis et actis cancellariæ nostræ in publico omnium Ordinum consessu protestati sunt, petentes a Nobis ex juris præscripto ac nostro debito regio in suis juribus conservari, inanique compositionis vocabulo cursum ac progressum actionum et causarum suarum, ratione decimarum et aliarum controversiarum differentiarumque quarumvis, amplius inhiberi, imo suspensiones omnes, quibus jus et justitia Status ecclesiastici hactenus morabatur, elapso jam compositionis ac suspensionis prædictarum termino, ipso facto ac jure cassatas et abolitas esse declarari, præsentemque protestationem ac diligentiam suam admitti, et in acta cancellariæ nostræ inscribi mandare. Nos vero, qui omnium jura æque tueri debemus, justum censentes omnes jure suo concesso libere uti, præsentemque protestationem de illius spiritualis Ordinis diligentia, et attentato per eum compositionis atque causarum suspensionis termino coram Nobis factam admisimus, et in acta cancellariæ nostræ inscribi mandavimus, suspensionesque omnes in præsenti conventu jam expirasse agnovimus

et per praesentes agnoscimus. In cujus rei testimonium sigillum regni nostri hisce est appressum. Datum die 24 mensis novembris, anno Domini 1582, regni vero nostri septimo.

Stephanus Rex.

CXCV.

Supplex libellum catholicorum Pruthenorum de restituendo episcopatu Pomesaniensi, et extincto cultu catholico in Ducatu Prussiae.

Annales Eccl. Theineri, t. III, p. 347.

Na tej petycyi tak się podpisali katolicy Prusscy: Subditi devotissimi humillimique clientes sub Ducatu in Prussia in episcopatu quondam Pomesaniensi catholici, Sanctae Romanae Ecclesiae filii obedientes, suo nomine, aliorumque, qui propter metum haereticorum latent.

